

Tero Turunen

Yrittäjyys – mitä se merkitsee?

Yrittäjyyden ja sen sukulaiskäsitteiden
käyttö koulutuksessa, tutkimuksessa ja
politiikassa 1900-luvun loppupuolelta
2000-luvun alkuun

Tero Turunen

Yrittäjyys – mitä se merkitsee?

Yrittäjyyden ja sen sukulaiskäsitteiden
käyttö koulutuksessa, tutkimuksessa ja politiikassa
1900-luvun loppupuolelta 2000-luvun alkuun

Esitetään Jyväskylän yliopiston taloustieteiden tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston Villa Ranan Paulaharjun salissa
elokuun 26. päivänä 2011 kello 12.

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2011

Yrittäjyys – mitä se merkitsee?

Yrittäjyyden ja sen sukulaiskäsitteiden
käyttö koulutuksessa, tutkimuksessa ja politiikassa
1900-luvun loppupuolelta 2000-luvun alkuun

Tero Turunen

Yrittäjyys – mitä se merkitsee?

Yrittäjyyden ja sen sukulaiskäsitteiden
käyttö koulutuksessa, tutkimuksessa ja politiikassa
1900-luvun loppupuolelta 2000-luvun alkuun

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2011

Editors

Tuomo Takala

Jyväskylä University School of Business and Economics

Pekka Olsbo, Ville Korhakangas

Publishing Unit, University Library of Jyväskylä

URN:ISBN:978-951-39-4418-6

ISBN 978-951-39-4418-6 (PDF)

ISBN 978-951-39-4377-6 (nid.)

ISSN 1457-1986

Copyright © 2011, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2011

Omistan tämän työn vanhemmilleni jotka toimivat yrittäjinä aikana, jolloin se ei ollut Suomessa suosittua.

ABSTRACT

Turunen, Tero

Entrepreneurship – What does it mean? The applications of entrepreneurship and its kindred concepts in education, research and policy from the end of the 20th century until the beginning of the 21th century.

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2011, 238 p.

(Jyväskylä Studies in Business and Economics

ISSN 1457-1986; 102)

ISBN 978-951-39-4377-6 (nid.), 978-951-39-4418-6 (PDF)

Entrepreneurship as a concept, in its various forms and applications seems to have become more and more important towards the end of the 20th century. This development could be seen almost simultaneously in policy, in research and somewhat later in education policy. The principal research question is here: how were entrepreneurship and its kindred concepts used and applied in different textual settings in the last decades? The sub-questions are: how has the research of entrepreneurship developed, how has the political language considering entrepreneurship changed, and how has the entrepreneurship education developed. The main focus of the work is in Finland, but especially the development in the USA is taken in to consideration. The methods used in the work are mostly discourse analysis and text mining. Also quantitative analysis method, bibliometrics is used. The data was collected from various texts: for example from research literature, from documents of different public and private administrative -, political - and educational organisations, departments of state and government programmes. Some newspapers, pamphlets and EBSCO database were also used, and some interviews were done. The results can be summarized thus: the “rise” of the entrepreneurship, SMEs, research and education for entrepreneurship – in their numerous interpretations – was not only based for their actual growing importance. It was also a sign and a creation of a new big economical system: in which entrepreneurs, SMEs and more and more citizens were in a way partly forced – by the government and bigger companies – to take a much bigger part and role in the economy. They have to be more innovative, effective and learn more about business.

Keywords: entrepreneurship, education policy, research policy, government policy, entrepreneurship education

Author's Address Tero Turunen
Seinäjoki University of Applied Sciences
Business School, Entrepreneurship Seinäjoki
tero.turunen@seamk.fi

Supervisor Professor Matti Koiranen
Jyväskylä University School of Business and Economics
University of Jyväskylä

Reviewers Emeritus Professor Kari E. Nurmi

Emeritus Pertti Hartikainen

Opponents Emeritus Professor Kari E. Nurmi

Emeritus Pertti Hartikainen

ESIPUHE

Vanhempani olivat yrittäjiä, työnään muiden yrittäjien neuvonta. Toimin itse aikanaan päätoimisena yrittäjänä samantapaisella alalla ja sittemmin ryhdyin kouluttamaan sekä toimivia yrittäjiä että mahdollisia tulevaisuuden yrittäjiä. Kuvittelin siksi ymmärtäväni ja tietäväni aika pitkälle, mitä yrittäjänä toimiminen on. Ajattelin, että se on sitä yrittäjyyttä. Mielsin yrittäjyyden edistämiseksi vastaavasti sen, että vuosikymmenten väheksymisen jälkeen yrittäjien olemassaolo ja tarpeellisuus hyväksytään ja heidän toimintaedellytyksiään kohennetaan. Huomasin kuitenkin vähitellen, että näkemykseni edustivat vain osaa siitä näkemysten kirjosta, mikä miellettiin yrittäjyydeksi; alan tutkimuksessa, koulutuksessa ja politiikassa. Tämä havainto oli yksi alkusyy tämän työn tekemisen aloittamiseen.

Paras keino oppia ja selvittää, millaisia näkemyksiä yrittäjyydestä on, on kirjaimellisesti ottaa selvää mitä siitä on kirjoitettu ja sanottu – kuka, milloin, missä ja miksi. En alun pitäenkään uskonut, että erilaiset näkemykset voisivat asettua ”enemmän tai vähemmän oikeassa oleva” -jatkumoon. Jonkinlaiseen raamiin pyrin saattamaan havainnot. Oletin, että yrittäjyydestä puhuvien ja kirjoittavien tavoitteet määrittelevät sen, mitä he yrittäjyydellä sanovat ymmärtävänsä. Tavoitteitakin on ja on ollut kovin monenlaisia. Tästä tämä työ muodostui.

Matkan varrella oli useita vastoinkäymisiä ja viivästymisiä. Kaiken muun saamani opin lisäksi olen hyvin paljon oppinut myös siitä, miten tämän tason akateeminen maailma toimii. Suurin kiitos työn saamisesta tähän vaiheeseen kuuluu professori Matti Koiraselle. Hänen aivan poikkeuksellisen positiivinen kannustusotteensa ja kykynsä hoitaa asioita loivat välillä hankalissakin tilanteissa yhä uudelleen uskoa siihen, että maaliin päästään.

Kiitän Etelä-Pohjanmaan liittoa saamastani apurahasta. Kiitän myös esitarkastajiani ja vastaväittäjiäni Kari. E. Nurmea ja Pertti Hartikaista, jotka loppuvaiheessa antoivat useita olennaisia kommentteja ja kehitysehdotuksia.

Tällaisen työn tekeminen ja varsinaisen akateemisen uran luominen pitäisi varmaankin yleensä aloittaa pari-kolmekymppisenä. Siinä elämänvaiheessa minulle oli kuitenkin ensisijaista olla mukana oman kasvavan perheen elämässä. Perheen olemassaolo ja ymmärrys on ollut kuitenkin tässäkin vaiheessa keskeistä. Kiitos siitä. Olen joutunut tätä työtä tehdessäni ryöstämään itselleni valtavasti sellaista aikaa ja energiaa, jota olisi voinut vaihtoehtoisesti käyttää myös yhteiseen tekemiseen.

Seinäjoella, heinäkuun helteitä odotellessa 2011
Tero Turunen

KÄYTETYT LYHENTEET

AEA	American Economic Association
AMA	American Management Association
AKH	Ammattikasvatushallitus
BKT	Bruttokansantuote
CREH	Committee on Research in Economic History
EK	Elinkeinoelämän keskusliitto
EU	Euroopan Unioni
ECA	Economic Cooperation Administration
EEC	European Economic Community
EFTA	European Free Trade Association
EMU	European Monetary Union
ETLA	Elinkeinoelämän tutkimuslaitos
EVA	Elinkeinoelämän valtuuskunta
FEACO	Federation of Management Consultancies Associations
GDP	Gross Domestic Product
GEM	Global Entrepreneurship Monitor
HKKK	Helsingin kauppakorkeakoulu
HS	Helsingin Sanomat
IT	Information Technology
JEL	Journal of Economic Literature
KERA	Kehitysaluerahasto
KOP	Kansallis-Osake-Pankki
KTM	Kauppa- ja teollisuusministeriö
KTTS	Korkeakoulu- ja tiedepoliittinen tutkimussäätiö
KU	Kansan Uutiset
LJK	Liikkeenjohdon konsultit ry
MIT	Massachusetts Institute of Technology
NFIB	National Federation of Independent Business
NPFM	New Public Financial Management
NPM	New Public Management
OECD	Organisation for economic co-operation and development
OPH	Opetushallitus
OPM	Opetusministeriö
PISA	Programme for International Students Assessment
RF	Rockefeller Foundation
SAM	Society for the Advancement of Management
SBA	Small Business Administration
SDP	Suomen sosialidemokraattinen puolue
SEV	Sosialististen valtioiden talousyhteisö
SITRA	Suomen Itsenäisyyden juhlarahasto
SME	Small and Medium Sized Enterprises
SMP	Suomen maaseudun puolue

STK	Suomen työnantajain keskusliitto
SYKL	Suomen Yrittäjien keskusliitto
TEKES	Teknologian kehittämissäätiö
T&K	Tutkimus & kehitystoiminta
TT	Teollisuuden ja työnantajain keskusliitto
VATT	Valtion taloudellinen tutkimuskeskus
VKTS	Vapaan koulutuksen tukisäätiö
VVM	Valtionvarainministeriö

SISÄLLYS

ABSTRACT

ESIPUHE

KÄYTETYT LYHENTEET

1	JOHDANTO	13
1.1	Tutkimustehtävä ja sen tausta	13
1.2	Rajaukset	19
1.3	Yrittäjyys tutkimuskohteena	24
1.3.1.	Alkujuuria	24
1.3.2.	Taloustieteiden näkökulmia	25
1.3.3.	Yrittäjyys taloushistoriassa	26
1.3.4	Muiden tieteenalojen näkökulmia	28
1.4	Metodologia ja aineistot	31
1.5	Etenemisjärjestys	36
2	YRITTÄJYYSKOULUTUS: MIELIPITEITÄ PUOLESTA JA VASTAAN ...	38
2.1	Koulutuksen mahdollisuudet	38
2.2	Laajemmat tarpeet	43
3	YRITTÄJYYSSTUTKIMUKSEN ULOTTUVUUKSIA	48
3.1	Useita näkökulmia	48
3.2	Yrittäjyyden ja kapitalismin suhde	55
3.3	Ominaispiirteitä	58
3.4	”Center for Entrepreneurial History”	61
3.5	Alan laajentuminen	64
3.6	Arvioinnin lisääntyminen ja paradigman pohdinta	68
3.7	Määrittelyn tarve	70
3.8	Genren koko	73
3.9	Suomalainen kontribuutio	76
3.10	Pyrkimys tuloksiin ja tulosten käyttö	80
3.11	Yhteenveto	83
4	YRITYKSET, YRITTÄJÄT JA YRITTÄJYYS POLITIIKASSA	85
4.1	Johdanto	85
4.2	Yritysten ja yrittäjien määrä	86
4.3	Sodanjälkeinen aika	90
4.4	Uusia kasvutekijöitä 1970-luvulla	93
4.5	Käännekohta on tulossa	97
4.6	Kasvu kiihtyy	102
4.7	Yrittäjyys nousee esille	104
4.8	Suuret ja pienet yritykset	107
4.9	Yrittäjyys- ja kasvupolitiikan yhteyksiä	110

4.10	Yrittäjyys psykologisena ilmiönä	117
4.11	Yrittäjyysasenteiden korjaaminen	118
4.12	Talous- ja koulutuspolitiikan suhde	124
4.13	Yhteenveto	128
5	YRITTÄJÄKOULUTUKSESTA YRITTÄJYYSKOULUTUKSEEN	130
5.1	Johdanto	130
5.2	Yrittäjyysopiston alkutaival	132
5.3	Kauppa- ja teollisuusministeriö suunnittelee	141
5.4	Opetusministeriö suunnittelee	145
5.5	Yrittäjäopiston jatkaa, muutoin hiljaista	149
5.6	Kaupallisen koulutuksen uudistaminen ja konsultit	156
5.7	Johtajuuden ja yrittäjyyden koulutusmahdollisuus	160
5.8	Korkeakoulutuksen alku	164
5.8.1	Luomisvaihe	164
5.8.2	Pätevä professori	171
5.9	Yrittäjäjärjestö vaikuttajana	174
5.9.1	Järjestön kasvu ja roolit	174
5.9.2	Järjestö koulutussuunnittelijana	179
5.9.3	”Yrittäjäliike”	183
5.10	Koulutuksen toteutusmallit	186
5.10.1	Komiteoiden mallit	186
5.10.2	Kauppakorkeakoulun malli	187
5.10.3	Panokset, tuotokset ja uusi doktriini	192
5.11	Yhteenveto	197
6	MUUTOS TAPAHTUI – TULKINTOJA JA KEHITYSKAARI	199
6.1	Tehokas yhteiskunta tavoitteena	199
6.2	Yrittäjyyden edistäminen tavoitteena	203
6.3	Historiallinen kehitys	205
6.4	Tulosten kontribuutio ja jatkotutkimusehdotuksia	210
	LÄHTEET	212
	LIITTEET	233

“This nation’s competitive position in the world can be improved by a new generation of people trained in entrepreneurship” Yhdysvaltalainen tutkija-konsultti Herbert E. Kierulff vuonna 1975¹

¹ Kierulff s. 39.

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimustehtävä ja sen tausta

Yrittäjyys ja yrittäjyyttä koskevat ilmaukset vaikuttavat tulleen yhteiskunnassa yhä tärkeämmiksi ja toistetummiksi viimeisen neljännesvuosisadan kuluessa. Tärkeiksi koettuja ja paljon toistettuja asioita on syytä tutkia. Seuraavassa esitetään tämän työn keskeiset tutkimuskysymykset.

Pääkysymykset:

Miten yrittäjyys-käsitettä ja sen sukulaiskäsitteitä (yrittäjä, yrittäminen, yritteliäisyys) on käytetty ja mitä käsitteillä on tarkoitettu erilaisissa tekstuaalisissa yhteyksissä viime vuosikymmeninä?

Alakysymykset:

Miten yrittäjyyttä koskeva tutkimus on kehittynyt ja laajentunut?

Miten yrittämistä ja yritystoimintaa koskeva kielenkäyttö on muuttunut politiikassa?

Miten yrittäjä- ja yrittäjyyskoulutus on kehittynyt ja muuttunut?

Koulutuksen ja koulutuspolitiikan tarkastelu on työssä **läpikäyvä** tema. Perusteena on, että mitä tahansa koulutusta suunnitellaan ja toteutetaan, jos vallitsee riittävän laaja uskomus tai on näyttöä, että siitä on hyötyä yhteiskunnalle ja yksilöille. Tämä logiikka on yhteiskuntasuunnittelussa keskeistä, mikäli ajatellaan yhteiskuntaa eräänlaisena suunnittelutoiminnan asiakkaana, yhteiskunnallisen insinööritoiminnan kohteena². Yrittäjä- ja yrittäjyyskoulutusta oli esimerkiksi Suomessa melko vähän ennen 1980-lukua, jolloin sen määrä alkoi kasvaa.

² Tämä sen tyyppisessä muodossa, kuin esimerkiksi Herbert Simon on tarkoittanut. Simon s. 139–154, 166.

Siksi voi olettaa, että alan koulutusta koskeissa uskomuksissa tapahtui muutos tai saatiin näyttöä koulutuksen tehosta tai kumpaakin.

Yrittäjyyttä tutkittaessa on vaarallista ja haasteellista nojata vain tiettyyn tai tiettyihin yrittäjyyskäsittemäärittelyihin, joiden suhdetta tapahtumiin tai muihin käsitteisiin selitettäisiin. Yrittäjyys saattaa kuulostaa selkeältä, yksiselitteiseltä ja arkikielenomaiselta käsitteeltä. Toisaalta se on silti eräänlainen artefakti, joka määrittyy sen ympärillä ja sen nimissä tapahtuvista toimista. Tässä mielessä vastaava käsite on ”laatu”³. Jos esimerkiksi pohditaan lausumia ”Laatua pitää lisätä” ja ”Yrittäjyyttä pitää lisätä”, on molempien suhteen aiheellista kysyä, mitä silloin pitäisi konkreettisesti lisätä, miksi ja miten? Arkitasolla yrittäjyyttä voi kuvata, mutta perusteellisempi selittäminen on vaikeampaa. Yrittäjyys ei ole samantasoinen käsite kuin vaikkapa ”Kustaa Vaasa”, ”globalisaatio” tai ”jatkosota”. Näitä voi pitää kiinteämpinä ja rajatumpina käsitteinä ja ilmiöinä, mutta niistäkin on esitetty erilaisia tulkintoja. Siksi käytännössä ainoa väylä lähestyä aihetta on tutkia sitä, **miten käsitettä on käytetty**.

Yrittäjyyden ja sen sukulaiskäsitteiden käytöstä ja sitomisesta muutokseen on seuraavassa tekstiesimerkki: Stirlingin yliopiston yrittäjyyden professori Sara Carter ja Turun kauppakorkeakoulun yrittäjyyden apulaisprofessori Dylan Jones-Evans totesivat vuonna 2006:

*”Attitudes towards entrepreneurship have changed considerably in the past 30 years. Gone are the days when the entrepreneur would be viewed as a ‘deviant’ individual on the margins of society. Today, individuals as Richard Branson and Bill Gates are world renowned for their entrepreneurial prowess and are revered as role models that many wish to emulate. In the same way that entrepreneurs have become an accepted part of everyday life, the influence of the small firm has also grown considerably. While this has been driven by various factors, such as the decline of large businesses, the development of an ‘enterprise culture’, market fragmentation and technological development, the increasing regard for small firms has been fuelled by a widespread recognition of their crucial economic and social role.”*⁴ (Korostukset T.T.)

Lainauksessa on kuvattu yrittäjyyttä, yrittäjää, pienyrityksiä ja niiden vaikutuksia koskevaa asennemuutosta. On tarkoitettu myös ominaisuutta, kulttuuria, henkilöitä, organisaatiomuotoja ja toimintatapoja. Käsitteet lomittuvat ja niiden merkitysten muutosten seuraukset ovat olleet taloudellisia ja sosiaalisia. Tekstin mukaan käsitteet itsessään eivät ole muuttuneet ja ne ovat tunnettuja. Carterin ja Jones-Evansin havainnot muutoksista ovat perusteltuja ainakin arkitasolla. Kyse lienee vähintäänkin yrittäjyysmyönteisten kannanottojen lisääntymisestä. Teksti kertoo ristiriitaisuuksineenkin kiinnostavalla tavalla yhtä yrittäjyyden ihannetarinaa. Ihaillut Branson ja Gates ovat miljardöörejä. He hallitsevat globaaleja ja monialaisia suuryrityksiä eivätkä mielenkiintoisia pienyrityksiä. Lainauksessa todetaan suuryritysten rappeutuneen, mutta se ei koske Bransonin ja Gatesin yrityksiä. Heidän yrityksensä ovat terveellä tavalla henkilöityneitä, alkaneet legendojen mukaan nollassa ja kasvaneet suuriksi ilmapiirin muutoksen

³ Perusteellinen esitys laadun määrittelystä esimerkiksi Taina Saarisen väitöskirjassa ”Quality on the Move”.

⁴ Carter & Jones-Evans s. 1.

mukana. Branson ja Gates edustavat jonkinlaisia uuden ajan yrittäjiä ja uudenaikaisiksi tulkittua yrittäjyyskulttuuria. Uusi aika on alkanut 1970-luvun loppupuolella. Näkökulman mukaan yrittäjyys on tuolloin löydetty uudelleen tai keksitty uutena tai muotoiltu uudelleen.

Jonathan Bean on analysoinut yhdysvaltalaisesta näkökulmasta 1970-luvun lopun yhteiskunnallisia prosesseja, joilla on yhteys yrittäjyyttä koskeviin muutoksiin. 1950–1960-luvun taloutta ja hallintoa hallitsi ”big-is-better”-näkemys. 1970-luvun puolenvälin talousongelmat murensivat luottamusta suuryritystoiminnan erinomaisuuteen. Luottamuspula kohotti laiminlyödyksi koetun pienyrityskentän merkitystä. Pienyritysten hyveitä alettiin ylistää politiikassa. Pienet yritykset nähtiin vasemmalla ”vastalääkkeenä hirviötalouden tuottamalle vieraantuneisuudelle” ja konservatiivipuolella taloudellisen kasvun lähteinä. Tutkimukset tukivat näkemystä pienyritysten merkityksestä työllistäjinä ja innovaattoreina. Amerikkalainen unelma yrittäjyydestä riippumattomuuden, vapauden ja demokratian ilmentäjänä oli säilynyt elossa kaiken aikaa, mutta nyt se näytti saavan uusia ulottuvuuksia.⁵

1970-luvun talouskriisi voi olla osaselitys pienyritysten ja niihin kytketyn yrittäjyyden esiinnousulle. Talouskriisejä on silti koettu kansantalouksissa ja maailmantaloudessa ennenkin. Osaselitys voi myös olla, että epävakaa toimintaympäristön ja heikentyneen ennustettavuuden takia suuret organisaatiot loivat tietoisesti paremmin epävarmuutta käsittelemään pystyviä mekanismeja. Tarvittiin uusia välineitä sekä suunnitteluun että toimintaan. Täten suuret organisaatiot ulkoistivat paitsi konkreettisia osatoimintoja, kuten taloushallintoa ja kuljetuksia, myös abstraktimpia, keskeisiä substansseja, kuten riskinottoa, innovointia ja johtamista. Niiden hallitsemiseksi tarvittiin pienempiä organisaatioita, niille omistajia, heille ominaisuuksia ja niille nimiä, jotka kuvaisivat hyviä toimintatapoja. Siksi pienyrittäjät ja yrittäjyysominaisuus oli nostettava esille. Tässä tulkinnassa muutos ei alkanutkaan pienyritysten merkityksen todellisesta kasvusta ja sen huomaamisesta. Sen sijaan pienyrityksillä ja niiden toiminnalla korvattiin asioita, joita suuret organisaatiot eivät enää osanneet tai halunneet kokonaan itse tehdä.

Pienten yritysten esille nostoon liittyi paradokseja niiden markkinaosuuden kaventumisen vuoksi. Näin ajateltiin tapahtuneen, koska suuret valtiolliset hallintomallit olivat kahlinneet pienten yritysten luontaista dynamiikkaa. Se oli vapautettava, jotta ne saavuttaisivat potentiaalinsa. Syntyi kriisimentaliteettia ja -retoriikkaa, jonka mukaan Yhdysvaltain talous olisi suurissa vaikeuksissa, ellei pienten yritysten asemaa kohennettaisi. Kehitykseen liittyi taloudellisia, poliittisia ja lainsäädännöllisiä muutoksia ja tiettyjen etujärjestöjen, lobbausorganisaatioiden ja valtionhallinnon osien aktivoitumista ja uudelleenjärjestelyjä. ”Haavoitettu pienyrittäjä” tarjosi symbolista pohjaa, jonka avulla voitiin myös arvostella hyvinvointivaltioideologiaa. Sen aiemmat kannattajatkin saattoivat tehdä niin. Yksi merkittävimmistä hyvinvointivaltio-teoreetikoista, taloustieteilijä John Kenneth Galbraith oli 1960-luvun lopulla korostanut suuryritysten voittamattomuutta, mutta kääntyi pienyritysten dynaamisuuden puolustajaksi

⁵ Bean s. 104–109.

valtiollista sääntelyä vastaan. Beanin mukaan alkaneessa muutoksessa oli Yhdysvalloissa vaikea olla poliittisesti toista mieltä. Jimmy Carterin presidenttikauden päättyessä 1970-luvun lopussa pienyritys oli Washingtonissa "In".⁶

Kun vertaillaan Carterin ja Jones-Evansin kuvaamaa asennemuutosta ja Beanin analyysiä, havaitaan, että muutos tapahtui mainittuna ajankohtana. Bean on analysoinut muutoksen syyt, tavoitteet ja keinot syvällisemmin. Yhtenevää on, että taloudessa tulkittiin tapahtuneen tai tapahtui jotakin, johon reagoitiin. Samantapaisia muutoksia havaittiin ja tulkittiin muuallakin kuin Yhdysvalloissa. Helsingin kauppakorkeakoulun rehtori Jaakko Honko esitti vuonna 1978 vaikutusvaltaisessa pamfletissaan näkemyksiään Suomen talouden olemassa olevista ja tulevista ongelmista. Kyse oli ennen muuta kansainvälisen kilpailukyvyyn heikkenemisestä⁷. Hongolla oli toimenpide-ehdotuksia Suomen taloudellisen roolin kehittämiseksi kansainvälisessä talousjärjestelmässä. Pienten ja keskisuurten yritysten ongelmien poistaminen oli olennainen ehdotuskokonaisuus. Kaikkien ehdotuskokonaisuuksien läpikäyviä teemoja olivat liikkuvuuden, tiedon ja taidon hankinnan ja kansainvälistymisen edistämisen lisäksi yrittäjyyden kohentaminen ja kannustus. Hongolle yrittäjyys oli omatoimisuutta, aloitteellisuutta, luovuutta, uudistavuutta ja riskin ottamista: käyttövoimaa, jota koko yhteiskunta tarvitsee⁸. Talousjärjestelmän ylläpito ja uudistaminen eivät enää olleet pelkän järjen ja taidon asia, tarvittiin vahvaa tunnetta.

Yritysaiheinen myös pieniä ja keskisuuria yrityksiä ja yrittäjyys-tematiikkaa sisältävä keskustelu, kirjoittelu, tutkimus, koulutus ja politiikka ovat lisääntyneet 1970-luvun lopusta alkaen Suomessa ja muualla maailmassa. Näissä toiminnoissa on paljon toistoa, aiheen uutuuden korostusta, luokittelua ja mittausten menetelmien ja -tulosten esilletuomista. Osa teksteistä on jonkinlaista retoriikkaa, tarinan kertomista ja kansalaiskasvatusta. Uutuuden korostuksesta huolimatta yrittäjyys on esitetty kuvattavana ja mitattavana ilmiönä, jonka esiintymisellä tai puuttumisella oli tunnetut seuraukset. Yrittäjyyden edistämisen keinot tunnetaan, ja ongelmia on enimmäkseen käytännön toteutuksessa. Tällaisen "uuden yrittäjyyden"⁹ omaksumisesta ja toteuttamisesta annetaan suhteellisen yksinkertainen kuva. Pääasiana ei ole niinkään ehkä vanhanaikaiseksi koettu liiketaloudellinen tekninen osaaminen, vaan oikea asenne. Asennemuokkauksessa tarvitaan usein koulutusta ja kasvatusta niiden kaikissa muodoissa.

Yrittäjyyteen liittyvissä yhteiskunnallisissa, tieteellisissä tai koulutuksellisissa keskusteluissa ei ole esiintynyt kovin paljon vaihtoehtoja tai kriittisyyttä. Poliittisessa keskustelussa yrittäjyydelle ryhdyttiin luomaan rajoja. Osin ehkä

⁶ Bean s. 104–109.

⁷ Honko s. 12–15. "Tunnetussa pamfletissaan 'Suomalainen talousrooli' Honko hahmotteli ajatustaan niche -osaamiseen perustuvasta talousstrategiasta tavalla, joka hänen ajatuksiaan nyt lukiessa tuntuisi suorastaan profetalliselta, ellei tietäisi, että Honko oli myös vaikuttamassa siihen, että Suomessa (onneksi) ryhdyttiin tuon strategian mukaisiin toimiin paitsi teknologian kehittämisessä, myös yritysten kansainvälisen osaamisen kehittämisessä." Salo esitelmä 22.8.2007.

⁸ Honko s. 40.

⁹ "New Entrepreneurialism"-termiä on kirjallisuudessa käytetty sekä negatiivis- että positiivissävyisesti kuvaamaan yrittäjyyden uutta tuleamista. Tässä neutraalina.

häilyvää, vierasta tai epätodellista alettiin tehdä todelliseksi. Rajojen piirtäminen luo tekijöilleen energiaa, legitimaatiota ja auktoriteettia. Se antaa tunteen, että rajan sisällä asiat ovat positiivisia, ulkopuolella negatiivisia¹⁰. Yrittäjyydelle ryhdyttiin myös luomaan markkinoita sisällyttämällä sitä vanhoihin instituutioihin, kuten tieteeseen, koulutukseen, työn tekemisen ja -kokemisen malleihin.

Yrittäjyyden näkymättömyyden tai unohtamisen ajasta tultiin muutamassa vuosikymmenessä toiseen laitaan. Erityisesti puheavaruus, diskurssi, muuttui nopeasti. Yrittäjäksi ryhtyminen muuttui kannustetuksi ja toiminnan aloittaminen teknisesti yksinkertaisemmaksi. Yrittäjyyteen sisällytettiin yhä suurempia yhteiskunnallisia odotuksia. Osa niistä on ristiriidassa yrittäjän tai sellaiseksi pyrkivän vapauden ja menestymisen kanssa. Yhteiskunnan takia tuli työllistää, kehittää uusia tuotteita ja palveluita ja kansainvälistyä. Yrittäjät ovat joutuneet poliittisten tavoitteiden toteuttajiksi. Heidät on saatettu leimata osin mahdollisuuksiltaan heikoiksi, autettaviksi ja valvontaa tarvitseviksi¹¹. Kehitys on paradoksaalinen vaikkapa siksi, koska Beaniin viitaten ainakin Yhdysvalloissa yrittäjät ja heidän potentiaalinsa haluttiin nimenomaan vapauttaa.

Foucault` lainen, jyrkähkö ja ankea tulkinta olisi ehkä, että valtaapitävät määrittelivät talouden, yritystoiminnan ja pienyrittäjyyden yhteiskunnan keskeiseksi toiminnaksi. Jotta kansalaiset toimisivat siinä tuloksellisesti ja tavoitteellisesti, oli luotava mekanismeja, joilla kansalaiset oppisivat kontrolloimaan itseään. Kansalaisten tuli sisäistää yrittäjähenkisyyden ja yritteliäisyyden merkitys ja pyrkiä siihen, koska heitä ei voinut tarkkailla ja hallita jatkuvasti.

Yrittäjiä ja pieniä ja suurempia yrityksiä on ollut ennenkin. Yritystoiminnan, yrittäjien ja yritteliäisyyden tarpeellisuudesta on muistutettu aiemminkin 1900-luvulla, useilla tahoilla ja useissa yhteyksissä. Esimerkkinä lainaus Ferdinand Halliolta¹² eduskuntavaalien alla 1936, Suomen teollisuusliiton julkaisussa ”Taloudellinen Yritteliäisyys – itsenäisyytemme ja sivistyksemme turva”. Hallio oli huolissaan mahdollisuudesta, että eduskuntaan valitaan enemmistö edustajia, jotka eivät ymmärrä talouselämän yhteisyyden intressejä, suhtautuvat vihamielisesti yrittäjätoimintaan ja säättävät vääränlaisia lakeja: ”Talouselämän yhteisyyttä ja yrittäjätoimintaa ymmärtämätön asioiden johto saattaa lamauttaa koko talouselämän.”¹³

Matti Peltonen kuvasi 1980-luvun puolessavälissä 1950–1970-lukuja omistajayrittäjyyden alamäkenä. Syyllisenä oli ensinnäkin kasvanut byrokratia, joka ilmeni yrittäjien kirjanpitovelvollisuutena, verojen ja maksujen keräämisvelvollisuutena, lakien ja asetusten ja muiden säännösten noudattamisvelvollisuutena. Toinen syyryhmä oli usko suuriin suunnittelu- ja hallintojärjestelmiin, jatkuvaan talouskasvuun ja poliittiseen järjestäytymiseen. Usko aikaansai, että kansalaiset ja heidän johtajansa unohtivat ”yrittäjien ja yrittäjyyden perustavaa

¹⁰ Carter & Jackson s. 70.

¹¹ Perren & Jennings s. 181.

¹² Ferdinand Hallio oli 1930-luvulla ”Talouselämä”-lehden toimittaja, ”Finlandia Uutistoimiston” toimituspäällikkö, 1940-luvulla ”Helsingin kirjeellisen kauppaopiston” johtaja, ”Liikemaailma” ja ”Liiketaito”-lehtien päätoimittaja. Suomen liikemiehiä s. 146.

¹³ Hallio s. 14–15.

laatua olevan merkityksen”.¹⁴ Yrittäjäksi ryhtymisen ja menestymisen saattoi kuvatussa ilmapiirissä tulkita poikkeustoiminnaksi, protestoinniksi ja erityiseksi urheudeksi. Bean on todennut pienyrittäjän valtiollisen kurittamisen ja unohduksen karaisseen pienyrittäjyyttä tukevat aktivistit ryhtymään toimintaan¹⁵. On huomattava, että yrittäjän ammatin arvostus on ollut gallup-tutkimuksissa Suomessa suurta jo 1970-luvun alusta lähtien ja edelleen kasvanut sen jälkeen¹⁶. Peltosen kuvaamista ajoista ei yrityksiä ja yrittäjiä koskeva byrokrania ja raporttoimisvelvollisuus ole välttämättä merkittävästi vähentynyt, eikä suuren luokan suunnittelu- ja hallintojärjestelmiä ole purettu. Usko talouskasvun merkitykseen ei myöskään ole kadonnut.

Poliittisen yrittäjyyskorostuksen myötä myös virkamiehet, korkeakoulut, niiden tutkijat ja opettajat alkoivat esiintyä yrittäjyysmyönteisinä. Rakennettiin uutta koulutusta, tutkimusta ja ”yritteliäitä yliopistoja”. Tahot löysivät toisensa ja alan järjestöt. Tämän ilmiön Peter Armstrong nimeää ”yrittäjyyden diskursiksiksi”¹⁷. Nopeasti syntyneen innokkuuden voi tulkita psyykkisesti usealla tavalla. Se voi olla trauman jälkeinen reaktio, näyttö ulkopuolisille arvioijille, ulkoisten ja pakollisiksi koettujen vaikutteiden vyöryn alle jääminen, pinnan alla kytenneiden virtausten esilletuloa tai takertuminen oljenkorpeen. Suomessa tällaiset reaktiot ovat mahdollisia. Yhteiskunta- ja elinkeinorakenne oli muuttunut poikkeuksellisen nopeasti, oli eletty Neuvostoliiton varjossa, avauduttu enemmän muun maailman vaikutteille ja 1990-luvulla oli koettu lama-aika. Tulevaisuudessa nähtiin uusia haasteita hyvinvointivaltiolle. Ne liittyivät väestön ikääntymisen ja julkisen sektorin rahoituspohjan ongelmiin¹⁸.

Yrittäjyyden uutta keksimistä on Suomessa pyritty teksteissä ajoittamaan lähihistoriaan, useimmiten 1990-luvulle. Perusteena on, että ajan tapahtumat ja kokemukset, esimerkiksi lama antoivat yrittäjyydelle uuden merkityksen. Historiallisessa mielessä ei ole uskottavaa, että olisi tapahtunut yhtäkkinen käänne tai rakennemuutos, mutta yrittäjyyden sisältöhän on saattanut muuttua. Jos yrittäjyyttä ajatellaan – ehkä vanhanaikaisesti – ilmiönä, jolla on yhtymäkohdat yrittäjiin ja yrityksiin, alan tutkimukseen ja koulutukseen, on niillä Suomessakin pitkät juuret. Pauli Kettusen mukaan juuri 1990-luvulla useat elämänilmiöt tuotteistettiin – myös yrittäjyys. Muotoiltiin normeja, joilla voi kehittää ja tarkkailla itseään, olla kilpailukykyinen ja rakentaa kansakunnan kilpailukykyä. Kehitys alkoi edellisellä vuosikymmenellä.¹⁹ Juho Saari on todennut poliittisessa keskustelussa tapahtuneen ”historiallisen muistin katkeamisen”. Julkinen valta ja julkiset politiikat eivät ”muista” 1990-lukua edeltäviä tapahtumia. Vuosi 1990 on määritelty lukuisten tutkimusten, aikasarjojen ja tapahtumien alkupääksi, aivan kuin sitä ennen tehdyillä ratkaisulla, valinnoilla ja tapahtumilla ei

¹⁴ Peltonen (1987) s. 34.

¹⁵ Bean s. 106.

¹⁶ Suhonen s. 170–171. Tulkinallista taustaa voi antaa havainto, että vastaavasti tyytymättömyys moniin keskeisiin poliittisiin toimijoihin (poliitikot, puolueet, hallitus) on lisääntynyt kaiken aikaa. Borg s. 114–115.

¹⁷ Armstrong s. 6–9.

¹⁸ Kiander & Lönnqvist s. 155–162.

¹⁹ Kettunen s. 39.

olisi mitään merkitystä. Saaren mukaan on poliittisesti tarkoituksenmukaista keskittyä viimeaikoihin, niiden virheisiin ja ansioihin.²⁰

Muutokset ovat alkaneet aiemmin: ”Yhteiskunnassamme on tapahtumassa yrittäjyyden vallankumous ja sen seurauksena kehittyvä yhteiskunta on muuttumassa yrittäjätaloudeksi, uudeksi kapitalismiksi”, totesi vakuutusyhtiö Yrittäjien Fennian toimitusjohtaja Kari Elo vuonna 1988²¹. Yrittäjyyden vallankumouksesta on puhuttu tämän jälkeenkin, mutta poliittiset kapitalismi-puheet yrittäjyyden yhteydessä jokseenkin loppuivat Neuvostoliiton niin sanottuun hajoamiseen. Yhtä kaikki – yrittäjyys-käsite on noussut uudella tavalla esille, tai se on syntynyt uutena.

1.2 Rajaukset

Yrittäjyyttä voisi teoreettisesti lähestyä laatimalla projektiivinen lauseentäydennystesti, jolla yrittäjyydestä koottaisiin näkemyksiä ja konteksteja. Projekttiivisella testillä ei psykologisessa käytössä etsitä totuutta asiasta, käsitteestä tai ilmiöstä, jota täydennetään, vaan se kertoo, mitä testattava asiasta ajattelee.²² Lauseentäydennystesti voisi alkaa ”Yrittäjyys on ...”. Oletettavasti eri aikoina, eri ympäristöissä elävät ja erilaisista taustoista lähtöisin olevat ihmiset olisivat täydentäneet ja täydentäisivät lauseen eri tavoin. Ei voida kuitenkaan siirtyä menneisyyteen ja pyytää tekemään testiä. Sen sijaan henkilöiden ja organisaatioiden tuottamat **tekstit** voivat kertoa yrittäjyyden merkityksistä.

Edelleen teoreettisesti voi pohtia, keille testi kannattaisi suunnata ja miten tuloksiin suhtauduttaisiin. Yhden koehenkilön näkemyksestä, olipa hän kuka tahansa, ei saataisi yleistettävää lausumaa aiheesta. Testi tulisi tehdä suurelle, satunnaisesti tai valikoiden poimitulle otokselle. Näinkään ei ehkä saavutettaisi yksiselitteistä näkemystä testihetkellä. Tähän työhön on valittu tekstejä niiltä tahoilta, jotka ovat käsitettä eniten käyttäneet. Ne edustavat erityyppistä **valtaa** käyttäneitä ja käyttäviä tahoja. Se, että ne ovat käyttäneet käsitettä runsaasti, on sinänsä jo tutkimustulos.

Tutkimustehtävän asettelun vuoksi on ollut tärkeää löytää aineistoa ja lähteitä, joista tekstuaalisesti voi päätellä, että ne ovat tai itse kertovat olevansa yrittäjyyttä koskevaa. Nämä lähteet ovat tehtävän suhteen informatiivisia ja sopivia. Itse lähteiden luotettavuus- tai epäluotettavuus-kysymykset ovat aina tutkimuksissa läsnä, joskaan niitä ei tämän tyyppisissä diskursseja tutkivassa tutkimuksissa pidetä useinkaan olennaisina. Lähteet eivät voi vastata sellaisiin kysymyksiin. Tutkijan ja työn lukijankin tehtävänä on tehdä päätelmiä. Työn aineistossa on suuri määrä tekstejä, joiden laatimisella ja julkaisemisella on selkeästi tavoiteltu jotakin. Se ei silti tee teksteistä luotettavia tai epäluotettavia. Jorma Kalelaa lainaten, jokaisella lähteellä on jokin tehtävä, joka myös määrää

²⁰ Saari (2006 c) s. 328–329.

²¹ ”Yrittämisen juhlaa” s. 9.

²² Psykologiassa pohdittaisiin sitten, millaisia ominaisuuksia, asenteita, tavoitteita yms. testin tekijällä mahdollisesti on ja mitä niistä ehkä seuraa.

sen sisällön. Lähde antaa tehtävänsä edellyttämällä tavalla ”vääristynyttä” tietoa ja tutkijan on hedelmällistä kysyä ”mikä ketunhätä kainalossa” lähde on laadittu.²³

Yrittäjyys-käsitteellä on monien mielestä olemassa vuosisadasta toiseen aivan samaa tarkoittaneita sukulaiskäsitteitä – vaikkapa yritteliäisyys. Raimo Havuselan näkemyksessä yrittäjyydellä tarkoitetaan usein yritteliäisyyttä. Se on määritelty ”Nyky-suomen sanakirjassa” toimeliaisuudeksi, puuhakkuudeksi ja aloittekykyisyydeksi. Havusela lisää, että yrittäjyydellä on tarkoitettu myös yrittäjien toimintaa, yrittäjähenkä ja sitä kuinka paljon jollakin alueella on yrittäjinä toimivia ihmisiä.²⁴ Tämä vaikuttaa olevan periaatteessa käyttökelpoinen määrittely, mutta sen laajennus saattaa aiheuttaa ongelmia ja tekee yrittäjyydestä yritteliäisyyttä paljon laajemman. Yritteliäisyys-käsitteen sanakirjasynonymien liittäminen määreisiin saattaa heikentää sisällöllisesti siten muodostuvia uusia käsitteitä. Se kertoo, että yrittäjyyttä tuskin kannattaa aina ymmärtää samana kuin yritteliäisyys. Korvaan särähtävät esimerkiksi yrittäjyyspolitiikka-käsitteen korvaaminen puuhakkuuspolitiikalla tai yrittäjyyskoulutuksen korvaaminen toimeliaisuuskoulutuksella.

Yrittäjyys-sanana laaja käyttö on suomen kielessä uudehkoa. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen mukaan se yleistyi talousalan sanomalehdissä 1980-luvun puolivälissä, joskin se on esiintynyt lukion historian oppikirjassa 1983. Tästä päätellen se on ollut luontevassa käytössä. Toisaalta tällainen toisesta sanasta johdettu sana on tutun oloinen, vaikka sitä ei olisi aiemmin käytettykään. Vuonna 1980 laaditussa ja 1960–1970-lukujen uudissanoja koonneessa ”Uudissanasto”-sanakirjassa ei ole yrittäjyys-sanaa.²⁵ Nyky-suomen sanakirjassa se on ollut 1960-luvulla ja Fennica-tietokannan indeksointiin se otettiin 1988²⁶. Yksityisyrittäjyys ei ole Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen mukaan yrittäjyyttä ennemmin ja taajempaan käytetty ilmaus, vaan samanikäinen ja samoihin aikoihin yleistynyt²⁷. Esimerkiksi Rastor -koulutuskeskuksen perustajiin kuulunut liikkeenjohdon konsultti Leo Suurla käytti yrittäjyys-sanaa talousalan oppikirjasessaan vuonna 1967. Suurla tarkoitti yrittäjyydellä ”pitkäjänteistä yrittämistä” erotuksena yritteliäisyydestä, joka oli lyhytjänteistä.²⁸

Tämän työn aineistossa on suomalaisten puolueiden ohjelmia. Niissä yritteliäisyys*-alkuiset sanat ovat esiintyneet 1880–1980 83 kertaa, 1981–1990 13 kertaa, 1991–2000 ja 2001–2007 samoin 13 kertaa molempina jaksoina. Vastaavasti yrittäjyys*-alkuiset sanat ovat esiintyneet 1880–1980 7 kertaa, 1981–1990 10 kertaa, 1991–2000 31 kertaa ja 2001–2007 51 kertaa. Vastaavasti yksityisyritteliäisyys* on mainittu puolueohjelmissa 1880–1980 16 kertaa, ja sen jälkeen se on miltei kokonaan kadonnut.²⁹ Yrittäjyys on siis lisääntynyt, yritteliäisyys vähentynyt. Ainakin kuriositeettina on mielenkiintoista, että yritteliäisyys-käsite on

²³ Kalela (2000) s. 93.

²⁴ Havusela (1999) s. 11.

²⁵ Kolehmainen tiedonanto 29.11.2006.

²⁶ Kärki tiedonanto 26.1.2009.

²⁷ Kolehmainen tiedonanto 31.3.2010.

²⁸ Suurla s. 8, 65.

²⁹ www.fsd.uta.fi/pohtiva. Tämän työn tekijä on laskenut tulokset kyseisellä sivustolla käytössä olevan sanahakuohjelman avulla.

ehkä tulossa uudelleen laajempaan käyttöön. ETLAn ja TEKESin rahoittamassa Mika Pajarisen ja Petri Rouvisen ”Mistä Yrittäjät Tulevat” -tutkimuksessa todetaan innovatiivisesta yrittäjätoiminnasta: ”Näin ymmärretty yrittäjyys – tai ehkä oikeammin *yritteliäisyys* – on kiistatta pitkän aikavälin talouskasvun moottori.³⁰ (Korostus on alkuperäisessä tekstissä.)

Yritystoimintaan perehtynyt lukija saattaa jatkossa pohtia, miksi mukaan ei ole otettu ensisijaisesti pieniä ja keskisuuria yrityksiä koskevaa aineistoa, koska niiden sanotaan edustavan yrittäjyyttä parhaiten. Valinnalle on perusteet. Periaatteessa ei voi olettaa pk-sektoria koskevan aineiston olevan yrittäjyysaineistoa. Jos samastettaisiin etukäteen pk-sektori ja yrittäjyys, tehtäisiin samoin kuin usein on tehty tutkimukseen valittuna ajanjaksona politiikassa, tutkimuksessa ja koulutuksessa. Miksi niin, on olennainen kysymys. Tutkijan vastuu on olla tekemättä sitä, eikä pk-sektoria ole unohdettu työssä.

Pk-sektoriin liittyy myös määrittelyongelmia. Uusimmassa EU-määritelmässä pieni ja keskisuuri yritys on yritys, jonka palveluksessa on enintään 250 henkeä, vuosiliikevaihto on enintään 50 miljoonaa euroa tai taseen loppusumma 43 miljoonaa euroa. Lisäksi niin sanotun riippumattomuusehdon mukaan sen pääomasta tai äänivallasta korkeintaan 25 prosenttia saa olla suuren yrityksen hallinnassa. Määritelmä merkitsee Suomessa tämän kirjoitushetkellä, että pk-yrityksissä työskentelee 52 prosenttia yrityksissä työskentelevästä työvoimasta, pk-yritykset tuottavat 34 prosenttia kaikkien yritysten yhteenlasketusta liikevaihdosta ja kyseisiä yrityksiä on noin 98 prosenttia kaikista yrityksistä. Suurten yritysten lukumäärä on täten suunnilleen 4 500 kappaletta, ja muita on noin 230 000.³¹ Pk-käsite ja sen edeltäjä pkt- eli pieni ja keskisuuri yritystoiminta tai -teollisuus on yleisesti Euroopassa käytetty määritelmä, jonka kokorajat ovat vaihdelleet myös kansallisesti. Määritelmä on sulkenut sisäänsä ylivoimaisen enemmistön yritysten lukumäärästä, mutta ei niiden henkilöstö- ja liikevaihtomäärästä. Jos pk-sektori valittaisiin näiden määreiden perusteella yrittäjyyden tutkimusympäristöksi, tulisi tutkia aineistoa, joka koskee 98 prosenttia suomalaisista yrityksistä ja jättää kaksi prosenttia tutkimuksen ulkopuolelle. Tämä ei olisi hyvin perusteltu valinta. Ongelmaksi jäisi myös, millä otannalla 98 prosenttia käsittävästä joukosta valittaisiin tietyt yritykset tai niitä koskeva aineisto edustamaan yrittäjyyttä.

Yhdysvalloissa pienyrityksiä koskeva ”The Small Business Act” määritteli vuonna 1953 pieneksi yritykseksi yksityisessä omistuksessa ja hallinnassa olevan yrityksen, joka ei ole toimialallaan määrävässä asemassa. Periaatteessa Yhdysvaltoihin on vakiintunut pienen yrityksen perusmääritelmäksi alle 500 henkeä työllistävä yritys, ja tätä valtiollinen Small Business Administration (SBA) -organisaatio periaatteessa on käyttänyt.³² SBA:lla on kuitenkin ollut käytössään eri toimialoja ja alueita koskevia tarkennuksia ja poikkeuksia. Niitä on käytetty, mikäli yritys on hakenut rahoitusta tai muuta tukea SBA:n ohjelmis-

³⁰ Pajarinen & Rouvinen s. 3, 10.

³¹ Yrittäjyyskatsaus 2007 s. 42-43.

³² Jos tätä määritelmää käytettäisiin Suomessa, siihen mahtuisi 99,9 % kaikista yrityksistä. Suomen tilastollinen vuosikirja 2005 s. 197.

ta.³³ Bean onkin todennut, että SBA epäonnistui jo 1970-luvulla yhdessä perustehtävässään. Se ei kyennyt määrittelemään johdonmukaisesti sitä, mikä on pienyritys³⁴. Suomalaista nykymuotoista Yrittäjäjärjestöä³⁵ Yhdysvalloissa vastaava National Federation of Independent Business (NFIB) on käyttänyt jäsenmäärittelyssään kriteeriä, että yritys on yhdistyksen jäsenen omistama. Yrityksen koolla ei ole ollut merkitystä. NFIB onkin lievästi kritisoinut yrityksen talouden tunnuslukuihin (liikevaihto, tasearvo) perustuvia pienyrityksen määritelmiä, koska ne eivät ole ottaneet huomioon toimialojen eroja ja rahan arvon historiallisia muutoksia³⁶. Mahdollisesti väljempi määritelmä on antanut NFIB:lle mahdollisuuden laajempaan jäsenkuntaan. NFIB on halunnut myös erottaa pienyrityksen omistaja- ja yrittäjä-käsitteet toisistaan. Pienyrityksen omistaja viittaa minkä tahansa pienen yrityksen omistajaan tai päätoimijaan ja saattaa olla myös lähellä käsitettä johtaja. Sen sijaan yrittäjä viittaa taloudellisia innovaatioita tekevään henkilöön, jollaiset toimivat usein kasvuyrityksissä.³⁷

Yrityskokomääritelmät eivät luo selvyyttä siihen, minkä kokoisia yrityksiä tai niitä koskevaa materiaalia tulisi tutkia yrittäjyyttä jäljitettäessä. Määritelmät ovat hajanaisia, eikä Yhdysvalloissa ole virallisesti noteerattu erikseen keskisuuria yrityksiä. Yhdysvaltojen monet pienet yritykset olisivat vähintäänkin keskisuuria Euroopassa, määritelmän mukaan tosin. NFIB:n mukaan pieniä yrityksiä oli 2000-luvun alussa Yhdysvalloissa joko 6, 12 tai 24 miljoonaa, jälleen määritelmän mukaan³⁸. Yrityksen omistamiseen liittyvät kriteerit ovat horjuvia, ja menneisyyden kokomittareita ei voi soveltaa nykyaikaan.

Tässä työssä yrittäjyyttä hahmotetaan paljon käsitteen historiallisen käytön määrän muutosten avulla. Kalelan mukaan historian tutkimus-nimisen toiminnan ja sen tuotteiden pitäisi pystyä käymään dialogia ympäröivän maailman kanssa³⁹. Kyse on käsitteiden ja diskurssien historiasta sekä uudesta historiasta uudessa maailmassa siten kuin Kalela on suosituksina määritellyt: historian tulisi olla osa yhteiskunnallisen määrittämisen prosessia ja siinä tutkijalla on oma vastuunsa. Tutkimuskohteet tulisi ymmärtää ”vieraan kulttuurin” ilmiöinä; ajan kulumisen illuusion vankilasta on syytä vapautua ja historiallinen totuus olisi ymmärrettävä totuttua paljon moniulotteisempana ongelmana.⁴⁰

Työn ymmärtämisen ratkaiseva lähtökohta on, että yrittäjyyttä **ei pidetä** tässä tunnettuna, itsestään selvänä, synnyltään ja vaikutuksiltaan selvitetynä ilmiönä. Yrittäjyydelle **ei** varata etukäteen esimerkiksi ”sankarin” tai ”konnan” roolia, eikä sellaista anneta jälkikäteenkään. Työn vastaanotto saattaa helpottaa myös, jos osin väkisin kategorisoidaan se ja ilmaistaan, mitä **ei** tutkita tai väitetä. Tässä **ei** yritetä todistaa tai väittää joitakin yrittäjyysnäkökulmia tai -teorioita

³³ NFIB Small Business Policy Guide s. 7-8.

³⁴ Bean s. 98.

³⁵ Työssä käytetään selkeyden vuoksi jatkossa Yrittäjäjärjestö-käsitettä tarkoitettaessa nykyistä Suomen Yrittäjät -järjestöä ja sitä edeltäneitä alan valtakunnallisia, keskusjärjestötasoisia organisaatioita. Nimet ovat vaihdelleet vuosien saatossa.

³⁶ NFIB Small Business Policy Guide s. 7.

³⁷ Ibid. s. 10.

³⁸ Ibid. s. 12.

³⁹ Kalela (2000) esim. s. 217-218.

⁴⁰ Ibid s. 243.

taloudellisessa mielessä toimiviksi tai toimimattomiksi. Taloustiedettä lähellä olevassa taloushistoriassa näin ehkä tehtäisiin. Vaikka taloustieteen juuret⁴¹ ovat historiantutkimuksessa, tässä **ei** tuoda ”historiaa takaisin yrittäjyystutkimukseen” siten kuin Geoffrey Jones ja Daniel Wadhvani ovat ehdottaneet. Heidän mukaansa yrittäjyystutkimuksessa tulisi käyttää pitkän aikavälin aineistoa, esimerkiksi kuten Joseph Schumpeter esitti, jotta ”yrittäjyyden vaikutukset” näkyisivät paremmin.⁴² Työssä ei myöskään ensisijaisesti tarkastella taloustieteellisesti yrittäjyyttä tai yritystä.

Tutkimuksen aikarajaus pääosin 1960-luvun lopulta 1990-luvulle perustuu esitutkimukseen. Yrittäjyyttä koskevan kirjallisen materiaalin määrä alkoi kasvaa kyseisenä aikana, kaiken aikaa kiihtyen. Rajauksella ei kielletä yrittäjyydellä tai sukulaiskäsitteillä olleen suurtaakin käyttöä ja merkitystä aiemmin. Tutkimuskohde on kuitenkin uusi yrittäjyys eikä esimerkiksi ”miten yrittäjyys näkyi 1930-luvulla.” Toisaalta tullaan paikoin nykyhetkeen. On havaittavissa, että aiemmin alkaneet prosessit ovat saavuttamassa jonkinlaisen kulminaation. Mahdollisesti ollaan vedenjakajalla, jonka noteeraamattomuus heikentäisi työn kykyä dialogiin. Tätä kirjoitettaessa, talvella 2008–2009, on maailmantalous kääntymässä yhä syvempään lamaan. Laman syyksi useat kommentaattorit ovat nimenneet 1980-luvulla alkaneen uuden talouspolitiikan linjan. Yrittäjyydellä saattaa olla yhteyttä siihen.

Globaalien vaikutusten tarkastelusta huolimatta Suomi on pääkohde. Perusteluna on Suomen asema koelaboratoriona. Suomi on ollut aiemmin suhteellisen eristynyt yhtenäiskulttuuri, joka on viimeisten sadan vuoden aikana kokenut suuria ja mielenkiintoisia yhteiskunnallisia muutoksia. Suomi on ollut myös mallimaa. Sen instituutioita ja politiikkoja on tutkittu viime vuosina monissa kansainvälisissä vertailuissa ja arvioinneissa. Niissä saatuja hyviä tuloksia ja menestystä on pyritty selvittämään⁴³.

Työllä on tulkinnan ja ymmärtämisen lisäksi kaikelle tutkimukselle julki-suuden ja dialogisuuden vuoksi kuuluva perustehtävä: antaa aineistoa keskusteluun. Tässä tehtävä liittyy erityisesti yrittäjyyttä koskevaan koulutuspolitiikkaan. Yhteiskunnalliset toimet ovat poliittisia. Osmo Lampinen on erotellut tutkimustoiminnalle kolme roolia. Instrumentaalisessa hyväksikäytössä tutkimus tuottaa toteuttamiskelpoisia ratkaisuja. Käsitteellisessä hyväksikäytössä tutkimus tuottaa käsitteitä ja ajattelutapoja, jotka hahmottavat käsiteltävänä olevaa ongelmaa – tuottamatta suoranaista ratkaisua. Symbolisessa hyväksikäytössä tutkimusta käytetään legitimaationa päätöksille, joita tehdään muilla perusteilla.⁴⁴ Tätä tarkastelumallia voi soveltaa myös tähän tutkimukseen.

⁴¹ Usein unohdetut, valitettavasti.

⁴² Jones & Wadhvani s. 3–6.

⁴³ Saari (2006 a) s. 11, 18.

⁴⁴ Lampinen s. 172–173.

1.3 Yrittäjyys tutkimuskohteena

1.3.1 Alkujuuria

Monet tieteentilajit ovat tutkineet aihetta, mutta mikro- tai makrotalouden näkökulma on yleensä niissä keskeinen. Yrittäjyys-käsitteen käyttöanalyysissä on tarkasteltava, miten käsitettä on käytetty ja tutkittu eri tieteentaloilla. Yrittäjyyttä koskeva tutkimus ja siitä kertovat tekstit ovat **yrittäjyys-käsitteen käyttöä koskevia dokumentteja** riippumatta siitä, missä tieteessä, millä metodeilla tai millaisin tieteentilafilosofisin lähtökohdin niitä on tuotettu. Tutkimuksista hahmotetaan, mitä yrittäjyydellä on ymmärretty. Dokumentteilla on myös tekijänsä, heillä motiivinsa, teksteillä esittämisfooruminsa ja viesteillä osoitteensa.

Yrittäjyyden voi määritellä myös kieliopillisesti. Yrittäjyys-sana on ominaisuudennimi, tässä tapauksessa ~yys- johtiminen substantiivijohdos, joka ilmaisee ominaisuutta vastaavan käsitteen. Tämänkaltaisissa johdoksissa kantasana on usein adjektiivi, esimerkiksi onnellisuus, tai substantiivi, jolloin johdos ilmaisee substantiivin tarkoittaman identiteetin tai aseman abstraktion.⁴⁵ Kantasana olisi ilmeisesti yrittäjä, jos vertailukohtana on esimerkiksi opettaja-opettajuus. Näin ei kuitenkaan läheskään aina ole. Yrittäjyys on muutakin, se on voinut olla adjektiivimuotoinen johdos. Mahdollisesti kyse on toisinaan ollut yritteliäisyys-sanan muunnoksesta. Tämänkään ei ole riittävä selitys.

Yrittäjyys käännetään englanniksi entrepreneurship. Se on muodostettu samalla englannin kielen säännöllä kuin esimerkiksi leader-leadership, johtaja-johtajuus. Kantasana entrepreneur on oikeastaan ranskaa. Se esiintyi 1437 julkaistussa "Dictionnaire de la langue Francaise":ssa, ja sanan selityksenä oli "celui qui entreprend", joka tarkoitti aktiivista ja aloitekykyistä henkilöä. Sanan tausta on verbi "entreprendre", joka tunnetaan 1100-luvulta. Sen merkitys on suunnilleen "saada asiat tehdyksi" tai "ryhtyä tekemään jotakin".⁴⁶

Yrittäjyyden tutkimus tai yrittäjyystutkimus-termejä vastaavat englanninkielessä research of entrepreneurship, research in entrepreneurship, research on entrepreneurship. Kaikissa näissä ilmauksissa reasearch-sanan voi korvata study-sanalla. Lisäksi on käytössä prepositioton ilmaisu entrepreneurship research. Näillä ilmauksilla ei ole itse tutkimuskirjallisuudessa mitään käyttötarkoitusta tai tutkimusta suuntaavaa johdonmukaista eroa. Tässä työssä käytetään mainittuja suomenkielisiä termejä samanarvoisina. Kielitieteellisesti ja ehkä tietoteoreettisesti voi olla merkittävää, että englanninkielessä prepositiolla (= of, in, on) ei ole tässä tapauksessa merkitystä. Se voi kertoa itse entrepreneurship-käsitteen laajasta ja joustavasta luonteesta.

⁴⁵ Ison suomen kieliopin termejä. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. http://kaino.kotus.fi/cgi-bin/julk1/termit.cgi?h_id=oCHDFEHC

⁴⁶ Landström s. 8, Elkjaer s. 805.

1.3.2 Taloustieteiden näkökulmia

Taloustieteellisesti yrittäjyys vaikuttaa rajatulta tutkimuskohteelta, esimerkiksi yritysten toiminnan, yrittäjähenkilöiden toiminnan tai yritystoiminnan ympäristöjen tutkimukselta. Tällaista on tehty runsaasti. Youssef Cassis ja Ionna Minoglou ovat eritelleet yrittäjyyteen liittyviä taloustieteellisiä ajankohtaisteemoja (2005): onko oikeutettua pyrkiä paikattomaan ja ajattomaan yrittäjyystypologiaan, voidaanko yrittäjän ja kapitalistin roolit erottaa, onko riskin kantaminen yrittäjämäinen toiminto vai kuuluuko se kapitalistille, kuinka erotellaan yrittäjyys ja johtaminen, onko hyödyllistä käyttää termiä yrittäjä synonyyminä yrityksen kanssa, miten yhteiskunnallinen ympäristö vaikuttaa yrittäjyyteen, mikä on yrittäjyyden yhteys muutokseen, onko yrittäjien määrän lisäys välttämätöntä talouskasvulle, ovatko yrittäjät epätasapainoa aiheuttavia vai tasapainoa luovia vieviä tekijöitä.⁴⁷ Luettelo on taloustieteelle ominaisesti suhteellisen staattinen ja pragmaattinen. Siinä on käsitteitä, joiden rajanveto voi olla häilyvää. Rajanveto on myös yksi tutkimusteema; miten eritellään ja määritellään yrittäjyys, yrittäjä, kapitalisti, yrittäjämäisyys, johtaminen ja yritys.

Hans Landströmin mukaan ajankohtaisia tutkimusteemoja ovat yrittäjyys markkinoiden toimintamekanismina, yrittäjä yksilönä ja yrittäjyys prosessina. Viimeinen tematiikka on uusinta, ja Landström on jakanut sen uusien organisaatioiden ja mahdollisuuksien synnyn tutkimiseen.⁴⁸ Carterin ja Jones-Evansin mukaan nykyään yrittäjyyden tutkimus liittyy innovaatioihin, kasvu- ja rakennepolitiikkaan, rahoitukseen, sukupuoleen, etnisyyteen, perheeseen, sosiaaliseen toimintaan, johtajuuteen, verkostoihin, riskisijoitustoimintaan ja kansainvälistymiseen.⁴⁹

Nykyajan taloustieteellisille tutkimusteemoille luo perspektiiviä vertailu yrittäjyystutkimuksen pioneeriorganisaatioon, Harvardin liepeillä toimineeseen "Research Center in Entrepreneurial History" -yhteisöön **1940-luvun lopulla**⁵⁰. Se tutki muun muassa, mitkä ovat olleet ja tulevat olemaan yrittäjyyden ja yrittäjän mitattavat vaikutukset kansantalouteen ja talouselämään ja niiden muutokseen, toteuttaako yrittäjä talousrooliaan nykyään tehokkaammin kuin aiemmin, mikä merkitys on teknologisilla innovaatioilla taloudessa, mitkä ovat yrittäjän olennaiset ominaisuudet, mitkä ovat Yhdysvalloissa yrittäjien motivaatiotekijät suhteessa Eurooppaan tai Etelä-Amerikkaan.⁵¹ Tutkimuskohteissa oli historiallisuutta nykyajan tutkimusta enemmän. Silti ei näytä tapahtuneen vuosikymmenten kuluessa merkittävän suurta intressien suunnanmuutosta, tai samoihin teemoihin on palattu. Tutkimusteemojen samantapaisuudesta huolimatta olisi silti hedelmätöntä väittää nykyajassa olevan jotakin samaa kuin 50-

⁴⁷ Cassis & Minoglou s. 7.

⁴⁸ Landström s. 13–20.

⁴⁹ Esimerkiksi Carter ja Jones-Evans: "Enterprise and Small Business".

⁵⁰ Keskuksen toimintaan palataan luvussa 3.4.

⁵¹ Crandall s. 15–16. Crandallilla on hienovaraisempikin listaus yrittäjyystutkimuksen teemoista ja se tulee kokonaisuudessaan vielä lähemmäs niitä intressejä joita nykytutkimuksessa ja sitä edeltävässä tutkimuksessa on. Crandall s. 17–21.

60 vuotta sitten. Tulkinalla päädyttäisiin menneisyyden selittämiseen nykyisyydellä tai päinvastoin.

Cassis ja Minogloun, Landströmin ja Carter ja Evans-Jonesin ajankohtaisaiheita tarkastelemalla havaitsee tematiikan ja tutkimusmetodiikan olevan monitasoista ja monitieteistä. Tämä on eräänlainen tutkimustulos. Selitys voisi olla, että yrittäjyystutkimus on uutta ja kokeilevaa, mutta Harvardin teemoihin suhteutettuna se ei ole sitä. Selitys voi olla myös, että yrittäjyyttä ei ilmiönä vielä ymmärretä, se on monimutkainen, sitä koskevia muuttujia ei ole täysin selvitetty ja kokeellinen tutkimus on hankalaa. Olennaisempaa on pohtia, miksi on tärkeää koota erityyppistä ja -tasoisia mikro- ja makrotaloudellista tutkimusta yrittäjyydeksi kutsutun ”sateenkaaren kirjavan sateenvarjon alle”⁵². Epäloogista lienee olettaa, että kuvatuilla tutkimusintresseillä olisi yhteinen punainen lanka. Siksi voi pohtia, ovatko tutkimuksen ulkopuoliset syyt kannustaneet tai ohjanneet luomaan ja ylläpitämään laajaa yrittäjyys-käsitelmärittelystä.

Suomessakin yrittäjyystutkimusta on tehty vuosi vuodelta enemmän ja skaala on laava. On vaikeaa Suomessakin erottaa yrittäjyyden tutkimus muusta liiketaloudellisesta tutkimuksesta. Helsingin kauppakorkeakoulussa, jolla on Suomessa pisin traditio alan tutkimuksessa, on ”Yrittäjyys ja pienyritysten johtaminen” -aineessa ilmestynyt kymmenen väitöstä alkaen vuodesta 1998. Niiden aihealueina ovat olleet muun muassa kauppiasyrittäjän toimenkuvat (Jari Paulamäki), yrityshautomokokemukset tradenomiopiskelijalla (Juhana Ylikerälä), telealan strategiset allianssit (Pekka Killström) ja riskienhallinta T&K-projektissa (Mikael Epstein). Jyväskylän yliopistossa yrittäjyystutkimuksella ja -koulutuksella on myös vahvat perinteet. Siellä on viime vuosina julkaistu väitöksiä esimerkiksi seuraavista aiheista: pienyrittäjän työvalmiudet (Hely Westerholm), perheyrittäjän intuitiokokemukset (Marja-Liisa Kakkonen), perheyrittäjien arvot (Margit Niemelä) ja opiskelijoiden yrittäjyysnäkökymykset (Erkki Nevanperä). Nämä aiheet sopivat hyvin esimerkiksi Landströmin luettelemiin ajankohtaisiin tutkimusintresseihin.

1.3.3 Yrittäjyys taloushistoriassa

Useat nykyajan historiantutkimuksen oppaat eivät kehota pyrkimään tyhjentäviin selityksiin. Sellaista olisi esimerkiksi ”Wie es eigentlich gewesen” -henkisesti toteutettu tai ”kronologista kehitystä” hahmottava tutkimus. Sellaista toki tehdään hyvin paljon edelleen. Taloushistorian tutkimusmateriaalia ovat esimerkiksi julkishallinnon, yritysten ja niiden sidosryhmien tuottamat tekstit ja tilastot. Yrittäjyydestä tai yritteliäisyydestä ei ole kirjoitettu laajaa historiaa. Kohdetta ei ole ehkä pidetty tärkeänä, tai sitä on pidetty itsestään selvänä. Klassisten yrittäjyystutkijoiden toiminnasta, ideoista ja koulukunnista on kirjoitettu historioita yleensä osana taloustieteellistä tutkimusta.

Taloushistoriassa yrittäjyys ja sen sukulaiskäsitteet ovat silti paikoin, tiettyjen vaiheiden selittäjinä näkyneet Suomessakin. Viljo Rasila kuvasi 1800-luvun loppupuolen suomalaista liberalismia niin, että yleiseen vapautumiseen liittynyt aika-

⁵² Esim. Bögenhold ja Fachinger ovat käyttäneet tällaista ilmausta. s. 282.

kauden huima talouskehitys perustui ”nimenomaan yksityiseen yritteliäisyyteen” ja yrittämisen vapauteen⁵³. Muutoksen aiheutti hallinnollisen säätelyn purkamisen ja sen aktiivisille henkilöille antama mahdollisuus muokata talouselämää. Yritteliäisyys oli ennen sitä ilmeisesti jollakin tavalla olemassa, mutta kahlehdittuna. Kotimaisissa talouselämän kehityksen kuvauksissa ei sen vaiheen jälkeen juuri mainita yritteliäisyyttä tai yrittäjyyttä⁵⁴. Muut voimat ovat sen jälkeen ohjanneet talouselämää. 1900-luvun taloushistoriakuvauksissa yritystoiminnan lajit ja kehitysvaiheet on esitelty yleensä kokonaistalouden alaluokkina: teollisuus, tukku- ja vähittäiskauppa, rahoitusala, vienti- ja tuontitoiminta, rakentaminen ja maa- ja metsätalous. Niiden toimintaedellytyksiä ovat ohjanneet kansainväliset ja kansalliset suhdanteet, lainsäädäntö, teknologiset - ja logistiset muutokset ja demografiset tekijät. Merkittävät ja suuret yritykset ja menestyksekkäät yrittäjäsuvut on mainittu. Erillisiä yrityshistorioita on laadittu suuri määrä.

Yrittäminen-käsite esiintyy 1800-luvun liberalismien jälkeen ”Suomen taloushistoria” -teoksessa vain yritysmuotojen omistussuhteiden pohdinnan yhteydessä. Hyvin vaikeasti hahmotettavassa esityksessä se vertautuu ehkä synonyymiksi muille kuin osakeyhtiömuotoisille yrityksille.⁵⁵ Suomen liikemiesyhdistyksen aloitteesta tuotettu ”Puoli vuosisataa suomalaista liike-elämää” (1948) ei tuo esille yrittäjähenkilöiden henkilökohtaista panosta, ominaisuuksia tai pyrkimyksiä. Puoli vuosisataa kattava kooste ”yrittäjätoiminnasta” esittää sen keskittyneen yhä suurempiin kokonaisuuksiin joka toimialalla ja valtion osallistuneen siihen yhä enemmän⁵⁶. Analyysi on varmaankin oikea, mutta kuvaa myös, kuinka vähän yritteliäisyyttä tai yrittäjyyttä on historiankirjoituksessa mainittu.

Per Schybergson ja Mika Kallioinen ovat eritelleet makrotaloustason historiallisen analyysin painotusta ja yrittäjähenkilön ja häntä mahdollisesti ohjavan motivaation analyysin vähäisyyttä⁵⁷. Kallioinen on tutkinut monialaisten, usein yrittäjään henkilöityneiden kauppahuoneiden siirtymistä teollisuuteen 1800-luvun jälkipuoliskolla: ”...yrittäjät olivat pioneereja, jotka esimerkillään loivat perustan myöhemmille teollisuusmiehille.”⁵⁸. Tässäkin on kyse taloudellisen liberalismien ajasta. Heikki Hautala on maininnut ”Suomen talouselämän rakenne ja kehitys” -teoksessaan, että nykyään (tarkoittaa nykyaikaa) yrittäjyyttä edistetään, koska se on ”keskeinen talouden dynamiikan ylläpitäjä”⁵⁹. Toisaalla samassa teoksessa yrittäjyyden edistäminen on elinkeinopolitiikan keino, joka on ”vastaus globalisaatioon”⁶⁰. Dynaamisuudesta huolimatta yrittäjyys ei ole teoksessa kasvun osatekijä, joita ovat työvoima, säästäminen, investoinnit, tulot ja kulutus, ulkomaankauppa ja julkinen valta⁶¹.

⁵³ Rasila s. 13–20.

⁵⁴ Esimerkiksi Jauri: ”Puoli vuosisataa suomalaista liike-elämää”, ”Suomen taloushistoria 2”, toim. Ahvenainen & Pihkala & Rasila, ”Suomen talous- ja sosiaalishistorian kehityslinjoja” toim. Jutikkala, ”Itsenäisen Suomen taloushistoriaa” toim. Jutikkala, Castren & Pipping & Järvinen, Hjerpe: ”Kasvun vuosisata”.

⁵⁵ Pihkala (1982 a) s. 516–519.

⁵⁶ Jauri (1948) s. 206–212.

⁵⁷ Kallioinen s. 7–8.

⁵⁸ Ibid. s. 8.

⁵⁹ Hautala s. 311.

⁶⁰ Ibid. s. 270.

⁶¹ Ibid. s. 151.

Yrittäjyys on joko ilmestynyt tai palannut jossakin määrin taloushistorialliseen tutkimukseen. Makrotalousnäkökulma oli talouspolitiikassakin vallitseva 1900-luvulla, ja pienten ja keskisuurten yritysten osuus oli vähäiseksi koettu. Taloushistorian esitystapa johtaa ajattelemaan, että yksityinen yritteliäisyys ja 1800-luvun taloudellinen liberalismi kuuluvat tulkinnallisesti yhteen ja nykyään yrittäjyys ja uusliberalismi kuuluvat yhteen. Talouden jonkin tyyppinen vapauttaminen, erityisesti valtiollisen sääntelyn vähentäminen, on vapauttanut myös yrittäjyyspotentiaalia. Tällainen tulkinta lainattiin Beanilta aiemmin tässä työssä, ja vastaava toistuu varsinkin uusliberalismin nousua käsittelevissä tutkimuksissa ja teoksissa.

Liberalismi-yrittäjyys -hahmottamistavan yksi syy saattaa olla, että 1700-luvulla elänyt, ”liberalismin isäksi” usein mainittu Adam Smith korosti yksityisen yritteliäisyyden merkitystä. Tässä selitysmallissa vakioina esiintyvät aatteet aaltojen lailla nousevat välillä esiin ja katoavat taas. Selitysmallissa on anakronismin vaara. Tiedetään, että suuri osa nykyajan yrittäjyysteoreetikoista, yrittäjistä tai taloudesta päättävistä poliitikoista ei ole tietoisia Smithistä tai hänen teorioistaan. He eivät ole tietoisia yli sadan vuoden takaisesta liberalismien kultta-ajasta, eivät ole sitä kokeneet, eivätkä voi, osaa tai välitä verrata siihen. Se voi joillekin edustaa kuvaa menneisyyden kultta-ajasta. Heikki Patomäen mukaan ”uusliberalismi tavoittelee paluuta 1800-luvun klassiseen talousliberalismiin”. Uusliberalisteiksi kutsutaan poliittisesta taustasta riippumatta niitä, jotka kannattavat talousliberalistisia uudistuksia, vaikka eivät tunnustaisi 1800-lukua ihanteeksi.⁶²

1.3.4 Muiden tieteenalojen näkökulmia

Talouselialalla on tehty runsaasti yrittäjyystutkimusta, jota voisi painotustensa vuoksi vaihtoehtoisesti määritellä myös psykologian, sosiaalipsykologian, sosiologian, antropologian tai kulttuurin tutkimukseksi. Sen sijaan esimerkiksi yrittäjyyspolitiikan -, -koulutuksen ja -tutkimuksen tutkimusta ei ole kovin paljon tehty Paul Grantin ja Lew Perrenin mukaan⁶³. Näiden toimien tuloksellisuutta, sovellettavuutta ja siirrettävyyttä on tosin tutkittu pragmaattisista näkökulmista. Perren ja Peter Jennings ovat todenneet, että yrittäjyyden alalla kriittisestä teoriasta on pula, vaikka johtamisen tutkimuksessa sen määrä on kasvanut. Yrittäjyyden tutkimus on ollut sokea poliittiselle retoriikalle, joka ylistää yrittäjyyttä työpaikkojen luomisen ja innovaatioiden nimissä. Nämä poliittiset tavoitteet on omaksuttu myös tutkimukselliseksi lähtökohdiksi.⁶⁴ Tutkimuksen sokeus saattaa olla raju ilmaisu. Selitys voisi olla, että muilla kuin talousaloilla ei ole ollut intressiä tutkia yrittäjyyttä.

Mikko Peltomäki on eritellyt ”suomalaisen yrittämisen hengen” sävyjä ja tulkintaa suomalaisessa kirjallisuudessa ja yrittäjälehdissä. Kirjallisuusaineisto

⁶² Patomäki s. 10. Se, että liberalismia seurasi 1800-luvun lopulla työväen- ja ammattiyhdistysliikkeen nousu ei ole näyttäytynyt ainakaan tavoiteltuna visiona silloin, kun on pohdittu uusliberalismin mahdollisia seurauksia.

⁶³ Grant & Perren s. 186.

⁶⁴ Perren & Jennings s. 173–174.

on alkanut ymmärrettävästi 1800-luvulta ja lehtiaineisto 1900-luvun alkupuolelta. Yrittäjäjärjestöt alkoivat sodan jälkeen etsiä yrittäjähengelle esikuvaa Yhdysvalloista, aiemmin vallinneen maaseudun työkeskeisyydestä ponnistavan ”maahengen” ja paikallisen teollisuuden tilalle. Yhdysvalloissa olivat tekniikka, pääoma, kaupanteko, tiede ja tiedotusvälineet yhdistyneet ja lisäksi ”erityiset mielikuva-asiantuntijat olivat osoittautuneet tehokkaiksi, kun kansalaisten kieltä ja mieltä muokattiin yrittäjien toimille suopeaksi”.⁶⁵ Yrittäjäjärjestöt ottivat yrittäjyyden käsitteen esille 1960–1970-luvun vaihteessa. Tarvittiin pehmeämpää ja aineetonta pääomaa korostavaa käsitettä, joka johtaisi ajatukset pois rahapääomakeskeisyydestä. Yrittäjävastaisen ”reporadio”-propagandan keskellä tarkoitus oli saada nuori polvi ymmärtämään yrittämisen hengen tarpeellisuus. Tähän oli tarve, koska palkkatyöläisiä kasvattavat oppilaitokset olivat yrittämisen ja siihen kouluttamisen unohtaneet.⁶⁶ Peltomäen analyysi ja ajoitukset vaikuttavat perustelluilta. Sen sijaan yrittäjäjärjestöjen mainitsema, oppilaitosten unohtama rooli yrittämiseen ja siihen kouluttamiseen herättää kysymyksiä siitä, millainen oli ollut oppilaitosten aiempi rooli yrittämiseen kouluttamisessa.

Sosiologisin ottein on tehty yrittäjyyttä sivuavia yhteiskunnan muutosanalyysyjä. Peter Eisinger tutki Yhdysvaltojen ja sen osavaltioiden muuttumista ”yritteliääksi (entrepreneurial) valtioksi” 1970-luvulta alkaen. Siinä elinkeinopolitiikkaa uudelleenorganisoiitiin tarjontavetoisesta kysyntävetoiseksi. Valtio ja osavaltiot ryhtyivät edistämään yritysten toimintaedellytyksiä, koska yritysten omat keinot näyttivät vähenevän. Havainto sopii yhteen johdantoluvussa mainitun, valtion säätelyn vähentämistä koskevan Beanin havainnon kanssa. Valtio poisti yritystoiminnan esteitä ja antoi lisäresursseja.

Klaus Nielsen on tutkinut 1970–1980-lukujen vaihteessa syntyntä eurooppalaista ”joustavuuden politiikkaa”. Sen lähtökohdat ovat osin samoja kuin Eisingerin selvityksessä. Yhteiskunnissa havaittiin tehottomuutta ja jäykkyyksiä, ja tuotantotapoja oli muutettava innovaatiokeskeisemmiksi. Muutokset kytkeytyivät poliittisiin vallanvaihdoksiin. Luc Boltanskin ja Eve Chiapellon voi havaita olleen edellisten kanssa jonkin verran samaa mieltä. Kapitalismi hylkäsi 1970-luvun puolessavälissä hierarkkisen ja fordistisen työn teettämisen rakenteen. Se korvautui verkostomaisuudella ja työntekijän aloitteellisuuden ja autonomian korostamisella.

Jani Saarinen on tutkinut suomalaisen innovaatiotoiminnan historiaa 1945–1998. Saarinen havaitsi, että nykyään korostettu innovaatiotoiminta ei ole uutta, vaan sitä on tehty vuosikymmeniä. Sen sijaan toiminnan tärkeyden korostus ja siihen sijoitetut resurssit nousivat uudelle tasolle 1980-luvulla. Innovaatiotoiminnan merkityksen kasvulla ja ajankohdalla on yhtymäkohtia myös yrittäjyyden tärkeyden korostukseen.

⁶⁵ Peltomäki s. 144.

⁶⁶ Ibid. s. 161–162. Reporadiolla tarkoitettiin 1960-luvun lopulla Suomen yleisradion toimituksellista linjaa sen pääjohtaja Eino S. Revon aikana. Repo päästi eetteriin toimittajien kautta aikakauden kiihkeimpiäkin silloista yhteiskuntajärjestelmää arvostelleita radikaaleja virtauksia. Tämä sai arvostelijat mieltämään Yleisradion suorastaan vallankumoukselliseksi, liian ”punaiseksi”. Meinander s. 400–401.

Myös Suomessa ovat muutamat sosiologit olleet kiinnostuneita yrittäjämäisestä ajattelusta. Risto Heiskala on Bob Jessopin pohjalta hahmotellut Suomen muuttumista kansallisesta, hyvinvointiin suuntautuneesta keynesiläisestä valtiosta työkykyä korostavaksi schumpeteriläiseksi kilpailuvaltioksi. Muutos on tapahtunut 1990-luvulla, mutta muutoksen ainekset olivat koossa jo 1980-luvulla.⁶⁷ Kilpailuvaltion paradigmassa ovat olennaisia kilpailun lisäksi muun muassa vapaus, markkinamekanismit, innovaatiot, tehokkuus, kasvu, individualismi ja muutosvalmius.⁶⁸

Yrittäjyyden selittämistapojen yhteyttä kulttuurien ja aikakausien haasteisiin ei ole kovin paljon tutkittu. Paula Kyrön väitöstutkimuksessa ”Yrittäjyyden muodot ja tehtävä ajan murroksissa” on hahmotettu, kuinka yrittäjyydestä on tuotettu eri aikakausina (1100-luvulta 1900-luvun lopulle) eri tarpeisiin erilaiset muodot. Niissä on kuitenkin aina ollut yhteisenä sisältönä resurssien koordinointi, innovatiivinen, riskejä sisältävä ja uutta luova toiminta⁶⁹. Yrittäjyys uinui ja hiipui toisen maailmansodan jälkeen, mutta nostettiin esiin modernin ajan murruttua ja yhteiskunnallisen tilanteen ajaututtua 1990-luvulla vaikeuksiin⁷⁰. Kyrön tutkimuksessa ”...yrittäjyys ... nostetaan sankarin rooliin...”. Tätä valintaa perustellaan sillä, että yrittäjyys on tullut tärkeäksi ja sillä tavoitellaan yhteiskunnan muutosta⁷¹.

Liisa Remeksen väitöstutkimuksessa ”Yrittäjyyskasvatuksen kolme diskurssia” on mallinnettu eri kulttuuripiirien tieteenperinteiden diskurssien tuottamia eroja yrittäjyyskasvatuksessa. Tässä työssä ei käsitellä yrittäjyyskasvatusta Remeksen tarkkuudella, mutta hänellä on yksi tämän työn tematiikkaa sivuava kysymys:

”jos yrittäjyyttä ja sille ominaista kasvatuksellista vastinetta ei määritellä yhtä aikaa riittävän tarkasti, niin tuottaako tämänhetkisen näkemyksen mukainen yrittäjyyskasvatuksen jäsentely yrittäjyyttä yhteiskuntaan.”⁷²

Remes on sitä mieltä, että yrittäjyys on havaittavaa, tarpeellista ja sitä on tuotettava lisää. Se, miten se tapahtuu kasvatuksen keinoin, on Remeksen tutkimuksen yksi fokus. Remeksen havaintoja on, että Suomessa yrittäjyydessä näkyvin on lähinnä angloamerikkalainen diskurssi. Se ei ole kiinnostunut historiasta eikä tulevaisuudesta, vaan tässä ja nyt -ilmiöistä ja niiden pragmaattis-teknisestä kuntoon saattamisesta. Välineenä on yrittäjyys, jonka oletetaan olevan selvitetty⁷³.

Tässä työssä yrittäjyyteen liittyvä koulutus, kasvatus ja koulutuspolitiikka ovat olennaisessa asemassa. Kasvatustieteissä on kriittisestikin tutkittu yrittä-

⁶⁷ Heiskala s. 24. Joseph Schumpeter, joka tulee jatkossa esille useasti, on yrittäjyyden ja talouden tutkimuksen siteeratuimpia pioneereja. Saaren mukaan häneen on viitattu 1920–1950 lukujen tutkijoista eniten, ja hänen teorioitaan käytetään selittämään esimerkiksi Suomen talousmallin muutosta. Saari (2006 b) s. 85.

⁶⁸ Heiskala. s. 37

⁶⁹ Kyrö (1997) s. 268.

⁷⁰ Ibid. s. 15.

⁷¹ Ibid. s. 20–21.

⁷² Remes s. 13.

⁷³ Remes. esim. s. 79, 84.

yykskoulutuksen ja -kasvatuksen taustoja ja sopivuutta oppilaitoksiin. Nämä taustat ovat työn lähtökohtia, ja niihin palataan toisessa pääluvussa. Kasvatustieteessä yrittäjyys on yleensä nimetty ja mallinnettu ja siten on voitu tutkia sen sopivuutta toiseen tunnettuun tekijään, kouluun. Risto Ikonen on analysoinut yrittäjyyskasvatusta, siihen liittyviä asenteita ja sen tuloa Suomeen. Yhtenä johtopäätöksenä on, että kansalaisten elämänhallintakyky on heikentynyt esimerkiksi työurien muututtua katkonaisiksi. Yrittäjyyskasvatus osana kansalaiskasvatusta on tarpeellinen hoitokeino.⁷⁴

Yrittäjyydelle kriittisen tai edes refleктоivan keskustelun etsintä ei ole tuottanut juuri tulosta.⁷⁵ Tämä on alan diskurssi. Syyksi on esitetty niin sanottua suurta suomalaista yksituumaisuutta. Heiskalan tapaan Pertti Alasuutari on tutkinut suomalaisen suunnitelmatalouden muuttumista kilpailutaloudeksi 1980-luvulta alkaen. Hän on todennut, että Suomen poikkeuksellisen voimakas valtiokeskeisyys ja laaja julkinen sektori mahdollistivat paitsi kuvaamansa muutoksen ”läpätunkevuuden ja kokonaisvaltaisuuden”, myös sen, että tehdyille muutoksille ei esitetty vaihtoehtoja tai kritiikkiä⁷⁶. Tähän sisältyy yrittäjyyden edistämistä ajatellen paradoksi, jonka on nostanut esille Karl-Erik Michelsen. Jos ajatellaan, että yrittäjyyteen kuuluu oma-aloitteisuutta, luovuutta ja yksilöllisyyttä, soti Suomen henkinen ja aatteellinen perimä tätä vastaan voimakkaasti.⁷⁷

1.4 Metodologia ja aineistot

Työn ontologisiin ja epistemologisiin perusteisiin, metodologiaan ja aineistovalintaan voi viitata edellisten lukujen havaintojen perusteella. Yrittäjyys on olemassa vähintäänkin siinä mielessä, että se on **nimetty**: sitä on tutkittu, edistetty ja siihen on koulutettu. Siitä saadaan tietoa näiden toiminnan kuvauksia tarkastelemalla. Tätä näkökulmaa ovat kriittisesti pohtineet Geoffrey Jones ja André Spicer artikkelissaan ”Yrittäjyyden ylevä kohde” (The Sublime Object of Entrepreneurship)⁷⁸. Heidän mukaansa kohdetta ja sitä koskevaa diskurssia ei ole ollut havaittavissa ja se on sille ominaista. Se on tullut todeksi kerta kerralta aina uudestaan, tutkimuksessa ja sen näkökulmissa.⁷⁹ Yrittäjyys on sitä mitä tutkija siitä tai sen puuttumisesta lausuu. Jos Jonesin ja Spicerin näkökulma hyväksyttäisiin, olisi tutkimuskohde erittäin haastava ja ajaututtaisiin ehkä ihmisen psyykkisen toiminnan tutkimiseen. Tässä työssä ei varsinaisesti pohdita yrittäjyyden olemassaoloa, vaan sitä koskevaa ihmisten ja organisaatioiden kielessä, diskurssissa näyttäytyvää yrittäjyyden tunnistamista. Tätä diskurssia on syntynyt alan tutkimuksessa, politiikassa ja koulutuksessa.

⁷⁴ Ikonen s. 160.

⁷⁵ Esimerkiksi Google-haku termillä ”criticism of entrepreneurship” tuotti 25.8.2007 kaksi hakutulosta; ”yrittäjyyden kritiikki” ei yhtään.

⁷⁶ Alasuutari (2004) s. 1–6.

⁷⁷ Michelsen (2005) s. 11–12.

⁷⁸ Artikkelin nimi on tekijöiden mukaan viittaus sosiologi Slavoj Žižekin Sublime Object of Ideology-teokseen.

⁷⁹ Jones & Spicer s. 234–237.

On olemassa myös konkreettista ja reaalista yrittäjien toimintaa, jota voisi pitää eräänlaisena perustasona. Yrittäjä on henkilö. Perustason yläpuolella voi ajatella olevan yrittäjän reaalista toimintaa koskevaa kuvausta, ajatuksia ja tunteuksia. Yrittäjyyden diskurssin voi ajatella olevan tämän yläpuolella, ja lisäksi voi ajatella olevan olemassa jonkinlainen yrittäjyyden idea- tai ideaalimaailma, joka ehkä määrittää muut tasot. Tiedon saamisen mahdollisuus sellaisesta on kuitenkin toistaiseksi melko vaikeasti hahmotettavissa. Tiedon ja analyysin tasot eivät ole täysin selvärajaisia, mutta tämä mahdollinen ristiriita on hyväksyttävä. Voinee ajatella Thomasin teoreemaa mukaillen niinkin, että jos riittävän suuri määrä ihmisiä mieltää yrittäjyyden olemassa olevaksi, se ja sen nimissä tehdyt teot tulevat myös todellisiksi ja saavat määrityksensä. Ongelmiksi saattaa tässä kuitenkin jäädä esimerkiksi, mikä yrittäjyyden olemassa olon hyväksyttävä muoto on, ja kuinka paljon ihmisiä tarvitaan todeksi tulemisen seurausten aktualisoitumiseen. Tällä ehkä välttämättömällä mekaniikalla taas on yhteyttä niihin organisoituihin käytännön toimiin, joita yrittäjyyden nimissä on tehty, ja joita tässä työssä käsitellään.

Tutkimusalakatsauksen perusteella havaittiin yrittäjyyden monimuotoisuus. Sitä koskeva tieto on niin laaja-alaista, ettei sitä voida kokonaisuutena hallita eikä ymmärtää. Työn kolmannessa luvussa havaitaan, että muutamat merkittävät yrittäjyystutkijat ovat päätyneet tähän johtopäätökseen. Joudutaan valitsemaan se, millaisiin yrittäjyys-tulkintoihin nojaututaan. Sen sijaan se, mitä hallitaan paremmin, on yrittäjyys-käsitteen tavoitteita sisältävät käyttötilanteet ja tarkoitukset. Tämä johtaa tutkimaan sitä, mitä yrittäjyydellä on kerrottu tavoiteltavan ja miten sen käyttöä on perusteltu. Tavoite ei välttämättä anna yrittäjyyden ymmärtämiseen lisää eväitä, mutta voi selittää ja lisätä tietoa esimerkiksi siitä, mihin yrittäjyyden on haluttu tai ajateltu vaikuttavan. Näiden erotaminen on tärkeää, ja tutkimuskohteena on tekstuaalisena ilmenevä kommunikatiivinen prosessi politiikan, yrittäjyystutkimuksen ja koulutuspolitiikan käyttökonteksteissa.

Tavoitteiden saavuttamiseksi kirjallista pääaineistoa on haettu sieltä, mistä sitä eniten löytyy. Lähteinä ovat yrittäjyystutkimusartikkelit, yrittäjyystutkimusta, sen luonnetta ja saavutuksia kommentoiva materiaali, talous-, yritys- ja yrittäjä- tai yrittäjyyspolitiikan tavoitteista kertova poliittinen materiaali ja politiikan kommentaarit, yrittäjä- tai yrittäjyyskoulutusta koskeva tutkimus ja alan koulutuksen suunnittelusta kertova materiaali. Muutamia henkilöitä on haastateltu teemahaastatteluin. Aineiston alkuperäismateriaali on tuotettu pääosin viimeisen neljänkymmenen vuoden aikana. Täten hahmotetaan muutoksia kyseisenä ajanjaksona. Tietävästi samantapaista aihetta ei ole aiemmin tutkittu eikä samantapaista aineistoa käytetty.

Aineiston haussa, lähteiden käytössä ja tulkinnessa käytetään yrittäjyyden tekstuaalista määrittelyä. Tutkitaan yrittäjyyden sosiaalista konstruktiota, diskurssia ja yrittäjyyttä koskevaa kielellistä kommunikaatiota. Varsinaista diskurssianalyysiä ei tehdä tiukassa mielessä, mutta aineistossa on samantyyppistä materiaalia kuin diskurssisanalyyseissa on käytetty niin sanotun retorisen analyysin materiaalina: lehtikirjoituksia, kaunokirjallisuutta, mainoksia, tieteellisiä

tutkimuksia, lakitekstejä, komiteamietintöjä, asiakirjoja ja puolueohjelmia.⁸⁰ Työssä pohditaan, mitä teksteissä käytetyllä argumentaatiolla on tavoiteltu. Arja Jokisen mukaan tekstien tuottajat ovat asemoituneet, heillä on positio ja vastapositioita. Tämä ei tarkoita samaa kuin että heillä olisi ollut asenne. Positi-
on ottaneet ovat pyrkineet yleensä sen puolustamiseen ja vastaposition heiken-
tämiseen ja kritisointiin. Kyse ei ole aina ollut ”pelistä”, vaan toiminta on ollut
osin harkittua, osin tietoista ja osin tiedostamatonta. Se on keskeistä kulttuurista
kielioppia ja kuvaa sosiaalista todellisuutta.⁸¹

Huomattava osa aineistosta on yhteiskunnallista arvostusta nauttivien tai
siihen asemaan pyrkineiden tuottamaa. He ovat olleet poliitikkoja, tutkijoita,
järjestöihmisiä ja johtavia virkamiehiä tai näiden kirjureita eli kokonaisuutena
niin sanottuja asiantuntijatahoja. Tekstien tuottajat ovat olleet siinä asemassa,
että heitä on uskottu, tai ainakin he ovat olettaneet ja halunneet niin olevan.
Käyttämällään kielellä he ovat pyrkineet vahvistamaan henkilökohtaista tai
edustamansa organisaation asemaa tai molempia. Näin on syntynyt ”puhujaka-
tegorialla oikeuttamisen” tilanne. Jokinen on käyttänyt tästä esimerkkinä sitä,
että professorin tai lääkärin kategoriasta lausuttu puhe saa suuremman statuk-
sen ja painoarvon kuin alan maallikon, lapsen, punkkarin tai mielisairaana pu-
he⁸². Työssä näkyy pääosin vallankäyttäjien ja vallankäytön yrittäjyysdiskurssi.
Samantapaista lähestymistapaa ja aineistoa, hallitusten ja muiden organisaati-
oiden ohjelmia, lausuntoja ja sanomalehtiä ovat käyttäneet muun muassa
Alasuutari mainitussa ”kilpailuyhteiskunta” -tutkimuksessaan ja Anu Kantola
yritysten, politiikan ja ay-liikkeen strategisten retoriikkojen tutkimuksessa.⁸³

Vivien Burr on todennut, että kategoriat ja käsitteet ovat historiallisten,
kulttuuristen, yhteiskunnallisten ja taloudellisten tekijöiden määräämiä. Käsit-
teet eivät itsessään sisällä asian todellista ja ikuista sisäistä luonnetta. Ihmiset
antavat käsitteille merkityksen kommunikaatiossa. ”Kieli ei ole läpinäkyvää”,
se ei ole puhdas tekninen väline, jonka avulla ajatukset ja tunteet välittyvät
muuttumattomina.⁸⁴ Sama koskee myös liiketalouden pysyviltä, yksiselitteisiltä
ja ehkä objektiivisilta näyttäviä käsitteitä. Esimerkiksi muutamia vuosikymme-
niä sitten vähittäiskauppaa pidettiin suhteellisen vähämerkityksellisenä teolli-
suuden tuotteiden jakelualana. Teollisuus tuotti, mitä itse katsoi aiheelliseksi, ja
kaupan piti saada kyseiset tuotteet markkinoitua ja myytyä. Pentti Aholan
”Pienyrittäjän liikkeenjohdon oppaassa” vuodelta 1953 on todettu: ”... kauppa
toimii teollisuuden tärkeänä apuna tavaran jakelussa. Usein kauppa myös
hankkii ostajia tuotteille ilmoittamalla ja mainostamalla.”⁸⁵ Asetelma kääntyi
vähitellen toisinpäin, markkinavetoiseksi. Nykyään suurissa kauppaketjuissa
käytettävien asiakkuudenhallintajärjestelmien avulla kuluttajilta reaaliaikaisesti
saatavat ostamiseen liittyvät massatiedot ohjaavat teollisuuden tuotantoa. 1950-
luvun kauppa-käsite ei ole sama kuin 2000-luvun kauppa-käsite.

⁸⁰ Jokinen s. 126.

⁸¹ Ibid. s. 127–128.

⁸² Jokinen s. 135.

⁸³ Alasuutari (2004) s. 1–45, Kantola s. 60–87.

⁸⁴ Burr s. 3–4, 34.

⁸⁵ Ahola s. 10.

Toisena esimerkkinä käsitteiden moniulotteisuudesta on laskentatoimi, jota usein pidetään luotettavimpana, objektiivisena ja parhaiten tuloksellisuutta kuvaavana hallinnon ohjauksen järjestelmänä. Laskentatoimen asiantuntijat Salme Näsi, Armi Hokkanen ja Jaana Latvanen ovat todenneet sillä olevan vahvoja subjektiivisia sidoksia organisaation valtarakenteisiin, myyttien ylläpitoon, tehtävien delegointiin ja suoritusten ja toiminnan legitimointiin. Sillä perustellaan ja puolustellaan jälkikäteen ratkaisuja, siirretään vastuuta, kun on epäonnistuttu, tai toimintayksikkö voi laskentatoimen kehittämisellä korostaa omaa modernisuuttaan ja etevyyttään.⁸⁶

Työn lähteinä on myös muutamia bibliometriikkaa hyödyntäneitä tutkimusartikkeleita, ja kvantitatiivisessa osuudessa on sovellettu bibliometriikka- tai sitaattianalyysiksi kutsuttua menetelmää. Tällä on hahmotettu yrittäjyystutkimuksen asemaa tieteiden kentässä ja suhteutettu sitä odotuksiin ja vaatimuksiin, joita politiikassa ja koulutuksessa yrittäjyydelle on asetettu. Yksinkertaisten bibliometriikka-menetelmällä jäljitetään sitä, kuinka laajaa yrittäjyystutkimus on ollut. Bibliometriikkaa selvitetään seuraavassa laajemmin, koska sitä on toistaiseksi käytetty suhteellisen harvoin, joskin yhteiskuntatieteissä yhä useammin. Sen tausta on informaatiotieteiden havainto, jonka mukaan tutkijat muodostavat ryhmiä, jotka tutkivat tiettyjä teemoja, kommentoiden ja edelleen kehittämien toistensa työtä. Tästä syntyy sitaattilinkkejä, joilla on historia ja jatkumo. Vastaavasti tutkimuksen määrää kuvataan kvantitatiivisesti ja tehdään tutkimusintressejä ja niiden muutoksia koskevia päätelmiä.

Tutkijoiden toiminnan tarkoitus on lisätä tietoa ja saada tulokset julki. Maineen ja työmahdollisuuksien vuoksi on saatava julkaistuksi mahdollisimman paljon. Bibliometrisesti lasketaan artikkeleiden määriä tietynä aikana. Tulokset indikoivat alan tuotannon määrää. Tutkimuksen tieteellistä panosta arvioidaan myös laskemalla sitaatteja.⁸⁷ Arvioidaan tieteellisen tai muun yhteisön kokemaa kiinnostusta. Erityisen sopivaa menetelmän käyttö on taloustieteissä, joihin yrittäjyystutkimuskin tässä lasketaan, koska alalla on luontevaa julkaista tutkimukset artikkeleina.⁸⁸ Menetelmää on käytetty ennen kaikkea aikakausjulkaisujen tekstien yhteyksien selvittämiseen, koska julkaisut ovat merkittävin väylä tutkimustulosten esille saamiseen. Tutkijalle on merkitystä myös, missä julkaisussa teksti julkaistaan. Sillä missä julkaistaan, arvotetaan paitsi tutkijan merkittävyttä myös hänen edustamansa tutkimusorganisaation merkittävyttä. Kyse on siis myös arviointi- ja sijoittelumenetelmästä.⁸⁹

Tässä työssä menetelmällä ei arvioida eikä sijoitella, joskin havaitaan samojen ja melko harvojen tutkijoiden esiintyvän taajaan. Tästä tehdään johtopäätöksiä. Kyse on vaikuttavuusanalyysistä. Logiikka on yksinkertaisimmillaan se, että mitä enemmän teksti on kerännyt sitaatteja, sitä vaikuttavampana tekstiä on pidetty kommunikaatioprosessissa. Siinä esitettyjä ajatuksia on pidetty vähintään kommentoinnin arvoisina.⁹⁰ Samalla syntyy kokonaiskuva siitä, keiden

⁸⁶ Näsi et al s. 19–20.

⁸⁷ Archambault & Gagne s. 2.

⁸⁸ Ibid s. 1.

⁸⁹ Ratnatunga & Romano s. 198.

⁹⁰ Ibid. s. 199.

tutkijoiden tekstejä on pidetty vaikuttavina. Bibliometrisillä menetelmällä on puutteensa, ja sen käyttäjät tunnistavat ne. Aineistoon saattaa syntyä lukumäärävääristymiä, esimerkiksi tutkijapiireissä joillekin saattaa syntyä ”halo”-efekti (maine). Jotkut tutkijat kirjoittavat paljon kirja-arvosteluja (ei varsinaista omaa tutkimusta) tai metodologisia kirjoituksia, joita kommentoidaan ehkä usealla tieteenalalla.⁹¹ Tämäkin on tosin tuttua tutkimuksen historiassa, kun tapana on toisinaan kommentoida sitä, mitä muutkin kommentoivat.

Tutkimukseen valituilla muillakin metodeilla, aineistoilla ja niiden tulkitatavoilla on rajansa ja puutteensa. Vaikka aineisto olisi kuinka laaja, pelkkä tekstien ja niiden määrän analyysi ei kata kuin osan yrittäjyyden alan toiminnasta. Vähintäänkin täydentävän, ehkä erilaisen kuvan samasta tutkimustemasta ja -kohteesta saisi esimerkiksi laatimalla enemmän ja vähemmän strukturoituja kyselyitä ja haastatteluja, jotka voisi suunnata yrittäjyystutkijoille ja -kouluttajille, poliitikoille ja yrittäjille. Tekstianalyysyä voi tehdä ATK-pohjaisesti, ja voisi analysoida aineistoa myös sanoma- ja aikakauslehdistä. Olisi myös mahdollista analysoida audiovisuaalista materiaalia, kuten elokuvia ja TV-ohjelmia. Haastattelujen ja kyselyiden heikkous on kuitenkin, että ne voi tehdä vain elossa oleville ihmisille, jolloin aikaperspektiivi jää kapeammaksi. Tätä työtä tehtäessä törmättiin siihen, että avainhenkilöinä pidettyjä oli edesmennyt tai he eivät enää olleet täysissä sielun ja ruumiin voimissa.

Aineiston pääosat ryhmitellään seuraavassa tarkemmin. Ne eivät ole paremmuus- tai tärkeysjärjestyksessä.

1) suomalainen ja angloamerikkalainen yritystoimintaa, taloushistoriaa, yrittäjyystutkimusta, koulutusta, sosiologiaa ja koulutus- ja muuta politiikkaa koskeva tutkimus- ja muu kirjallisuus

2) Yrittäjäopiston perustamisen ja Helsingin kauppakorkeakoulun yrittäjyysprofessuurin perustamisen ja toiminnan suunnitteluun, hallinnointiin ja koulutustoimintaan liittyvät hallintoasiakirjat, selvitykset, opintomateriaalit, lehtijutut ja muut dokumentit Yrittäjäopiston, Etelä-Pohjanmaan Maakuntaliiton, Ammattikasvatushallituksen, kauppa- ja teollisuusministeriön ja opetusministeriön arkistoista. Valitettavasti osaa mahdollisesti hyödyllisestä aineistosta ei ole arkistoitu, osaa ei löydy, osaa ei ole järjestelty, tai niiden haltijat eivät voi niitä antaa käyttöön. Näistä esimerkkeinä ovat maakuntajohtaja Teuvo Lagerstedtin arkisto ja KTM:n pienteollisuustoimiston sekä sen johtajan Arvi Pappisen arkisto

3) hallitusohjelmat, puolueohjelmat, komiteanmietinnöt, ministeriöiden talousym. katsaukset, tilastolliset vuosikirjat, järjestö- ja toimialahistoriikit, pamfletit, koulutusmateriaalit, matrikkelit, sanoma- ja aikakauslehdet, henkilökohtaiset tiedonannot, haastattelut, kyselyt, kirjeenvaihto ja internet-portaalit

⁹¹ Ratnatunga & Romano s. 199.

4) EBSCO- ja LINDA-tietokannat. EBSCOa hyödynnetään kahdella, edellä bibliometriikkaosiossa kerrotulla tavalla. Sen avulla selvitetään kvantitatiivisesti yrittäjyystutkimustoiminnan volyymin kehitystä, kasvua ja laajuutta ja sen avulla hankitaan tutkimusartikkeleita. Tietokannan aineistot alkavat 1980-luvun alkupuolelta.

1.5 Etenemisjärjestys

Tavoitteita ratkaistaan seuraavalla tavalla, joka kuvaa myös työn etenemisjärjestyksen. Lukuun 2 on koottu yrittäjyyskoulutuksen ja -kasvatuksen merkitystä koskevia mielipiteitä ja näkemyksiä. Niitä ei ole asetettu kehitysjatkuuon, koska sen havaitseminen on toistaiseksi epävarmaa. Näkemykset ovat viimeisten parinkymmenen vuoden ajalta ja pääosin kasvatustieteilijöiden, taloustieteilijöiden ja sosiologien tuottamia. Niissä ei ole tieteiden traditioiden vuoksi yleensä historiallista, muutoksia hahmottavaa ulottuvuutta, tai niiden selitysulottuvuus ei yllä tekstien tuottamishetkestä muutamaa vuotta kauemmas menneisyyteen. Näkemykset ovat osin keskenään ristiriitaisia, ja niiden kontekstia arvioidaan jonkin verran, mutta ei niiden selitysvoimaa. Luvun idea on luoda työn jatkolle perusteet osoittamalla, että samasta tai mahdollisesti samaksi tulkittu asiasta on ollut erilaisia tulkintoja.

Kolmannessa luvussa kuvataan, millaisia sisältöjä ja tavoitteita yrittäjyydelle on annettu. Jakso valottaa yrittäjyystutkimuksen vaiheita, tutkimustoiminnan syntyä, laajenemista ja tuloksia, joita se on kertonut saavuttaneensa. Luvusta kasvavat perusteet ja taustat neljännelle luvulle. Yrittäjyystutkimuksella ja sille sukua olevalla pk-yritystutkimuksella on yhteyksiä poliittisiin tavoitteisiin. Luvussa kuvataan, taustoitetaan ja analysoidaan yritystoimintaan liittyvien painotusten muutoksia pääosin suomalaisessa politiikassa ja talouselämässä sodanjälkeisenä aikana.

Edellisen luvun lopulla keskeiseksi havainnoksi nousevaan koulutuksen merkitykseen perehdytään viidennessä luvussa. Analysoidaan kahden yrittäjyyden kannalta keskeisen oppilaitoksen toimintaa ja muutosta yrittäjyyskoulutukseen suhtautumisessa Suomessa. Ensimmäinen kohde on Yrittäjäopiston synty Kauhavalla 1960-luvun lopulla ja toinen Helsingin kauppakorkeakoulun yrittäjyysprofessorin ja yrittäjyyskoulutusohjelman synty 1980-luvun alussa. Molemmat olivat pioneiriorganisaatioita. Näiden oppilaitosten toimien välillä, reilun kymmenen vuoden aikana, on tapahtunut työn nelosluvussa kuvattuja poliittisia ja taloudellisia muutoksia. Jaksossa analysoidaan lisäksi yrittäjyyskoulutuksen kehittymisen historian taustoja, toimenpiteitä, motiiveja ja seurauksia.

Viimeisessä, kuudennessa luvussa esitetään tutkimuksen pohjalta luodut selitysmallit sekä kootaan ja kerrataan havainnot. Sen jälkeen pohditaan työn kontribuutiota ja aiheita uusiin näkemyksiin ja jatkotutkimuksiin.

Luvun loppuksi ja varsinaisen tutkimuksen aluksi voi viitata yrittäjyystutkimuksessa erittäin usein lainattuun Peter Kilbyn artikkeliin "Hunting the Heffalump" vuodelta 1971. Siinä Kilby, kokenut ja arvostettu yrittäjyystutkija on verrannut yrittäjyyden dynaamisen lähteen etsimistä ja tutkimista alkuperäisessä Nalle Puh -kirjassa esiintyvän Möhköfantin⁹² etsimiseen. Tarinassa kuvatussa Puolen hehtaarin metsässä asuvan väen usko Möhköfantin olemassaoloon on suuri. Viitteitä sen olemassaolosta on saatu, kuten jalanjälkiä. Silti kukaan ei ole todistettavasti sitä varsinaisesti nähnyt. Möhköfantille annetaan myös ominaisuuksia, joista ollaan kuitenkin eri mieltä.⁹³ Yrittäjyyden kuvaaminen ja etsintä saattavat olla haasteellisia.

⁹² A. A. Milne: Winnie The Pooh. Heffalump alkuperäisessä Milnen tekstissä. Suomenkielisissä versioissa Möhköfanti.

⁹³ Kilby s. 1. Kuriositeettina mainittakoon, että yksi Milnen kirjan parhaita oivalluksia, eli Möhköfantin salaisuus on tuhottu myöhemmin Disney- yhtiöiden luomissa Nalle Puh- TV-sarjoissa ja elokuvassa (2005), jossa Möhköfanti todella otuksena löytyy. Ehkäpä allegoriana: yrittäjäkin on nyt löytynyt?

2 YRITTÄJYYSKOULUTUS: MIELIPITEITÄ PUOLESTA JA VASTAAN

2.1 Koulutuksen mahdollisuudet

Helsingin kauppakorkeakoulun rehtori Jaakko Honko totesi 1970-luvun lopulla, että yrittäjyyden voimat ovat huomattavalta osalta ihmisessä itsessään, mutta koulutus kehittää yrittäjyyttä. Kauppakorkeakoulujen koulutus ei tuolloin onnistunut siinä kovin hyvin. Korkeakoulut kouluttivat enemmän asioiden valmistelijoita ja analyysoijia kuin tekijöitä: yrittäjiä. Akateemisissa opinnoissa menestyminen ei myöskään voinut ennustaa menestystä yrittäjänä ja johtotehtävissä. Honko spekuloikin, että ”koulutuksessa korostetaan liikaa kykyä analysoida ja rationaalisesti ratkaista valmiiksi tarjottuja ongelmia”. Olisi panostettava kykyyn asettaa ja löytää ratkaistavat olennaiset ongelmat. Tämä kehittää yrittäjyyttä kaikessa koulutustoiminnassa, ja se oli keskeisen tärkeää Suomen menestymiselle.⁹⁴

Yrittäjyyden luonne ja sen kehittämiseen tarvittavat keinot on tässä tunnettu. Koulutuksessa oli sen sijaan puutteita yrittäjyyden aikaansaamisessa, esimerkiksi menestyvien yrittäjien määrän lisäämisessä. Helsingin kauppakorkeakoulu aloitti ensimmäisenä Suomessa korkeakoulutasolla yrittäjyyskoulutuksen. Hongon kuvaama tilanne ei ollut ilmeisesti paljon muuttunut 2000-luvulle tultaessa. Anu Kokko tutki tuolloin kauppatieteilijöiden, eli potentiaalisten akateemisten yrittäjien sijoittumista työelämään. Yrittäjiksi ryhtyneitä oli uran jokaisessa vaiheessa ollut äärimmäisen vähän.⁹⁵ Mika Pajarisen ja Petri Rouvisen mukaan korkeasti koulutetut ovat yleensä Suomessa ryhtyneet melko harvoin yrittäjiksi.⁹⁶

Asko Miettinen⁹⁷ totesi vuonna 1986 yrittäjyyden ”amatillistumisen” alkaneen. Se tarkoitti yhteiskunnallista, historiallisesti kehittyvää instituutiota ja

⁹⁴ Honko s. 149–150.

⁹⁵ Kokko s. 208–209.

⁹⁶ Pajarinen & Rouvinen s. 18.

⁹⁷ Miettinen oli mukana ryhmässä, joka laati jatkossa esille tulevan SYKL:n raportin yrittäjäkoulutuksesta.

piirteitä yrittäjän asemassa ja persoonallisuudessa. Miettisen mukaan yrittäjyys ei ollut niin pitkälle kiteytynyt ammatti kuin esimerkiksi insinööri, lakimies tai lääkäri. Lisäksi nämä saattoivat olla huonoja vertailukohtia yrittäjyydelle. Miettinen on jakanut Hongon näkemyksen koulutuksen sisällöstä: "... monesti nimittäin systemaattisen (usein tieteellisen) tietoperustan omaksuminen vie ihmiseltä niitä ominaisuuksia, jotka nimenomaan yrittäjäämmatin harjoittajalle ovat erityisen merkittäviä". Tätä koulutuksen merkitystä kyseenalaistavaa näkemystä Miettinen täydensi toteamalla, että sen hetkinen opetus korosti voimakkaasti taloudellisten pyrkimysten epäpersoonallista puolta: "yrittäjillä usein esiintyvä "karismaattinen" asioiden lähestymistapa ei saa juuri sijaa perinteisessä opetuksessa". Tarkemmin Miettinen ei määritellyt tavanomaisen koulutuksen yrittäjäominaisuuksia tuhoavaa vaikutusta, mutta viittasi tunnevaltaiseen sosiaalisuuteen, asenteisiin ja arvoihin, joita yrittäjämäisen ammattiroolin omaksuminen edellyttää.⁹⁸ Miettisellä ei ollut varsinaisia ehdotuksia paremmista koulutusmalleista⁹⁹. Honko korosti kaikessa koulutuksessa tarvittavan luovuutta, omatoimisuutta, mahdollisuuksien hyödyntämistä ja ennen kaikkea oikeaa, myönteistä asennetta uudistumiselle. Näin edistettäisiin yrittäjyyttä koko yhteiskunnassa.¹⁰⁰

Miettisen analyysistä voi päätellä, että yrittäjyyden "ammattillistuminen" on uudempi - ja eri - asia kuin yrittäjän ammatti perinteisessä mielessä. Olihan yrittäjiä ollut ennenkin. Miettinen on kuitenkin käyttänyt käsitettä yrittäjäämmatin harjoittaja ja pohtinut yrittäjillä esiintyviä ominaisuuksia. Näin yrittäjyys on jotakin, jolla ehkä on juurensa yrittäjissä ja heidän tavassaan mieltää maailmaa, mutta yrittäjyys on transkendoitunutta. Se on siksi ehkä osin ymmärryksemme saavuttamattomissa. Koulutus ei pystynyt tuohon haasteeseen vastaamaan.

Jos 1980-luvun koulutusmenetelmiin ei oltu tyytyväisiä, niin mihin päästiin myöhemmin menetelmällisessä kehityksessä? 2000-luvulla yrittäjämäisyys ja siihen kouluttaminen näkyvät eri tavoin. Colette Henry, Frances Hill ja Claire Leitch ovat viitanneet Jamiesoniin ja todenneet, että yrittäjyyskoulutusta on kolmen tasoista. Se voi olla tutustumista yritystoimintaan ("about"). Tämä on yleisen tietoisuuden herättämistä ja yrityksen perustamiseen tutustumista lähinnä teoreettisella tasolla. Seuraavalla tasolla ("for") etsitään yrityksen perustamisesta kiinnostuneita henkilöitä, kannustetaan heitä, opetetaan käytännön taitoja ja valmistellaan liiketoimintasuunnitelmia. Kolmannella tasolla ("in") opetellaan yritystoimintaa käytännön harjoittelussa.¹⁰¹ Yrittäjyyskasvatuksen ja yrittäjyyskoulutuksen rajanveto on olennainen. Suomalaisessa ja yleismaailmallisessa karkeassa jaottelussa yrittäjyyskasvatuksella on viimeisen parinkymmenen vuoden aikana tarkoitettu tutustumista yritystoimintaan missä tahansa oppilaitoksessa, kuitenkin yleensä korkeakouluja edeltävissä nuorisosaasteen oppilaitoksissa, edellisen a-kohdan mukaan. Suomessa yrittäjyyteen tutustuminen on kirjattu peruskoulujen ja toisen asteen oppilaitosten opetussuunnitelmiin

⁹⁸ Miettinen s. 21.

⁹⁹ Miettinen työskenteli artikkelin kirjoittamisen aikaan Helsingin kauppakorkeakoulussa.

¹⁰⁰ Honko s. 151.

¹⁰¹ Henry et al. s. 100.

pakollisena teema-aiheena (= ei erillisenä oppiaineena). Oppilaitostasolla pääte-tään, miten teemaan tutustutaan. Varsinaista yrittäjyyskoulutusta on yrittäjinä jo toimivien ja yrittäjyyttä ammattina harkitsevien koulutus.

Koulutusmahdollisuuksista on oltu myös toista mieltä. Pajarinen ja Rouvinen ovat todenneet: "Voi hyvin olla, ettei yrittäjyyttä sinänsä voida suoraan opettaa."¹⁰² Edellä Miettinenkään ei pitänyt koulutusta kovin tarpeellisena tai ainakaan soveltavana. Helsingin kauppakorkeakoulun pienyrityskeskukseen johtajana toiminut Antero Koskinen totesi vuonna 1995: "Yrittäjäksi ei voi kou-luttaa, eikä tällaista tavoitetta ole asetettukaan."¹⁰³ Samanhenkisesti on toden-nut kuulu yrittäjyystutkija Ian MacMillan. Hän kuitenkin työskenteli muun muassa Columbian yliopistossa opettajana.¹⁰⁴ Vastaavasti Koskinen oli 1970-luvulla opettajana Yrittäjäopistossa. Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen (VATT) tutkija Roope Uusitalo on esittänyt, että rahoitusmahdollisuuksien ja taloudellisten kannustimien lisääminen ei näytä vaikuttavan uusyrittäjyyden kasvuun. Yrittäjyys on psykologisissa testeissä näkyvä tyyppiominaisuus. Se on sekoitus dynaamisuutta, itseluottamusta ja vähäistä riskien välttämishalua. Ominaisuudet periytyvät usein perheessä, eikä formaali koulutus auta yrittä-jäksi ryhtymisessä.¹⁰⁵ Myös lääketieteellisillä tutkimuksilla on tuettu synnyn-näistä "riskien sietokyky" -näkemystä¹⁰⁶. Nämä persoonallisuuden ominaisuu-det vaikuttavat siltä, että ne eivät tarvitse taloudellista, sosiaalista tai yhteis-kunnallista kontekstia ollakseen todistettavasti olemassa ja havaittavissa.

Mainitut näkemykset ovat olleet suhteellisen yleisiä. Tämän tulkinnan mukaan yrittäjyys ei ole taloudellisen organisoitumisen muoto, jonka menetel-miä voitaisiin oppia ja opettaa, vaan jopa synnynnäinen psyykinen ominai-suus. Ominaisuudella voi olla taloudellisesti merkittäviä seurauksia. Yhteis-kunnan osallistuminen koulutuksen järjestämiseen kuulostaa resurssien tuhla-ukselta. Järkevämpää olisi etsiä henkilöt, joilla on sopivia ominaisuuksia, ja an-taa heille mahdollisuuksia. Kun tiedetään, että yrittäjien koulutusta tai yrittä-jyyskoulutusta ei ollut aiemmin runsaasti ja nyttemmin sitä on, voi jo nyt tehdä johtopäätöksen, että uskomukset ovat muuttuneet. Alan koulutus ei olekaan resurssien tuhlausta ja yrittäjyys ei olekaan (vain) synnynnäistä.

David Blanchflower ja Andrew Oswald ovat esittäneet Uusitalon näke-myksistä täysin poikkeavia tutkimustuloksia. He käyttivät samantapaista tut-kimusotetta ja aineistoa (= tilastoja henkilöiden varallisuudesta, psykologisten testien tuloksia) kuin Uusitalo. Blanchflowerin ja Oswaldin mukaan pääoman puuttuminen on merkittävä yrittäjyyden este, eikä psykologisilla testeillä ole voitu lainkaan ennustaa, kuka ryhtyy yrittäjäksi.¹⁰⁷

Makrotaloustieteissä esiintyy pohdintoja siitä, miksi jotkut ovat ryhtyneet yrittäjiksi, vaikka ovat ansainneet tilastojen mukaan heikommin kuin vastaavat

¹⁰² Pajarinen & Rouvinen s. 21.

¹⁰³ Koskinen (1995) s. 45.

¹⁰⁴ "How the classroom..." s. 90.

¹⁰⁵ Uusitalo s. 17.

¹⁰⁶ Ekelund et al. s. 649–659.

¹⁰⁷ Blanchflower & Oswald s. 25–27.

henkilöt palkansaajina.¹⁰⁸ Tämä on koskenut vakiintuneita professioita ja tutkintoja, joilla voi saada julkishallinnon virkoja ja tehtäviä yksityisellä sektorilla. Makrotalousteoreettisesti yrittäjän toiminta näyttää epärationaaliselta ja ehkä olemattoman tavoittelemiselta epävarman tiedon varassa. Järkevää on olettaa jokaisen valitsevan uransa ensisijaisesti mahdollisimman hyvien ansaintamahdollisuuksien mukaan. Antti Kauhasen mukaan on ” ... mahdollista ajatella, että yrittäjiksi valikoituvat ihmiset, jotka eivät muuten pärjäisi työmarkkinoilla.”¹⁰⁹ Tällä saattaisi mahdollisesti olla yhteyttä yksilöllisiin ja synnyntäisiin persoonallisuuden piirteisiin, joista edellä mainittiin. Kauhasen ”valikoituneet ihmiset” saattavat piirteineen olla sellaisia, jotka eivät ole menestyneet sosiaalisissa yhteyksissä, ehkä liian normitetuilla työmarkkinoilla ja perinteisessä koulumaailmassa.

Henryn, Hillin ja Leitchin mukaan koulutusmenetelmät ovat olleet hyvin kirjavia. Opettajien ja opiskelijoiden sekalainen tausta on yksi selitys.¹¹⁰ Vaikka kouluttajat olisivat olleet epävarmoja koulutuksen menetelmistä ja tuloksista, on koulutusta tehty koska se on mielletty hyväksi käytänteeksi¹¹¹. Yrittäjän tai yrittäjyyden hyvät ominaisuudet ovat sellaisia, ettei niiden vastakohtaisia ominaisuuksia, tai niihin kasvattamista haluta. Ikonen on listannut ”ei-yrittävän ihmisen” ominaisuuksina avuttomuuden, passiivisuuden, välinpitämättömyyden, riippuvuuden muista, pitäytymisen vanhassa, tapojensa orjana olemisen, ammattitaidottomuuden, saamattomuuden, päämäärättömyyden, vastuuttomuuden ja arkuuden.¹¹² Näiden vastakohtat ovat sopineet koululaitoksen perinteisen kansalaiskasvatuksen ja sivistyksen tavoitteisiin. Toinen selitys koulutusmenetelmien kirjavuuteen on ollut teoreettisen viitekehyksen puute yrittäjyystutkimuksessa¹¹³. Miten kouluttaa kun ei tiedä, mitä koulutettava asia on.

Yrittäjyyskoulutuksen määrän kasvaessa on syntynyt tarve arvioida jo toteutetun koulutuksen vaikuttavuutta. Periaate tuli yhä vahvemmin mukaan kaikkeen koulutukseen 1980-luvulta alkaen. Karl Vesper ja William Gartner totesivat akateemisia yrittäjyyskoulutusohjelmia arvioivassa tutkimuksessaan 1990-luvun puolessavälissä, että ohjelmat olivat ”lapsuustasolla”¹¹⁴. Ohjelmien laadun mittaaminen alkoi oppilaitosten ulkopuolelta. Alkusyö olivat aikakauslehdet, jotka syntyivät yrittäjyyskiinnostuksen kasvaessa. Lehdet korostivat yrittäjyyden erinomaisuutta ja tarpeellisuutta, ja niiden lukijakunta kiinnostui koulutusohjelmien tehosta¹¹⁵.

Alberta Charney ja Gary Libecap laativat opetuksen vaikuttavuudesta laajan selvityksen, jossa arvioitiin Arizonan yliopiston 16 vuotta (1985–1999) toiminutta yrittäjyyskoulutusohjelmaa. Koulutusohjelma pysyi suhteellisen muuttumattomana, opiskelijoista ylläpidettiin tietopankkia ja työelämään sijoittumista seurattiin säännöllisesti. Ohjelmasta valmistuneet toimivat kolme kertaa mui-

¹⁰⁸ Poutavaara & Tuomola s. 2–3.

¹⁰⁹ Kauhanen s. 11.

¹¹⁰ Henry et al (2005a) s. 103.

¹¹¹ Matlay s. 672.

¹¹² Ikonen (2006) s. 53.

¹¹³ Henry et al (2005a) s. 103.

¹¹⁴ Vesper & Gartner s. 420.

¹¹⁵ Ibid. s. 406, 408. Esimerkiksi ”Success”, ”Business week”.

ta useammin yrittäjänä, ja heidän tulonsa olivat 27 prosenttia paremmat kuin muilla. Seuratuilla oli 62 prosenttia enemmän varallisuutta kuin muista ohjelmista valmistuneilla.¹¹⁶

Henryn, Hillin ja Leitchin selvityksen mukaan yrittäjyyskoulutusta oli arvioitu vähän ja enimmäkseen vain rajattuja koulutusohjelmia¹¹⁷. Heidän laa-naamiensa Gibbin ja Wyckhamin mukaan on epätodennäköistä löytää vastausta koulutuksen vaikuttavuuteen, koska kausaalisuuden identifioimien tuntuu mahdottomalta. Vaikuttavuusanalyyseissä menetelmänä on yleensä ollut laskea koulutuksen jälkeen syntyneitä uusia yrityksiä, niihin syntyneitä työpaikkoja ja yritysten tuottoja. Koulutuksen ja opettajien pätevyyttä, esitystapaa, vaikeusasetta ja kiinnostavuutta on myös arvioitu kyselytutkimuksin. Nämä tekijät eivät Gibbin ja Wyckhamin mukaan kuulu vaikuttavuuteen.¹¹⁸ Luotettavan vaikuttavuustutkimuksen vaikeudet ovat tälläkin alalla tavanomaisia. Mistä esimerkiksi tiedetään, ovatko yrittäjyyskoulutukseen hakeutuneet, sen suorittaneet ja sen jälkeen tutkitut henkilöt edustaneet koko populaatiota? On mahdotonta tutkia samalla ihmisjoukolla, mitä olisi tapahtunut, jos joukko ei olisi osallistunut yrittäjyyskoulutukseen. Tutkittavat ovat myös saattaneet antaa haluttuja vastauksia ja vastanneet tuntemustensa eivätkä toimintansa perusteella.

On ilmeinen tarve laatia pätevällä tavalla valitun kontrolliryhmän sisältäviä pitkän aikavälin seurantatutkimuksia¹¹⁹. Tällaiset tutkimukset ovat aikaa vieviä ja kalliita, mutta ennen niiden tekemistä on yrittäjyyskoulutuksen vaikuttavuutta ja sen rahoittamista Henryn, Hillin ja Leitchin mukaan vain ihmeteltävä. Heidän johtopäätöksensä on kuitenkin, että joitakin elementtejä yrittäjyydestä voi opettaa. Yrittäjyyteen kuuluvat ehkä "art and science" -osat, jossa art- viittaa yrittäjyyden tarvitsemaan luovuuteen ja innovatiivisuuteen ja science on tekniikkaa.¹²⁰

Yrittäjyys ymmärrettynä yrittäjänä toimimisena on ehkä alkanut muotoutua ammatiksi, johon johtaa tunnettu ja vakioitu koulutusväylä. Esa Konttisen mukaan modernit professiot ovat nojanneet hyvin pitkälle erikoiskoulutukseen ja tutkintoon. Oikeus toimia ammatissa ja saada siihen sisältyviä sosiaalisia palkintoja on haluttu yleensä rajata tietyn koulutuksen ja tutkinnon suorittaneille.¹²¹ Ne, joilla ei ole koulutusta ja tutkintoa, eivät ole oikeutettuja ammattiin ja sosiaalisiin palkintoihin, vaikka heillä olisi millä tahansa tavalla todistettu vastaava pätevyys. Yrittäjyyden ja siihen liittyvän koulutuksen suhdetta tarkasteltaessa on huomattava, ettei koulutus ole voinut antaa erityistä lupaa tai oikeutusta toimia yrittäjänä. Suomessakin on 1990-luvun alusta voinut suorittaa virallisia yrittäjän ammatti- ja erikoisammattitutkintoja OPH:n ohjeiden mukaan. Tutkinto ei voi antaa erityistä lupaa, koska Suomessa on vallinnut elinkeinova-paus toista sataa vuotta. Tiettyjä säädeltyjä aloja¹²² lukuun ottamatta periaat-

¹¹⁶ Charney & Libecap s. 6.

¹¹⁷ Henry et al (2005b) s. 159.

¹¹⁸ Ibid. s. 161.

¹¹⁹ Ibid. s. 159.

¹²⁰ Henry et al (2005b) s. 165.

¹²¹ Konttinen s. 14.

¹²² Luvanvaraisuus koskee lähinnä henkilöiden ja ympäristön turvallisuuden vaikuttavia elinkeinoja, rahoitus- ja vakuutusala yms.

teessa kuka tahansa voi ryhtyä yrittäjäksi ilman koulutustakin. Jos noudatetaan yritystoimintaa koskevia lakeja ja säädöksiä, ei yhteiskunnalla ole intressiä puuttua siihen. Yrittäjäkoulutus ei silti takaa minimitulotasoja, kuten monien muiden koulutusalojen läpäiseminen hyväksytysti.

Yrittäjän tai yrittäjyyden ammatin kehittyminen moderniksi professioksi ei ehkä sittenkään ole toteutunut. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, miten media antaa yrittäjyydelle ammattiarvoa. Helsingin Sanomat on viime vuosina julkaissut syksyisin ja keväisin erillisen koulutusmahdollisuuksia esittelevän lehden, joka jaetaan kaikille tilaajille. Syyskuun alussa 2005 julkaistussa numerossa esiteltiin useita erilaisia koulutusväyliä. Yrittäjyys ammattina ja toimeentulon ansaitsemisen muotona sai julkaisussa yhden maininnan. Se kuvattiin tee-se-itse -ammattiksi, jonka koulutus on hankittava pieninä palasina sieltä täältä. Samanlaisiksi tee-se-itse -ammattiksi mainittiin myös sommelier¹²³, pakolaisohjaaja ja kriitikko.¹²⁴ Lehden uudemmissa versioissa ei yrittäjyyden painotus ole lisääntynyt.

2.2 Laajemmat tarpeet

Koulutus vaatii resurssien käyttöä ja niiden käytöstä on saatava tuloksia ja tuottoja. Talouskasvua ja siten myös hyvinvointia tuottavat perusteet koulutukselle ovat viime vuosikymmeninä korostuneet. Yrittäjyyskoulutuksen kasvaneille tarpeille on Henryn, Hillin ja Leitchin mukaan syitä monella eri tasolla. Globaalitasolla niitä ovat olleet kaupan esteiden poistaminen, valuuttojen yhdentyminen, informaatio- ja kommunikaatiotekniikan käytön lisääntyminen ja liikennealan edistys. Yhteiskuntatason syitä ovat olleet yksityistäminen, sääntelyn purkaminen, uudet hallintotavat, ympäristökysymyksien - ja vähemmistöjen esiin nousu.¹²⁵ Organisaatiotason syitä ovat olleet järjestelmien hajauttaminen, työvoiman vähentäminen, uudelleenjärjestelyt, strategiset allianssit, fuusiot ja kasvaneet vaatimukset työvoiman joustavuudesta. Tasojen kehitys on lisännyt epävarmuutta. Yksilöille on toisaalta avautunut enemmän työmahdollisuuksia ja mahdollisuuksia useisiin työuriin, mutta on aiheutunut myös enemmän vastuuta työstä ja enemmän stressiä.¹²⁶ On yhä suurempi tarve henkilöistä, joilla on yritteliäitä taitoja ja kykyjä ("entrepreneurial skills and abilities"). Taidot auttavat selviämään elämän ja työelämän haasteista ja epävarmasta tulevaisuudesta. Edelleen, riippumatta uravalinnoista ja henkilökohtaisesta tilanteesta, yksilöt hyötyvät yrittäjyyden opiskelusta, koska se lisää innovatiivisuutta, luovuutta ja itseluottamusta.¹²⁷

¹²³ Viiniasiantuntija.

¹²⁴ HS Koulutus 2005 s. 11.

¹²⁵ Henry & Hill & Leitch (2005 a) s. 100.

¹²⁶ Ibid. Hyvin samankaltaisia havaintoja voidaan löytää myös esimerkiksi Siltalan ja Rifkinin kirjoituksista.

¹²⁷ Henry et al s. 101.

David Audretschin mukaan koulutuksen yleiset merkitykset ja tehtävät tukevat myös yrittäjyyden edistämistä. Koulutuksen yleisinä tehtävinä on antaa yksilöille tunne itsenäisyydestä, riippumattomuudesta ja itseluottamuksesta. Näitä tarvitaan yritystoiminnan aloittamisessa. Koulutus lisää tietoisuutta uravaihtoehtoista ja laajentaa yksilöiden näkemyksiä, mikä taas auttaa näkemään mahdollisuuksia. Lisäksi koulutus antaa tietoa, jolla yksilöt voivat kehittää uusia yrittämisen mahdollisuuksia.¹²⁸

Edelliset syyt ja tavoitteet kuvastavat pääosin talouselämän toimintatavan organisoitumismuutoksia ja siten työntekotapojen muutoksia. Yksilön psyykinen selviytyminen korostuu. Yksilö selviää paremmin, jos opettelee yrittäjämäisiä taitoja. Logiikkaa noudattaen yksilön elämästä on tullut samantapaista kuin yrittäjän elämä. Jos ja kun yrittäjät pystyvät hallitsemaan epävarmuutta ja riskiä, ja ovat samalla luovia ja itsenäisiä, voivat muutkin kansalaiset saavuttaa saman - koulutuksen avulla.

Yrittäjyyskasvatus tuotiin suomalaiseen koululaitokseen 1980-luvun puolivälissä. Ikosen mukaan se tapahtui alun perin ajankohdan yrittäjämysteisen ilmapiirin seurauksena, mutta 1990-luvun lama antoi sille lisävauhtia ja kokonaisvaltaisempia tehtäviä.¹²⁹ Myös Ikonen on todennut yrittäjyyskasvatuksen tarpeen olevan johdettu maailmantalouden muutosprosessista 1980–1990-luvuilla. Markkinoiden ja varainsiirtojen vapauttamisesta seurasi, ettei oikeastaan kukaan voinut olla varma työpaikkansa pysyvyydestä. Yrittäjyyskasvatuksen tehtävä on osin vastata tähän muutospaineeseen.¹³⁰ Elinkeinoelämän valtuuskunnan (EVA) asennetutkimus 1990-luvun alkupuolella kertoi suomalaisien arvioivankin, että tulevaisuuden työelämässä ammattitaitovaatimukset ja jatkuva koulutautumisen tarve kasvaa, työsuhteet lyhytaikaistuvat, automaatio lisääntyy, työn ehdot tiukentuvat (= eläkkeet, työttömyyskorvaukset, palkat) ja yleiset joustavuusvaatimukset lisääntyvät.¹³¹

Selviytymisen mahdollisuuksia korostavien näkemysten ohella on esitetty kriittisempiä painotuksia. On todettu, että yrittäjyys, yrittäjyyskoulutus ja -kasvatus nousivat esiin uuden globaalin poliittisen aallon, eli niin sanotun uusliberalismin mukana. Kasvatustieteen professori Sirkku Ahosen mukaan työnantajakärjestöt (Suomen työnantajain keskusliitto STK ja sen seuraaja Teollisuuden ja Työnantajain keskusliitto TT) pyrkivät pamfletein ja jopa sen ”omien” opetushallituksen (OPH) virkamiesten avulla ”propagoimaan” yrittäjyyttä kouluihin alkaen 1980-luvulta ja yhä enemmän 1990-luvulla. Oli luovuttava palkansaaja-ideologiaan kasvattamisesta, annettava enemmän tilaa ja virikkeitä itsenäiseen toimintaan ja riskin ottoon.¹³² Työnantajakärjestö painosti uudistamaan opetussuunnitelmia vastaamaan kansainvälisen kilpailukyvyyn tuottami-

¹²⁸ Verheul et al s. 57.

¹²⁹ Ikonen (2006) s. 13–14.

¹³⁰ Ibid. s. 64–68. Toisaalla Ikonen toteaa: ”Vaikka yrittäjyyskasvatus tuli osaksi koulu-puhetta vasta 1990-luvun alkupuolella, itse periaate, nimittäin taloudellisen toimeläisyyden kehittäminen kasvatuksen keinoin juontuu paljon kauempaa” Ikosen mukaan on kyse satoja vuosia vanhan teeman nykypäivään sijoitetusta muunnelmasta. Ikonen (2007) s. 46.

¹³¹ Haikonen & Kiljunen s. 147–148.

¹³² Ahonen s. 162.

sen henkeä. Koululaitosta moitittiin tehottomuudesta ja tasapäistämisestä ja siitä, että se estää lahjakkaita menestymästä. Tehokkuusmittareiden mukaan koulu tuotti heikosti ja TT vaati tulosvastuullisuutta ja sen mittaamista. Koulutuskeskusteluun kotiutui uusi, liike-elämästä peräisin oleva retoriikka, jossa koulukasvatuksesta tuli palveluja, oppilaista ja heidän vanhemmistaan asiakkaita ja valtionavuista kilpailun kannustimia. Ahosen mielestä tämä retoriikka ja välineellinen sivistysnäkemys edustivat uusliberalismia. Käännös alkoi koulutuspolitiikassa 1980–1990-lukujen vaihteessa ja sen edustajana oli muun muassa silloinen Harri Holkerin hallitus.¹³³ Aki Virtasen väitöstyön mukaan 1980-luvun lopulta alkaneeksi väitettyä uusliberalistisen koulutuspolitiikan esiinmarssia ei voida todentaa¹³⁴. Ahonen on todennut, että suomalaiset uusliberalistit eivät aina tienneet olevansa uusliberalisteja.¹³⁵ Samansuuntainen ajatus lainattiin johdantoluvussa Heikki Patomäeltä.

Harry Matlay on ollut Ahosen kanssa vastaavalla linjalla. Poliitiikan tekijät ovat kehittäneet pakkomielteen suhteessa yrittäjyyteen ja yrittäjyyskasvatukseen. Niiden tulisi olla käytännöllisiä ratkaisuja yhteiskunnallis-poliittis-taloudellisiin haasteisiin¹³⁶. Yrittäjyyskulttuurin edistämisen logiikka vaikuttaa säröttömältä sosio-taloudellisesta ja poliittisesta näkökulmasta. Yrittäjät tuottavat suurimman osan kansakunnan taloudellisesta hyvinvoinnista ja työpaikoista. Tämän mukaan mitä enemmän on yrittäjiä, sitä enemmän on hyvinvointia. Matlayn mielestä on ollut yllättävää, että vaikka tämän kokonaisvaltaisen ja tasapaksun logiikan luulisi uppoavan vain herkkäuskoisimpiin, on suurin osa yrittäjyyttä aktiivisesti edistävästä ja yrittäjyyskoulutusta tarjoavista organisaatioista omaksunut näkemykset ilman kritiikkiä tai empiirisiä todisteita. Syynä on voinut olla, että ei ole esitetty tai kuunneltu vaihtoehtoja tai niistä ei ole todisteita, koska tietyt linjat on joka tapauksessa valittu ja toteutettu.¹³⁷

Edellisissä tulkinnoissa yhtäpitävästi todetaan koulutusmaailman muutuneen, mutta lähtökohtien selittämisessä on eroja. Ahosen ja Matlayn ajatuksia seuraten teollisuus- ja työnantajapiirit ajoivat intressiensä vuoksi muutoksia, jotka pakottivat yksilöt ja oppilaitokset kasvattamaan yrittäjämäisyyteen. Painostettiin hyväksymään muutokset, vaikka se ei olisi kuulunut oppilaitosten tehtäviin. Henryn, Hillin ja Leitchin näkökanta ei anna muutoksille intressipohjaista selitystä, vaan on keskittynyt muutosten merkkeihin ja selviämisen keinoihin. Ahosen ja Matlayn argumentaatiota voi tulkita niin, että talous ylittää tänään on saanut aiempaa merkittävämmän aseman yhteiskunnallisessa keskustelussa ja koulutusmaailmassa.

Carina Holmgren ja Jörgen From ovat esittäneet yrittäjyyskasvatusta arvioidessaan, ettei sen tehoa ole osoitettu empiirisesti, vaan toimitaan lähinnä ideologiatasolla. Yrittäjyyden arvostaminen on ollut sosiaalisesti hyväksyttävää. Myös Holmgren ja From ovat todenneet, että yrittäjyyden ja yrittäjämäisen ajattelutavan edistämisen ohella on arvosteltu perinteistä koulutusta ja sen teh-

¹³³ Ahonen s. 163.

¹³⁴ Virtanen s. 300.

¹³⁵ Ahonen tiedonanto 26.8.2005.

¹³⁶ Matlay s. 665–666.

¹³⁷ Ibid. s. 666.

tävää. Toiminnan kieltä on tuotu faktojen ja formaalin oppimiseen tilalle, on arvostettu todellisten tai leikkiyritysten perustamisia, on yritetty luoda yrittäjäidentiteettiä ja tapaa katsoa maailmaa yrittäjän silmin. Tätä on tehty kansakunnan yhteisen hyvän nimissä.¹³⁸ Holmgrenin ja Fromin mukaan esimerkiksi EU-tasolla on haettu yhtä ja yhteistä ideologista konsensusta, jossa toiminnot on alistettu yhdelle päämäärälle. Siten astutaan yrittäjyyden edistämisen asiasta kohti yleisempää ajatusmaailma- ja symbolikontrollia.¹³⁹

Edellisissä näyttäytyy juopa perinteisemmän kasvatuksen ja kasvatustieteen ja uudemman kasvatuksen ja kasvatustieteen näkemysten välillä. Ero on vaikuttanut olevan lähinnä siinä, kuinka paljon ympäröivä maailma arvoineen saa tunkeutua koululaitokseen. Maailmassa tapahtuneista muutoksista ei niinkään ole oltu eri mieltä. Avainkäsitteiksi saattavat muodostua kilpailu, tuloksellisuuden ja tehokkuuden tavoittelu ja mittaaminen, jotka eivät kriittisimpien mukaan kuulu oppilaitosmaailmaan. Voi olla myös, että kasvatusta ja koulutusalaa ulkopuolella toimivien tahojen osallistuminen koulutuspolitiikkaan on herättänyt kritiikkiä. Koulutusta ei saisi yhteismitallistaa tuotteeksi muiden tuotteiden joukkoon.

Holmgrenilta ja Fromilta lainatuille EU-näkemyksille voi löytää tukea. Myöhemmin tässä työssä perehdytään tarkemmin siihen, miten yrittäjyys ja koulutuksen osuus sen omaksumisessa ovat lisääntyneet EU:n kielenkäytössä. 2000-luvun alussa sitä on selkeästi korostettu. Se näkyy esimerkiksi EU:n komission tiivistelmäraportissa, joka laadittiin ”Yrittäjyys Euroopassa” -julkaisua seuranneen julkisen keskustelun perusteella. Raporttiin koottiin tarvittavan yrittäjyyskoulutuksen tematiikkaa. Toimenpide-ehdotuksilla on kolme painopistealuetta: perehtyminen yrittäjyyteen ja liikemaailmaan, yrittäjyyden edellyttämien ajattelutavan ja taitojen vaaliminen ja opettajien kouluttaminen.¹⁴⁰ Kaikessa koulutuksessa tulisi tukea uteliaisuutta, avointa suhtautumista jatkuvaan oppimiseen, ennakoivaa asennetta, itseluottamusta, luovuutta, ongelmienratkaisutaitoa, kriittistä ajattelutapaa ja kommunikaatitaitoja. Näiden tukeminen tulisi aloittaa jo ensimmäisen asteen koulutuksessa ja jatkua koko koulutuksen ajan.¹⁴¹ Toisen asteen, ammatillisen koulutuksen ja erityisesti korkea-asteen opiskelijoiden olisi osallistuttava yrittäjyyden, liikealan ja hallinnon kursseille, jotka antaisivat mahdollisuuden suhtautua yrittäjyyteen ”harkitsemisen arvoisena uravaihtoehtona”. Toimintatapaa olisi sovellettava myös muissa kuin kaupallisissa koulutusohjelmissä.¹⁴² EU:n korkeakoulut pitäisi arvioida vuosittain sen perusteella, miten ne suoriutuvat yrittäjyyttä ja innovointia koskevasta koulutuksesta. Opettajien koulutuksessa tärkeää on perehtyminen yrittäjyyteen ja opettajien työskentelyjaksot teollisuuden alalla ovat olennaisia.¹⁴³

¹³⁸ Holmgren & From s. 384–386.

¹³⁹ Ibid. s. 387.

¹⁴⁰ Tiivistelmäraportti Vihreää kirjaa ”Yrittäjyys Euroopassa” seuranneesta julkisesta keskustelusta. Euroopan yhteisöjen komissio. Bryssel 19.10.2003 s. 16.

¹⁴¹ Ibid.

¹⁴² Ibid. s. 16.

¹⁴³ Ibid. s. 17.

Suomen kauppa- ja teollisuusministeriö laati ”Suomen kannan” EU:n Vihreään kirjaan Yrittäjyys Euroopassa. Kysymykseen ”kuinka koulutuksen avulla voidaan tukea tietoisuutta ja taitoja, joita tarvitaan yrittäjyyden edellyttämän ajattelutavan ja taitojen luomisessa” on siinä vastattu:

Yrittäjyysvalmiuksiin – kuten yritteliäisyyteen, sinnikkyYTEEN, vastuullisuuteen, innovatiivisuuteen, riskinottohaluun ja pettymysten sietokykyyn – voidaan vaikuttaa jo koulun alimmilla luokilla. Koulujärjestelmän tulisi tukea entistä paremmin työelämän tietoja ja taitoja, jota tarvitaan myöhemmin riippumatta siitä, työskenteleekö yrittäjänä vai toisen palveluksessa. Yrittäjien tulisi olla entistä enemmän mukana koulutyössä roolimalleina ja antamassa aito ja elävä kuva yrittäjänä toimimisesta. Yrittäjyyden olisi oltava luonnollinen osa ammatinvalintaa. Siksi kaikilla tulisi olla perusvalmiudet – ns. yrittäjyyden kansalaistaito – myös yrittäjänä toimimiseksi. Tietojen ja taitojen kehittymistä olisi tuettava läpi koko koulujärjestelmän.¹⁴⁴

Kannassa puhutaan sekä sisäisestä yrittäjyydestä että varsinaisena yrittäjänä toimimisesta. Tekstin voi tulkita näytöksi pyrkimisestä kokonaisvaltaiseen ja yhteiskunnan läpäisevään yrittäjämäiseen ajattelumalliin. Se, että kannan laatijana oli kauppa- ja teollisuusministeriö eikä esimerkiksi opetusministeriö (OPM), jolle koulutuspoliittiset linjaukset yleensä kuuluvat, saattaa kertoa koulutuspolitiikan kuuluvan elinkeinopolitiikan alueelle.

EU:n talous- ja rahapoliittisista asioista vastaavaksi komissaariksi marraskuussa 2009 valittu Olli Rehn totesi Tiedepolitiikka-lehdessä 2004, että Suomessa kärsitään ”yrittäjyysvajeesta”. Siksi olisi aikaansaatava ”yrittämisen buumi”, mikäli aiotaan selvittää hyvinvointivaltion ylläpidon haasteista. Rehn linjaa ongelmakimppuun kuuluvaksi yleisen uudistumiskyvyttömyyden esimerkiksi työn ja tuotannon osalta yhä globalisoituvassa maailmassa. Tämän vuoksi Rehn toivoi vakavasti yrittäjyyskasvatuksen ottamista kaikkien oppilaitosten ohjelmiin peruskoulusta yliopistoon, hallituksen ohjelman mukaisesti. Rehnille yrittäjyyskasvatus on yksi kansalaiskasvatuksen laji.¹⁴⁵

Jospa edellä esitetty onkin vain vanhojen aatteiden ja ihanteiden uutta ilmiä? Ikonen on löytänyt yrittäjyyskasvatuksen juuret 1700-luvun kustavilaisesta ajasta. Vuosisataa luonnehti ajatus edistää taloudellista yritteliäisyyttä. Siihen pyrittiin esimerkiksi maanviljelysneuvoja sisältävillä saarnoilla ja pitäjänkoulujen perustamisella. Kyläyhteisöistä puuttui ahkeruutta, ja siihen oli syytä kasvattaa: ”Rakenteiden on tuettava yritteliäisyyttä”. Ikosen mukaan koululaitoksen alkuperäinen tehtävä on kansalaiseksi kasvattaminen ja taloudellinen yritteliäisyys on keskeinen kansalaisen tunnusmerkki. ”... yrittäjyyskasvatusta ei koulutyössä voida sivuuttaa. Historia ei sitä salli.”¹⁴⁶

Yrittäjyyteen liittyvästä koulutuksesta, sen merkityksestä, esilletulosta ja tarpeellisuudesta on esitetty siis hyvin erilaisia näkemyksiä. Yleispiirteenä on toistaiseksi, että lausuntojen määrä ja aiheen pohdinta ovat lisääntyneet 1970-luvun lopulta alkaen ja levinneet yhä laajemmalle.

¹⁴⁴ Suomen kanta vihreään kirjaan yrittäjyydestä KTM 20.3.2003. s. 5.

¹⁴⁵ Rehn s. 35–36.

¹⁴⁶ Ikonen (2007) s. 59–60.

3 YRITTÄJYYSTUTKIMUKSEN ULOTTUVUUKSIA

3.1 Useita näkökulmia

Edellisessä luvussa esitettyjen tutkimusten perusteella yrittäjyyttä joko on tai ei ole mahdollista opettaa, se joko on tai ei ole synnynnäinen psyykkinen ominaisuuskokonaisuus, se joko on hyvin tarpeellista kaikille tai sillä murennetaan koululaitoksen perustehtävää ja manipuloidaan kansalaisia. Erilaisten näkemysten esiintyminen on luonnollista, mutta olennaista on esimerkiksi se, keiden näkemykset ovat esillä ja aiheuttavat toimintaa. Voitaisiinko yrittäjyyttä kuvata ja selvittää sitä koskevan **tieteen** ja sen historian tutkimuksen avulla? Siten selkiytyisi myös mitä yrittäjyyteen liittyvillä koulutuksellisilla ja poliittisilla toimilla on tavoiteltu. Gerhard Plaschkan ja Harold Welschin mukaan vakiintuneen tutkimusalan tunnusmerkkeinä ovat alan oma systemaattinen teoria, oma kirjallisuus, arvovalta, ammatilliset yhteydet, vakiintuneet kommunikaation muodot, eettiset koodit, oma kulttuuri ja uramahdollisuudet¹⁴⁷. Tässä kolmannessa luvussa analysoidaan Plaschkan ja Welschin erittelemiä tekijöitä ja niissä tapahtuneita muutoksia yrittäjyyden suhteen. Ensin pohditaan, mihin tieteenlaajiin yrittäjyyttä koskeva tutkimus voisi kuulua.

Herbert Simon on jakanut tieteet luonnontieteisiin ja ”keinotekoisien tieteisiin” (sciences of the artificial).¹⁴⁸ Jako tarkoittaa, että jälkimmäisten, esimerkiksi insinööritieteiden, arkkitehtuurin, kasvatustieteen, lakitieteen, lääketieteen ja liiketaloustieteen fokus on suunnitteluun (design) liittyvissä tavoitteissa ja prosesseissa.¹⁴⁹ Ilkka Niiniluoto on samoilla linjoilla ja on Simonia soveltaen jakanut tieteet deskriptiivisiin - ja suunnittelutieteisiin (josta hän käyttää myös termiä ”taitojen tieteistyminen”). Deskriptiivisen tieteen tehtävä on kertoa mahdollisimman totuudenmukaisesti ja informatiivisesti, millainen maailma, kuten luonto, ihminen ja yhteiskunta on, on ollut tai tulee olemaan. Tosiasioita ja

¹⁴⁷ Plaschka & Welsch s. 57.

¹⁴⁸ Simon s. 3-5.

¹⁴⁹ Ibid. s. 111.

säännönmukaisuuksia kuvailemalla vastataan mikä, missä, milloin ja millainen -kysymyksiin ja niiden kautta miksi -kysymykseen.¹⁵⁰

Niiniluodon mukaan suunnittelutieteiden tehtävä sen sijaan on tarkastella ihmisen suunnittelevaa, harkitsevaa ja päämäärärationaalista toimintaa. Suunnittelutieteet kertovat, mitä pitäisi tehdä, jotta päämäärä saavutettaisiin. Nämä tieteet liittyvät yleensä johonkin keinotekoiseen järjestelmään, jota ihminen voi muuttaa ja manipuloida. Näitä voivat olla luonnon osat (vaikkapa metsä, eläin) tai ihmisen luomat artefaktit (talousjärjestelmä, tietokone, talo). Näiden ”järjestelmien” muuttamisessa tarvitaan kykyjä ja taitoja ja usein pyritään myös tehokkuuteen. Suunnittelutieteet ovat siten tieteitä teknisistä toiminnoista ja ammattitaidon siirtämisestä.¹⁵¹

Inhimillisten taitojen erikoisalueet perustuvat yrityksen ja erehdyksen menetelmään, ja vakiintuneen taidon harjoittajat muodostivat vähitellen ammattikuntia. Esimerkkeinä lääkärit, sotilaat, maanviljelijät ja kauppiat, joiden taito on välittynyt mallioppimisessa. Vähitellen alkoi muodostua myös erilaisia nyrkkisääntökokoelmia. Niiniluoto esittää, että yksinkertaisista ”Tee X!”- tai ”tilanteessa B tee X” -tyyppisistä ne kehittyivät vähitellen tieteellisiksi, syyssuhteita ilmaiseviksi: esimerkiksi tyyppi ”X:n tekeminen tilanteessa B saa aikaan vaikutuksen A”. Tämän voi ilmaista myös toimintasuosituksena: ”Jos haluat A:n ja uskot olevasi tilanteessa B, sinun pitää (kannattaa) tehdä X”. Tämä on niin sanottu tekninen normi¹⁵² ja suunnittelutieteen tavoiteltavan tiedon muoto.¹⁵³

Niiniluoto on todennut, että tyyppillinen suunnittelutiede, esimerkiksi liiketaloustiede, on rakennettu tietyn tehtävän tai tavoitteen tutkimiseen (taloudellinen voitto), jolloin sitoutuminen tähän tavoitteeseen on annettu ja tekninen normi tieteessä supistuu muotoon ”tilanteessa B tee X”. Tämän voi kääntää esimerkiksi muotoon ”tilanteessa A älä tee Y:tä”. Tämä tekee suunnittelutieteistä normatiivisia, ja siten ne poikkeavat deskriptiivisistä tieteistä, koska pyrkimys ei ole todellisuuden kuvailuun. Toisaalta koska suunnittelutieteiden tavoitteet eivät ole triviaaleja, niiden tarpeellisuuden pohdinta on filosofista ja usein myös poliittis-ideologista. Siten suunnittelutieteisiin liittyy niille ominaisten tavoitteiden tutkimiseen keskittyvä filosofian ala, esimerkiksi lääketieteen filosofia ja kasvatustieteiden filosofia.¹⁵⁴

Yrittäjyystutkija Saras D. Sarasvathy lainaa ja soveltaa myös Simonin ajatuksia. Hän käyttää tosin omaa käsitettään ”artefaktitieteet” (artifactual sciences). Yrittäjyyden tutkimus on Sarasvathyn mielestä selkeästi artefaktitiedettä. Hän ehdottaa sen tutkimuskohteeksi sitä, kuinka yritykset ja yksilöt muokkaavat sisäistä ja ulkoista ympäristöään: kuinka ne asettavat ja pyrkivät saavuttamaan tavoitteita, kuinka strategiat muuttavat ympäristöä ja yritysten rakenteita.¹⁵⁵ Sarasvathyn pääviesti yrittäjyyden kokonaisvaltaiseen teorian-

¹⁵⁰ Niiniluoto s. 175, 136.

¹⁵¹ Ibid. s. 175–176.

¹⁵² Niiniluoto viittaa tässä Georg Henrik von Wrightiin.

¹⁵³ Niiniluoto s. 177–178.

¹⁵⁴ Ibid. s. 178.

¹⁵⁵ Sarasvathy s. 156.

muodostukseen pyrkivässä teoksessaan ”Effectuation” on, että yrittäjyys pyrkii luomaan uusia mahdollisia maailmoja. Näkökulma asettaa hänet toiseen koulukuntaan kuin teoreetikot, jotka korostavat, että yrittäjyys on olemassa olevien mahdollisuuksien havaitsemista ja hyödyntämistä. Tämän linjan edustaja on esimerkiksi Scott Shane, joka myös on pyrkinyt luomaan yrittäjyyden ”yleistä teoriaa”¹⁵⁶. Tämä painotusero tai jakolinja, joko muutoksen aikaansaaminen tai muutokseen tarttuminen, vaikuttaa olleen suhteellisen keskeinen yrittäjyyttä koskevassa teoretisoinnissa.

Yrittäjyystutkimuksen historiassa viitataan usein ensimmäiseksi sanottuun yrittäjyyden (entrepreneurship) taloustieteelliseen määritelmään, jonka ilmaisi Richard Cantillon 1700-luvun puolessavälissä. Cantillonille yrittäjyys oli erityyppisten yrittäjien riskin ottamista epävarmassa taloudellisessa tilanteessa¹⁵⁷. Kyse ei ollut vain kaupankäynnistä tai teollisen toiminnan harjoittamisesta nykymuodossa ymmärrettynä, vaan esimerkiksi sotajoukon tai tutkimusretkikunnan värväämisestä taloudellisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Linjanvetokysymys on, onko asiallista vai liioittelua tai legitimaation hakemista sanoa yrittäjyystutkimuksen historian alkavan Cantillonista tai vaikkapa Jean Babtiste Saysta, joka määritteli yrittäjyyttä 1800-luvun alussa. Liioittelun tai anakronismin sävy saattaa syntyä, koska yrittäjyystutkimus-nimistä koulukuntaa ei ollut olemassa Cantillonin ja Sayn aikaan. Taloustiede-nimikkeen käyttö olisi ehkä perustellumpaa. Senkin opillinen kehitys on monipolvinen. Taloustieteessä on vakiintunut jako mikro- ja makrotaloustieteeseen, ja yrittäjyys koskee enemmän ja vähemmän molempia. Kohtuullisen neutraalisti voi todeta, että yrittäjyystutkimuksella on suunnilleen sadan vuoden historia. Klassikoina voi pitää esimerkiksi Max Weberiä (1824–1910), Werner Sombartia (1863–1941), Joseph Schumpeteria (1883–1941), Leon Walrasia (1864–1920) ja Frank Knightia (1885–1972). 1920–1940-luvuilla pääteoksensa kirjoittanut Schumpeter on nimetty useasti yrittäjyystutkimuksen oppi-isäksi. Tätäkin tulkintaa kritisoidaan: uusimman tutkimuksen mukaan Schumpeter loi maineensa osin jäljittelemällä.¹⁵⁸ Käsittelemiensä teemojen vuoksi hän nousi 1900-luvun lopulla globaalisti ajankohtaiseksi. Schumpeteria ryhdyttiin pitämään Yhdysvalloissa esillä 1970-luvulta alkaen.¹⁵⁹

Joaquin Guzman-Cuevas on pyrkinyt luomaan luokittelua yrittäjyystutkimuksen klassikoista ja heidän teorioistaan. Ryhmittelyjä on toki löydettävissä

¹⁵⁶ Esimerkiksi teoksessaan ”A General Theory of Entrepreneurship” (2003) van Praag s. 14.

¹⁵⁷ Esimerkiksi Hodgson on todennut, että monet Schumpeterin omiksi sanotut ideat ovat kotoisin saksalaishenkisestä taloustieteen historiallisesta koulukunnasta, mutta Schumpeter, alkukautensa ihailun jälkeen väitti hyljeksivänsä sitä (osaksi saadakseen viran ja pysyäkseen virassa Harvardissa, jossa ko. koulukunnan maine alkoi hiipua), vaikka toisaalta sulautti koulukunnan saavutuksia omaan tuotantoonsa. Esim. Hodgson s. 188–189.

¹⁵⁸ Patomäki käyttää 1990-luvun lopulla alkaneesta ”uusliberalistisesta” aikakaudesta myös nimeä ”Schumpeterin aikakausi ” ja Patomäen mukaan ilmaisua käytti ensi kerran Herbert Giersch 1984 artikkelissaan ”The Age of Schumpeter” The American Economic Review- lehdessä. Patomäki s. 158–160, 277. Tämä Schumpeterin aika – dynaamisen talouden aika – seuraa Gierschin mukaan staattisemman talouden, eli Keynesin aikaa. Giersch s. 104–109.

monilta muiltakin. Guzman-Cuevas on luonut seuraavat historialliset tutkimuskoulukunnat: ranskalainen traditio (Cantillon ja fysiokraatit), klassiset (Say, John Stuart Mill), marginalistit (Leon Walras, Carl Menger), neoklassistit (Albert Marshall), marxilaiset (Karl Marx, Paul Sweezy), saksalais-itävaltalainen traditio (Johann von Thünen, Schumpeter), Chicagon traditio (Knight, Theodore Schultz), institutionalistit (Ronald Coase, Oliver Williamson), moderni itävaltalainen traditio (Ludvig Mises, Israel Kirzner) ja ”ei-taloustieteellinen” koulukunta (Weber, David McClelland, Harvey Leibenstein).¹⁶⁰ Guzman-Cuevas on ryhmitellyt nämä kolmeen koulukuntaan niiden pääasiallisen tutkimus- ja tulokintaintressien mukaan. Ensimmäistä ryhmää luonnehtii kapitalistisen funktion, pääoman keruun näkeminen yrittäjyyden ensisijaisena. Ryhmään Guzman-Cuevas on lukenut fysiokraatit, klassisen ja marxilaisen tradition. Toinen ryhmä korostaa yrittäjyyden ja yrittäjän johtajuuselementtiä, ja siihen hän on laskenut neoklassistit, marginalistit ja institutionalistit. Kolmannen ryhmän teoreetikat ovat keskittyneet joihinkin muihin teemoihin, esimerkiksi innovaatioihin (Schumpeter), epävarmuustekijöiden hallintaan (Knight), mahdollisuuksien havaitsemiseen (Kirzner) tai yrittäjän henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, tai sosiaalisiin vaikutteisiin ja olosuhteisiin.

Guzman-Cuevasin kolmas askel on yrittäjyyden ja yrittäjän toiminnan olemuksen jakaminen kolmeen komponenttiin. Niitä ovat talous ja omistajuus, hallinnointi ja kolmantena yrittäjyyden tehostava, ”energisoiva” elementti, jota ovat innovointi, riskien otto, mahdollisuuksien havaitseminen, ”henki” ja luovuus. Suurissa yrityksissä yrittäjyyden alat voi toiminnallisesti eriyttää, mutta pienemmissä yrityksissä elementit toimivat lomittain ja päällekkäin.¹⁶¹

Guzman-Cuevasin viesti on, että historiallisten klassikoiden vaikutus näkyy nykytutkimuksen painotuksissa, mutta kaikki on kuitenkin osa suurta yrittäjyyden kokonaisuutta. Hän ei itse sitä tuo esiin, mutta jaottelussaan on ainakin karkeasti ottaen havaittavissa, että vanhimmat tutkijat ovat korostaneet kapitaalijattelua, sitä myöhemmin toimineet johtamista ja uusimmat eitaloudellisia tekijöitä. Tämä jaottelu on varsin yhtenevä verrattuna esimerkiksi siihen, mitkä asiat milloinkin on nähty keskeisinä tuotannontekijöinä. Viimeistään 1970-luvulla suosioon noussut ”Human capital” -näkemys korostaa koulutuksen osuutta yrittäjyyden kehittämisessä ja kehittämisessä, ja tämän voi havaita näkyvän esimerkiksi tuolloin voimallisesti kasvamaan lähteneessä yrittäjyyskoulutuksessa.

Suomessa ei ole vielä voitu puhua kotimaisista yrittäjyystutkimuksen klassikoista. Edellä luoteltujen maailmanklassikoiden vaikutus täkäläiseen tutkimukseen ei ollut vahvaa silloin, kun klassikot olivat aktiivisia. Suomen tieteen historia -teoksen taloustieteen jaksossa Erkki Pihkala on maininnut yrittäjyyden tutkimuksen kerran lyhyesti, 1980-luvulla alkaneena. Myös Landström on sijoit-

¹⁶⁰ Guzman-Cuevas s. 78.

¹⁶¹ Ibid. s. 83–88. Puhakka (2004) on tätä jaottelua perusrunkona käyttäen sijoittanut eri alat ajallisen jatkumoon. Yrittäjyydessä kolmatta osa-alueita tarvitaan eniten ensin (esim. mahdollisuuksien havaitseminen ja luominen), sen jälkeen tarvitaan johtajuutta ja organisointia ja lopuksi kapitaalinhallinta ja hyödyntäminen ottaa vallan. Tämän jälkeen kierto (hyvässä tapauksessa) alkaa alusta.

tanut suomalaisen tutkimuksen ja koulutuksen alun samaan aikaan.¹⁶² Ajankohta tulee myös tässä tutkimuksessa määritellyksi suomalaisen yrittäjyystutkimuksen alkuehtokiksi. Pitempi jakso syntyy, jos otetaan mukaan pienten ja keski suurten yritysten tutkimus, jota on osin jälkikäteen ryhdytty kutsumaan yrittäjyystutkimukseksi. Suomalainen tutkimushistoria ei silti ole kovin pitkä, mutta globaalissa aiheessa ei välttämättä ole tarpeellista erottaa erityistä suomalaista osuutta. Suomalaiset tutkijat ovat olleet viime vuosikymmeninä tietoisia alan tutkimuksesta maailmalla, se on vaikuttanut heidän työhönsä, ja tunnetuimmat ovat kansainvälisiä ja arvostettuja tutkijoita.

Guzman-Cuevasinkin historiallinen luokittelu kuvaa yrittäjyyden tutkimusintressien monipuolisuutta. Miten se on määritellyt itseään, paradigmaansa, omaa tutkimuskohdettaan, menetelmiänsä, miten se on arvioinut tutkimuksen tuloksia ja mihin tuloksia on käytetty. Yrittäjyystiede ei ole vielä vakiintunut suomen kielen sana. Jossain määrin vastaavaa *entrepreneurology*-sanaa on Louis Jaques Filion käyttänyt ehdottaessaan yrittäjää koskevan teoreettisen tutkimuskoulukunnan perustamista ja *entrepreneurship*-tutkimuksen eriyttämistä omaksi soveltavaksi tutkimusalakseen¹⁶³.

Yrittäjyystutkijat ovat olleet jonkin verran kiinnostuneita alansa paradigman määrittelyistä.¹⁶⁴ Yrittäjyystutkimuksen voi väittää edelleen määrittelevän itseään, ja kühnilaisittain ala on esiparadigmaattinen, esimerkiksi Paul Grantin ja Lew Perren mukaan. Ala tarvitsee esiparadigmaattisesta vaiheesta kehittyäkseen perspektiivien laajennusta, lisää keskustelua, kitkaa, luovuutta, uusia teorioita ja uusia paradigmaattisia asemia. Ala on käyttänyt pääosin funktionalistisia paradigmoja, kuten suuri osa johtajuutta ja organisointia koskevasta tutkimuksesta. Tämä näkökulma on ollut este kehitykselle. Grantin ja Perrenin tutkimusartikkeli-analyysin mukaan on vaikea selvittää tutkijoiden ontologisia lähtökohtia.¹⁶⁵

Lorraine Watkins-Mathys ja Sid Lowe ovat todenneet, että pienten yritysten ja yrittäjyyden tutkimus on viime aikoina saavuttanut vakiintuneen koulukunnan aseman, ja muilla "management" -aloilla aiemmin tapahtunut paradigma-debatti on alkanut myös yrittäjyystutkimuksessa.¹⁶⁶ Watkins-Mathys ja Lowe ovat siis sijoittaneet yrittäjyystutkimuksen management-oppien joukkoon. Tämä on melko yleinen ratkaisu. Lanny Herronin, Harry Sapienzan ja Deborah Smith-Cookin mukaan yrittäjyystutkimuksessa tarpeellisia lähestymiskulmia tarjoavat psykologia, sosiologia, antropologia, taloustiede, organisaatiokäyttäytyminen, markkinointi, rahoitus ja strateginen johtaminen.¹⁶⁷ Yrittäjyystutkija William Bygrave, joka oli alun perin fyysikko, on pohtinut alan nuoruutta, juuria ja yrittä-

¹⁶² Landström s. 102. Landströmin mukaan ensimmäinen suomalainen "yrittäjyystutkimus" oli Sven Kockin "Företagsledning och motivation" (1965), jossa tutkittiin saavuttamismotivaation ja yrityksen kasvun suhdetta. Kuitenkin Kockilta on jo vuonna 1960 julkaistu Svenska Handelshögskolanissa tutkimus nimeltä "Entrepreneurens funktioner och beteende".

¹⁶³ Filion s. 9.

¹⁶⁴ Suomessa esim. Kyrö, Tornikoski.

¹⁶⁵ Grant & Perren s. 201-202.

¹⁶⁶ Watkins-Mathys & Lowe s. 657.

¹⁶⁷ Herron & Sapienza & Smith-Cook s. 7-8.

yyden paradigmaa ja on tarkoittanut sillä alan tutkimuksen paradigmaa. Hän on laatinut Auguste Comteen osin pohjautuvan perustieteiden ja soveltavien tieteiden lajittelun. Perustieteitä ovat matematiikka, fysiikka, kemia, biologia, psykologia ja sosiologia. Jälkimmäisenä tuleva hakee työkalunsa edellisistä. Kaikille edellisille velassa olevia soveltavia tieteitä ovat insinööritieteet, lääketiede, taloustiede, liiketaloustiede ja yrittäjyys.¹⁶⁸ Bygrave on sijoittanut yrittäjyyden jaotellun pohjalle tieteenalaksi, joka on saanut vaikutteita edellä mainituista. Tämä selittää yrittäjyystutkimuksen moniulotteisuutta.¹⁶⁹

Selittääkseen yrittäjyyden tutkimuksen poikkeavia tavoitteita ja menetelmiä on Bygrave lainannut paleontologi Stephen Jay Gouldin¹⁷⁰ listaa tiedemiesten neljästä suuresta tutkimusta ohjaavasta vääristymästä tai harhasta (bias). Nämä ovat determinismi, usko edistykseen, usko kasvuun ja usko sopeutumiseen. Harhat näkyvät tutkimuksessa siten, että yhteiskunnan ja maailman oletetaan olevan matkalla johonkin, ideoilla uskotaan olevan syynsä, uskotaan maailman ja yhteiskunnan olevan järjestyneet, uskotaan tuloksien olevan seurausta tietyistä syistä, uskotaan sattumanvaraisuuden olevan harvinaista, uskotaan edistyksen olevan hidasta ja tasaista, uskotaan sopeutujan selviävän ja kaiken sopivan lopulta yhteen. Bygraven mielestä tämä esimerkiksi fysiikassa käytetty malli ei sovi lainkaan yrittäjyyden tutkimukseen. Tavoitteiden ja menetelmien pitäisi sietää enemmän epävarmuutta ja olla käytännön kanssa enemmän tekemisissä.¹⁷¹

Koulukunta-jaotteluissa näkee alan omaksuneen vähitellen perinteisten yhteiskuntatieteiden näkökulmat, joskin on korostettu ymmärrettävästi tutkimuksen sovelluspuolta. Robert Ronstadt on jaotellut yrittäjyystutkimuksen koulukunnat kolmeen osaan. Ensimmäinen on korostanut yksilön merkitystä, esimerkiksi psyykkisiä piirteitä. Toinen on korostanut ympäristön eli politiikan, kulttuurin ja talouden merkitystä ja kolmas liiketoiminnan merkitystä.¹⁷² Simon Bridge, Ken O'Neill ja Stan Cromie ovat määritelleet yrittäjyydelle kapean, liiketoimintaa koskevan osan ja laajan tarkastelun, jossa on mukana yksilö ja ympäristö.¹⁷³ Howard Stevensonin ja Carlos Jarillon tutkimuskoulukunta- jaottelussa yrittäjyys syntyy henkilöiden toiminnasta. Mitä tapahtuu, kun yrittäjät toimivat, miksi he toimivat ja kuinka he toimivat. Stevenson ja Jarillo ovat sijoittaneet ensimmäiseen luokkaan taloustieteilijät, kuten Schumpeter, Kirzner, Mark Casson, Cantillon ja Say.¹⁷⁴ "Miksi" - koulukunta on ollut kiinnostunut yrittäjähenkilöstä. Individualismia korostava kulttuuri ja joidenkin yrittäjien draamatitiset saavutukset ovat johtaneet ajattelemaan heidän olevan psyykkisesti poikkeuksellisia.¹⁷⁵ Stevensonin ja Jarillon kolmas linja on käytännöllinen, eli miten

¹⁶⁸ Mielenkiintoa herättäneä, että filosofia tai vaikkapa historia ei ole saanut hierarkiasta mitään asemaa.

¹⁶⁹ Bygrave (1989) s. 7-10.

¹⁷⁰ Gould on myös todennut mm. että kaikkinaisten kartiomaisten sukupuiden ja tikkaiden rakentaminen antavat elämänmuotojen "kehittymisestä" aivan väärän, deterministisen kuvan. Tamminen s. 15-16.

¹⁷¹ Bygrave (1989) s. 14-16.

¹⁷² Ronstadt (1984) s. 47-62.

¹⁷³ Bridge & O'Neill & Cromie s. 22-33.

¹⁷⁴ Stevenson & Jarillo s. 18.

¹⁷⁵ Ibid. s. 20.

menestyä yrittäjänä. Tämä linja sopii hyvin business school -tyyppiseen koulutukseen juuri käytännönläheisyytensä takia.¹⁷⁶

Tässä työssä ei voida hahmottaa kokonaan yrittäjyystutkimuksen tieteellisiä juuria ja tutkimustraditioita. Monipuolinen tausta vahvistaa työn alussa esitettyä yrittäjyyden ”sateenvarjo”-ajatusta. Tutkimusalalla on mahdollisuuksia eriytyä omakseen ajan kuluessa, ja sitä on jo tapahtunut. Mika Kiikeri ja Petri Ylikoski ovat todenneet tieteen tutkimuksesta yleisesti, että tieteen omat määritelmät ovat tapa pitää yllä ja muuttaa sosiaalista järjestystä.¹⁷⁷ Monimuotoisuus voi siten kertoa myös alan tietoisesta halusta laajentua ja sisällyttää mahdollisimman monia tasoja itseensä.

Viime vuosikymmeninä suurin osa yrittäjyystutkimuksesta on tehty Yhdysvalloissa. Yhdysvaltalaisen tutkimuksen suuri määrä selittyy sen kulttuuri- ja taloushistorialla. Valtio on syntynyt siirtolaisuudesta ja valloituksista. Se on suuri, vaikutusvaltainen ja vauras. Siellä on ollut monikulttuurisuutta ja globaalisti erittäin merkittävää taloudellista toimintaa ja suuria yrityksiä satoja vuosia. Landströmin mukaan yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa oletetaan eurooppalaista enemmän tutkimustulosten olevan universaalisti yleistettävissä.¹⁷⁸ Alain Fayollen, Paula Kyrön ja Jan Uljinin mukaan yrittäjyyden tutkimus alkoi Euroopassa, Ranskassa (esimerkiksi mainitut Cantillon, Say),¹⁷⁹ mutta Yhdysvallat otti johtavan roolin. Se on näkynyt esimerkiksi siten, että suurimmalla osalla alan johtavista julkaisuista on päätoimitusvastuu Yhdysvalloissa. Eurooppalainen tutkimus on kasvanut volyymiltaan ja painoarvoltaan¹⁸⁰. On mahdollista, että se on saanut vauhtia yhdysvaltalaisen tutkimus- ynnä muiden intressien ja mallien kasvusta. Eurooppalaisen yrittäjyystutkimuksen kokonaiskuva ei voida tässä työssä luoda.

Yhdysvaltalaisen tutkimuksen suurella osuudella on merkitystä sekä yrittäjyystutkimus- toiminnalle että sen sovelluskohteille. Yrittäjyystutkimuksenkin maailmankuva ja kieli kuvastavat myös sen tuottajien aatteellista ympäristöä ja kulttuuria. Esimerkiksi yrittäjyyden pitäminen globaalina, kulttuuripiirit ja muut rajat ylittävänä yleisinhimillisenä ilmiönä, saattaa kertoa amerikkalaisen kulttuurin voimasta. Tämä ei ole politiikka-tulkinta, vaan kuvaa resurssi- ja volyymipohjaisuuden vaikutusta. Kulttuuritutkimukselle tai globaalille politiikka-tutkimukselle olisi kyllä tarjolla mielenkiintoisia aineksia. Afrikkalaistaustainen yrittäjyystutkija John Ogbor on edustanut tätä suuntaa. Ihmisten, rodun ja sukupuolen luokittelu, koodaus ja kategorisointi edustavat yrittäjyysdiskurssissa ”Länsimaisen miehen mentaliteettia Länsimaisessa diskurssissa”¹⁸¹: ”Yrittäjä on valkoihoisen sankarimiehen arkkityyppi”¹⁸². Poikkeusyksilöiden toiminnan ja individualismin korostus on Yhdysvaltojen kulttuurissa vahvaa. Tähän voimakkaiden yrittäjäpersoonien esille nosto on tarjonnut tarttumapintaa. Suhteel-

¹⁷⁶ Stevenson & Jarillo s. 21.

¹⁷⁷ Kiikeri & Ylikoski s. 15.

¹⁷⁸ Landström s. 123.

¹⁷⁹ Ja Saksassa: Weber, Sombart, Schumpeter...

¹⁸⁰ Fayolle & Kyrö & Uljin s. 3–4.

¹⁸¹ Ogbor s. 608.

¹⁸² Ibid s. 607.

lisen yleisiä ovat tarinat ”lannistumattomasta yrittäjästä”, joka sankarimaisen päättäväisesti ja taipumattomasti raivaa tieltään ympäristön kasaamat esteet, esimerkiksi köyhyyden ja koulutuksen puutteen ja kanssaihmissen kieroilun ja saavuttaa lopulta päämääränsä¹⁸³.

Luvuissa 5.6.–5.7. käsitellään toisen maailmansodan jälkeisiä eurooppalaisen kaupallisen koulutuksen uudistuksia, joihin annettiin ja haettiin aktiivisesti oppia Yhdysvalloista. Uudistustoimet kytkeytyivät Euroopan jälleenrakennukseen, sen talouden, yritystoiminnan ja johtamismenetelmien uudelleenorganisointiin. Sodan jälkeen globaalipolitiikka, kylmä sota ja taistelu kommunistisen ja kapitalistisen ideologian välillä loivat omat tavoitteensa. Ei ole välttämättä mitenkään kaukaa haettua liittää myös yrittäjyystutkimus tähän samaan vaikutteiden antamisen ja hakemisen suuntaan.

3.2 Yrittäjyyden ja kapitalismin suhde

Guzman-Cuevasin jaottelussa näkyi, että jotkut yrittäjyystutkijat ovat määritelleet yrittäjyyttä suhteessa kapitalismiin. Toisille kapitalismi on ollut taloudellinen käsite, toisille poliittinen yhteiskuntajärjestelmä-käsite ja joillekin jotakin siltä väliltä. Näiden erottelu on vaikeaa. Jukka Vesalaisen mukaan kapitalismin käsite on yrittäjän taloudellisen toiminnan ytimessä, jos sillä ajatellaan perinteisesti pääoman sijoittajan ja omistajan roolia. Hän on huomauttanut, että monissa yrityksissä ei yrittäjällä ole mitään omaa sijoitettavaa, vaan toimitaan velkarahalla. Silti riski sen käytöstä ja hallinnasta säilyy.¹⁸⁴ Aate- ja taloushistorioitsijaksi usein nimetty Friedrich Sombart ei ollut varsinainen yrittäjyystutkija, mutta hänen kapitalismin historiaa käsittelevässä pääteoksessaan ”Der moderne Kapitalismus” esittämänsä näkemys ”yrittäjähengestä” on ollut monien jakama, vaikka sitä ei olisi Sombartilta omaksuttukaan. Markku Hyrkkäsen mukaan Sombart totesi kapitalistisen hengen koostuvan yrittäjähengestä ja porvarihengestä. Yrittäjähengi ei ole sidoksissa taloudelliseen yrittämiseen, vaan on kojoava käsite henkisille ominaisuuksille, joita tarvitaan hankkeen menestykselliseen toteuttamiseen. Yrittäjän on oltava valloittaja, organisaattori ja kauppias.¹⁸⁵

Schumpeter oli hyvin kiinnostunut kapitalismin ja yrittäjyyden suhteista ja kirjoitti siitä paljon. Yksi hänen pääteoksistaan oli ”Capitalism, Socialism and Democracy” (1942). Schumpeterin mielestä yrittäjä muodosti kapitalistisen yhteiskunnan selkärangan¹⁸⁶. Kuten vaikuttimensa, taloustieteilijä Gustav Schmoller (1838–1917) ja Sombart, hän oli vanhemmiten sitä mieltä, että sankariyrittäjät luovat ennen pitkää suuria byrokraattisia organisaatioita. Nämä lopulta ehkä-

¹⁸³ Tamminen s. 41.

¹⁸⁴ Vesalainen (ei sivunumerointia)

¹⁸⁵ Hyrkkänen s. 45–46. Erik Reinert pitää Sombartia sotien välisen ajan merkittävimpana saksalaisena taloustieteilijänä. Suorastaan skandaalimaisena hän pitää sitä, ettei Sombartin kapitalismin historiaa koskevia töitä oltu (vielä vuonna 2002) julkaistu englanniksi. Reinert s. 24.

¹⁸⁶ Henrekson & Jakobsson s. 334.

sevät pienempien innovoijayrittäjien toimintaa¹⁸⁷. Kapitalistiset yhteiskunnat saattavat muuttua sosialistisiksi, koska yleinen mielipide ja älymyöstö kääntyvät suuren luokan kapitalismia vastaan¹⁸⁸. Schumpeterin siteeraaminen on lisääntynyt viime vuosikymmeninä. Erityisesti on korostettu hänen innovaatioideoitaan. Hänen sosialismi-visioitaan ei ole niin paljon pohdittu eikä pidetty ajankohtaisina. Yhtenä selityksensä on, että kapitalismi kehittyi Schumpeterin jälkeen toiseen, dynaamisempaan suuntaan kuin hän ennakoii. Hän ei teorioissaan myöskään ottanut eikä voinut ottaa huomioon teknologisen kehityksen vaikutusta eikä reaaliosialismin ongelmia.¹⁸⁹ Magnus Henreksonin ja Ulf Jakobssonin mukaan pienten yritysten ja yrittäjyyden renessanssi on kasvattanut kapitalismin suosiota, ja siinä mielessä Schumpeter oli oikeassa: yrittäjä on kapitalismin selkäranka. Toisaalta Henrekson ja Jakobsson ovat spekuloineet, että suurten yritysten uudelleen kasvanut valta saattaa johtaa tilanteeseen, jossa käännytään kapitalismia vastaan.¹⁹⁰

Yrittäjyystutkijoiden klassikoihin laskettavan David McClellandin (1917–1998) mukaan liikemiehet joutuivat marxilaisen historiatulkinnan ja muiden kriitikoiden takia turhaan kärsimään syyllisyydestä ja ahneen kapitalistin leimasta. 1930-luvun lamaa pidettiin liikemiesten syynä. Tulkinnasta seurasi, että liikemiehet mielsivät itsekkin toimintansa päämotiiviksi voiton tavoittelun. McClelland piti tätä väärinkäsityksenä; yrittäjyysteoriallaan hän halusi vapauttaa tämänkaltaisesta, usein syyllisyydeksi koetusta tunteesta. Yrittäjyys oli niin sanotun saavuttamismotiivin ohjaamaa. Tutkimusajankohtanaan 1960-luvun alussa motiivi esiintyi vahvana esimerkiksi Neuvostoliitossa, jossa talous kasvoi voimakkaasti. Siten yrittäjyydellä ei ollut mitään tekemistä kapitalistisen taloustai politiikkajärjestelmän kanssa, tai yrittäjän henkilökohtaisen pääomapohjaisen ohjautuvuuden kanssa.¹⁹¹ McClellandilla oli myös reseptit saavuttamismotiivin kasvattamiseen.

Ellen Hermanin tulkinnassa McClellandin teoria oli kylmän sodan ajan psykologian tutkimuksen tuote. Valtapoliittisista syistä teoriolla haluttiin osoittaa talouskasvun ja McClellandin mukaan sitä aikaansaavan kannustavan kulttuurin yhteydet. Malli tarjosi Hermanin mielestä Yhdysvaltojen poliittiselle johdolle välineitä paitsi talouskasvuun, myös kehitysavun suuntaamiseen. Näitä saatettiin kutsua ”kehittämisen” välineiksi traditionaalisiksi ja alikehittyneiksi nähdyille yhteisöille ja maille.¹⁹² Tässä teoretisoinnissa voi olla ideaa, koska Yhdysvallat oli kokenut 1950-luvun lopulla ”Sputnik-sokin”. Neuvostoliiton teknologiaosaaminen olikin ollut yllättävän korkeatasoista. Jouduttiin kehittämään ja suuntaamaan voimavaroja Neuvostoliiton mahdollisen tai uhkaavan taloudellisen ja teknis-tieteellisen ja siten ehkä ideologisen etumatkan kiinnikuromiseen ja voittamiseen.

¹⁸⁷ Sass s. 121.

¹⁸⁸ Landström s. 35, Te Velde s. 113., Henrekson & Jakobsson s. 335.

¹⁸⁹ Ebner s. 328–329.

¹⁹⁰ Henrekson & Jakobsson s. 356.

¹⁹¹ McClelland (1962) s. 99–100.

¹⁹² Herman s. 139–141.

Yrittäjyystutkijoiden jakamia näkemyksiä on ollut myös, että yrittäjyys voi olla kapitalismin käyttövoima, mutta kapitalismin saavuttaessa tietyt taloudelliset mitat yrittäjyys alkaa kuihtua. Sen jälkeen siirrytään hallinnoimaan ja vaalimaan kapitaalia ja välttämään riskejä¹⁹³. Se, missä kohdassa yrityksen kasvuprosessia tämä tapahtuu (koko, ikä tms.), on ollut vaikea määritellä. On vaikuttanut siltä, että osassa yrittäjyystutkimusta on haluttu vetää rajaa kapitalismiin¹⁹⁴. Kun historiallisessa mielessä voidaan sanoa, että kapitalismin poliittinen aate voitti parikymmentä vuotta sitten ainakin toistaiseksi sosialismin aatteen, ei ole ehkä enää ollut tarvetta määritellä kapitalismia poliittisena aatteena. Ei ole myöskään ollut tärkeää sisällyttää tai jättää sitä ulos yrittäjydestä.

Globalisoituvassa maailmassa on yrittäjyys neutraalimpana käsitteenä saattanut tulla entistä käyttökelpoisemmaksi. Määriteltynä yleispätevästi ei yrittäjyys jää kiinni kulttuurien erityispiirteisiin. Jos yrittäjyys mielletään universaaliksi, historiasta ja kulttuurista riippumattomaksi, on sitä voinut pyrkiä toteuttamaan missä tahansa, riippumatta alueen historiasta, instituutioista ja talouden rakenteesta.¹⁹⁵ Tämän tyyppiseen logiikkaan on viitanut William Baumol, jonka mukaan yrittäjyys on aina ollut talousjärjestelmien keskiössä. Kulloinkin vallalla ollut yrittäjyyspolitiikka (policy) on vaikuttanut yrittäjyyden mahdollisuuksien luomiseen. Hän on hakenut esimerkkinsä antiikin Roomasta, Kiinasta, keskiajalta ja renessanssista¹⁹⁶. Landström on todennut samanhenkisesti, että historiallisesti katsoen yrittäjyys on vanhimpia toimintoja. Uusien liiketoimintamahdollisuuksien etsiminen ja hyödyntäminen taloudellisen hyödyn saavuttamiseksi on aina ollut tärkeää inhimillisessä elämässä.¹⁹⁷

Boltanski ja Chiapello ovat viitanneet siihen mahdollisuuteen, että suuret kapitalistiset yritykset ovat herättäneet länsimaissa myös pelkoa. Suuruudessaan ja byrokraattisuudessaan ne ovat muistuttaneet sosialismille ja fasismille ominaista kollektiivisuutta. Tässä katsannossa pienet yritykset ovat saattaneet näyttää vapauden realisoitumilta.¹⁹⁸ Tätä ehkä kuvaa Yrjö Engeströmin pienyrittäjyyden ja kapitalismin suhdetta luotaava toteamus vuodelta 1970: "Jonkin pienen vähittäiskauppaliikkeen omistajaa ei missään tapauksessa voida kutsua kapitalistiksi, vaikka hänen palveluksessaan kenties onkin pari työntekijää ...". Tämä kauppias on kuitenkin kapitalistisen tuotantokoneiston "uloke". Hänen asemansa on sekä turvaton että sidottu mutta hän "samastaa itsensä omista-vaan luokkaan ja kannattaa kapitalistien poliittisia päämääriä."¹⁹⁹ Pienyrittäjä on ollut jonkinlainen väliinputoaja tai kapitalistisessa talousjärjestelmässä olevien tuotanto-, markkinointi- ja jakelutoimintojen aukkojen täydentäjä. Tällaisena itsensäyöllistäjä-yrittäjän on nähnyt myös Robert Cox²⁰⁰.

¹⁹³ Vertaa Puhakka alaviitteessä luvussa 3.1.

¹⁹⁴ McDaniel s. 495.

¹⁹⁵ Yhdysvaltain keskuspankin entinen johtaja Alan Greenspan on todennut, että usko siihen, että yrittäjyys syntyy "luonnostaan" (= ilman kulttuuripohjaa) vanhoissa sosialistisissa maissa NL:n romahduksen jälkeen oli virhe. Hodgson s. 254.

¹⁹⁶ Baumol s. 893.

¹⁹⁷ Landström s. 3-4.

¹⁹⁸ Boltanski & Chiapello s. 65.

¹⁹⁹ Engeström s. 89.

²⁰⁰ Cox s. 53.

Kokomäärityksien perusteella yrityksistä suurin osa on pieniä ja keskisuuria. Niiden huomioimista on mahdollista pitää myös pienuutta ja inhimillisyyttä korostavana lähestymistapana tai jopa sankarimytologiana²⁰¹. Yksilöt ovat perustaneet yrityksiä, ja yksilön on mahdotonta perustaa suuryritystä. Yritys voi tosin kasvaa suureksi, esimerkkeinä työn alussa olivat Gates ja Branson, jolloin yritys saattaa säilyä yrittäjämäisenä. Linjaus sisältää tutkimattomia ja selittämättömiä jännitteitä, joiden käsittelyyn tämä työ ei valitettavasti yllä. Melko tyypillinen on selitys, jollaisia ovat esittäneet Justin Longenecker ja John Schoen. He ovat todenneet, että uudet yritykset ovat alkaneet toimintansa yrittäjämäisinä ja innovatiivisina, mutta siirtyvät yleensä mukautuvaan vaiheeseen iän ja koon lisääntyessä. Riskinottohalu ja innovatiivisuus vähenevät. Yksi syy tähän on, että suurten ja pienten yritysten omistus- ja hallintatapa ovat erilaisia ja palkattujen johtajien riskit ovat erilaisia kuin omistajayrittäjän.²⁰²

Näkemyksien pienten ja uusien yritysten hyvydestä, vastustus ja pelko suuria yrityksiä ja muita suuria organisaatioita kohtaan toistuu useassa työn lähteessä. Suuret yritykset on koettu vain omistajilleen kapitaalia tuottavina ja persoonattomina, ehkä siksi kuin omaa kahlitsematonta elämäänsä elävinä. On kuitenkin hyvä huomata, että suuretkin yritykset ovat usein olleet alkuun perhe- tai sukuyrityksiä eivätkä sekalaisen ja hajautuneen joukon omistamia. Esimerkiksi Suomen viidestäsadasta suurimmasta yrityksestä kolmasosa on perhe- tai sukuyrityksiä. Niiden omistus on siis keskittynyt ja on lisäksi periytyvää.²⁰³

3.3 Ominaispiirteitä

Suuressa osassa nykyistä yrittäjyystutkimusta on mahdollista havaita kaksi piirrettä, jotka voivat esimerkiksi mahdollistaa edellisessä luvussa esille tullutta yrittäjyyden vientikelpoisuutta ja poliittista joustavuutta. Ensiksikin yrittäjyys mielletään melko historiattomaksi siten, että se on ollut aina olemassa jokseenkin muuttumattomana ominaisuutena ihmisissä ja yhteiskunnissa. Siksi se ei tarvitse yhteiskunnallisia tai historiallisia selityskonteksteja²⁰⁴. Sitä on kutsuttu ehkä eri termeillä eri aikoina, esiintymistiheyttä ja määrää on voitu säädellä. Analoginen vertailukohta voisi siten olla uskonnollisuuden ja uskonnollisen käyttäytymisen (= ei uskontojen) tutkimus. Vastaavalla tavalla uskonnollista käyttäytymistä on aina ollut ihmisissä ja yhteisöissä. Sen kovaa ja muuttumattomaa ydintä - kokemusta - voi tutkia.

Yrittäjyystutkimuksen toisena yleispiirteenä on mahdollista pitää yrittäjyyden arvottamista: sen pitämistä lähtökohtaisesti hyvänä, tavoiteltavana asia-

²⁰¹ Siltala kuvaa schumpeteriläistä sankariyrittäjää ja yrittäjännovaattoria perimaskuliiniseksi omnipotenssifantasiaksi: yli-ihmiseksi, hahmoksi, joka synnyttää itse itsensä ja oman todellisuutensa. Siltala s. 694- 695. Schumpeterhan oli mitä ilmeisimmin tutustunut myös yli-ihmisteorioita harrastaneen Nietzschen tuotantoon.

²⁰² Longenecker & Schoen s. 30-31.

²⁰³ Kinkki & Isokangas s. 65.

²⁰⁴ Pittaway s. 9.

na ja ominaisuutena, ei neutraalina käsitteenä. Yrittäjyyttä voi puuttua yksilöstä ja yhteisöstä, ja puute on negatiivista. Yrittäjyyden positiivisuuden takia tutkimuksen yhdeksi perustehtäväksi on muodostunut yrittäjyyden etsiminen ja lisääminen. Vastaava tendenssi on normaali johtamistutkimuksessa. Boltanski ja Chiapello ovat todenneet, ettei johtajuustutkimus kerro pelkästään käytännön reseptejä tuottavuuden kasvattamiseen, vaan sisältää merkittävästi moraalisis-normatiivista sävyä. Tutkimus ei kerro, miten asiat ovat, vaan kuinka niiden pitäisi olla.²⁰⁵ Tutkimuskohteen etukäteisarvotus voi olla tieteen yleisperiaatteiden kannalta ongelmallista, ohjaileva tekijä, mutta tilanne on yleinen soveltavissa tieteissä. On olemassa esimerkiksi terveystiedettä, ja terveys on tavoiteltava tila, vaikka sen määrittely on ongelmallista.

Yrittäjyystutkimuksen nykyinen historiattomuus ei ole kuitenkaan ollut aina vallitseva. Esimerkiksi Schumpeter oli suuri historian ja historiantutkimuksen ystävä. Hän totesi:

Nobody can hope to understand the economic phenomenon of any, including the present, epoch who has not adequate command of historical *facts* and an adequate command of historical *sense* or of what may be described as *historical experience*.²⁰⁶ (Kursivointi alkuperäistekstissä.)

Schumpeterin kanta saattaa heijastaa rankelaista historianäkemystä pyrkimyksessään tosiasioihin. Schumpeter edusti sellaista taloustieteellistä tai taloushistoriallista koulukuntaa, joka jäi matemaattisemman taloustieteen jalkoihin. Uudemman yrittäjyyden tutkimuksen historiattomuuden yksi syy saattaa olla, että sen lähtökohdat ovat olleet uudemmassa makrotaloustieteessä. Tosiasioita eivät ole menneisyyden tapahtumat ja kokemus niiden takana olevasta merkityksestä. Tosiasioiksi tulivat taloutta ohjaavat suuret luonnonlakityypiset ilmiöt, niiden etsiminen ja mallintaminen.

Ennen toista maailmansotaa makrotaloustiede ja -tieteilijät halusivat päästä niin sanottujen oikeiden eli matemaattikkapohjaisten neutraalien tieteiden joukkoon. Taloustieteestä oli poistettava liiallinen inhimillisyys, kulttuurisidonnaiset instituutiot, liiallinen yhteiskunnallisuus tai muu vaikeasti mitattava ja ilmaistava. Universalistisena ihanteena oli taloustieteiden teorioiden kokonaisvaltainen selitysvoima, myös historiallisissa tilanteissa.²⁰⁷ Se jäljelle jäänyt, jota ei saatu sopimaan matemaattiseen mallinnukseen ja teoretisointiin, katsottiin kokonaisuudessa epäolennaiseksi. Valtavirran taloustiede operoi pääosin maailmassa, jossa toimijoilla on mahdollisuus saada täydellistä tietoa ja jossa pyrittiin optimointeihin, maksiimeihin ja tasapainoon.²⁰⁸ Juuri esimerkiksi yrittäjyys vaikutti olevan epämääräisyytensä vuoksi pois jätettävää.

Kiinnostavaa on, että Schumpeterin innovaatioteesit kaivettiin esiin 1970-luvulla. Ne sopivat tuolloin uudistumista etsivän talouspolitiikan sanastoon. Silti edelleenkin useat nykyisin talousalan korkeakouluissa käytössä olevat uudet makrotaloustieteen perusteokset ja oppikirjat sivuuttavat yrittäjyyden miltei

²⁰⁵ Boltanski & Chiapello s. 58.

²⁰⁶ Schumpeter (1954) s. 12–13.

²⁰⁷ Hodgson s. 232.

²⁰⁸ Hebert & Link s. 158–159, Kent & Rushing s. 184–187, Johansson s. 4.

kokonaan²⁰⁹. Sitä ei ole välttämättä edes hakusanaluettelossa. Tässä on tiettyä epäsuhtaa verrattuna siihen painoarvoon, mikä yrittäjyydelle poliittisessa kielenkäytössä on annettu.

Yrittäjyyden asema taloustieteissä ei ole vielä vakiintunut alan kirjallisuuden luokitteluissa. American Economic Association (AEA) on taloustieteen alan vanhin (perustettu 1885) ja tärkeimpänä pidetty organisaatio. Se toimii Vanderbiltin yliopiston yhteydessä ja julkaisee kolmea alan merkittävää tieteellistä aikakauslehteä: *The American Economic Review*, *The Journal of Economic Literature* ja *The Journal of Economic Perspectives*. Se myös ylläpitää globaalisti käytössä olevaa järjestelmää *Journal of Economic Literature* (JEL), jonka mukaisesti taloustieteellinen kirjallisuus luokitellaan. Järjestelmässä on 19 pääkategoriaa, joilla on jopa kymmeniä alaluokkia. Yhteensä luokkia on yli 600. Yrittäjyys on sijoitettu pääluokkaan M, *Business Administration and Business Economics; Marketing; Accounting*, jossa se muodostaa ala-alaluokan M13, yhden monista alaluokan M1 alla.²¹⁰

Yrittäjyystutkimuksen kasvua voi selittää vastareaktiona sille, että taloustieteen suuret 1900-luvun teoriat, vaikkapa keynesiläisyys, eivät pystyneet riittävästi tai riittävän pitkään selittämään, ohjaamaan tai ennustamaan taloutta tai yhteiskuntaa. Usein on viitattu siihen, ettei perinteinen taloustiede pystynyt selittämään talouskasvua ja sen takana katsotuksi olevaa innovaatiotoimintaa. Tähän malliin on voinut olla järkeenkäypää tarjota puuttuvana osana yrittäjyyttä. Sen voi selittää olleen ja olevan innovaatiotoiminnan ja talouskasvun moottori. Tällaista teoretisointia ovat edustaneet esimerkiksi 1980-luvulla esiin nousseet, joskin paljon vanhemmat näkemykset inhimillisen pääoman ja tiedon kasvaneesta merkityksestä taloudessa. Esimerkkeinä ovat taloustieteen Nobel²¹¹-ehdokkaana olleen Paul Romerin endogeenisen kasvun teoria²¹² ja Richard Nelsonin ja Sidney Winterin ”Evolutionaarinen taloustiede”. Varsinkin jälkimmäiset ovat nojautuneet melko pitkälle Schumpeteriin²¹³. Endogeenisen kasvun teorian mukaan innovaatioita syntyy tutkimusinvestointien ja työssä oppimisen avulla. Tämä johtaa rajattomaan tiedon kasaantumiseen. Talous voi kasvaa myös ilman työ- ja pääomapanosten kasvua, ja inhimillisen pääoman kasautuminen heijastuu koko talouteen.²¹⁴

²⁰⁹ Kent & Rushing s. 184–187.

²¹⁰ www.aeaweb.org/journal/jel_class_system.html

²¹¹ Vuodesta 1969 alkaen jaettua taloustieteen Nobel-palkintoa ei aina pidetä ”oikeana” Nobel-palkintona, esimerkiksi koska se ei sisältynyt Alfred Nobelin testamentissa mainittuihin palkintoaloihin.

²¹² (”New Growth Theory”) Pihkala (2000) s. 569–571.

²¹³ Te Velde s. 105–109. Kunnia innovaatioiden ja yrittäjyyden yhdistämisen keksimisestäkin ollaan ottamassa Schumpeterilta ja siirtämässä Albert Schäfflelle (1831–1903). Esim. Hodgson s. 188, joka viittaa Nicholas Balabkinsin tutkimustyöhön aiheessa. Schumpeterin on todettu tunteneen Schäfflen tuotannon erittäin hyvin.

²¹⁴ Kiander & Lönnqvist s. 71.

3.4 ”Center for Entrepreneurial History”

1940–1950-luvuilla Yhdysvalloissa toimi pioneerimainen yrittäjyystutkimusyhteisö, jonka työ oli tiukasti kytköksissä laajempiin yhteiskunnallis-poliittisiin ja tiedepoliittisiin tavoitteisiin. Yhteisön toimintaa on sen pioneeriluonteesta huolimatta jostakin syystä erittäin vähän noteerattu alan tutkimuksen historioissa. Sen piiriin kuului myös esimerkiksi Schumpeter, ja Richard Swedberg on ollut sitä mieltä, että Schumpeter kirjoitti muutamia parhaita artikkeleitaan ollessaan yhteisön jäsen²¹⁵. Yhteisön tutkimusaiheet olivat aikanaan ja ovat edelleen relevantteja.

Cristel De Rouvray on tutkinut Rockefeller-säätiön (Rockefeller Foundation, RF) yhteiskuntatieteiden osaston johtajan Joseph H. Willitsin, hänen konsulttinsa Anne Bezansonin ja taloustieteilijöiden Edwin F. Gayn ja Arthur H. Colen toimintaa 1940–1950-luvuilla. Willitsiä pidettiin tuolloin ”amerikkalaisen yhteiskuntatieteen vaikutusvaltaisimpana miehenä”. Hän hallinnoi Rockefeller-säätiössä merkittäviä varoja. Niitä voitiin osin hänen näkemystensä mukaan joko osoittaa tai olla osoittamatta tieteelliseen tutkimukseen. Bezansonin kanssa Willits pyrki ohjaamaan taloustieteen tutkimuksen suuntaa pois päin sen heidän mielestään liikaa kasvavasta teknisyydestä ja matemaattisuudesta. He vastustivat niin sanottua mittavaa taloushistoriaa eli kliometriä (ekonometriä), josta tuli kuitenkin historiallistakin aineistoa käyttävän taloustieteen pääsuunta 1950-luvulla. Willitsin mielestä oli olemassa huonoa taloustiedettä ja hyvää taloustiedettä. Huono etäännytti tieteestä, todellisuudesta ja humanismista. Etäännyttäjä oli esimerkiksi keynesiläisyys, joka ei perustunut systemaattiseen todentamiseen eikä observointiin. Huonoa oli myös ekonometristen matemaattisten mallien rakentaminen, todellisten tilanteiden tutkimuksen välttely ja historiallisen perspektiivin unohtaminen.²¹⁶ Willits ja Bezanson yrittivät eräänlaista kühnilaista ”tieteellistä valankumousta”, paradigman muutosta.²¹⁷ Myös Steven Sass on pitänyt samaa vaihetta, pyrkimystä kehittää ”yrittäjyishistoriaa”, ehkä kunnianhimoisimpana älyllisenä kokeena, jota taloushistorioitsijat ovat yrittäneet²¹⁸.

Willitsin ja Bezansonin ajattelussa yhteiskuntatieteen ja siihen luetun taloustieteen tuli tulkita, ymmärtää ja lievittää tyytymättömyyden ja epäonnen syitä. Syyt oli tieteellisen tutkimuksen avulla selvitettävä, ja sen jälkeen voitiin löytää parannuskeinot. He näkivät tutkimusalan kompleksisena ja vastustivat teoreettista yksinkertaistamista. Juuri yksinkertaistaminen oli syy totalitaarisin ideologioihin, jotka trivialisivat sosiaaliset ilmiöt ja tarjosivat niihin pikaratkaisuja. Yhteiskuntatieteiden tuli olla ase dogmeja vastaan. Sota-ajan tulo laajensi Willitsin ja Bezansonin tehtävää. Oli löydettävä talouden toiminnan juuret. Tätä tarvittiin, koska kyse oli liberaalien aatteiden ja liberaalin yhteiskunnan (= Yhdysvallat) taistelusta totalitarismia vastaan. Taistelu näkyi itse sodassa ja sittemmin kylmässä sodassa.²¹⁹

²¹⁵ Swedberg s. 17.

²¹⁶ De Rouvray s. 225–226.

²¹⁷ Ibid. s. 221–222.

²¹⁸ Sass s. 1.

²¹⁹ De Rouvray s. 223–224, Sass s. 54.

Vaikuttajahahmoksi tuli taloustieteilijä (tai -historioitsija) Edwin Gay, joka oli toiminut Harvardin yliopistossa ja kuulunut sen Business Schoolin perustajiin. Hän oli sanonut edustavansa lähinnä saksalaista ("schmollerilaista") taloustiedettä, joka painotti empiriaa ja historiallisen kontekstin ymmärrystä. Suuri osa yhdysvaltalaisista taloustieteilijöistä oli koulutautunut Saksassa.²²⁰ 1930-luvun loppupuolella Gay ja hänen aatekollegansa toivoivat, että Bezanson vaikuttaisi heidän tutkimussuuntaansa tukevan, uuden taloustieteilijöiden yhdistyksen perustamiseen.²²¹ Näin tapahtuikin, sillä RF:n hyvin merkittävän taloudellisen tuen avulla perustettiin 1940 "Committee on Research in Economic History" (CREH). Taloushistoria, "hyvä taloustiede", sai paikan ja statuksen. Tutkimustehtävän moniulotteisuus tuli periaatteeksi. Gayn mukaan tutkimuksessa oli oltava useita analyysitasoja, kuten sosiaalinen, poliittinen, kansainvälinen ja psykologinen. Pelkkä talousnäkökulma ei riittänyt. Gayn kollegan Arthur Colen mukaan ekonomistit kuvittelivat maailman, instituutioiden, yhteiskuntaluokkien ja ajatusmallien olevan staattisia ja muuttumattomia.²²²

Yhdistyksen tarkoitus oli myös tutkimalla tukea "amerikkalaista elämäntapaa", jonka ytimessä oli vapaa yritystoiminta, jolla oli yhteys talouskasvuun.²²³ CREH:n toiminta koki kuitenkin kritiikkiä, koska tutkijoilta puuttui yhteinen suunnitelma ja näkemys. Willits ja Bezanson torjuivat kritiikkiä asettamalla CREH:n työn laajempaan perspektiiviin. Tehtävänä oli tutkia Pohjois-Amerikan kehityksen prosessit ja merkitys länsimaisessa sivilisaatiossa.²²⁴ Kiinnostus alkoi suuntautua yrittäjyyden historian tutkimiseen. Haluttiin tutkia nimenomaan Yhdysvaltojen taloudellisen menestymisen syitä ja yhteyttä sen liberaaliin ja demokraattiseen kulttuuriin. Bezanson, Willits ja Cole havaitsivat yrittäjän eräänlaiseksi yhteiseksi vapauden ja hyvinvoinnin ilmentäjäksi.²²⁵ Cole oli pitänyt tematiikkaa esillä jo vuonna 1941²²⁶, ja idea oli ainakin osin lainattu Schumpeterilta²²⁷, mutta Bezanson näki sen potentiaalin ja tarttui siihen. Myös Willits innostui tematiikasta. Hän näki yrittäjyyden monimuotoisen amerikkalaisen yhteiskunnan voimaksi ja aatteeksi. Sillä pystyi myös erottautumaan fasisien, kommunistien, natsien ja sosialistien muka-selkeistä yhdenmukaisista arvomaailmoista ja ihanteista.²²⁸

Yrittäjyysteeman edistäminen vaati oman organisaation, ja 1948 Harvardin yliopistoon muodostettiin "Center for Entrepreneurial History". Rockefeller-säätiöstä saatiin jälleen taloudellista tukea, ja CREH:n tuki loppui vuonna 1950.²²⁹ Uuden organisaation alku näytti menestykselliseltä, vaikka se ei ollut

²²⁰ Reinert s. 25. Mm. kaikki American Economic Associationin perustajat olivat saaneet koulutuksensa Saksassa. Myös Schumpeter oli saanut koulutuksensa saksalaisessa kulttuuripiirissä, Itävallassa, josta siirtyi 1930-luvulla Yhdysvaltoihin.

²²¹ De Rouvray s. 228.

²²² Ibid. s. 232–233.

²²³ Sass s. 63.

²²⁴ De Rouvray s. 233–234.

²²⁵ Ibid. s. 233–234.

²²⁶ Sass s. 65.

²²⁷ Ibid. s. 73.

²²⁸ De Rouvray s. 234–235.

²²⁹ Ibid. s. 236.

osa Harvardia eikä sillä ollut omaa koulutusohjelmaa.²³⁰ Tällaisia riippumattomia tutkimuskeskuksia ei myöskään katsottu Harvardissa hyvällä²³¹. Harvardin yliopistossa oli jo varsinainen taloustieteellinen tiedekunta, joka edusti uudempaa taloustiedettä, ja Harvard Business School, jonka "Arts and Sciences"-tiedekunnan liepeille organisaatio kotiutui²³². Sillä oli oma julkaisu "Explorations in Entrepreneurial History", jonka kirjoittajakunnassa oli kuuluisia ja myöhemmin kuuluisiksi tulleita tutkijoita, Nobel-ehdokkaita ja palkinnon saaneita²³³. Lehden artikkeleissa toistuva teema oli yrittäjäaktiivisuuden, talouden muutoksen ja kasvun yhteyksien tutkiminen²³⁴.

Cole meni 1950-luvulla kuningasajatuksessaan yhä pidemmälle. Hänen silmissään yrittäjä ei ollut ainoastaan yksi tutkittava ilmiö, vaan se ("the") yhdistävä sateenvarjoteema, jonka alle voitaisiin yhdistää talouden muutos- ja kasvutematiikkaa. Lopulta voitaisiin luoda "teoria", jonka avulla talouden maailmaa voitaisiin ymmärtää. Tämä yhtenäisteoria ja -filosofia alkoi vaikuttaa yksinkertaistavalta, dogmaattis-totalitaristiselta ja epähistorialliselta aatteelta, joita vastaan Willits ja Bezanson alun pitäen olivat lähteneet taistelemaan. Cole alkoi olla jokseenkin pakkomielteinen yrittäjäteemansa kanssa. Hän totesi lehtihaastattelussa: "Jos pystyisi istuttamaan amerikkalaisen liikemiehen ajattelutapaa muihin, pystyisi nopeuttamaan vaikkapa Brasilian tai Indonesian kehitystä".²³⁵ Colen tutkimuskeskus ei saavuttanut siltä odotettua koherenttia teoriaa tai synteisiä, eikä sen työ enää saanut suosiota. Vuonna 1956 sille ei enää myönnetty rahoitusta, ja toiminta hiipui vähitellen vuoteen 1958 mennessä.²³⁶ Kuitenkin John Sawyer arvioi tuolloin keskuksen saavutukseksi, että se avasi monipuolisia tutkimusväyliä. Schumpeter etsi sankariyrittäjää, poikkeusyksilöä, joka saavutti tuloksia poikkeuksellisissa oloissa, ajassa ja paikassa. Keskus etsi yrittäjyyttä moniulotteisemmin, arkisemmista ympäristöistä, ajasta ja tilanteista.²³⁷ Cole totesi yrittäjyystutkimuksen tehtävästä 1943, että se vaatii taloustieteen, yritysorganisaatioiden toiminnan, sosiologian, sosiaalishistorian ja itse asiassa jokaisen yhteiskuntatieteen lajin ymmärrystä ja tuntemusta.²³⁸

Olisi ehkä houkutus vertailla Willitsin, Bezanzonin, Gayn ja Colen ja 1900-luvun loppupuolen yrittäjyysmotiivien esille nostamisen syitä. Siihen voisi antaa pohjaa "samankaltainen" taistelu totalitaarisiksi koettuja suurjärjestelmiä vastaan, talouden toiminnan ja talouskasvun juurien etsiminen ja liberaalimman yh-

²³⁰ Crandall s. 12. Keskus oli nykyilmaisua käyttäen erinomainen esimerkki "verkostoorganisaatiosta". Sen edustajat olivat varsinaisesti töissä esimerkiksi MIT:ssa, Virginian, Toronton, Ohion, Teksasin, Pennsylvanian, Yalen, Cambridgen yms. yliopistoissa. Crandall s. 6, 12.

²³¹ Sass s. 92, 94.

²³² Reinert s. 28.

²³³ mm. Alfred Chandler, James Duesenberry, Alexander Gerschenkron, Bert Hoselitz, David Landes, Douglass North, Henry Rosovsky, Paul Sweezy, Talcott Parsons, Thomas Cochran, Leland Jenks, Fritz Redlich, Hugh Aitken, David Landes. Reinert s. 32, Crandall s. 27.

²³⁴ De Rouvray s. 236.

²³⁵ Ibid s. 237.

²³⁶ Sass s. 247, 258. Kaiken kaikkiaan keskus sai nykyarvoon muutettuna tukea n. 1 200 000 euroa.

²³⁷ Sawyer s. 434–439.

²³⁸ Crandall s. 4.

teiskunnan kehittäminen. Silloin kuitenkin saatettaisiin sortua nykyajan selittämiseen menneisyydellä tai yrittäjyyden universaalin ja ikuisen luonteen hyväksymiseen. Tieteellisessä kilpailumielessähän Colen organisaatio epäonnistui sikäli, että se ei pystynyt muuttamaan talouden tutkimuksen päälinjaa. Se tarjosi yrittäjyyttä totaaliratkaisuna, ja totaaliratkaisu tavallaan tehtiinkin, mutta makrotalouden ja suurten organisaatioiden tutkimuksen ja rakentamisen voitoksi. Yksilöiden ja yksilöiden ominaisuuksien esillä pito taloudessa painui taustalle.

Talouskasvuun vaikuttava globaali sankariyrittäjä, jota Schumpeter ja Cole etsivät talouden ja historian ulottuvuuksista, löytyi tavallaan ehkä sittenkin hieman myöhemmin. Tämä tapahtui suosion kasvun kokeneessa käyttäytymistieteessä. Se kysymys, miksi jotkut yksilöt aloittavat oman yrityksen ja toiset eivät, siirrettiin taloustaalolta psyykkiselle tasolle. Mitkä ovat aloittajien henkiset ominaisuudet, mikä niihin vaikuttaa? Tuli löytää yritystoiminnan aloittajat ja ympäristöt, joissa he niin tekivät. Lisäksi oli kehitettävä menetelmät, joilla otollisia oloja ja sopivia henkilöitä voitaisiin tuottaa. Nämä ongelmat tuntuivat ratkenneen 1960-luvulla McClellandin tutkimuksissa. Kuten kapitalismiaiheen yhteydessä mainittiin, McClelland tutki taloudellisen kasvun ja niin sanotun suoriutumismotiivin tai saavuttamismotiivin esiintymisen yhteyttä. Suoriutumismotiivi oli psykologi Henry A. Murrayn (1893–1988) kehittämä käsite, jota McClelland kehittäi edelleen²³⁹.

McClelland ryhmineen tutki laajasti eri kulttuuripiirejä, kansoja, niiden fiktiivistä kirjallisuutta ja niissä esiintyviä suoriutumismotiivin ilmauksia. Motiivina oli mahdollista kohottaa ja siirtää kasvatuksen keinoin.²⁴⁰ Kilby on nähnyt McClellandin suoriutumismotiivin eräänlaisena versiona Weberin²⁴¹ protestanttisesta etiikasta, sisäisestä motivaatiosta, joka kumpuaa yhteisön kulttuurista ja saa aikaan taloudellista kehitystä²⁴². Missä motivaatiota puuttuu, siellä talous kärsii. Vaikka McClellandin koulukuntaa on kritisoitukin, se elää kehittyneemmissä muodoissaan edelleen²⁴³. Koska teoria nojautuu psykologiaan, psyykkisten ominaisuuksien tutkimiseen, on se saattanut ollut sopiva niissä yhteyksissä, joissa ei ole haluttu korostaa taloutta.

3.5 Alan laajentuminen

Yrittäjyystutkimuksen ja -koulutuksen laajenemisesta on vaikea luoda yhtenevää kuvaa, koska alan tutkimukselle ja koulutukselle ei ole aivan yhtäpitäviä kriteerejä. Arvostettu, paljon lainattu ja palkittu yrittäjyystutkija Arnold Cooper on sijoittanut yrittäjyyskoulutuksen ja -tutkimuksen alkuketket 1940–1950-luvuille. Cooperin mukaan ensimmäisen yrittäjyysopintojakson toteutti Myles

²³⁹ "Need for Achievement", nAch.

²⁴⁰ McClelland (1971) s. 109–122.

²⁴¹ Hodgson laskee Weberin samaan koulukuntaan, kuin edellä mainitut S:llä alkavat historialliset taloustieteilijät.

²⁴² Kilby s. 7–8.

²⁴³ Landström s. 43.

Mace Harvard Business Schoolissa vuonna 1947²⁴⁴. Kuitenkin Wayne McMullanin ja Wayne Longin mukaan maailman ensimmäinen yrittäjyysopintopakso oli Shigeru Fijiin johdolla Koben yliopistossa Japanissa 1938. Siinä opiskelijat konsultoivat pieniä ja keskisuuria teollisuusyrityksiä.²⁴⁵ McMullanin ja Longin mukaan Yhdysvaltojen ensimmäisen yrittäjyysopintopaketin järjesti Massachusetts Institute of Technology (MIT) vuonna 1958²⁴⁶. Cooperin mukaan liikkeenjohdon ja yrittäjyyden guruksi myöhemmin noussut Peter Drucker aloitti yrittäjyysopinnot New Yorkin yliopistossa viisi vuotta aiemmin. Ensimmäisten kursien aiheet käsittelivät pääasiassa pienten yritysten johtamista. Cooperin mukaan ”kesti aikansa”, ennen kuin liiketalouden oppilaitokset keskittyivät varsinaisesti yrittäjyyteen.²⁴⁷ Cooper ei ole erotellut pienten yritysten tutkimusta ja yrittäjyyden opetusta ja tutkimusta. Tämä selittänee osan edellisistä erimielisyyksistä yrittäjyyden koulutuksen alkamisajankohdissa. Cooperilla ei ole mainintaa Colen ja hänen kollegojensa edellisessä luvussa kuvatusta tutkimustöinnasta Harvardissa.

Karl Vesperin mukaan Yhdysvalloissa oli vuonna 1968 yrittäjyysopintopaksoja Harvardin lisäksi kahdeksassa muussa liiketalouden oppilaitoksessa. Kymmenen vuotta myöhemmin niitä oli 137 oppilaitoksessa²⁴⁸. Cooperin mukaan koulutus, ilmeisesti nimenomaan pienyritys-alaa tarkoittava, käynnistyi Teksasin Tech -yliopistossa 1972 Small Institute Program -nimellä. Ohjelman tarkoitus oli tukea pienyritystutkimusta tekeviä yliopistoja. Ohjelma kasvoi erittäin nopeasti. Vuonna 1976 oli mukana jo 398 yliopistoa. Ohjelmaa rahoitti Yhdysvaltojen ”Small Business Administration” (SBA), eli julkisen vallan organisaatio.²⁴⁹ Saman kehityksen ja saman syyn on noteerannut myös Vesper. 1970-luvun alkupuolella hän havaitsi Yhdysvalloissa akateemisen yrittäjyyskiinnostuksen lisääntymistä, joskin lähtökohdat olivat siinä tuolloin erittäin vaatimattomat. Vesper piti SBA:n oppilaitoksille antamaa suoraa rahoitusta merkittävänä syynä kasvulle. Tätä rahoitusta oppilaitokset pystyivät käyttämään vapaasti toimintaan, jota ne pitivät tärkeänä. Tuen saamisen ehtona oli vain, että opiskelijat olivat yrittäjyysopetuksen ohessa tutkineet ja konsultoineet oikeiden yritysten aitoja kehittämistilanteita.²⁵⁰ Donald Sexton ja Nancy Bowman näkivät SBA:n kannustaman toiminnan ja sen seuraukset haitallisina. Se sai alalla kokemattomat oppilaitokset tuottamaan koulutusta ja tutkimusta, ja syntyi valtava määrä keskenään ristiriitaisia näkemyksiä yrittäjyydestä.²⁵¹

Ensimmäinen tieteellinen pienyritysaiheinen konferenssi järjestettiin Cooperin mukaan 1948 St. Gallenin yliopistossa Sveitsissä. Ensimmäinen varsinais-

²⁴⁴ Cooper s. 21. Cooperin katsausta yrittäjyystutkimuksen historiaan voinee pitää paikoin hieman tarkoitushakuisena ja yksipuolisena. Syytä tähän on vaikea ymmärtää, koska teksti on melko tuore, ja sisältyy korkeakouluihin tarkoitettuun, muutoin hyvin asialliselta vaikuttavaan perusoppikirjaan.

²⁴⁵ McMullan & Long s. 262.

²⁴⁶ Ibid. s. 262.

²⁴⁷ Cooper s. 21.

²⁴⁸ ”How the classroom...” s. 86.

²⁴⁹ Cooper s. 23.

²⁵⁰ Vesper s. 10, 13. Esimerkiksi 60 tapauksen tutkimisesta per vuosi oppilaitos saattoi saada 15 000 dollaria.

²⁵¹ Sexton & Bowman s. 19–20.

nen yrittäjyystutkimuskonferenssi kokosi 1970 Purduen yliopistoon 12 alan tutkijaa. Tutkijayhteisön muodostuminen jatkui Vesperin johdolla, mutta aktiivijäsenten määrä pysyi pienenä läpi 1970-luvun.²⁵² 1981 ensimmäisen kerran järjestetystä The Babson Research Conference on Entrepreneurship -konferenssista tuli perinne. Konferenssia lähtivät järjestämään alussa mukaan muun muassa Georgia Tech, Wharton School, Pepperdine University, University of Calgary, St. Louis University, University of Pittsburgh, INSEAD (Pariisin lähellä Fontainebleaussa), University of Houston, London Business School, University of Washington, University of Gent, University of South Carolina, Jönköping International Business School ja University of Colorado.²⁵³ Muutamista eurooppalaisista edustajista huolimatta yhteisö oli hyvin Yhdysvallat -painotteinen. Listassa mainittu INSEAD perustettiin Yhdysvaltojen tuella vuonna 1957 tuottamaan amerikkalaismaallista liikkeenjohdon koulutusta eurooppalaisille johtajille.

Konferenssien ohessa vauhdittui myös julkaisuutoiminta. 1980 järjestetyn Baylor Universityn konferenssin tuloksista laadittiin ensimmäinen "Encyclopedia of Entrepreneurship", jota on uusittu usein. Cooper on todennut, että yrittäjyysaiheisten tutkimusartikkeleiden julkaisemiseen ei ollut aluksi juuri väyliä. "The Journal of Small Business Management" aloitti 1963 ja "The American Journal of Small Business" vuonna 1975. Tämä julkaisu vaihtoi nimensä vuonna 1988 "Entrepreneurship: Theory and Practice" -nimiseksi. "The Journal of Business Venturing" aloitti 1985 Ian MacMillanin johdolla ja "Small Business Economics" 1989 Zoltan Acsin ja David Audretschin johdolla.²⁵⁴ Toteamus siitä, että yrittäjyysaiheiseen tutkimukseen oli aiemmin vähän väyliä, saattaa olla hieman harhaanjohtava, koska tutkimusalaa ei juuri ollut olemassa tuolla nimellä. Sen sijaan on totta, että pieniä yrityksiä koskevia artikkeleita julkaistiin vähän. Yrittäjyys-nimen huomioivia julkaisuja ryhdyttiin perustamaan 1970–1980-lukujen vaihteesta alkaen. Huomionarvoista on, että useat pienyritystoiminnan alan julkaisut muuttivat nimensä yrittäjyysjulkaisuiksi.

Cooperin tiedoista havaitaan, että suurimmat ja merkittävimmät kongressit ja julkaisut ovat neljännesvuosisadan ikäisiä ja tutkijayhteisö on pysynyt pienenä. Suuri osa yrittäjyysoppituolien haltijoista on ollut ja on edelleen sivutoimisia, tai he ovat muutoin toimineet suhteellisen lyhyen aikaa tehtävässään. Yliopistojen yrittäjyyskoulutusohjelmat eivät ole kuuluneet eivätkä edelleen usein kuulu varsinaiseen ohjelmaan.²⁵⁵

Yrittäjyysinnostuksen kasvu yliopistoissa selittyy useilla tekijöillä. Median merkitys oli Cooperin mukaan olennaista yrittäjyyshenkisen kulttuurin luomisessa. Uuden näkyvyyden avulla yrittäjillä oli mahdollisuus kohota kansan sankareiksi. Merkittävää on ollut myös opiskelijoiden kiinnostus, koska ilman sitä koulutusjaksot, -ohjelmat ja tutkimuskeskukset eivät voineet kukoistaa ja lisääntyä.²⁵⁶ Opiskelijoiden innostus ja suoranainen painostus vaikutti yrittäjyyskoulutuksen laajenemiseen (yhdysvaltalaisissa) yliopistoissa jo 1970-luvun

²⁵² Cooper s. 21–22.

²⁵³ Ibid. s. 23.

²⁵⁴ Ibid. s. 21–22.

²⁵⁵ Ibid. s. 21–24.

²⁵⁶ Ibid.

alussa: "I think it's an outgrowth of the do-your-own-thing attitude of the '70's" on todennut Clifford Orloff.²⁵⁷ Kehitys on ollut riippuvainen myös varakkaiden alumnien ja säätiöiden tuesta. Saman on havainnut myös Landström. Erityisesti Coleman Foundation ja Kauffman Foundation ohjasivat 1970-luvulta alkaen merkittäviä varoja yrittäjyyden tutkimukseen ja koulutukseen²⁵⁸. Coleman Foundation perustettiin 1951 ja Kauffman Foundation 1965. Molempien säätiöiden perustajat olivat yrittäjiä.²⁵⁹

Säätiöiden jakaman tuen avulla perustettiin vakansseja, tutkimuskeskuksia, rakennettiin opintokokonaisuuksia ja ohjelmia²⁶⁰. Tuki johti myös erikoisiin seurauksiin. Vapaita professuureja on ollut paljon moniin muihin tutkimusaloihin verrattuna, mutta päteviä täyttäjiä ei ole aina löydetty. Paikkoja on täytetty muilla akateemisilla aloilla ansioituneilla henkilöillä, jotka ovat tutkineet suhteellisen vähän yrittäjyyttä.²⁶¹ Myöhemmin tässä työssä havaitaan, että samantapainen ilmiö on näkynyt myös alan tutkimuskirjallisuudessa. Alalle omistautuneita julkaisevia tutkijoita on ollut melko vähän.

Cooperin kommentti yrittäjyystutkimusta kohtaan suunnatusta kritiikistä on sen hätkähdyttävän vihamielisyyden ja esiintymiskontekstinsa (= oppikirja korkeakouluihin) takia perusteltua lainata tähän sellaisenaan ja alkukielisenä. Cooper ei ole maininnut, mihin suuntaan hänen kommenttinsa on varsinaisesti suunnattu:

However, there are critics of scholarship in our field. They say that we lack a central research paradigm, that we devote inadequate attention to issues of validity and reliability, and that our analytical methods have often been crude. They say, "You don't even agree on definitions." However, we might note that some of these critics calling for increasing rigor, are themselves in fields characterized not only by increasing rigor, but also by increasing mortis.²⁶²

Mainitut yrittäjyystutkimuksen ja koulutuksen kasvun syyt ovat toisiaan ruokkivia. Yhdysvalloissa myös SBA:n toimet olivat merkittäviä. Bean on tutkinut lähinnä yritysrahoitusta harjoittaneen ja harjoittavan SBA:n toiminnan historiaa. SBA:n on suhtauduttu hyvin eri tavalla eri aikoina. Yrittäjämyönteisenä esiintynyt presidentti Reagan olisi halunnut lopettaa organisaation, koska se edusti hänen mielestään haitallista ja kallista valtiollista byrokratiaa. Dynaamisen pienyritystoiminnan tieltä piti raivata esteet. SBA:lla oli kuitenkin vankka tuki kongressissa ja pankkisektorilla. SBA antoi vakuuksia pankkien yrityksille myöntämille lainoille, ja kongressin jäsenillä oli usein hyvät suhteet SBA:n paikallistason toimijoihin ja yrittäjiin.²⁶³

²⁵⁷ Clifford Orloff. "How the Classroom..." s. 86.

²⁵⁸ Cooper s.31.

²⁵⁹ Ewing Marion Kauffman ja Dorothy & Stetson Coleman. www.colemanfoundation.org/foundation_history.html, www.kauffman.org/about-foundation/

²⁶⁰ Landström s. 63, Cooper s. 31.

²⁶¹ Cooper s. 31.

²⁶² Ibid. s. 26-27.

²⁶³ Bean s. 110-121.

Yrittäjyyden ja pienyritystoiminnan tutkimuksen ja koulutuksen kasvu on edellisten tietojen perusteella alkanut varsinaisesti 1970-luvulla ja vauhdittunut 1980-luvulla. Ajankohta on toistunut jo usein ja toistuu myöhemminkin tässä työssä havaittuna merkittävän muutoksen aikana. Seuraavissa luvuissa tarkastellaan kasvun seurauksia ja tuloksia.

3.6 Arvioinnin lisääntyminen ja paradigman pohdinta

Nykyään on normi, että julkisin varoin rahoitetun toiminnan tuloksia, vaikuttavuutta, toimijoiden määrää, laatua ja sisältöjä mitataan ja arvioidaan. Siksi myös suurin osa tieteen tekemisestä ja koulutuksesta ovat arvioitavana. Arvioijina toimivat paitsi rahoittajat, myös media ja erilaisia intressejä edustavat tutkimuslaitokset.

Kuulu yrittäjyystutkija Scott Shane on tutkinut bibliometrisesti yrittäjyystutkimuksen kasvua ja merkitystä. Shanen fokus oli analysoida tutkijoiden ja edustamiensa instituutioiden, lähinnä yliopistojen panosta ja vaikutusta vuosina 1987–1994. Kuten edellä Cooperin, myös Shanen mielestä mittaamisen tärkeys lisääntyi useasta syystä. Populaarimedia oli ollut yhä kiinnostuneempi arvioimaan ja asettamaan arvojärjestykseen yrittäjyyskoulutusohjelmia, ja siksi mittaamiseen täytyi kehittää välineitä. Luodut arvojärjestykset ovat vaikuttaneet opiskelijoiden ja rahoittajien kiinnostukseen. Yksittäiset tutkijat ovat hyötynneet pääsystään ranking-listoille.²⁶⁴

MacMillanin kehittämään menetelmään pohjautuvan aikakausjulkaisujen arviointijärjestelmän avulla Shane valitsi korkeimpaan laatuluokkaan sijoittuvat aikakausjulkaisut. Shanen tarkastelujaksolla niissä oli julkaistu yrittäjyysaiheisia artikkeleita seuraavasti:²⁶⁵

TAULUKKO 1. Yrittäjyysartikkelien määrä.

Academy of Management Journal	6 kpl
Academy of Management Review	4 kpl
Administrative Science Quarterly	10 kpl
Journal of Business Venturing	198 kpl
Strategic Management Journal	25 kpl

Shanen neliportaisessa arviointijärjestelmässä kakkostasolle sijoitetussa "Entrepreneurship: Theory & Practice" -aikakausjulkaisussa oli artikkeleita 78 kpl ja "Journal of Small Business Economics" -julkaisussa 76 kpl. Varmistaakseen, että tutkimus käsitteli nimenomaan yrittäjyystutkimusartikkeleita, kolme henkilöä arvioi artikkeleita. He käyttivät tunnistuksessa apunaan "Academy of Management" -organisaation yrittäjyysmääritelmää:

²⁶⁴ Shane (1997) s. 83.

²⁶⁵ Ibid.

The creation and management of new business, small businesses and family businesses, and the characteristics and special problems of entrepreneurs.

Kaikkiaan 5 494 artikkelia arvioitiin ja niistä 472 luokiteltiin yrittäjyysartikkeleiksi. Koodaajien yhteisymmärrys yrittäjyys-sisällöstä oli 98-prosenttinen.²⁶⁶ Artikkeleiden kirjoittajat arvotettiin neljän eri periaatteen mukaan. Käyttipä Shane mitä tahansa mittaria, olivat suunnilleen samat tutkijat listan kymmenen kärjessä. Nämä olivat Shane itse, Ian MacMillan, Jeffrey Covin, Dennis Slevin, Sue Birley, Patricia McDougall, William Gartner, William Bygrave, Barbara Bird, Arnold Cooper ja Harry Sapienza.²⁶⁷ Tässä työssä heistä kuuteen viitataan tai käytetään lähteenä. Heitä ei tarkoituksellisesti nosteta esille, vaan heidän työnsä ja sen kommentointi ovat tulleet toistuvasti esille. Vaikutusvaltaisiksi koetut piirit ovat olleet pienet. Shane järjesti arvojärjestykseen julkaisumäärien perusteella myös yliopistot, joiden edustajat ovat julkaisseet artikkeleita. Kahdenkymmenen ensimmäisen joukossa ei ollut ainoatakaan Yhdysvaltojen ulkopuolista yliopistoa. Pennsylvanian yliopisto oli kärjessä kaikissa listoissa.²⁶⁸

Yrittäjyystutkimuksen kohteen- ja käsitteenmuodostuksen historiaa on myös tutkittu bibliometrisesti, joskin hyvin vähän. Janek Ratnatunga ja Claudio Romano analysoivat ajanjaksolta 1986–1992 tutkimusartikkeleiden sisältöä ja artikkeleiden lähteitä. Koko tarkasteluajankohtana olivat siten vuodet 1975–1992.²⁶⁹ Ratnatungan ja Romanon tutkimusartikkelin nimessä esiintyvä käsite "citation classic" viittaa artikkeliin, jota on lainattu paljon. Kuten työssä myöhemmin havaitaan, suurinta osaa alan artikkeleista ei ainakaan tietokantojen perusteella juuri lainattu muualla. Ratnatungan ja Romanon tutkimuksessa klassikkoasemaan pääsi 11 lainauskerran perusteella.²⁷⁰

Ratnatunga ja Romano analysoivat kvantitatiivisesti ja kvalitatiivisesti pääartikkelit aikakausjulkaisuista "Journal of Small Business Management", "International Small Business Journal", "Entrepreneurship: Theory & Practice", "Journal of Business Venturing", "Small Business Economics" ja "Asia Pacific International Management Forum". Artikkeleita oli 725 kpl ja sitaatteja niissä 16 720 kpl. Tarkoituksena oli jäljittää ajattelun kehitystä.²⁷¹ Päättökimusaloina 17 vuoden tarkasteluajanjaksona olivat yrittäjän henkilökohtaiset ominaisuudet, uuden yrityksen rahoitus, yhteiskunnan "yrittäjyysilmasto", strategia ja kasvu. Henkilökohtaisten ominaisuuksien tarkastelu oli pysyvin aihe. Toisaalta tutkimusalueita oli paljon, eivätkä ne muodostaneet selkeitä paradigmaattisia kokonaisuuksia.²⁷² Nämä aihepiirit sijoittuvat aiemmin mainittuihin Robert Ronstadtin ja Bridgen, O'Neillin ja Cromien jaotteluihin.

Ratnatungan ja Romanon oletuksena paradigman kehityksen tutkimuksessa oli, että teoreettistyyppiset artikkelit olisivat lainausten kohteena.²⁷³ Tarkaste-

²⁶⁶ Shane (1997) s. 87.

²⁶⁷ Ibid. s. 86–89.

²⁶⁸ Ibid. s. 90–93.

²⁶⁹ Tähän artikkeliin ei ole EBSCO:n mukaan viitattu.

²⁷⁰ Ratnatunga & Romano. s. 201

²⁷¹ Ibid. s.197.

²⁷² Ibid. s.198.

²⁷³ Ibid. s. 204.

luajanjakso jaettiin kolmeen osaan: 1975–1980, 1981–1985 ja 1986–1992. Kultakin ajanjaksolta valittiin 10 vaikuttavinta (= paljon lainattua) artikkelia.²⁷⁴ Ensimmäisellä tarkastelujaksolla aihealueet olivat monipuolisia, eikä yhtenäistä paradigmaa havaittu. Artikkelista kahdeksan ilmestyi muualla kuin keskeisissä aikakausjulkaisuissa, eli management-alan, rahoitusalan, sosiologian, psykologian ja talousalan julkaisuissa. Tämä kuvasi hyvin alan juuria ja uutuutta tuolloin.²⁷⁵

Toisella tarkastelujaksolla (1981–1985) hajanaisuus jatkui ja päälähdejulkaisujen merkitys pysyi samana. Teoriapohjassa ei havaittu juuri kehitystä. Kolmannella tarkastelujaksolla (1986–1992) aiheiden hajanaisuus jatkui, mutta havaittiin siirtymää käytäntöön soveltavasta näkökulmasta kohti metodologista näkökulmaa. Yrittäjyyskoulutus- ja -kasvatus -teeman lisääntyminen näkyi, samoin muutamien tässäkin työssä käytettyjen Gartnerin ja Lown ja MacMillanin artikkeleiden suosio. Trendinä koko tarkasteluajalla oli, että tutkijat siteerasivat yhä tuoreempia artikkeleita oman alansa tuoreista aikakausjulkaisuista. Itse julkaisujen painoarvo kasvoi.²⁷⁶

Gaylen Chandler ja Douglas Lyon tutkivat yhdeksän merkittävän yrittäjyystutkimuksen alan julkaisun artikkelit jaksolta 1989–1999 ja selvittivät niissä käytettyjä tutkimusmenetelmiä. Tulos oli, ettei voitu tehdä normatiivisia arvioita ja suosituksia alan tutkimuksen suhteista ja asiayhteyksistä.²⁷⁷ Henri Schildt, Shaker Zahra ja Antti Sillanpää ovat todenneet Gartneriin, Shaneen ja Sankaran Venkataramaniin viitaten yrittäjyystutkimuksen kentän olevan edelleen hajanainen ja kehitysvaiheessa. Laajalti hyväksytyjä koulukuntia ei ole, eikä kuvaa siitä onko niitä ylipäättään olemassa.²⁷⁸ Schildtilla, Zahralla ja Sillanpäällä on neljä yrittäjyystutkimusta koskevaa havaintoa. Tutkimus on pirstaleista, ehkäpä esiparadigmaattisessa vaiheessa olevaa. Tutkimushavainnot eivät ole kumulointuneet, alan aiempaa tutkimusta ei ole lainattu ja tämä on rajoittanut toiminnan kehitystä. Vahvasta Yhdysvallat-keskeisyydestä huolimatta myös muualla on ollut omia traditioita, ja yrittäjyystutkimuksen ydinalat, kuten uusien yritysten luomisen tutkimus, ovat olleet suuresti eristyneitä.²⁷⁹

3.7 Määrittelyn tarve

Yrittäjyystutkimuksen kasvu on ollut nopeaa, ja ala on koettu uudeksi. Alaa koskeva tietty paine näkyy myös yrittäjyysmäärittelyiden runsautena. Yksi käytetyimmistä määritelmistä on ollut Schumpeterin yrittäjyys ”luovaa tuhoa” aikaansaavana tekijänä taloudessa. Voima innovoi uusia elinkeinomahdollisuuksia ja on aluksi kapitalismin elinvoiman ylläpitäjä²⁸⁰. Luova tuho -käsitettä on

²⁷⁴ Ratnatunga & Romano s. 204.

²⁷⁵ Ibid. s. 205.

²⁷⁶ Ibid. s. 206.

²⁷⁷ Chandler & Lyon s. 112.

²⁷⁸ Schildt & Zahra & Sillanpää s. 399.

²⁷⁹ Ibid. s. 410.

²⁸⁰ Alkuperäisesti ”Schöpferische zerstörung”: yleisesitys esim. Böckerman s. 7.

käytetty myös talouspolitiikassa. Paradoksaalista on, että luova tuho oli Schumpeterilla osa teoriaa, joka selitti kapitalismin voiman hiipumista ja sosialismin voittoa²⁸¹. Käsite on ristiriitaisuutensa takia oppihistorian ja kielenkäytön tutkijoille kiinnostava. Hugo Reinert ja Erik Reinert ovat todenneet, että luova tuho ei ollut Schumpeterin keksimä, vaan osa saksalaista aatteellista traditiota. Schumpeter lainasi sen todennäköisesti oppi-isältään Sombartilta, jolle antoi vaikutteita muun muassa Friedrich Nietzsche. Tätä kautta on löydettävissä varhaisempiakin vaikutteita²⁸².

William Gartner on etsinyt yhtäpitäviä yrittäjämäärittelyjä. Hän analysoi 32 yrittäjäpiirteitä ja ominaisuuksia koskevaa tutkimusta. Suurin osa perustui otoksiin yritysten perustajista, omistajista ja pienyritysten johtajista. Vanhin oli vuodelta 1816 ja tuoreimmat 1980-luvun lopusta (= Gartnerin tutkimusartikkelin julkaisuajankohta). Gartner ei löytänyt piirremäärittelyille yhteisiä nimittäjiä. Esimäärittelyn puute oli johtanut siihen, että tutkimusotoksien valinta oli epämääräistä. On vaikea tietää, keitä pitäisi tutkia "aitojen" yrittäjäpiirteiden löytämiseksi.²⁸³

Suomalainen yrittäjyystutkimuspioneeri Matti Peltonen määritteli yrittäjyyden olevan: " ... ajattelu-, toiminta- ja suhtautumistapa, joka saa yrityksen henkisine ja aineellisine voimavaroineen järjestäytymään ja toimimaan sekä sen yksilöt ja työyhteisöt käyttäytymään tehokkaasti asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi."²⁸⁴ Tällainen resurssien tehokas kohdentaminen on melko yleinen yrittäjyysmääritelmien sisältö. Toisaalta esimerkiksi Audretsch on todennut, ettei OECD:llä ole yleisesti hyväksyttyä yrittäjyyden määritelmää, ja määrittelyyn epäonnistuminen kertoo, että yrittäjyys on moniulotteinen käsite²⁸⁵. Deborah Brazealin ja Theodore Herbertin mukaan ei ole laajasti hyväksyttyä yrittäjyyden luonnehdintaa eikä "yrittäjyyden laajempaa teoriaa".²⁸⁶ William Bygrave ja Charles Hofer korostivat jokaisen tutkijan velvollisuutta ilmaista, mitä tarkoittaa yrittäjyydellä, koska yleisesti hyväksyttyä tieteellistä määritelmää ei ole.²⁸⁷ Landström on maininnut Morrisin laskelman yrittäjyysmäärittelmästä, jotka oli koottu artikkeleista ja oppikirjoista. Määrittelmiä oli yhteensä 77. Kaisu Paasio, Piia Nurmi ja Jarna Heinonen ovat todenneet yrittäjyyden ja yrittäjän määrittelmiä olevan lukuisia; niistä ei olla yksimielisiä, eikä selvästi rajattua yrittäjien joukkoakaan ole olemassa.²⁸⁸

Koska tutkimuskenttä ja sen taustahistoria ovat olleet monipuolisia, ovat eri linjat ja traditiot käyttäneet määrittelmiä, jotka omassa näkökulmassaan ovat täyttäneet tarpeen. Muutamat erittäin arvostetut yrittäjyystutkijat ovat silti olleet tilanteeseen tyytymättömiä. Kokonaismäärittelyyn on ilmeisesti koettu painetta. Vuonna 1988 Murray Low ja Ian MacMillan eivät kyenneet näkemään

²⁸¹ Saari (2006 c) s. 374.

²⁸² Reinert & Reinert ss. 4–25. He jäljittävät käsitteen Nietzschen kautta aina Intiaan ja hindu-uskontoon asti.

²⁸³ Gartner (1988) s. 11–21.

²⁸⁴ Peltonen (1984) s. 32.

²⁸⁵ Audretsch (2003) Survey s. 2.

²⁸⁶ Brazeal et al s. 5.

²⁸⁷ Bygrave & Hofer s. 1.

²⁸⁸ Paasio & Nurmi & Heinonen s. 21.

tutkimusalalla merkittävää kehitystä. Yrittäjyysteorioiden lupaavatkin kehittyneet kalpenivat suhteutettuna muiden tieteenalojen teorioihin.²⁸⁹ Low arvioi kehitystä uudelleen kolmelta vuodelta myöhemmin. Tutkimuksen, konferenssien ja julkaisujen määrä oli kasvanut huomattavasti. Tuloksia hän piti kovin laihoina: ”scholars haven’t come far enough, fast enough”.²⁹⁰ 2000-luvulla suosittu ja arvostettu Shane ja Venkataraman ovat todenneet, ettei yrittäjyystutkimuksella ole käsitteellistä runkoa, joka selittäisi ja ennustaisi empiirisiä havaintoja. Yrittäjyys on sen sijaan otsikko, jonka alla on sekasotku (”hodgepodge”) erilaista tutkimusta.²⁹¹ Monet tehdyt havainnot ovat liiketaloudessa aiemmin saavutettuja. Silti talusteoriat eivät tule toimeen ilman yrittäjyyttä, joka on niistä puuttuva osa.²⁹² Gartnerin kriittisessä kommentissa ala on muistuttanut tarinaa kuudesta sokeasta miehestä tutkimassa elefanttia kukin omasta kohdastaan: kärsää, jalkaa, syösyhampaita ja niin edelleen. Tarinassa jokaisella oli oma näkemyksensä tarkasteltavan kohteen kokonaisuudesta sen mukaan, mitä kohtaa he elefantista tutkivat.²⁹³

Kaikki tutkijat eivät kannu huolta alan mahdollisesta epävakauksesta. Yrittäjyystutkimuksessa on naturalistisempia²⁹⁴ tieteenfilosofisia näkemyksiä, joiden mukaan yrittäjyyttä voidaan tutkia sellaisena kuin se näyttää olevan. Ei ole tarpeen pohtia sitä mitä sen tulisi olla ja saavuttaa. Steyeartin mielestä yrittäjyys pitäisi ottaa sellaisena kuin se on: hedelmällisenä, hieman kaoottisena ja epätarkkana areenana, jolle mahtuu monipuolista ajattelua ja joka voi yhdistää monia erilaisia teoreettisia koulukuntia. Sellaisena se olisi todellinen ”poikkiteide”.²⁹⁵

Tämä naturalistinen asenne vertautuu ainakin osin Ludwig Wittgensteinin toteamukseen pyrkimyksestä etsiä käsitteelle määritelmä:

Tien ulos löytää vain se, joka kääntyy ympäri, so. lakkaa etsimästä sanojen vaihtelevien käyttötapojen takaa aina yhtä ja samaa käsitettä ja vapautuu pakkomiellestä, että samaa sanaa voidaan yksiselitteisesti käyttää eri tapauksissa vain, jos näiden välillä vallitsee asiallinen yhteys.²⁹⁶

Steffen Korsgaardilla on yksi selitys yrittäjyystutkimuksen levottomuuteen, itsekriittisyyteen ja hajanaisuuteen. Hän on dekonstruoinut Shanen ja Venkataramanin näkemystä yrittäjyysteoriasta. Yrittäjyystutkimuksessa on käsitelty liikaa management-tutkimuksessa esillä ollutta yrittäjyyskeskeistä tematiikkaa. Yrittäjyystutkimuksen tulisi olla kiinnostuneempi mahdollisuuksien tutkimuksesta. Korsgaardin mielestä Shane ja Venkataraman tekevät ikiaikaisen jaon teorian ja käytännön välille, tässä tapauksessa yrittäjyysteorian ja yrittäjyyden käytäntöjen välille. He ovat asettaneet vaatimuksen, että yrittäjyystutkimuksen tulisi olla ”yrittäjämäistä”. Sen tulisi rakentua arkaaiselle esi-idealle yrittäjyydes-

²⁸⁹ Low & MacMillan s. 155.

²⁹⁰ Low s. 17.

²⁹¹ Shane & Venkataraman s. 217.

²⁹² Ibid.

²⁹³ Gartner (2001) s. 27–28.

²⁹⁴ Kiikeri & Ylikoski s. 78.

²⁹⁵ Steyaert s. 7.

²⁹⁶ Wittgenstein s. 93–94.

tä, joka tiivistetään mahdollisuuksien tunnistamiseen, niiden arvioimiseen ja hyödyntämiseen. Tämä kuvaa kokemukseen pohjautuvaa näkemystä yrittäjän toiminnasta. Samalla logiikalla olisi rakennettava yrittäjyysteoria, joka lankeaisi yhteen yrittäjyyden käytännön kanssa.²⁹⁷

Korsgaardin mielestä tässä on paradoksi. Ollakseen selityskykyinen teorian täytyisi uudistua ja etsiä uusia mahdollisuuksia, samoin kuin käytännön liiketoiminnassa. Toisaalta sen tulisi olla pysyvä ollakseen selityskykyinen. Se on silti selityskykyinen vain silloin, kun se edustaa yrittäjämäisen luovaa näkökulmaa, muutoin teoretisointi ”romahtaa” tavanomaiseksi management-teoretisoinniksi. Yrittäjyysteoria, joka kykenee ennustamaan ja selittämään yrittäjyyttä, jähmettääkin itse yrittäjyyden käytännön. Teoria ja käytäntö eivät voi tai saa kohdata, teoria on jäljessä. Se selittää heikosti yrittäjyyden todellisuutta, tai sitten teoretisoinnin täytyy olla kaiken aikaa uudistuva ja kriittinen itseään kohtaan.²⁹⁸

Korsgaardin näkemys näyttäisi selittävän, miksi yrittäjyyden teoriaa ei ole syntynyt eikä ehkä pystytäkään rakentamaan, ellei taustaoletukseksi oteta arkaaista, kokemusperäistä mallia yrittäjyydestä. Se voi selittää, miksi osa alan tutkimuksesta ei ole kiinnostunut teoreettisen viitekehyksen rakentamisesta, vaan on keskittynyt havainnoivaan ja deskriptiiviseen otteeseen, tai Simoniin ja Niiniluotoon viitaten ”keinotekoisien tieteiden” ja ”suunnittelutieteiden” näkökulmiin; ”how-to” ja ”how-not-to” -tutkimukseen.

3.8 Genren koko

Tässä luvussa selvitetään kvantitatiivisella menetelmällä yrittäjyystutkimuksen määrän kasvua angloamerikkalaisissa tutkijapiireissä, artikkeleiden lainaamista ja tutkimuksen asemaa tieteiden kokonaiskentässä. Analyysissä on hyödynnetty sähköistä ”EBSCO Information Services” -artikkelitietokantaa. Palvelusta käytettiin sen ”Academic Search Elite” ja ”Business Search Elite” -osioita. Näissä oli yhteensä tutkimusajankohtana (syksy 2006–keväät 2007) yli 3 000 kokoteksti- julkaisua tai lehteä, joista miltei kahden tuhannen lehden artikkelit olivat käyneet läpi vertaisarviointi (= peer review) -menettelyn. Academic Search Elite -tietokannan aihealueet ovat humanistiset tieteet, yhteiskuntatieteet, käyttäytymistieteet, taloustieteet, luonnontieteet, tekniset tieteet ja terveystieteet. EBSCO:n Business Search Elite -tietokanta on keskittynyt liiketaloustieteeseen. EBSCO:n pääsivulta aukeaa mahdollisuus saada täydellinen luettelo Academic Search Elite ja Business Source Elite -tietokantojen sisältämistä julkaisuista. Tietokannassa on suuri osa mainittujen tieteenalojen tärkeimmistä englanninkielisistä aikakausjulkaisuista. Tutkijan puutteellinen kielitaito on estänyt muiden kielipiirien vastaavan tutkimuksen, mutta Englanti on joka tapauksessa alan globaali pääkieli.

²⁹⁷ Korsgaard s. 21.

²⁹⁸ Ibid. s. 22.

EBSCO- tietokannasta voi hakea tutkimusartikkeleita monipuolisesti. Voi valita tietyn julkaisun, tai sen tietyn vuoden tai numeron tai tieteenalan, tai kaikkien edellä mainittujen tieteenalojen kaikkien julkaisujen kaikki artikkelit. Tässä käytettiin Boolean logiikkaa (hakusana and/no hakusana and/no hakusana) sanahakuina, esimerkiksi artikkeleiden otsikoista, artikkeleiden ilmoitetuista ydinhakusanoista, artikkeleiden kokotekstistä, tekijöiden nimistä. Näitä hakuja voi yhdistellä. Tutkimusajankohtana käytössä ollut tietokantaversio ilmoitti myös, kuinka monessa muussa tietokannan artikkelissa on lainattu haettuja ja löydettyjä artikkeleita. Nämä viittaavat artikkelit voitiin myös hakea.²⁹⁹ Suuri osa tietokannassa olevista julkaisuista on otettu mukaan 1980-luvun puolivälistä alkaen. Kuten edellä on todettu, suurin osa yrittäjyyttä käsittelevistä aikakausjulkaisuista on perustettu tai uudistettu 1980-luvulla tai sen jälkeen. Alan kattavuus on ollut siten erittäin hyvä.

EBSCOa hyödynnettiin pääosin kahdella tavalla. Haettiin tutkimusartikkeleita hakusanayhdistelmin ja tehtiin päätelmiä tutkimusartikkeleiden määräsistä, sisällöstä ja toisiinsa kohdistuneista viittauksista. Samantyyppistä tapaa hyödyntää EBSCOa on käyttänyt Risto Ikonen teoksessaan "Yrittäjyyskasvatus".

Artikkelihakuja tehtiin käyttämällä "asiasana" ja "koko teksti" -termien yhdistelmiä. Asiasana tarkoittaa, että tutkimusartikkelin tekijä tai sen julkaisija on ilmoittanut tiettyjen ydinkäsitteiden tai sanojen kuvaavan artikkelin sisältöä. Sanat on liitetty tietokantaan artikkelin yhteyteen, ja haluttuja asiasanoja tunnisteina käyttävät artikkelit voi hakea. Jos esimerkiksi halutaan tietää, missä tietokannan artikkeleissa tekijä on kuvannut tekstinsä ydinsisältöä ja tematiikkaa termeillä "intellectual history" ja/tai "Wittgenstein", kirjoitetaan nuo termit hakulomakkeen kohtiin "subject terms". Voi myös kirjoittaa vain toisen tai molemmat ja yhdistää ne "ja" - tai "tai" - termillä. Voi myös valita, että termi ei saa esiintyä haettavissa artikkeleissa, esimerkiksi jos halutaan etsiä artikkelit, joissa aiheet ovat "Plato" ja "Hume", mutta ei "Nietzsche". Hakulomakkeen rakenteen vuoksi korkeintaan kolme termiä voi hakea yhtä aikaa. Koska tietokanta on valtava, ei ole järkeä käyttää liian yleisiä termejä, esimerkiksi "sociology", koska hakutulosten määrä ylittää käsittelykyvyn jo pelkässä asiasanahakutavassa.

"Kokoteksti" - haku tarkoittaa, että esimerkiksi mainittuja termejä haetaan kaikkien tietokannan artikkeleiden koko tekstimassasta eikä vain asiasanoista. On muitakin hakumahdollisuuksia. Voi hakea artikkeleiden tekijöiden nimistä, artikkeleiden otsikoista ja julkaisujen nimistä, tai voi rajata haun koskemaan tiettyä ajanjaksoa. Tätä työtä varten oli järkevää pitäytyä asiasanoissa, koska ne kuvaavat artikkeleiden sisältöä paremmin kuin otsikko. Koska haku hakee sopivasti valiten kaikista tietokannan sisältämistä julkaisuista tieteenalasta riippumatta, ei ollut tarpeen rajoittaa hakua tiettyyn tai tiettyihin aikakausjulkaisuihin. On toki selvää, että käytetyt hakutermit antoivat tuloksia enimmäkseen talousalan aikakausjulkaisuista.

²⁹⁹ Ilmoitti tutkimusajankohtana 2006-2007, mutta 2008 tämä ominaisuus on poistettu tutkijan käytössä olevasta versiosta ja siirretty kalliimpiin versioihin. Tiedonanto Ebscon käyttäjätuesta 15.8.2008.

Haettavaa ajanjaksoa ei yleensä rajattu, paitsi että vuotta 2006 ja sen jälkeen ilmestynyttä materiaalia ei saatu mukaan. Se oli tutkimusajankohtaan nähden niin uutta, ettei sitä yleensä päässyt lukemaan tai tulostamaan kokotekstinä, koska tietokanta suojaa uusimpia artikkeleita. Työn luonteen takia ai- van uusimman materiaalin puuttumisella ei ole käytännön merkitystä. Yrittä- jyytutkimusalan tuoreus on edellä havaittu usealla tavalla ja useaan kertaan. Vesperin mukaan vuonna 1974 yrittäjyyttä koskeva merkittävä kirjallisuus si- sälsi noin 600 julkaisua mukaan lukien kirjat, artikkelit, lehdet ja julkaisemat- tomat tutkielmat. Suurin osa näistä julkaisuista ei ollut luonteeltaan tutkimuk- sellisia, vaan yleisiä keskusteluja ja mielipiteitä³⁰⁰. Valistuneena ja perusteltuna arvauksena tämä tarkoittaa, että EBSCOssa on vähintään noin 70 prosenttia niistä tutkimusartikkeleista, jotka on aikakausjulkaisutasolla julkaistu yrittä- jyytutkimusaiheesta. Tämän paremmin ei yhden henkilön resurssein ole voi- nut tutkia aiemmin ja muualla julkaistujen ja tietokannassa olevien artikkelei- den määrän suhdetta. Kuten on käynyt ilmi, on aiemmin tehtyä pienen ja kes- kisuuren yritystoiminnan tutkimusta myöhemmin liitetty yrittäjyytutkimuk- sen sateenvarjon alle.

Liitteessä 1 ("hakukäsitteet" ja taulukot 1 ja 2) on kuvattu tarkemmin mai- nittu menetelmä, käytetyt hakukäsitteet ja saadut kvantitatiiviset tulokset. Nii- den perusteella yrittäjyys-asiasanan sisältävien artikkeleiden määrä kasvoi vaimeasti vuosittain 1980-luvulla. Varsinainen kasvuhuippu tapahtui 1990- luvun lopulta alkaen. 2000-luvun alun tutkimusartikkelivolyymi oli parikym- mentä vuotta edeltävään aikaan verrattuna noin kuusinkertainen. Liitteen 1 taulukossa 3 on tulokset Business Source Elite -tietokantahausta ajanjaksolta 1/1984 - 12/2005. Haettiin tieteellisistä julkaisuista (scholarly, peer reviewed) artikkelit, joissa asiasanoina oli entrepreneurship ja theory. Haun tavoite oli löytää yrittäjyytutkimuksen teoriapohjaa käsitteleviä artikkeleita. Metodi oli samantapainen kuin työssä aiemmin lainatuissa bibliometriikkaa hyödyntä- neissä tutkimuksissa. Tulos oli, että toisaalla lainattuja tutkimusartikkeleita oli yhteensä 40 kpl eli alle puolet kaikista kyseiset asiasanat sisältävistä artikkeleis- ta, joita oli hyvin vähän. Yhteensä näihin neljäänkymmeneen artikkeleihin oli toi- saalla viitattu 410 kertaa. Kaksi eniten viitettä kerännyttä artikkelia (viitteitä toisaalla 121 kpl ja 108 kpl) keräsivät yhteensä 55 prosenttia kaikista tehdyistä lainauksista. Kokonaisuutena artikkeleiden vuosittainen lukumäärä oli vaati- maton. Kasvu alkoi vasta 2000-luvulla. Academic Source Elite -tietokannassa (joka siis sisältää muut kuin taloustieteet) oli samalla ajanjaksolla, samoilla pa- rametreilla artikkeleita yhteensä 12 kpl. 1980-luvulla yksi, 1990-luvulla myös yksi eli loput kymmenen 2000-luvulla. Näistä artikkeleista ainoatakaan ei ollut lainattu toisaalla.³⁰¹

Yrittäjyysaiheen vähäinen käsittely tutkimusajankohtana tässä tietokan- nassa kiinnittää huomiota. Voi tehdä ajatuskokeen: tiedetään, että EBSCO:n Academic Search Elite- ja Business Source Elite- tietokannoissa oli noin 3 000

³⁰⁰ Vesper s. 10.

³⁰¹ Asiasanahauilla "entrepreneurship" & "history" saavutettiin n. 15 kappaletta artik- keleita ja "entrepreneurship" & "education" 165 kpl. Historia ei ainakaan ole kurssis- sa yrittäjyytutkijoiden piirissä.

julkaisua. Kuvitellaan, että jokaisen jokaisessa numerossa oli 5 artikkelia ja jokainen julkaisu oli ilmestynyt neljä kertaa vuodessa alkaen vuodesta 1984. Tällöin tietokannassa olisi ollut $3\,000 \times 5 \times 4 \times 22 = 1\,320\,000$ artikkelia.³⁰² Suhdelukuina ilmaisten yrittäjyysaihe edes yhtenä pääasiana (= 3 270 artikkelissa, liitteessä 1) edusti 0,2 prosenttia kaikista silloisista tietokannan artikkeleista, ja aiheen teoreettinen tutkimus edusti prosentin kymmenestuhannesosaa kaikista artikkeleista.

Ohessa on vastaavasti esimerkkinä 4.9.2006 suoritettun haun tuloksia muissa tieteenlajeissa, samoin ehdoin kuin edellä: a) Academic Search Elite- ja b) Business Source Elite -tietokannat (scholarly, peer reviewed journals). Artikkelien määrät ajanjaksolla 1/1984–12/2005:

TAULUKKO 2. Tieteenlajien vertailua.

- 1) economics-asiasana + theory-asiasana 7 447 tulosta
- 2) psychology-asiasana + theory-asiasana 2 713 tulosta
- 3) sociology-asiasana + theory-asiasana 1 199 tulosta
- 4) education-asiasana + theory-asiasana 1 144 tulosta
- 5) history-asiasana + theory-asiasana 385 tulosta.

Suhteutettuna ”yrittäjyys ja teoria” -hakutermeihin oli edellisiä 4–80-kertaisesti. Yrittäjyyteen liittyvää materiaalia on varmasti ollut enemmän. Se on ollut esimerkiksi taloustieteiden sisällä nimettynä vaikkapa ”small business”, eikä sitä ole tavoitettu, ellei artikkelin asiasanana ole entrepreneurship. Jos asiasanaa ei ollut, ei voitu tietää artikkelin olevan yrittäjyysaiheinen. Yrittäjyysmatematiikan tavoittaminen ”small business” -aiheesta olisi edellyttänyt kaiken sillä asiasanalla luetteloidun materiaalin läpikäymistä. Olisi silti jäänyt auki se, miksi esimerkiksi ”small business” -tutkimus olisi kokonaan tai osin sama asia kuin ”entrepreneurship” -tutkimus.

3.9 Suomalainen kontribuutio

Suomalainen tai tarkemmin ilmaisten suomenkielinen yrittäjyystutkimus ei näkynyt edellisessä tutkimuksen historian kuvauksessa eikä juuri EBSCO-haussa. Sen kehityksestä ei ole vielä laadittu kattavaa kuvausta. Suomen tieteen historia -teoksessa yrittäjyyden tutkimus mainitaan kerran. Helsingin kauppakorkeakoulun historiaa vuosilta 1911–2001 kuvaavassa teoksessa ei sitä mainita yllättäen lainkaan, vaikka oppilaitos oli pioneeri alan koulutuksessa ja tutkimuksessa. Se mitä lasketaan suomalaiseksi yrittäjyystutkimukseksi, on samalla tavalla ongelmallista kuin globaalistikin: esimerkiksi lasketaanko pienyritystoiminnan tutkimus yrittäjyystutkimukseksi.

³⁰² Ilmeisesti artikkeleita on paljon enemmän.

LINDA-nimistä suomalaisten yliopistokirjastojen yhteistietokantaa tutki-
malla on pyritty saamaan kuva yrittäjyystutkimuksen määrän kehityksestä.
LINDA sisältää Suomen kansallisbibliografian sekä viitetiedot yliopistokirjasto-
jen, Eduskunnan kirjaston, Varastokirjaston ja Tilastokirjaston tietokantoihin
sisältyvistä kirjoista, aikakauslehdistä ja sarjoista, kartoista, visuaalisesta aineis-
tosta, arkistoista ja elektronisesta aineistosta ja lisäksi tiedot ammattikorkeakou-
lujen kirjastojen, maakuntakirjastojen ja erikoiskirjastojen aikakauslehdistä.

LINDAsta haettiin aineistoa samaan aikaan kuin EBSCOsta. Käytettiin
katkaistuja hakutermejä yrittäjyys* ja entrepreneur*, ja hakulogiikkana oli "mistä
tahansa, mitä tahansa".³⁰³ Termit katkaistiin suuremman kattavuuden saavut-
tamiseksi. Kattavuuden tavoittelu tosin aiheutti, että tuloksissa oli sekä yrittä-
jyyteen liittyvää tutkimuskirjallisuutta että mitä tahansa muuta aineistoa. Sama
teos saattoi muutamissa tapauksissa olla luetteloitu kahteen tai useampaan ker-
taan. Tämän tekijän vaikutus oli kuitenkin merkityksettömän pieni.

Ohessa on teosten lukumäärän lajittelu vuosikymmenittäin. Taulukossa
esimerkiksi "1920" tarkoittaa koko 1920-lukua:

TAULUKKO 3. LINDAn yrittäjyysaineisto.

Suomenkieliset teokset

1900	-
1910	-
1920	2
1930	9
1940	14
1950	40
1960	57
1970	150
1980	873
1990	1 948

yhteensä	3 093

Englanninkieliset teokset

1900	-
1910	-
1920	2
1930	2
1940	2
1950	8
1960	21

³⁰³ Maaliskuun lopussa 2010 tehtiin LINDAsta täydennyshaku termillä "yksityisyrittä-
jyys". Ainoatakaan hakutulosta ei tullut.

1970	63
1980	423
1990	668

yhteensä	1 189

Suomenkielistä materiaalia on enemmän, koska LINDA on teemaltaan suomalainen arkisto. 1990-luvun materiaalia on noin kaksi kertaa enemmän kuin 1980-luvulla, noin 12 kertaa enemmän kuin 1970-luvulta ja suunnilleen 33 kertaa enemmän kuin 1960-luvulla. Suomenkielisissä teoksissa on aiempina vuosikymmeninä paljon alueellisten yrittäjäjärjestöjen vuosikirjoja, niiden tiedotuslehtiä ja yrittäjien muisteluksia. 1960–1970-luvuilta alkaen on edellisten lisäksi pro graduja ja muita tutkimusjulkaisuja. Tutkimusten määrä on selkeästi kasvanut 1980-luvun puolenvälin jälkeen. Suuri osa on alueellisia ja toimialakohtaisia tutkimusraportteja. On toki niin, että yleisesti julkaisujen määrä on kasvanut, mutta kasvu tuskin on ollut yhtä voimallista. On niinkin, että yrittäjyyskäsitteen käytön lisääntyminen 1980–1990-luvuilta alkaen on lisännyt tapaa liittää uusi teos tietokantaan yrittäjyys-hakukäsitteen alaisuuteen. Aiemmat, esimerkiksi pienyrityksiä koskevat teokset ovat oman otsikkonsa alla, tosin niitä on myös yrittäjyys-otsikon alla. Pienyrityksaiheinen materiaali on lisääntynyt LINDAssa 1970-luvulla.

Pihkala on tutkinut suomalaisen liiketaloustieteen historiaa. Liiketaloustiedettä leimasi 1960-luvulla yritysten käyttäytymisen tutkimus. Se lähensi liiketaloustiedettä ja käyttäytymistieteitä. Samaan aikaan kehittyivät ja kasvattivat suosiotaan sekä yritysmaailmassa että julkishallinnossa pitkän aikavälin suunnittelumenetelmät. Tämä sopi keynesiläisyyteen, vallalla olleeseen makrotaloustieteen ja kansantalouden linjaan. Kansantalous ymmärrettiin eräänlaiseksi koneeksi. Kiinnostus ATK:n ja matemaattisen mallintamisen menetelmiin ja mittaamiseen kasvoi.³⁰⁴ 1970-luvulla Euroopassa havahduttiin Yhdysvaltojen haasteeseen tieteessä ja liike-elämässä, ja se syvensi yhteistyötä Euroopan ja Yhdysvaltojen tutkimusorganisaatioiden välillä.³⁰⁵ Kansainvälistymisen, rahoituksen, henkilöstöhallinnon, valmistuksen ja suunnittelun tutkimus lisääntyi. 1980-luvulla tulivat suosioon muun muassa johtaminen, henkilöstöpolitiikka ja markkinointi. Yksinkertaistettujen matemaattisten mallien suosio väheni, vaikka ne myös monipuolistuivat ja saivat uusia sovelluskohteita julkishallinnosta.³⁰⁶

Uudempien aikojen tutkimusta on leimannut globalisaatio. Markkinatalouden ja liike-elämän kansallisuus on alkanut hävitä, pelisäännöt alkoivat muuttua yhä kansainvälisemmiksi, samoin teoriat, tutkimuskohteet ja tutkijayhteisöt. Liiketaloustieteen kehitykseen eivät enää vaikuttaneet vain alan akateemiset piirit. Liike-elämän käytännön ongelmia ratkovat yritysjohtajat ja konsultit alkoivat tulla merkittävään asemaan sekä kauppakorkeakoulujen opetuk-

³⁰⁴ Pihkala (2000) s. 595.

³⁰⁵ Jatkossa on Yhdysvaltojen ja Euroopan liiketaloustiede-suhteista laajempaa ja toisenlaista näkemystä esittävää analyysiä.

³⁰⁶ Pihkala (2000) s. 595.

sen tuottajina että herätteiden antajina.³⁰⁷ Myös media ja siinä ”gurun” maineen saaneet konsultit ovat luoneet tärkeiksi nähtyjä aiheita, osin muoteja, joita akateemiset piirit ovat myöhemmin tutkineet.³⁰⁸ Pihkalan kuvaamassa tutkimusintressien muutoksessa voi havaita siirtymää suurten organisaatioiden tutkimuksesta kohti pienempiä, yksilökeskeisempiä ja toisaalta globaaleja teemoja. Yhdysvaltojen merkitys näkyy tässäkin yhteydessä. Yrittäjyystutkimuksen kehitys sopii hyvin tähän kuvaan.

Suomalaiset huippututkijat ovat yleensä olleet kansainvälisesti suuntautuneita, eikä alalla kotimaa ole välttämättä sanellut tutkimuksen painotuksia. Tutkimuskohteet ovat olleet yhä yleismaailmallisempia, kuten yrittäjyyden esiintyminen, esiintymisen esteet, niiden poistaminen ja esiintymisen vauhdittajat. On tutkittu alueellisia tai toimialakohtaisia teemoja ja yrittäjyyttä Suomessa. Suomalaisia yrittäjyystutkijoita ovat esimerkiksi alan professuureissa olevat ja olleet. Alan nuoruuden vuoksi suurin osa on edelleen tutkijoina. Tutkimusta ovat hyvin karkeasti vuosikymmenittäin jaotellen alkaen 1980-luvulta tehneet esimerkiksi Antti Haahti, Iris Aaltio, Pertti Kettunen, Antero Koskinen, Vesa Routamaa, Vesa Mäkinen, Matti Peltonen ja Arto Lahti, 1990-luvulta alkaen muun muassa Anne Kovalainen, Paula Kyrö, Visa Huuskonen, Kimmo Hyrsky, Matti Koironen, Jarna Heinonen, Jukka Vesalainen ja Erkko Autio. Kaiken kaikkiaan 1990-luvun loppuun mennessä yrittäjyysaiheisia väitöksiä oli julkaistu noin 30³⁰⁹. Ruotsinkielinen tutkimus ei ole erottautunut mitenkään poikkeuksellisesti. Esimerkiksi Svenska Handelshögskolanissa yrittäjyys ei ole ollut tutkimuksen tai opetuksen ykkösintressejä.³¹⁰

Noin neljännesvuosisadan kuluessa on Suomeen kasvanut yrittäjyystutkijoiden ensimmäinen sukupolvi ja jälkikasvu. Tutkijakunnan pienuus on ehkä vaikeuttanut varsinaisten koulukuntien muodostumista, mikäli koulukunnaksi ei lueta tutkijaa ja hänen mahdollisia jatko-opiskelijaryhmiään. Korkeakouluilla, mukaan lukien ammattikorkeakoulut, on ollut omia tutkimusintressejä ja teemakohtaisia tutkimusverkostoja. On myös huomattava Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen (VATT), Teknologian kehittämissäätiön (TEKES), Elinkeinoelämän keskusliiton (EK) ja monien muiden talousalan organisaatioiden vilkastunut tutkimustoiminta. Mainituilla organisaatioilla on ollut ja on myös poliittiseen vaikuttamiseen pyrkiviä intressejä.

Suomen akateemisen yrittäjyyskiinnostuksen kehitys ei ole merkittävästi poikennut esimerkiksi Ruotsista. Yrittäjyysaiheinen tutkimus oli siellä vaimeaa 1970-luvun alkuun asti. Kansainväliset virtaukset toivat yrityshallinnon tutkimukseen uusia vaikutteita. Uumajan yliopisto on ollut edelläkävijä ja pienyritystysten tutkimus pääfokuksena. Kuten Suomessa, pienyrityksiin kohdistettiin suuria toiveita 1970-luvun lamakautena. Växjön yliopisto nousi Uumajan ohella

³⁰⁷ Pihkala (2000) s. 597. Myös tähän tematiikkaan palataan tuonnempana.

³⁰⁸ Kieser s. 168–182, Clark & Greatbatch s. 129.

³⁰⁹ Landström s. 102.

³¹⁰ Ellei lasketa pienen ja keskisuuren yritystoiminnan tutkimusta mukaan. Tiedotuksessaan Handelshögskolan ei ole sitä tehnyt.

keskeiseksi. 1980-luvulla pienyritystutkimus lisääntyi ja Ruotsin ensimmäinen yrittäjyysprofessori syntyi 1989 Lundin ja Växjön yliopistoihin.³¹¹

3.10 Pyrkimys tuloksiin ja tulosten käyttö

Yrittäjyys-aiheen suosion kasvulla on ollut poliittisia tutkimusta ja julkaisutoimintaa ohjaavia syitä. Ne ovat perustuneet ymmärrettäviin taloudellisiin realiteetteihin. On oletettavaa, että tutkimusartikkeli, jonka otsikkona tai aiheena on ollut yrittäjyys, on saattanut ylittää julkaisukynnyksen helpommin kuin perinteinen liiketalous-aiheinen artikkeli siitä huolimatta, että sisältöä olisi voitu pitää myös perinteisempänä liiketaloustieteenä. Erityisesti näin on voinut olla "entrepreneurship", tai "small business" -aiheisissa julkaisuissa. Myös itse julkaisut ovat saattaneet saada paremmat menestymisen mahdollisuudet, jos ne ovat ilmaisseet olevansa yrittäjyysalan julkaisuja. Tutkimusrahoitusta on saatettu saada helpommin yrittäjyysaiheisista valtion tai yliopistojen projekteista. Tutkimuslaitosten on kannattanut ilmaista harjoittavansa yrittäjyystutkimusta, jos siihen on saanut helpommin rahoitusta. Lisäksi tutkimusorganisaatio ja sen tutkijat ovat saaneet itselleen tärkeitä tuottavuutta kuvaavia tilastomerkintöjä, jos ovat tehneet yrittäjyystutkimusta.

Landströmin mukaan yrittäjyystutkimuksen monialaisuutta on selittänyt se, että tutkimusalalle on päässyt helposti ("low entry"), tutkijat ovat julkaisseet vähän ja heidän tuotoksiaan on lainattu vähän³¹². Katz on todennut, ettei suurella osalla alan julkaisuista ole ollut tiedeyhteisön ulkopuolella varsinaisia markkinoita. Ammattilaistason kokonaislukijamarkkinat ovat olleet noin 5 000 henkilöä maailmassa ja tälle määrälle 50 yrittäjyystutkimusalan aikakausjulkaisua on ollut liikaa. Niiden linjauksissa ja määrässä tapahtuu muutoksia. Katz on päättellyt, että julkaisujen määrä on kertonut, miksi alalla on ollut helppo saada julkaistuksi artikkeleita. Kirjoittajista on ollut jopa pulaa.³¹³

Landström on jakanut yrittäjyystutkijayhteisön neljään luokkaan. Ensimmäisenä "ad hoc" -tutkijat, jotka ovat vierailleet alalla kerran. Toisena luokkana "vaikuttavat vierailijat" eli tutkijat, joiden pääala on jokin muu. Kolmas luokka on "ammattimiehet", alan tutkijat, joita on käytetty paljon toisaalla artikkeleissa lähteinä, ja neljänneksi "ydinryhmä", eli hyvin tuottoisat tutkijat, joiden työllä on ollut suuri merkitys alalle. Suurin osa artikkeleita julkaisseista on kuulunut vierailevien luokkaan ja ydinryhmä on ollut hyvin pieni.³¹⁴ Myös tämä on varmentunut tässä työssä.

Liiketaloustieteen ja pk-yritysten tutkimuksen oheen syntynyt yrittäjyystutkimus ei välttämättä ole vaikuttanut merkittävästi tutkimuksen vakiintuneisiin aihepiireihin. Osa aiemmin toisin nimetystä tutkimuksesta ja julkaisuista on jälkikäteen sijoitettu yrittäjyysotsikon alle. Yrittäjyyttä koskeviksi tutkimuskoh-

³¹¹ Landström s. 101–102. Kyse oli yliopistojen yhteisestä professorista.

³¹² Ibid. s. 67.

³¹³ Katz (2006) ei sivunumerointia, luvussa "If You're thinking of publishing, read this".

³¹⁴ Landström s. 67.

teiksi on nimetty esimerkiksi yrityksen rahoitus- ja hallintomallit, yritystoiminnan ja aluepolitiikan yhteydet, yritysten verkostoituminen ja innovaatiopolitiikka. Aiemmin esillä ollut Plashckan ja Welschin määritelmä vakiintuneen tutkimusalan ominaisuuksista sisälsi alan oman systemaattisen teorian ja oman kirjallisuuden, arvovallan, ammatilliset yhteydet, vakiintuneet kommunikaation muodot, eettiset koodit, oman kulttuurin ja uramahdollisuudet. Edellä olleen perusteella yrittäjyyden tutkimus täyttää periaatteessa nämä kriteerit. On silti havaittu, että vaikka yrittäjyystutkimuksen määrä on selvästi lisääntynyt, on sitä vielä muutaman kymmenen vuoden historiansa jälkeen melko vähän sekä tieteiden kokonaiskuvassa että taloustieteiden kokonaiskentässä. Yrittäjyystutkimus on myös toistaiseksi tutkinut itseään melko vähän suhteessa kokonais-tutkimusvolyyymiinsa, eikä tutkimus ole vaikuttanut kovin varmalta itsestään eikä saavutuksistaan.³¹⁵

Työn havaintojen perusteella yrittäjyystutkimus ei ole vielä kovin vakiintunutta, mutta kyseessä voi olla määrittelyharhakin. Voi olla, että kuvattu alan sisäinen ja ulkoinen paine nimetä tutkimusta yrittäjyystutkimukseksi on ollut ongelma. Jos olisi pysytty liiketalouden tutkimuksen perinteisempien otsikoiden alla, olisi mahdollisesti voitu havaita merkittäväkin edistystä, ainakin tutkimuskohteiden laajenemisena. Ehkä kova kilpailu, rahoitusmahdollisuuksien etsintä ja arvojärjestysten laadinta ovat kuristaneet alaa ”julkaise tai näivety” -periaatteella.

Semanttisen ja mahdollisesti ylikriittisen informaatioteorian näkökulmasta suuri osa yrittäjyystutkimuksesta ei ole sisältänyt sovelluskelpoista informaatiota, koska se ei ole kommentoinut itseään. Tutkimushavainnot ovat olleet aiemmin tunnettuja, tai uudet ajatukset ovat olleet liian kaukana kommentointi- tai sovelluskykyisyydestä. Voi olla myös, että tutkimuksissa on paljon merkittävää informaatiota, mutta sitä on sovellettu suoraan käytäntöön julkisesti kommentoimatta. Tätä on mahdoton suoraan todentaa. Voi myös esittää, ettei yrittäjyystutkimukselle ole ollut olennaista tai tarpeellista tutkia itseään. Mikä sen merkitys olisi ollut, kun soveltavan tutkimuksen tehtävä on avun etsiminen käytäntöön, esimerkiksi yritystoiminnan ja yhteiskunnan uudistamis- ja rakentamistyöhön? Jos siihen on saatu neuvoja, on tutkimusala täyttänyt tehtävänsä. Metapohdintoja ovat voineet harjoittaa muiden alojen tutkijat. Yksi selitys voi olla, että yrittäjyystutkimuksen lukumääräisesti vähäiset tulokset ovat niin merkittäviä, että ne ovat oikeuttaneet monet koulutukselliset ja poliittiset toimet. Edellä olivat esillä yrittäjyystutkimuksen kasvuluvut, ja kuten havaitaan tuonnempana, ne kasvavat samaan tahtiin talouspolitiikan yrittäjyyskorostuksen kanssa.

Toinen selitys vähäisenä pysyneen tutkimusvolyymin ja voimistuneiden yrittäjyyspoliittisten linjausten epäsuhtaan voi olla työn alussa esitetty mielikuva. Siinä yrittäjyys, sen synty, vaikuttimet ja seuraukset on ajateltu tunnetuiksi, ja sen perusteella on toimittu. Tutkimus on täyttänyt aukkoja teoriassa. Kolmas selitys on, että tutkimuksella ja politiikalla ei ole muuta kuin samanaikaisuuden

³¹⁵ ”...it is a discipline that remains particularly fragmented, often isolated, and surprisingly unsure of itself, its history, its accomplishments, its strengths, and its future.” Katz (1991) s. 85.

yhteys. Neljäs selitysmalli on, että politiikan toimijat ovat hankkineet tarpeisiin sopivaa ja sopivassa paikassa tehtyä yrittäjyystutkimusta. Tässä työssä on evidenssiä kolmannen ja neljännen selitysmallin puoleen, hieman ristiriitaisesti. Toinen selitys on myös todennäköinen, mutta toisaalta se osin väheksyy alan tutkimuksen saavutuksia.

Yrittäjyyttä on tutkittu muissakin tieteissä ja havainnot on julkaistu muilla foorumeilla kuin tieteellisissä alan pääjulkaisuissa. Tulokset eivät siksi löydy edellä käytetyllä tietokantamenetelmällä. Tutkimustulokset voivat sisältyä muihin taloustieteisiin, mutta taloustieteenkin pääjulkaisuväylä on aikakausjulkaisut. Niistä suurin osa on EBSCOssa ja jos asiasana on entrepreneurship, ne löytyvät. Tilannetta helpottaa, jos yrittäjyys ja pienyritystoiminta tarkoittavat samaa asiaa.

Painettu tutkimuskirjallisuus on myös julkaisuväylä. Tätä työtä varten on esitutkimusvaiheessa läpikäyty yrittäjyysaiheista kirjallisuutta, sen arvioita ja yhteenvedoja.³¹⁶ Tulokset osoittavat, ettei sitä ole ollut kovin paljon, vaikka määrä on kasvanut vuosi vuodelta. Muita väyliä ovat konferenssijulkaisut, tilaustutkimukset, yliopistojen ja tutkimuskeskusten julkaisusarjat. Suuri osa konferenssiesitelmistä on päätyntä artikkeleiksi aikakausjulkaisuihin. Ne ovat löydettävissä EBSCOsta ja muista tietokannoista. Tilaustutkimuksia on vaikeampi löytää, eikä niitä ole aina julkaistu. Yliopistojen julkaisusarjojen läpikäyminen on yhden henkilön voimin mahdoton tehtävä³¹⁷, mutta niiden perustiedot löytyvät esimerkiksi tietokannoista.

Vähintäänkin retorisesti voi kysyä, millaisia yrittäjyyskäsite ja yrittäjyyden tutkimus olisivat ilman intressipohjaista, voimakasta kehittämisen ja kasvattamisen painetta? Voisiko se olla esimerkiksi sellaista historiallis-filosofista, jollaista Cole kumppaneineen yritti edellä kuvatulla tavalla tehdä Harvardissa 1940–50-luvuilla? Tai olisiko se vielä nykyistään pienempi linja liiketaloustieteessä? Millainen olisi silloin sitten esimerkiksi pienten yritysten asema yhteiskunnassa? Tässä yksi spekuloiava vastausyritys, jonka oikeellisuutta ei voida valitettavasti mitenkään todentaa. Ilman panostusta yrittäjyyden tutkimukseen olisi palvelualan elinkeinojen esiinnousu yritystoiminnan muotona saattanut olla hitaampaa. Tutustumalla ennen 1970-luvun loppupuolta laadittuihin yritystoiminnan kuvauksiin, tutkimukseen, alan neuvontaan, koulutukseen tai vaikkapa oppikirjoihin voi havaita, että ”oikeina” yritystoiminnan muotoina niissä pidettiin ennen kaikkea laajamittaista teollista toimintaa ja toissijaisesti tukku- ja vähittäiskauppaa (= tavaroiden kauppaa). Palvelualan yleensä pienimuotoista yritystoimintaa ei ole noteerattu usein lainkaan.³¹⁸ Teollisuus jalosti

³¹⁶ Uudistettu etsintä kirjastoinformaattikkojen tuella elokuussa 2007 kohteena 1970-luvun kirjallisuus LINDAn avulla tuotti toistakymmentä entrepreneur tai entrepreneurship- aiheiseksi luetteloitua teosta, jotka olivat kaikki periaatteessa management-alan oppaita.

³¹⁷ Esimerkiksi Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisusarjoja on käyty läpi. Tuloksista on edellä mainintoja.

³¹⁸ Esimerkiksi Suomessa: Eino Jauri: Liikkeenhoidon oppikirja (1944), Kyösti Järvinen. Yrittäjäkutsumus kautta aikain (1948), Liiketaidon käsikirja I-II. Simo Raasio (toim) (1967), Veikko Huttunen & Kai R. Lehtonen: Yhteiskuntaoppi. Yhteiskuntaopin ja taloustiedon oppikirja (1970).

ja tuotti raaka-aineita, energiaa ja tavaroita, haluttiin niitä tai ei. Teollisuuden jatkeelle eli kaupan alalle jäi osuudeksi valmiiden kauppatavaroiden jakelu ja osin ”tyrkytys” kuluttaja-asiakkaille. Kun yrittäjyyttä ryhdyttiin tutkimaan ja etsimään laajemmin, sitä alettiin nähdä muuallakin kuin teollisuuden ja kaupan alan yrittäjissä ja yrityksissä. Näin alkoivat myös palveluelinkeinojen harjoittajat vähitellen päästä oikeiden yrittäjien ja yritysten joukkoon.

Lopuksi luodaan siltaa seuraavaan, poliittisia muutoksia koskevaan lukuun. Selvitetään, mitä tutkimusta suomalaisen yrittäjyyspolitiikan suunnittelussa on käytetty hyväksi. Tarkastellaan sen vuoksi KTM:n vuodesta 2003 alkanen vuosittain julkaiseman ”Yrittäjyyskatsauksen” lähteitä. Katsausta lienee käytetty esimerkiksi hallituksen ja eduskunnan yrittäjyyspoliittisissa kannanotoissa ja linjauksissa. Tämän työn liitteessä 2 on lisäksi katsaus siihen, mitä kansanedustajat ovat otokseen perustuvassa kyselytutkimuksessa kertoneet omassa työssään yrittäjyyden tietolähteinä käytetyin.³¹⁹

Vuoden 2003 Yrittäjyyskatsauksessa on kirjattuja tietolähteitä neljätoista kappaletta. Niistä viisi on KTM:n omia tai sen tilaamia julkaisuja. Väitöskirjoja on kaksi, OECD-raportteja kaksi ja muina lähteinä on muun muassa EU:n Vihreä kirja yrittäjyydestä ja GEM-tutkimus.³²⁰ On ymmärrettävää, että ministeriö on laatinut tarpeisiinsa selvityksiä. Ei käy ilmi, kuinka paljon ja millaista tutkimusta tietolähteinä käytetyissä selvityksissä on. Niissä on ehkä käytetty muuta kuin edellä esillä ollutta ja akateemista väylää pitkin julkaistua tutkimusta. Nämä muut tutkimukset ovat saattaneet antaa vankkoja perusteluita yrittäjyyttä koskeville poliittisille linjauksille. Herää ehkä kysymys institutionalisointuneen akateemisen tutkimuksen arvosta, käyttötarkoituksista ja sen julkaisuväylien sopivuudesta. Kuten edellä on esimerkiksi Shanen tutkimustuloksiin viitaten todettu, olisi merkittävien tai vähemmän merkittävien havaintojen julkaisematta jättäminen tekijälleen järjenvastaista, samoin hänen taustayhteisölleen ja julkaisijalle. Julkaisemisesta on hyötyä. Ei ole uskottavaa, että tutkijapiirissä tärkeiksi havaittuja tutkimuksia ei löytyisi esimerkiksi EBSCOsta. Ongelmaksi jää, että mikäli niitä ei lainata toisaalla tietokannassa, ne eivät nouse esimerkiksi bibliometrisin menetelmin esille. Tärkeät tutkimustulokset saattavat päätyä suoraan sovellustyyöhön vaikkapa poliittiselle areenalle.

3.11 Yhteenveto

Yrittäjyystutkimuksen opilliset taustat, tutkimuslähtökohdat, -kohteet ja -menetelmät ovat erittäin monipuoliset. Läpikäyvänä yleispätevänä päätavoitteena on siinä ollut selvittää, mikä aikaansaa taloudellista muutosta. Muutostekijöiden tarkastelu- ja tavoitenäkökulmat voivat olla vaihtelevia, esimerkiksi yksilön psyyken ja yhteiskuntien ominaisuuksien välillä. Yrittäjyyden tutki-

³¹⁹ Eli ei juuri mitään, tai ei tiedetä, mitä on käytetty.

³²⁰ Yrittäjyyskatsaus 2003 s. 49. Sekä Vihreään kirjaan että GEM-tutkimukseen palataan tässä työssä.

musta voi pitää suunnittelutieteenä, joka on hyödyntänyt ja omaksunut suuren osan yhteiskunta- ja taloustieteiden traditioita. Historiallisia juuria on sekä Euroopassa että Yhdysvalloissa, jossa volyymit ja traditiot ovat olleet ja ovat edelleen vahvimpia.

Tutkimus- ja siihen liittyvän koulutustoiminnan laajentuminen on varsinaisesti alkanut 1970-luvun alussa, ja se oli aluksi pk-yrityksiä kohtaan tunnettua mielenkiintoa. Kiinnostusta kasvattivat yhteisvaikutuksellisesti tutkimustulokset, opiskelijoiden innostus, media ja alan toiminnan rahoittaminen. Tutkimuksen monitahoisuus on herättänyt itsekriittisyyttä alan tutkijoiden keskuudessa. Huikeasta kasvusta huolimatta alan ammattimaisia toimijoita on lukumääräisesti melko vähän, ajatusten vaihto ei ole ainakaan julkaisujen kommentointia tarkastellen kovin vilkasta ja paradigmaattiseen kehityksen ja tulosten sovelluskelpoisuutta on osin epäilty. Yrittäjyyden yhtenäistä määrittelyä ei ole syntynyt lukuisista hyvistä yrityksistä huolimatta. Kriittisyyteen voi olla syynä, että alalla on halua erottautua sen juurista ja taustoista. Toisaalta sellaista kriittisyyttä esiintyy vielä vähän, jossa itse teorioita pyrittäisiin falsifioimaan. Suurin osa alan toimijoista ei kannu huolta mainituista asioista. Yrittäjyyden tutkimukselle ja tutkimuksen sovelluskohteille on kasvavaa kysyntää, ja se ruokkii kasvua ja kehitystä. Tämäkin tukee instituution muodostumista.

Tutkimusalalla on yksi puute, jonka korjaaminen kehittäisi sitä merkittävästi: Niiniluodon mukaan suunnittelutieteiden tavoitteet ovat kaikkea muuta kuin triviaaleja, eli niillä on siten merkittävää filosofista ja usein poliittis-ideologista sisältöä. Tällaista pohdintaa yrittäjyyden tutkimuksessa esitetään erittäin vähän. Yrittäjyystutkimus näyttäytyy neutraalina ja arvovapaana, mitä se ei ole, kuten eivät ole esimerkiksi lääketiede, kasvatustiede tai insinööritieteet. Osa yrittäjyystutkimuksesta ja sen hyväksikäytöstä pyrkii ohjelmallisesti tietynlaiseen yhteiskunnan ja yksilöiden toiminnan kehittämiseen, jolloin ollaan syvällä filosofian tai ideologian, ehkä politiikan, alueella.

4 YRITYKSET, YRITTÄJÄT JA YRITTÄJYYS POLITIIKASSA

4.1 Johdanto

Edellä analysoitiin yrittäjyystutkimuksen määrän kasvua ja sitä selittäviä tekijöitä. Myös tutkimuskentän tavallaan ulkopuoliset syyt ovat vauhdittaneet kasvua ja aiheuttaneet paineita tuottaa tuloksia. Seuraavassa näitä syitä etsitään globaali- ja kansantalouden muutoksista ja talouspolitiikkaa koskevasta kielenkäytöstä. Yritystoiminnalla, pk-yrityksillä, yrittäjillä, yritteliäisyydellä ja yrittäjyydellä on ollut vaihtelevia rooleja politiikan kielenkäytössä toisen maailmansodan jälkeen. Tässä tarkastellaan muutoksia enimmäkseen Suomessa ja analysoidaan ulkopuolisten vaikutteiden osuutta muutoksiin. Aineistona ovat muun muassa suomalaisten nykyisten ja edesmenneiden puolueiden ohjelmat³²¹ ja hallitusohjelmat³²².

Hallitus- ja puolueohjelmat³²³ ovat dokumentteina poliittisia reaktioita menneisyyden tapahtumiin, reaktioita aiempien vastaavien ohjelmien toteutumiseen, ennakoitavia ja suunnitelmia. Lisäksi ne ovat retoriikkaa, jolle on arvioitu olevan kysyntää. Ne kuvastavat sitä, mitä niiden tuotantoaikana on pidetty tärkeänä. Ohjelmat ovat vallankäyttäjien laatimia, ja vaikka virkamieskunta on suunnitellut, hankkinut ja tuottanut tietoa, on vaihtuvalla poliittisella vallalla luotu päätavoitteita ja linjauksia. Ohjelmat tarjoavat mahdollisuuden tarkastella politiikan sektoreiden painotusten muutoksia³²⁴. Tässä tutkitaan talouspoliti-

³²¹ Puolueohjelmiin viittaava aineisto on yhteiskuntatieteellisestä tietoaarkistosta, osoitteesta www.fsd.uta.fi/pohtiva. Puolueohjelmia ja niiden suhdetta yrittäjyyteen on analysoinut Raimo Havusela (2004).

³²² Ellei erikseen mainittu, tiedot koottu portaalista www.valtioneuvosto.fi/tietoa-valtioneuvostosta/hallitukset/hallitusohjelmat/fi.jsp. Loogista sivunumerointia ei ohjelmilla ole. Jokainen hallitusohjelma on erillinen web-dokumentti, joihin ei jatkossa erikseen käytännön syistä viitata.

³²³ Hallitusohjelmia ovat tekstuaalisesti analysoineet mm. Anu Kantola (2004) esim. s. 60-87 ja Kauko Mannermaa. Kantolan analyysi hallitusohjelmista painottuu yleisen talouspolitiikan kasvavaan rooliin ohjelmissa, erityisesti 1990-luvulla.

³²⁴ Mannermaa s. 30.

kan julkilausuttujen painotusten muutosta. Jonkin politiikan ja yhteiskunnan toimialan tematiikan näkymättömyys ei tarkoita, ettei sitä olisi ollut olemassa tai se olisi ollut epäolennaista. Kyse on valokeilan suuntaamisesta, trendien ilmauksesta. Paradigmaattisessa mielessä uusien käsitteiden ilmestyminen esimerkiksi hallitusohjelmiin ei tarkoita, että vanhat olisi hylätty. Uudet käsitteet kuvaavat uudenlaista ymmärrystä ja näkemystä, myös muotia. Vertailukohta ohjelmille ovat suuryritysten toimenpideohjelmat, strategia- ja laatuasiakirjat ja toimintakertomukset, joita on käytetty esimerkiksi taloushistorian tutkimuksessa. Näiden ja vastaavasti hallitusohjelma-asiakirjojen lukumäärän ja laajuuden kasvu kuvaa myös organisaatioiden toiminnan suunnittelun merkityksen kasvua.

4.2 Yritysten ja yrittäjien määrä

Tarkastellaan aluksi yrittäjien ja yritysten määrän muutoksia Suomessa sodan jälkeen. Matti Peltonen työskenteli nykyisen Elinkeinoelämän keskusliiton edeltäjän Suomen Työnantajain keskusliiton (STK) palveluksessa koulutuspoliittisena asiantuntijana ja selvitti 1984 julkaistua ”Yrittäjyys”-teostaan³²⁵ varten yrittäjien määrän muutoksia väestönlaskentatilastoista.

TAULUKKO 4. Yrittäjien määrän muutokset 1950–1980. ³²⁶

	1950	1960	1970	1980
maatalousyrittäjät	292 000	282 000	209 000	125 000
avustavat perheenjäsenet	420 000	278 000	140 000	93 000
yhteensä	712 000	569 000	349 000	218 000
muut yrittäjät	109 000	113 000	93 000	89 000
avustavat perheenjäsenet	11 000	15 000	17 000	12 000
yhteensä	120 000	128 000	110 000	101 000
kaikkiaan				
yrittäjiä	401 000	395 000	302 000	214 000
avustavia perheenjäseniä	431 000	302 000	157 000	105 000
yht.	832 000	697 000	459 000	319 000

³²⁵ Julkaisujankoha kontra teoksen nimi ovat ajalleen kuvaavia.

³²⁶ Peltonen (1984) s. 26.

Pirkko Jukka laati 1995 Työministeriölle selvityksen ”Yrittäjyys Suomessa”. Jukka käytti Peltosen tapaan väestönlaskennan tietoja lähteenään ja tuotti seuraavanlaiset luvut. Taulukossa on vertailun vuoksi tarkasteltu myös toimihenkilöiden ja eläkeläisten määrän muutoksia.

TAULUKKO 5. Väestö sosioekonomisen aseman mukaan vuosina 1960–1990.³²⁷

(Lähde väestölaskenta 1990, osa 8.) Luvut tuhansia

	1960	1970	1980	1990	kumulat. muutos 1960–90
Yrittäjät yhteensä	1 372	823	418	467	-66 %
maatalousyrittäjät	1 082	610	254	225	-79 %
muut	289	213	164	242	-17 %
ylemmät toimihenkilöt	238	298	433	555	+133 %
alemmat	598	788	918	1038	+73 %
eläkeläiset	418	739	868	1071	+156 %

Vaikka samoja lähteitä on käytetty, on Peltosen ja Jukan luvuissa eroja. Todennäköisesti kyse on erilaisista yrittäjien määrittelyistä ja lukujen erilaisista keräämistavoista. Tilastokeskuksen mukaan yrittäjien ja yritysten tilastointi-, luokittelu- ja käsiteperusteet ovat muuttuneet useasti 1950-luvulta nykypäivään. On mahdotonta tuottaa yhtenäisin perustein laadittuja, täysin vertailukelpoisia aikasarjoja.³²⁸ Yhtäpitävä havainto Peltosen ja Jukan luvuista on, että yrittäjien määrä väheni 1950-luvulta 1980-luvulle asti. Selkeintä on maatalousyrittäjiksi luettavien määrän lasku. Nämä tarkoittavat maa- ja metsätilojen yrittäjätoimintaa. Kun tarkastellaan kotitalouksien henkeä kohti käytettävissä olevia tuloja ajanjaksolla 1966–1976, on havaittavissa maatalousyrittäjien tulotason parantumista ja muiden yrittäjien ja johtajien ja ylempien toimihenkilöiden tulotason suhteellista laskua. Maatalousyrittäjien tulotaso oli silti tarkastelukauden loppussakin selkeästi edellisiä pienempi, kun muut yrittäjät edustivat keskiarvoista tulotasoa.³²⁹

Muiden kuin maatalousyrittäjien lukumäärän lasku ei ole ollut niin dramaattista, vaikka onkin selkeää. Väestön kasvaessa on myös yrittäjien prosentuaalinen osuus väestöstä vähentynyt. Jukan lukujen perusteella tehty karkea analyysi on, että tarkasteluajanjaksolla on siirrytty toimihenkilö- ja eläkeläisyhteiskuntaan. Henrik Meinanderin mukaan maaseutuväestön määrän väheneminen 1960–1970-luvuilla tarkoitti, että neljännes väestöstä vaihtoi ammattia kahdenkymmenen vuoden aikana. Suomen elinkeinorakennemuutos tapahtui muuta Länsi-Eurooppaa myöhemmin, ja peruselinkeinojen työvoimasta suuri

³²⁷ Jukka s. 12.

³²⁸ Tiedonannot Mäkelä 29.–30.8.2005.

³²⁹ Pihkala (1982 a) s. 509.

osa siirtyi suoraan palvelualoille. Teollisuuden työvoimaa ei Suomessa ollut samassa suhteessa kuin vanhemmissa teollisuusmaissa.³³⁰

Matti Alestalo on todennut³³¹, että yrittäjien määrän vähenemisessä oli suurin pudotus teollisuus- ja käsityöaloilla. 1950-luvulla kolmannes yrittäjistä toimi teollisuudessa, mutta määrä väheni niin, että vuonna 1980 heitä oli enää noin 10 prosenttia. Vastaavasti liikenteen, kaupan ja palvelusten yrittäjät muodostivat kaksi kolmannesta. Tilastojen kuva teollisuuden yrittäjien voimakkaasta vähenemisestä on jossakin määrin harhainen. Yksityiskohtaisempi tarkastelu kertoo suurimman poistuman olleen tekstiili- ja vaatetusteollisuudessa. Suuri osa alan yrittäjistä oli yksityisiä käsityöläisiä, jotka maaseudulla hankkivat toiminnalla lisätuloja.³³² Kun maataloudessa työskentelevän ja asuvan väestön määrä väheni, on oletettavaa, että myös yrittäjiksi luokiteltujen määrä väheni tässä kategoriassa. Myös teollisissa elinkeinoissa toimivien määrä on vähentynyt, ja palvelualoilla toimivien määrä on kasvanut. Palvelualojen yritysten lukumäärä on kasvanut suhteessa teollisen alan yrityksiin, joskin suuri määrä palvelualan yrityksistä on teollisuuden sisällä alihankintatoimintoina³³³. Palvelualan yritykset ovat myös pienempiä kuin teollisen alan yritykset.

Henri Vartiainen analysoi 1980-luvun alussa yrittäjien määrän ja yrittäjyyden vähenemistä ja siitä johtunutta työttömyyden lisääntymistä alkaen 1960-luvulta. Taloudessa tapahtui nopea rakennemuutos. Maa- ja metsätaloudesta vapautui työvoimaa teollisiin ja palveluelinkeinoihin, mutta jäi runsaasti työttömäksi tuotannon hidastuessa. Vienti- ja perusteollisuuden työllistämiskyky oli heikko, ja suuryritysten jouduttua vaikeuksiin ei ollut olemassa korvaavaa pienten yritysten verkostoa. Maaseutu autioitui, ja ankara verotus sekä työvoiman hintaa kasvattavat sosiaalimaksut ja byrokratia kärjistikivät tilannetta.³³⁴

Yrittäjien lukumäärä oli siis sodan jälkeen laskussa, ja tilastoista tehtiin johtopäätöksiä, että heidän ja esimerkiksi pk-yritysten merkitys oli hiipumassa jopa kokonaan pois. Ajan yhteiskunnallisessa, aatteellisessa ja makrotalouden merkitystä korostavassa talousopillisessa ilmapiirissä saatettiin tilanne tulkita niin, että tämä oli yhteiskunnan luonnollinen kehityssuunta. Alestalon mukaan

Pienyrittäjien lopullista katoamista on veikkailtu aina Marxin päivistä lähtien, mutta Suomenkin monopolien puristuksessa pienyritykset ja -yrittäjät ovat säilyttäneet asemansa tuotanto- ja elinkeinotoiminnan täydentäjinä.³³⁵

³³⁰ Meinander s. 358.

³³¹ Hänellä on samaisiin väestönlaskentatietoihin perustuva oma versio yrittäjien määrän muutoksista.

³³² Alestalo s. 154–156. Alestalolla on hieman erikoinen, joskin aikansa yleistä suhtautumista kuvaava näkemys yrittäjien tuloista: hänen mukaansa ”Tietoihin yrittäjien tuloista on syytä suhtautua varauksin. Heillä lienee muita ryhmiä useammin tuloja, jotka eivät näy pääasiassa verotietoihin nojautuvissa tulotilastoissa.” s. 159. Koska lähes kaikki tulot Suomessa ovat olleet verotettavia tuloja, Alestalon täytyy tarkoittaa, että yrittäjät ovat pimittäneet tulojaan?

³³³ Vartia & Ylä-Anttila s. 77–78.

³³⁴ Vartiainen s. 81.

³³⁵ Alestalo (1993) s. 47.

Pk-yritysten oli vaikea kilpailla suurten yritysten ja niiden skaalaetujen kanssa. Suuria yrityksiä myös tuettiin, koska ne työllistivät. Jos yrittäjien poistumaa ei ehkä Suomessa suorastaan kannustavin toimin edistettykään³³⁶, on pk-yrittäjien vähäinen näkyvyys aikakauden keskustelussa ja päätöksenteossa merkki myös niiden vähäiseksi katsotusta roolista. Edellä Alestalolta lainatussa tekstikatkelmassa sana "...täydentäjinä" on kuvaava. Pienyrityksiä ei ennen 1970-luvun loppua nähty uudistavana ja luovana etujoukkona, eikä niille annettu erityistä tehtävää.

Pieniä, keskisuuria ja suuria yrityksiä on kuitenkin ollut aina. Usein on sanottu yrittäjyyden asuvan pk-yrityksissä. Toisen maailmansodan jälkeen merkityksellisimpinä pidettiin suuren mittakaavan hallinto- ja talousyksiköitä, massatuotantoa ja suuria työllistäjiä³³⁷. Tämä on loogista sodankäynnissä, jälleenrakennustoimenpiteissä ja niiden vaatimissa suuren volyymin valtiojohtoisissa teollis-hallinnollisissa ponnisteluissa. Niissä oli mukana suuryrityksiä, ja Kari Teräksen mukaan siinä mittakaavassa ei näyttänyt niin sanotulla vapaalla markkinataloudella tai esimerkiksi pienyrityksellä ja -yrittäjyydellä olevan paljon tilaa esimerkiksi Suomessa³³⁸. Niiden ohjelmallinen erikseen noteeraaminen ei ollut relevanttia.

Länsimainen syy korostaa suuren luokan teollisuuden etua oli Neuvostoliiton ja kommunismin pelko ja kylmä sota. Keskeistä oli huoli Neuvostoliiton mahdollisesta kyvystä keskittää taloudelliset resurssit länsimaita paremmin.³³⁹ Tämä olisi toteutuessaan voinut johtaa kommunismin ideologian leviämiseen. Sekä Neuvostoliitossa että länsimaissa pyrittiin talouden- ja maailmanhallintaan samanlaisin suuruuden ekonomian keinoin teollisuudessa ja sotilaallisella puolella.³⁴⁰ Marie-Laurie Djelicin mukaan toinen maailmansota oli jättänyt Länsi-Euroopan osin raunioiksi, resurssiköyhäksi, osin arvo- ja järjestelmätyhjiöön. Jottei tyhjiö olisi täyttynyt Neuvostoliiton johdolla, löysivät Länsi-Eurooppa ja Yhdysvallat ja niiden avainryhmät hyvin nopeasti toisensa. Yhdysvaltojen massiivisen taloudellisen ja muun avun turvin Länsi-Euroopan talous- ja yrityselmää muokattiin voimallisesti amerikkalaisen malliin mukaan. Siitä huolimatta joka valtiossa syntyi amerikkalaistamisesta omat versionsa.³⁴¹

Teräs on tutkinut yrittäjyyden (= hänellä yrittäjänä toimimisen) ja sota-ajan talouden suhteita Suomessa. Yrittäjät muistuttivat valtiojohtoa liian pitkälle viedyn valtiojohtoisen suunnitelmatalouden ja totalitarismin vaaroista va-

³³⁶ Verotuksen monimutkaisuutta on usein sanottu yrittäjien vähenemisen ja yrittäjäänostuksen puutteen merkittäväksi syyksi menneinä vuosikymmeninä. Tutustumalla vaikkapa oppikirjojen (esimerkiksi Liiketaidon käsikirja I-II ja Heikkilä: Pienyrittäjä ratkoo pulmiaan) avulla 1950-1960-lukujen yritysverotusmekanismeihin, voi ainakin monimutkaisuus-väitteen hyväksyä: verrattuna nykyajan yritysverotukseen on tuon ajan verotus ollut erittäin kiemuraista.

³³⁷ Audretsch & Thurik s. 2-3.

³³⁸ Teräs. Tekstissä ei sivunumeroita. Johdantoluku.

³³⁹ Landström s. 47.

³⁴⁰ Reinertin mukaan molemmat poliittiset leirit noudattivat periaatteessa samaa ricardolaista talousteoriaa, ja vasta Berliinin muurin murtamisen jälkeen tästä poliittisen tavoitteiden samanlaatuisuudesta on ryhdytty puhumaan vapaammin. Ks. Reinert s. 28.

³⁴¹ Djelic s. 65-69.

paalle yrittäjyydelle, yrittäjähengelle ja luovuudelle.³⁴² Säännöstelytalous koettiin yrittäjäkunnassa myös raskaaksi³⁴³. Sota-aikana näkyi sekä valtion että yrittäjien puolelta pyrkimyksiä jakaa yrittäjiä yhteiskunnan kokonaistavoitteita tukeviin hyviin voimiin ja omaa etuaan ajaviin. Valtio lisäksi tuki yrityksiä, joissa tuotantoa ja tuotteita kehitettiin sota-ajan tarpeisiin³⁴⁴. On melko tutkimatonta, kuinka nämä toimet muokkasivat sodanjälkeistä yritystoimintaa. Resurssien ohjattu jako loi pysyvämpiä asiakassuhteita valtion ja tiettyjen yritysten välille ja yksipuolista yritystoimintaa. Anja Heikkisen mukaan sodan jälkeen pienyrittäjiä kuitenkin tarvittiin sotakorvausteollisuudessaakin ja heidän yhteiskunnallinen merkityksensä kasvoi³⁴⁵.

1940-luvulla Suomi oli sotilaallisessa kriisissä ja sen jälkeen siitä seuranneessa sisä-, ulko- ja talouspoliittisessa kriisissä. Yritystoiminnan ja yrittäjien erillinen noteeraaminen ei ollut ehkä prioriteetti. Geopoliittisen asemansa takia Suomi ei myöskään voinut ottaa osaa näkyvällä tavalla Länsi-Euroopan uudelleenorganisointiin Yhdysvaltojen avulla. Suomi joutui kieltäytymään Marshall-avusta. Yhteyksiä yritettiin ylläpitää, mutta enemmän liikkumavaraa antavat ajat koittivat paljon myöhemmin.

4.3 Sodanjälkeinen aika

Seuraavassa analysoidaan yritystoimintaa koskevaa ainesta Suomen sodanjälkeisissä hallitusohjelmissa. Analyysissä käytetään myös tutkimuskirjallisuutta ja aikalaisaineistoon perustuvaa, lähinnä taloutta ja politiikkaa koskevaa materiaalia. Tarkastelu etenee alaluvuittain karkeasti jaotellen noin kymmenen vuoden jaksoissa, ensimmäinen jakso on kuitenkin pidempi.

Karl-August Fagerholmin ensimmäinen hallitus (29.7.1948–17.3.1950) toteasi ohjelmassaan keskittyvänsä ennakkoluulottomasti ”Valtion omaan tuotantoon ja liikeyritystoimintaan ... ja kehittämään näitä tarkoituksenmukaisuutta silmälläpitäen, samalla laajentaen tätä toimintaa mahdollisuuksien mukaan uusille aloille, milloin se osoittautuu maan kokonaisetujen kannalta tarpeelliseksi tai välttämättömäksi.” Kyse oli suuren ja keskitetyn yritystoiminnan linjasta, jossa oli kaikuja myös sotakorvausteollisuuden tarpeista. Vähäiset resurssit oli keskitettävä, ja valtio kantoi riskejä suurteollisuustoiminnassa. Oli luotava myös lähes kokonaan uusia teollisuuden toimialoja, kuten metalliteollisuus.

Yritystoiminta on mainittu seuraavan kerran Sakari Tuomiojan lyhytikäisen virkamieshallituksen ohjelmassa (17.11.1953–5.5.1954). Siinä on pyritty kiinnittämään huomiota ”pienyritteliäisyyden ja pienelinkeinotoiminnan” tarjoamiin työmahdollisuuksiin. Taloustilanne oli kireä ja tämän hallituksen tuli valmistella budjettileikkauksia³⁴⁶. Fagerholmin II hallituksen ohjelmassa

³⁴² Teräs. Tekstissä ei sivunumeroita. Toinen luku.

³⁴³ Koskinen (1998) s. 24.

³⁴⁴ Teräs. Tekstissä ei sivunumerointia, toinen luku.

³⁴⁵ Heikkinen s. 21.

³⁴⁶ Meinander s. 315.

(3.3.1956–27.5.1957) työnsaanti oli esillä, ja ”Tuotannon, myös pienyritteliäisyyden, yleisiä edellytyksiä pyritään edistämään ja talouselämän rakenteellisia heikkouksia poistamaan”. Aika oli taloudellisesti erittäin vaikeaa. Lakot, inflaatio ja työttömyys vaivasivat, eikä hallitus onnistunut ratkaisemaan ongelmia³⁴⁷.

Seuraava, V. J. Sukselaisen ensimmäinen hallitus peri vaikean tilanteen. Hallituksen (27.5.–29.11.1957) ohjelma mainitsi uuden yritteliäisyyden tarpeen teollistamispolitiikassa, kehitysalueiden kehittämisen yhteydessä. Tälläkään hallituksella ei ollut menestystä taloustilanteen kohentamisessa³⁴⁸. Vartiaisen mukaan aluepolitiikan juuret ovat 1950-luvulla, mutta suunnitellusti se alkoi 1960-luvun lopulla³⁴⁹. Uusi yritteliäisyys tarkoittaa tässä verohelpotuksin tuettavaa infrastruktuuritason teollistamista työttömyydestä kärsiville alueille. Mainitut hallitukset vastasivat ainoista 1940–1950-lukujen ohjelmallisista yrityselämä-kontribuutioista. Tämä ei tarkoita, ettei yritystoimintaa olisi pidetty tarpeellisenä tai tärkeänä. Yritysten toiminta on ollut keskeistä talouspolitiikassa. Oleellista on, että yritysten merkityksen **korostamista** tekstuaalisesti ei ole pidetty aiheellisena. Pienyritteliäisyyskin on silti saanut muutamia mainintoja erityisesti työllistämismielessä talouskriisien yhteydessä.

Sukselaisen II hallituksen (13.1.1959–14.7.1961) päällimmäisiä huolenaiheita olivat talous yleensä, työttömyys ja suhteet Neuvostoliittoon. Edellinen ja eroamaan joutunut Fagerholmin III hallitus oli ollut niin sanottu yöpakkashallitus, jota Neuvostoliitossa moitittiin liiallisesta taloudellis-kulttuurisesta suuntautumisesta muihin maihin ja jopa neuvostovihamielisyydestä³⁵⁰. Sukselaisen hallituksen ohjelmassa yritystoiminnalle annettavasta suuresta vastuusta lausuttiin:

Hallitus pyrkii vaikuttamaan siihen, että eivät vain julkiset yhdyskunnat, vaan myös yksityiset yrittäjät, ymmärtäen suuren työttömyyden koko yhteiskunnalle aiheuttamat vaarat ja menetykset, tekisivät kaikkensa tuotannon ylläpitämiseksi ja työtilaisuuksien järjestämiseksi.

Sukselaisen hallituksen toimiaikana alkoi noususuhdanne ja tehtiin uusia kauppapoliittisia avauksia. Suomi solmi EFTAn kanssa liitännäisjäsen sopimuksen ja siihen liittyvän uuden tullisopimuksen Neuvostoliiton kanssa.³⁵¹

Martti Miettusen 14.7.1961–13.4.1962 vallassa ollut hallitus ei ohjelmassaan ottanut mitään kantaa yritystoimintaan. Seuraava, Ahti Karjalaisen (13.4.1962–18.12.1963) hallitusohjelma esitti verotusuudistusta, jossa muun muassa pienyritysten harkintaverotusta oltiin poistamassa. Ohjelmassa kannettiin huolta siitä, ettei kotimaisia yrittäjiä saateta verotuksessa ulkomaisia kilpailijoita huonompaan asemaan. Teollistamispolitiikan sujuvuuteen kiinnitettiin erikseen huomiota. Kauko Mannermaan mukaan kyseinen ohjelma oli ensimmäinen, joka tähtäsi selkeästi taloudelliseen kasvuun ja kasvupolitiikan suunnittelun

³⁴⁷ Meinander s. 327–328.

³⁴⁸ Ibid. s. 329.

³⁴⁹ Vartiainen s.3.

³⁵⁰ Meinander s. 295, 332.

³⁵¹ Ibid. s. 343–344.

edistämiseen³⁵². On todella havaittavissa, että kasvupolitiikkahenkiset maininnat yleistyvät hieman hallitusohjelmissa tämän jälkeen. Lisäksi vuonna 1964 valtion talousneuvosto korosti kasvupolitiikassa yksityisen sektorin roolia, kilpailumekanismien puutteellisuuden poistamista ja yrittäjyyden edistämistä³⁵³. Myös tutkimustoiminnan lisääminen ja innovaatioiden kehittäminen saivat paljon huomiota kyseisessä mietinnössä. Tässä työssä todetaan myöhemmin, että KTM:n järjestämä teollisten pienyrittäjien koulutus sai samoihin aikoihin ensimmäisen kerran varoja valtion budjetista. Myöhemmin 1960-luvulla markkinatalouteen alettiin suhtautua kriittisemmin. Alettiin vaatia keskitetympää ja valtiojohtoisempaa talouden kokonaissuunnittelua.³⁵⁴ Mannermaan mukaan kasvupolitiikka-käsitteen käyttö painui taka-alalle 1970-luvun aikana ja korvautui rakennepolitiikka-käsitteellä. Kasvupolitiikka-käsitteen paluu tapahtui 1970–1980-lukujen vaihteessa³⁵⁵, joka on merkille pantava ja toistuva ajankohta tässä työssä.

Seuraavat, Reino Lehdon (18.12.1963–12.9.1964) ja Johannes Virolaisen (12.9.1964–27.5.1966) hallitusohjelmat eivät erityisesti noteeranneet yritystoimintaa. Lehdon hallitus oli toimitusministeriö, ja Virolaisen hallitukselle oli tärkeintä luottamukselliset suhteet Neuvostoliittoon. Valtion velka kasvoi, elintaso nousi ja se lisäsi ulkomaisten tuotteiden kysyntää³⁵⁶. Rafael Paasion hallitus (27.5.1966–22.3.1968) mainitsi tehtävikseen pienten ja keskikokoisten yritysten luotonsaannin helpottamisen, mikä liittyi niiden työllistämiskykyyn:

Hallitus edistää toimenpiteillään mahdollisimman vakaan hintatason luomista jo ylläpitämistä sekä edellyttää liike- ja talouselämän yritysten ja järjestöjen tehokasta ja vastuunsa tuntevaa myötävaikutusta tämän tavoitteen saavuttamiseksi.

Talouspolitiikka ja elvyttäminen olivat pinnalla. Noususuhdanne alkoikin hallituksen toimikautena.

1960-luvun hallitukset eivät kokonaisuutena tähän mennessä osoittaneet erityistä tekstuaalista kiinnostusta yrityksiä kohtaan. Pk-sektori ei ollut erottautunut. Kuten aiemminkin, yrityksillä oli toki tärkeä merkitys ja työllistämismielessä niiden osuutta korostettiin. Suomi oli myös hyvin teollisuuskeskeinen eikä palveluiden tuotanto ollut merkittävää. Näissä linjauksissa ei ole globaalisti mitään poikkeuksellista. Pk-sektoria ei nähty merkittäväksi sodanjälkeisessä maailmassa. Pienyritystoiminnan nähtiin olevan suuryrityksiä tehottomampaa, pk-sektorilla työskentelevien palkkataso oli heikompi, ja niissä oli vähän inno-

³⁵² Mannermaa s. 50.

³⁵³ ”Aktiivista kasvupolitiikkaa hahmoteltaessa onkin erityistä huomiota kiinnitettävä sellaisiin keinoihin, joiden avulla yrittäjyyttä voitaisiin edistää ja tukea”. ”... olisi julkisen talouden johdonmukaisen ja pitkäjänteisen hoidon avulla luotava suotuisa, yrittäjyyttä ja rationaalista taloudellista käyttäytymistä edistävä ilmapiiri”. Talousneuvoston mietintö lähivuosien kasvupolitiikasta s. 113, 144.

³⁵⁴ Mannermaa s. 68–73.

³⁵⁵ Ibid. s. 16.

³⁵⁶ Meinander s. 347.

vaatiotoimintaa tutkimus- ja kehitystyötä³⁵⁷ mittaavien mittareiden mukaan. Myös siksi pienyritysten merkitys ja määrä vähenivät³⁵⁸.

Ajatuksellisesti on erotettava, oliko pk-yritysten mitattavissa oleva merkitys vähäinen esimerkiksi talouselämälle ja työllistämiselle, vai olivatko ne vain epämuodikkaita talouden toimintatapana. Vallalla oli näkemys suuren mittakaavan toiminnan eduista. Jonathan Boswell esitti jo 1970-luvun alussa eli ennen pk-sektorin uuden noteeraamisen alkamista sitä mahdollisuutta, että pk-yrityksillä oli ja oli ollut kaiken aikaa merkitystä. Koska ne eivät olleet muodissa, ei niitä erityisesti tutkittu tai tuettu. Niillä saattoi olla myös toiminnallisia ongelmia, koska suuryrityksiä suosittiin. Pk-sektori oli myös helppo niputtaa usein tehottomaksi mielletyksi kokonaisuudeksi, jolloin sen yksityiskohdat ja erityispiirteet hukkuivat.³⁵⁹ Lisäksi suuria yrityksiä ja teollista toimintaa oli jo pelkästään suuruuden ja merkityksen takia helpompaa ja mielekkäämpää mallintaa ja tutkia. Voi myös olla, etteivät aikakauden tutkimusmenetelmät soveltuneet pienempien ja keskenään heterogeenisten yritysten tutkimiseen. Pk-sektorin näkymättömyys saattoi johtua näin yksinkertaisista ja neutraaleista syistä.

Toisaalta suomalainen henkinen ilmapiirikään ei 1960–1970-luvuilla välttämättä ollut yrittäjille suosiollinen. Kimmo Hyrsky on kuvannut, että ilmapiiriä kuvasivat voimakkaat työväen- ja ay-liikkeet, palkkojen jatkuva nostaminen, hyvinvointivaltion kasvu, tiukka yhteistyö valtion ja suuryritysten välillä ja suurten yksiköiden korostus. Tässä ilmastossa yrittäjyys tuntui olevan outoa toimintaa ja yrittäjät henkilöinä erikoisia, pakkomielleisiä tyyppisiä. Ei ollut yllykkeitä ryhtyä yrittäjyyteen, byrokraattiset esteet olivat vahvoja, ei ollut roolimalleja eikä koulutusta alalle.³⁶⁰ Pienyrittäjyys siis vaikutti olevan melko hölmöä ja epämuodikasta, ja tilastojen mukaan se vaikutti olevan tehoton ja katoava toimintatapa.

4.4 Uusia kasvutekijöitä 1970-luvulla

22.3.1968–14.5.1970 vallassa ollut Mauno Koiviston I hallitus otti melko voimakkaasti kantaa sekä valtion että yksityiseen yritteliäisyyteen, edelleen työllisyys-, elvytys- ja taloushengessä:

Aktiivisella työllisyys- ja kasvupolitiikalla pyritään elvyttämään sekä yksityistä että julkista yritystoimintaa. Uuden perusteellisuuden rakentaminen on ensi sijassa yhteiskunnan tehtävä. Valtion toimenpiteitä tarvitaan erityisesti valtakunnallista mittakaavaa olevien teollisten hankkeiden toteuttamisen turvaamiseksi. Yhteiskunnan ja kansamme hyvinvointiin tähtäävää yksityistä yritteliäisyyttä tulee tehokkaasti tukea. Sen varassa on pääasiassa se, millä tavalla työllisyystilanne maassamme paranee.

³⁵⁷ "T&K" -toiminta, englanniksi Research & Development, R&D.

³⁵⁸ Audretsch & Thurik s. 3.

³⁵⁹ Boswell s. 21–25.

³⁶⁰ Hyrsky s. 60.

Taloustilanne kehittyi suotuisasti hallituksen toimiaikana. Jää arvoitukseksi, onko ilmaus yhteiskunnan ja kansan hyvinvointiin tähtäävästä yritteliäisyydestä tarkoittanut tietyn tyyppistä yritteliäisyyttä vai onko se torjunut vastaavasti jonkin muun kaltaista yritteliäisyyttä. Työllistävyyttä on pidetty kuitenkin olennaisena. Työssä myöhemmin mainittava KTM:n yrittäjäkoulutustoimikunnan perustaminen tapahtui tämän hallituksen toimikauden loppupuolella. Asiayhteyttä edellisiin hallituksen linjanvetoihin ei välttämättä ole.

Teuvo Auran hyvin lyhytikäinen virkamieshallitus (14.5–15.7.1970) ei katsonut aiheelliseksi laatia mitään erityistä ohjelmaa. Karjalaisen II hallitus (15.7.1970–29.10.1971) jatkoi:

...voimakkaan, tasaisen ja alueellisesti taloudellisen kasvun politiikkaa, mikä on tehokkain keino uusien pysyvien työpaikkojen luomiseksi, korkean työllisyysasteen ylläpitämiseksi ja huolestuttavan suuren maastamuuton tekemiseksi tarpeettomaksi. Tässä tarkoituksessa hallitus tukee ja toteuttaa niin yksityisen kuin julkisen yritteliäisyyden laajentumista. Hallitus edistää valtion toimenpitein erityisesti pientä ja keskisuurta yritteliäisyyttä.

Pieni ja keskisuuri yritystoiminta on noteerattu. Julkinen yritteliäisyys viittaa edelleen valtiojohtoisen ja -omisteisen yritystoiminnan tärkeyteen. Molemmilla on työllistämistä edistävä merkitys. Yritysten harkintaverotuksesta luopuminen oli myös esillä, kuten 10 vuotta aiemmin³⁶¹, ja yrittäjäläkkeen kehittäminen nähtiin tärkeäksi. Teollisen toiminnan kehittäminen oli ohjelmassa myös mukana. Näistä syistä Karjalaisen hallituksen ohjelma on tähänastisista yritystoimintakeskeisin. Yksi mahdollinen syy on, että aiemmin keväällä oli Suomen Maa-seudun Puolue (SMP) saavuttanut eduskuntavaaleissa yllätysvoiton. Sen paikamäärä kasvoi yhdestä kahdeksaantoista. SMP oli profiloitunut ”unohdetun kansan” ja myös pienyritteliäisyyden asian ajajaksi. Sen suosion kasvua yritettiin ehkä estää kanavoimalla puoleen tematiikkaa hallituksen ohjelmaan³⁶². SMP:tä ei silti otettu hallitukseen mukaan. Tähän ajanjaksoon osui myös työssä myöhemmin esillä olevan OPM:n yrittäjäkoulutustoimikunnan perustaminen.

Myös Auran II hallitus (29.10.1971–23.2.1972) oli virkamieshallitus eikä antanut erillistä ohjelmajulistusta. Aura määritteli hallituksen toiminnan suunta- viivoja Tamminiemessä 2.11.1971 pitämässään puheessa. Siinä suhteet neuvostotasavaltaan ja taloushuolet olivat jälleen päällimmäisenä. Paasion II hallitus oli myös lyhytikäinen (23.2.1972–4.9.1972) mutta lausui esimerkiksi:

³⁶¹ Harkintaverotuksella tarkoitettiin verotusmenettelyä joka seurasi siitä, että verottaja ei uskonut yrittäjän laatimia ja ilmoittamia tulotietoja ja määräsi verot ”oikeammiksi” arvioimansa tulon perusteella.

³⁶² Rentolan Vallankumouksen aave- teoksen (Vasemmisto, Beljakov ja Kekkonen 1970. Otava, Helsinki 2005) mukaan 1970- luvun vaihteen ajat olivat hyvin kriittisiä Neuvostoliitto- suhteiden alueilla: Neuvostoliitto pyrki eri keinoin vaikuttamaan hallituksen kokoonpanoon ja sen linjauksiin. Siinä mielessä NL:n näkökulmasta ei - niin - suosittu yritystoiminnan ja yritteliäisyyden näkyminen näinkin ”paljon” on suhteellisen yllättävää. Aiheesta erikseen Rentolalta kysyttyäni hän arvioi, että Karjalaisen hallituksen toimet olivat myös reaktioita Kokoomuksen ja SMP:n saaman suuren vaalivoiton aiheuttamaan sokkiin; ko. hallituksessa ”koetettiin monin tavoin ryhtyä huomioimaan ja korjaamaan sellaisia puutteita, joiden uskottiin auttaneen opposition voittoa.” Rentola tiedonanto 30.7.2007.

Valtion yrittäjätoiminnan tehostamiseksi, laajentamiseksi ja suuntaamiseksi myös työvaltaisille aloille suoritetaan tarpeelliset organisaatiouudistukset. Hallitus edistää kotimaiseen tuotantoon suuntautuvaa kysyntää, vientitoimintaa, pienten ja keskisuurten teollisuuden ja muun yritystoiminnan kehittämistä.

Neuvostoliiton kanssa käytävän kaupan ja muun yhteistoiminnan lisääminen oli myös ohjelmassa esillä.

Kalevi Sorsan hallitus oli siihenastisen historian toiseksi pitkäikäisin (4.9.1972–13.6.1975). Valtio-omisteisen yritystoiminnan kehittäminen oli edelleen ohjelmassa, samoin elinkeinoverotusuudistus, yrittäjäeläkkeen ja yrittäjien vuosilomajärjestelmän kehittäminen. Erillisessä ohjelmallisessa lisäpöytäkirjassa oli maininnat teollistamisesta, taloudesta yleisemmin sekä pienen ja keskisuuren yritystoiminnan edistämisestä. Konkretiaa sen suhteen ei ole. Talouspolitiikka ja yritystoiminta ovat eri asioissa, ja yritystoiminnan osuudessa korostuu valtiollisen ja julkisen yritystoiminnan suurehko rooli. Lisäpöytäkirjaan oli kirjattu hallitusneuvotteluissa esillä olleita asioita. Se ja päähallitusohjelma ovat sangen sosiaalipolitiikkapainotteisia ja huomioivat aikakauden normaalit ja pakolliset ulkopoliittiset linjaukset.

Keijo Liinamaan (13.6.–30.11.1975) virkamieshallitus ei julkaissut hallitusohjelmaa. Aika oli taloudellisesti vaikea sekä yleismaailmallisesti että Suomessa. Talouskasvu oli hidastunut, inflaatio oli korkea, työttömyys ja julkisen talouden alijäämä kasvoivat³⁶³. Suomessa oli koettu sodan jälkeen 1970-luvun lopulle mennessä taloushistorian rajuimmat rakennemuutokset. Palveluelinkeinoista ja julkisesta taloudesta oli tullut suurin työllistäjä, kokonaistuotanto ja tuottavuus olivat kasvaneet moninkertaisiksi. Työaika oli lyhentynyt, sosiaaliturva ja koulutustaso kohonneet huomattavasti ja vienti oli kasvanut. Toisaalta tässä vaiheessa energian hinnan nousu, teollisuuden suhdannealttius, huoli syntyvyydestä, väestörakenteen muuttuminen epäedulliseksi, velkaantuminen ulkomailla ja työttömyys olivat kerralla tulleet suuriksi ongelmiksi.³⁶⁴

Miettusen II hallitusta (29.9.1975–29.9.1976) kutsuttiinkin tilanteen vuoksi hätätilahallitukseksi. Talouden ja kasvavan työttömyyden hoito oli hallitusohjelmassa olennaista ja siihen oli lukuisia keinoja. Kaupallista, teollista ja tieteellisteknistä yhteistyötä erityisesti Neuvostoliiton ja sosialististen valtioiden talousyhteisön (SEV) edustajien kanssa esitettiin edelleen lisättäväksi. Yleisenä periaatteena talouspolitiikassa mainittiin muun muassa: ”kavennetaan kansalaisten tulo- ja varallisuuseroja”. Suhdanneetasausjärjestelmä, joka oli ollut esillä jo Sorsan hallitusohjelmassa, oli jälleen esillä. Sen perusteisiin esitettiin kuuluvaksi yrityksiltä kerättäviä talletuksia. Aluepolitiikassa on mainittu yritysten sijainninhjausjärjestelmä ja myös ”sijainninrajoitusjärjestelmä”. Teollisuuspolitiikassa on ehdotettu omiin raaka-aineisiin perustuvan ja valtion teollisuuden tuotannon lisäämistä. Lisäksi on todettu: ”Hallitus edistää erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten toimintamahdollisuuksia.” Siihen ei ole erityisiä tavoitteita. Ohjelma korostaa erittäin paljon valtio- ja keskusjohtoisuutta, ja paikka paikoin se vaikuttaa jopa yksityisen yritystoiminnan vastaiselta.

³⁶³ Mannermaa s. 17.

³⁶⁴ Pihkala (1982 c) s. 530.

Seuraava, Mieltusen III hallitus (29.9.1976–15.5.1977) totesi ohjelmassaan:

Työllisyyden turvaamiseksi hallitus pyrki tulo- ja menoarvion yhteydessä ja muilla toimenpiteillä huolehtimaan erityisesti pienen ja keskisuuren yritystoiminnan edellytyksiä parantamisesta.

Vaikka jälleen pk-sektori noteerattiin, ei ohjelmassa ollut sitä koskevaa konkreettia. Taloustilanne oli edelleen yleisenä huolena. Vuonna 1977 bruttokansantuote laski 0,4 prosenttia, inflaatio oli 12,7 prosenttia ja työttömyysaste oli 6,1 prosenttia. Se tarkoitti, että 137 000 ihmistä oli vailla työtä. Tätä ennenkokemattonta lukemaa pidettiin kansallisena onnettomuutena³⁶⁵. Usean tutkijan ja aikakauden toimijan mukaan vuonna 1977 Suomen talouspolitiikassa tapahtui historiallinen käänne³⁶⁶. Veronkorotusten ja työllistämistoimien yhdistelmän havaittiin vain lisäävän työttömyyttä, ja uudeksi linjaksi tuli niin sanottu konsensuspolitiikka, jota kesti 1990-luvun alun lamaan asti. Hallitus pyrki taloudelliseen elvytykseen yrityssektorin avulla eli edistämään yritysten kilpailukyvyyn parantamista.³⁶⁷ Käänteen symbolina pidetään syyskuussa 1977 Espoossa pidettyä Korpilampi-kokousta, jossa maan keskeiset päättäjät yritysjohtajat mukaan lukien pohtivat yhteiskunnallisia ongelmia.³⁶⁸ Vasemmistopuolueet luopuivat kansallistamisideologiasta ja hyväksyivät myös yksityisomisteisen teollisuuden elvyttämisen³⁶⁹.

Mahdollisesti kyseisen ajankohdan hengen aiheuttaman linjanmuutoksen kaikuja on jonkin verran Sorsan II hallituksen ohjelmassa (15.5.1977–26.5.1979). Se lupasi ”...yrityksiin kohdistuvan verotuksen rakenteen kehittämistä siten, että sen avulla edistetään yritysten kilpailu- ja työllistämismahdollisuuksia.” Pieni ja keskisuuri teollisuus sai huomiota esimerkiksi viennin edistämisessä. Muutoin hallitus aikoi soveltaa edellisen hallituksen ohjelmaa. Sorsan hallitus laati vielä erikseen elvytysohjelman, jossa korostettiin aiemmasta poikkeavasti yksityisen sektorin roolia taloudessa³⁷⁰. Vuonna 1977 alkoivat myös Suomen itsenäisyyden juhlarahaston (SITRA) 2000-luvulle jatkuneet talouspolitiikkakoulutukset, joihin on kutsuttu merkittävät poliitikot, yritysjohtajat ja ay-liikkeen edustajat. Koulutuksissa ratkottiin simulaatioiden avulla yhdessä talouspoliittisia ongelmia. Tämäkin vahvisti konsensusta³⁷¹.

³⁶⁵ Allén & Karhu (2003 b) s. 51.

³⁶⁶ Mm. Mannermaa ja Tarkka pitävät ajankohtaa jopa aatteellis-poliittisena käännöksenä. Mannermaan mukaan syynä oli siihenastisen 1970-luvun talouspolitiikan epäonnistuminen, ja Tarkka korostaa lisäksi mm. EVAn roolia herättelijänä.

³⁶⁷ Pihkala (2000) s. 572.

³⁶⁸ Muun muassa Kalela (2005) s. 222–223, Tarkka s. 116–117, KU (Jouko Kajanoja). Edellä mainituilla on toki erilaisten taustojensa takia erilaiset näkemykset ko. käänteen vaikuttamista ja seurauksista.

³⁶⁹ Klinge s. 451. Esimerkiksi SDP teollisuuspoliittinen ohjelma vuodelta 1975 tähtäsi selkeästi teollisuuden sosialisointiin.

www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelma?tunniste=sdpteollisuus1975.

³⁷⁰ Mannermaa s. 79–80.

³⁷¹ Allén ja Karhu (2003 a) s. 12–17.

4.5 Käännekohta on tulossa

Kun hallitusohjelmien sanomaa kootaan yhteen, havaitaan 1960–1970-lukujen vaihteessa mahdollisesti sisäpoliittisista syistä johtunutta aktivoitumista yritys-toiminnan ja pk-sektorin noteeraamisessa. Tämä hiipui 1970-luvun kuluessa, mutta pk-sektori palasi mainintana 1970-luvun lopulla. Konkreettiset tavoitteet sen suhteen kuitenkin puuttuivat. Konsensuksen synty ja sen jälkeen yritystoiminnalle annettu uusi toiminnallisempi osuus oli käännekohta. Sitä ennen yritystoiminta oli esillä lähinnä talouden ja työllisyyden ylläpitäjänä. Tämä rooli sillä säilyi, mutta se alettiin ilmaista toisin.

Valtionhallinnolla oli myös varsinaisia pk-sektorin kehittämistoimia. Valtioneuvosto oli 1973 tehnyt periaatepäätöksen pienen ja keskisuuren teollisuuden tuotekehityksen edistämisestä. Päätöksessä todettiin tarve lisätä tuotekehityksen julkisen rahoituksen ja henkilöstöresurssien määrää ja tarve perustaa alan tuotekehitysyksiköitä. Vuonna 1978 raporttinsa jättänyt PKT-toimikunta teki yhteensä 34 pienten ja keskisuurten yritysten toiminnan kehittämisehdotusta, joista noin puolet oli toteutettu vuosikymmenen loppuun mennessä.³⁷²

Saarisen mukaan 1970-luvun puolessavälissä pienyritysten osa alkoi muuttua merkittäväksi innovaatiotoiminnassa³⁷³. On vaikea eritellä, alkoiko niiden aiemmin harjoittama innovaatiotoiminta saada vastakaikua fragmentoituvilta markkinoilta vai oppivatko ne tekemään parempia innovaatioita. Kansantaloudessa pienyritysten tuotannollinen panos alkoi kasvaa sekä Yhdysvalloissa että Euroopassa. On silti muistettava, että Yhdysvalloissa suuri osa pienyrityksiksi luokitelluista olisi Suomessa ollut ainakin keskisuuria yrityksiä. Siten, jos Yhdysvalloissa pienyritysten roolin todettiin kasvaneen, se on saattanut tarkoittaa suomalaisittain mitattuna merkittävän kokoisten yritysten roolin kasvamista. David Audretsch ja Roy Thurik ovat nähneet pienyritysten rooli-muutoksen syinä teknologian kehityksen, innovaatiopainotteisuuden niin sanottuja mittakaavaetuja vähentävän merkityksen tuotannossa, globalisaation ja kansainvälisen kilpailun. Nämä lisäsivät toiminnallisen ketteryuden merkitystä. Työvoima muuttui heterogeenisemmäksi (naisia, miehiä, nuoria, vanhoja, siirtolaisia), mikä suosi pienempiä ja joustavampia yrityksiä. Kuluttajamarkkinat alkoivat pirstoutua, ihmiset alkoivat haluta yhä yksilöllisempiä tuotteita, joita pienemmät yksiköt pystyivät helpommin tuottamaan. Sääntelyn purkaminen ja yksityistäminen helpottivat uusien ja pienten yritysten markkinoille tuloa.³⁷⁴

Hyrsky näki pk-sektoriin kohdistuneen kiinnostuksen lisääntymisen syinä individualistisen ja pluralistisen kulttuurin yleistymisen, autonomian ja riippumattomuuden arvon lisääntymisen. Myös palvelu- ja tietosektorin kasvun aikaansaamat mahdollisuudet itsensä työllistämiseen, alihankintatoiminnan lisääntyminen, johtamistapojen muutokset, ydintuotteeseen keskittyminen ja

³⁷² Pappinen s. 30.

³⁷³ Saarinen s. 103. Joskin hän muistuttaa että pienyrityksen määritelmät vaihtelevat maittain. Suomessa alle sadan hengen yritys on pk-yritys, UK:ssa alle 500 hengen yritys.

³⁷⁴ Audretsch & Thurik s. 5–6.

pätkätyön lisääntyminen vaikuttivat.³⁷⁵ Näihin liittyi keskustelu isompien organisaatioiden tarpeesta lisätä yrittäjämäisiksi tulkittuja piirteitä.³⁷⁶ Pohdinta oli Yhdysvalloissa alkanut jo 1960-luvun lopulla. Kuten myöhemmin todetaan, Vesper piti myös opiskelijoiden kasvavaa halua ”tehdä oma yksilöllinen juttunsa” merkittävänä 1970-luvun alussa. Tätä intoa hän piti hiljaisena, mutta vahvana alavirtana ja vastareaktionä ”1960-luvun lopun meluisammalle poliittisen aktivismin aallolle”. Yksi syy kasvuun oli vaatimus saada talouselämään ”vahvempi yrittäjämäinen komponentti”, ja lopulta kasvun syy oli kasvu itse, sitä kohtaan osoitettu kiinnostus.³⁷⁷

Edellistä syy-seuraus -luetteloa voi analysoida usealla tavalla. Jos selittäväksi tekijäksi otetaan kulttuurin ja arvojen muutos, ovat yksilöllistyminen, heterogeenisuuden ja moniarvoisuuden lisääntyminen siinä keskeisiä. Siten esimerkiksi modernisaatioteorioilla voisi selittää tapahtuneen. Pk-sektori -kiinnostuksen lisääntyminen olisi perustunut sen oletettuihin tai todellisiin yksilöllisyyttä korostaviin ja hyödyntäviin ominaisuuksiin. Kiinnostus ruokki itseään, ja pk-yritysten merkitys ja tutkimus lisääntyi.

Tämä selitysmalli ei ehkä tyydytä hallinnollis-teoreettista näkökulmaa. Lähtökohta olisi silloin, että suurten organisaatioiden hallinnossa ja toiminnassa havaittiin jäykkyyttä ja vastaavasti pienempien yksiköiden teho kasvoi. Tähän täytyisi lisätä talousnäkökulma, eli että markkinoilla on ensin täytynyt tapahtua muutoksia, joihin organisaatioiden oli reagoitava. Tämä palauttaisi selitykset kulttuurimuutokseen. Vielä voisi väittää, että kulttuuria ja taloutta koskevat näkemykset ja painotukset muuttuivat vain puheen tasolla. Siten päädyttäisiin sosiaalisten konstruktioiden alueelle. Ei olisi oleellista, tapahtuiko todellisia muutoksia talouden tai kulttuurin rakenteessa. Sen sijaan olennaista olisi, miten niitä koskevien kommunikaatioprosessien sisällöt, määrät ja tuottajat muuttuivat. Kieltämättä lainkaan talouden, hallinnon ja kulttuurin muutosta voi havaita kommunikaation muotojen ja tyylien muuttuneen poliittisissa ohjelmissa.

Hajamainintoja pk-yrityksistä oli muutamissa hallitusohjelmissa, ja maininnat lisääntyivät 1970-luvun puolella. Puolueiden ohjelmissa on yritystoiminnan korostuksia havaittavissa aiemminkin. Kuten edellä todettu, yrittäjyy*-alkuinen käsite on yritteliäisy*-alkuista tuoreempi. Yrittäjyy*-alkuisia mainintoja 1880–1980 oli lähinnä Maalaisliitto-Keskustapuolueen, Liberaalien ja Kokoomuksen muutamissa yleis- ja erityisohjelmissa. Ei ole yllättävää, että yritystoiminnan positiivisuutta korostettiin enemmän keskusta-oikeistopuolueiden ohjelmissa. Vasemmistopuolueet sen sijaan esimerkiksi kritisoivat suurpääomavetoista yritystoimintaa ja kannustivat valtion oman yritystoiminnan edistämiseen.³⁷⁸ Samansuuntaisia havaintoja on tehnyt Havusela puoluepolitiikan ja yrittäjyyden suhdetta selvittäneessä tutkimuksessaan³⁷⁹. Toisaalta SDP:llä oli

³⁷⁵ Hyrsky ss. 11–12.

³⁷⁶ von Hertzen s. 34.

³⁷⁷ Vesper s. 13–14.

³⁷⁸ www.fsd.uta.fi/pohtiva. Tulokset havaittu ko. sivustolla käytössä olevan sanahakuohjelman avulla.

³⁷⁹ Havusela (2004) s. 120–121.

vuonna 1973 ”Kannanotto pienen ja keskisuuren Yrittäjätoiminnan toiminta-edellytysten parantamiseksi”. Se esitti, että ”pieni ja keskisuuri yritystoiminta on markkinavoimien puristuksissa” ja ”suuryritysten muodostamien monopolien ja kartellien uhka pienelle ja keskisuurelle yrittäjätoiminnalle on selvästi lisääntynyt”.³⁸⁰ Boswellin mukaan pienyrityksiä koskevaan folkloreeseen kuului romantisoivaa ”pieni sankari suuren pahan puristuksessa” -sävyä, ja tällaista saattaa nähdä tässä kannanotossa.³⁸¹

Puoluekentällä on huomionarvoista, että Suomessa toimi 1972–1979 Suomen yksityisyrittäjien puoluejärjestö. Sen ohjelma oli yksityisen yritteliäisyyden ja omistajuuden asialla monopolipääomaa ja sosialisointia vastaan³⁸². Puolue ei kuitenkaan saanut kertaakaan kansanedustajia, joten se poistettiin puoluerakisteristä. Toiseksi merkittävää puoluetasolla on, että protestipuolueeksi usein kutsutulla SMP:llä oli ohjelmissaan erityisen runsaasti yritteliäisyyspainotuksia. Muiden ohjelmallisten tavoitteiden ohella ne saavuttivat 1970-luvun alussa myös vastakaikua. SMP:llä oli myös vuonna 1974 vahvasti muotoiltu ”yrittämisen erityisohjelma”. SMP oli nykyperspektiivistä katsoen toimenpideehtotuksissaan joko aikaansa edellä tai korosti unohdettuja ja mahdollisesti taantumuksellisia pidettyjä ihanteita. SMP:n ohjelmassa oli useita tuolloin vielä vähän ehdotettuja ideoita, esimerkiksi pk-yritystoimintaan liittyvän koulutuksen ja tutkimuksen lisääminen.³⁸³ Muut puolueet korostivat näitä vasta paljon myöhemmin.

Eduskuntatyössä ei ole 1970-luvulta paljonkaan löydettävissä mainintoja yrittäjyys- tai pk-sektori -painotteisista kannanotoista³⁸⁴. Yrityksiä yleensäkin koskeva lainsäädäntö koski myös pienyrityksiä. Tämän pienyrittäjät kokivat usein kohtuuttomaksi ja raskaaksi. Yksittäiset kansanedustajat tekivät 1970-luvulla muutamia aloitteita pienyrittäjien aseman helpottamiseksi ja niiden merkityksen selvittämiseksi. Jälleen juuri SMP:n edustaja Veikko Vennamo ehdotti vuosina 1977 ja 1978 budjettiin määrärahaa ”pienyritteliäisyyden merkityksen selvittämiseksi talouselämässä”, mutta aloitteet hylättiin³⁸⁵. Vuonna 1978 Helsingin kauppakorkeakoulun rehtori Jaakko Honko korosti pkt-yritysten keskeisyyttä taloudessa ja ehdotti muun muassa alan tutkimustoiminnan lisäämistä. Hän käsitteli myös pkt-yritystoiminnan kriisiä ja pohti, olisiko se samalla yrittäjyyden kriisi. Pkt-toiminnan kriisi tarkoitti pkt-yritysten perustamisen ja toiminnan jatkamisen vähäisyyttä ja siitä johtuvia seurauksia.³⁸⁶ Yrittäjyydellä Honko tarkoitti omatoimisuutta, aloitteellisuutta, luovuutta, uudistavuutta ja riskin ottamista: käyttövoimaa, jota koko yhteiskunta tarvitsee³⁸⁷.

³⁸⁰ Kannanotto SDP s. 1. On hyvä muistaa, että pari vuotta tämä julistuksen jälkeen SDP:n, päähallituspuolueen puoluekokouksessa esitettiin vahvasti kantaa asteittaiselle siirtymiselle sosialistiseen yhteiskuntaan mm. toiveella siirtää elinkeinoelämän aloja ja yrityksiä yhteiskunnan omistukseen ja hallintaan. Tarkka s. 116–117.

³⁸¹ Boswell s. 19.

³⁸² www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelma?tunniste=yypohjelma1972.

³⁸³ SMP:n puolueohjelman yrittämisen erityisohjelma s. 1–10.

³⁸⁴ www.eduskunta.fi

³⁸⁵ Ibid.

³⁸⁶ Honko s.126–136.

³⁸⁷ Ibid. s. 40.

Vennamo ja Honko eivät olleet ajatustensa kanssa yksin. Vennamon ehdottaman kaltaista tutkimusta tehtiin samaan aikaan Yhdysvalloissa. Tutkimuksen on sanottu osaltaan muuttaneen Yhdysvaltojen yrityspolitiikan suunnan. Tässä David Birch'in raportissa "The Job Generation Process" (1979) väitettiin vuosilta 1969–1976 kerätyn aineiston perusteella, että uusia työpaikkoja syntyi ennen kaikkea pienissä ja keskisuurissa yrityksissä eikä suurissa.³⁸⁸ Esimerkiksi Eisinger ja yrittäjyystutkijat Low ja MacMillan ovat viitanneet Birch'in selvityksen vaikutukseen. Yrittäjiä ja yrittäjyyttä koskevan innostuksen syy on uusien yritysten synnyn voima, joka on lisännyt talouskasvua, työpaikkoja, verotuloja, vientiä ja kansallista tuottavuutta.³⁸⁹

Cooperin tilastot kertovat pienyritystoiminnan ja yritysten uusperustannan määrän kasvusta ja osuudesta Yhdysvaltojen taloudessa. Vuonna 1969 perustettiin 274 000 uutta yritystä vuodessa, 1998 perustettiin 761 000 yritystä. Vuonna 1972 Fortune 500 -listan³⁹⁰ yrityksissä oli noin 20 prosenttia kaikista työpaikoista, vuonna 1991 noin 11 prosenttia³⁹¹. Työpaikkoja oli yhä enemmän pienemmissä yrityksissä. 1980-luvulla suurimmista yrityksistä katosi 3,5 miljoonaa työpaikkaa, ja vastaavana aikana alle 500 hengen yrityksiin syntyi 10 miljoonaa työpaikkaa.³⁹²

Peltonen tutki Suomessa kaupparekisteriin vuosittain merkittyjen uusien yritysten määrää. Seuraavassa taulukossa ei ole huomioitu Peltosen alkuperäisen taulukon yritysmuotojen lukumäärä-erittelyjä.

TAULUKKO 6. Kaupparekisteriin merkityt uudet yritykset.

Vuosi	LKM	Vuosi	LKM
1970	3890	1978	7916
1971	4147	1979	9269
1972	4334	1980	9667
1973	5070	1981	10513
1974	4937	1982	11932
1975	7041	1983	13062
1976	6276	1984	13590
1977	6403		

Yhdysvaltojen ja Suomen yritysten uusperustannan määrävertailu 1970-luvulla ei antaisi kovin mielekkäitä tuloksia. Peltonen päätteli, että 1970-luvun alku oli "omistajayrittäjyyden aliarvioimista", ja käänne parempaan tapahtui vuoden 1977 tienoilla.³⁹³ Voi havaita, että sen jälkeen vuosittain perustettavien yritysten määrä on kasvanut viidessä vuodessa noin kaksinkertaiseksi vuoden 1977 perustamisvauhtiin verrattuna. Toisaalta paria vuotta lukuun ottamatta perustettavien yritysten lukumäärä kasvoi vuosittain ennen sitäkin. Vuonna 1977 perustettiin lukumääräisesti noin 65 prosenttia enemmän yrityksiä kuin vuonna 1970. Suuri

³⁸⁸ Evans & Leighton s. 519, Landström s. 49.

³⁸⁹ Low & MacMillan s. 139.

³⁹⁰ USA:n suurimmat yritykset.

³⁹¹ 8,5 % vuonna 1996. Cooper s. 439.

³⁹² Ibid.

³⁹³ Peltonen (1987) s. 35.

kasvuhyppäys (43 prosenttia verrattuna edelliseen vuoteen) tapahtui vuoden 1975 tienoilla. Ajanjakso oli maailman- ja Suomen taloudessa vaikea, mikä on saattanut kannustaa työttömäksi joutuneita perustamaan yrityksiä. Peltosen erittelystä taulukosta voi tosin nähdä, että suurin kasvu tapahtui henkilöyhtiöiden määrässä, 133 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna. Muissa yhtiömuodoissa vastaavaa kasvua ei ollut. Todennäköisesti tuloverotuksessa tuolloin tapahtunut muutos kannusti valitsemaan ja muuttamaan yritysmuodon henkilöyhtiöksi³⁹⁴. 1980-luvun alku oli nousukautta, ja silloinkin yritysten perustamisaktiivisuus kasvoi. Yritysten perustamismäärien muutoksilla ei voi tehdä kovin päteviä päätelmiä talouden tilasta tai rakenteesta. Edellinen tilasto ei kerro yritysten toiminnan loppumisesta eikä siis kokonaismäärän muutoksista.

Bean on todennut, että pienyritysten asemaa korostavaan muutostematikkaan tartuttiin politiikassa sen arvioidun hyödyn takia. Yhdysvaltojen presidentiksi vuonna 1980 valittu Ronald Reagan ja Iso-Britannian pääministeriksi vuonna 1979 valittu Margaret Thatcher hyödynsivät yrittäjyysmetatikkaa poliittisissa tavoitteissaan 1980-luvun alussa³⁹⁵. Molempia pidettiin konservatiiveina, vaikka myöhemmin heidän talouspoliittisia toimiaan on ryhdytty kutsumaan myös uusliberalistisiksi. Britannian konservatiivipuolueen pääideologi Sir Joseph Keith, joka toimi 1980-luvulla myös opetusministerinä Thatcherin hallituksessa, korosti talouskasvua yhteiskunnan integroivana voimana ja piti yrittäjää avainhahmona talouskasvun aikaansaamisessa³⁹⁶. Myös Reaganin toisen kauden ohjelma tähtäsi yrittäjyyden edistämiseen.³⁹⁷ Kaudella tapahtui voimakasta talouskasvua, ja pienetkin yritykset saivat nauttia ennen kokemattomasta menestyksestä. Oli pienyritysten ”kultakausi”³⁹⁸. Birchin raportin havainnot näyttivät pitävän paikkansa.

Kuitenkin jo 1980-luvun alussa tutkimukset tarkensivat, että vain 12–15 prosenttia pienistä yrityksistä loi uusia työpaikkoja³⁹⁹. Nimenomaan nopeasti kasvaneet yritykset tekivät niin. Näitä ryhdyttiin myöhemmin kutsumaan gasseliyrityksiksi. ”Työn loppumisesta” ennustellut futurologi Jeremy Rifkin asetti 1990-luvun puolessavälissä sekä Birchin tutkimustulokset että niistä johdetun politiikan kyseenalaisiksi. Tuoreet tutkimukset olivat romuttaneet myytin siitä, että pienyritykset olisivat työpaikkojen kasvun voimallisia moottoreita. Sama havainto päti Japaniin ja Saksaan. Suuret yritykset, joita oli lukumääräisesti vähän, olivat silti merkittäviä työllistäjiä. Juuri ne olivat toisaalta vähentämässä työntekijöitä.⁴⁰⁰ Työtä oli synnyttävä muualle. Kuva kasvun tekijöistä on tarkentunut kaiken aikaa: vain muutaman prosentin osuus uusista yrityksistä luo yli 70 prosenttia uusista työpaikoista⁴⁰¹.

1970-luvun uusissa linjauksissa ei ollut kyse vain puoluepolitiikasta, valtasuhteiden muutoksista tai populistisista ideoista. Eisinger on todennut, että

³⁹⁴ Tiedonanto Raija Rauma 21.1.2009.

³⁹⁵ Landström s. 49.

³⁹⁶ Dale s. 246.

³⁹⁷ Armstrong s. 41.

³⁹⁸ Bean s. 119.

³⁹⁹ Eisinger s. 239–240.

⁴⁰⁰ Rifkin s. 32.

⁴⁰¹ Autio s. 6.

Yhdysvalloissa liittovaltio ja osavaltiot alkoivat 1970-luvulla luoda uudentyyppistä elinkeinopolitiikkaa, talouselämän rakenteen muuttamista. Siirryttiin tarjontavetoisesta politiikasta kysyntävetoiseen, mikä tarkoitti, että valtio ja osavaltiot tukivat uusia yrityksiä, etsivät uusia markkinoita, toteuttivat ja rahoittivat uusien tuotteiden tutkimusta, synnyttivät uusia tuotannonaloja ja jakoivat riskejä yritysten kanssa. Linjanmuutosta ja toimia Eisinger on pitänyt niin merkittävänä, että hän on katsonut syntyneen ”Yritteliään valtion” (”Entrepreneurial State”). Syynä linjamuutoksiin oli teollisuuden näivettyminen monilla toiminnallisilla ja maantieteellisillä alueilla, kansainvälisen kilpailun koveneminen ja toisaalta sen tarjoamat uudet markkinat⁴⁰². Tälle muutokselle on annettu poliittisen tason nimitys. Anu Kantolan mukaan 1970–1980-lukujen vaihteessa tapahtui maailmantaloudessa ja useiden maiden (erityisesti Yhdysvallat ja Iso-Britannia) talouspolitiikassa käänne, joka on nimetty uusliberalismin nousuksi. Sen sisältöä on valtion sääntelyn vähentäminen ja markkinaohjautuvan mekanismin toiminnan laajentaminen⁴⁰³. Mannermaa on samansuuntaisesti nähnyt vuodet 1970–1977 yhteiskuntapoliittisen suunnittelun nousun ja romahduksen aikana ja ajan siitä vuoteen 1987 yksityisen sektorin nousun aikana⁴⁰⁴.

4.6 Kasvu kiihtyy

Pentti Vartia ja Pekka Ylä-Anttila ovat lainanneet Michael Porterin teoriaa valtioiden taloudellisen kehityksen vaiheista selittääkseen muutoksia Suomen kansantaloudessa ja talouspolitiikassa. Suomi oli toisen maailmansodan jälkeen 1980-luvulle asti investointikeskeisessä vaiheessa. Kilpailuetu ja teollinen kasvu perustuivat yritysten kykyyn ja haluun investoida. Hankittiin muualla kehitettyä teknologiaa ja tehtiin siihen omia parannuksia. Näin pysyttiin mukana kehityksessä, mutta oltiin silti huippumaiden jäljessä. Vaiheelle oli tyypillistä palkkojen ja muiden tuotantokustannusten nousu. Talouspolitiikka yleensä ja valikoiva teollistamispolitiikka olivat keskeisiä, ja valtio kantoi osan yritysten riskeistä rahoittamisen, suosimisen ja myös rajoittamisen keinoin. Suuret yritykset vaativat tätä. Vaihe edellytti myös ”kansallista yksituumaisuutta”, yhte näistä näkemystä valitun linjan oikeellisuudesta.⁴⁰⁵

1970-luvun lopulla ja 1980-luvun aikana siirryttiin osittain seuraavaan, innovaatiokeskeiseen vaiheeseen. Vanhojen teollisuuden alojen pohjalle syntyi niitä täydentäviä ja tukevia aloja. Toimintojen ja tuoteryhmien kirjo laajeni. Suuret tuotantokustannukset ja vaativat asiakkaat kannustivat innovaatioiden luomiseen. Menestys perustui korkeasti koulutettuun työvoimaan ja osaamis-pääomaan. Kansainvälistyminen oli keskeistä. Talos- ja elinkeinopolitiikka keskittyi innovaatiotekijöiden, kuten koulutuksen ja tutkimuksen, lisäämiseen ja

⁴⁰² Eisinger s. 332–335.

⁴⁰³ Kantola (2002) s. 13–14.

⁴⁰⁴ Mannermaa s. 207.

⁴⁰⁵ Vartia & Ylä-Anttila s. 119–120.

uusien yritysten perustamisen helpottamiseen.⁴⁰⁶ Koiviston II hallituksen ohjelmassa (26.5.1979–19.2.1982) näkyikin Vartian ja Ylä-Anttilan teoretisointiin sopivia ilmauksia. Yritysverotuksen kehittäminen ja korjaaminen suhdanne- ja työllisyysyistä oli esillä, ja ”Teollisuus- ja elinkeinopolitiikalle” on uhrattu tähän mennessä poikkeuksellisella tavalla kokonainen kappale:

... tavoitteena on yritystoiminnan yleisten toimintaedellytysten turvaaminen suunnitelmallisella ja pitkäjänteisellä tavalla. Hallitus parantaa pienen ja keskisuuren yritystoiminnan edellytyksiä ja työllistämismahdollisuuksia. Yhteistoiminnassa työmarkkina- ja muiden etujärjestöjen kanssa laaditaan teollisuuspoliittinen ohjelma. Teollisuuden rahoitus- ja tukijärjestelmiä, tutkimus- ja tuotekehittelytoimintaa sekä vientimarkkinointia kehitetään ottaen huomioon teollisuus-, rakenne- ja työllisyyspoliittiset tavoitteet. Yrityksille annettavalla tuella pyritään mahdollisimman hyvään työllisyysvaikutukseen.

Tukitoimet, sekä tutkimus- ja tuotekehittely nousivat uuteen asemaan. Teknologiapolitiikkaa oli kylläkin ollut jo aiemmin. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto (SITRA) perustettiin 1967 edistämään tieteen ja teknologian kehittämistä ja hyödyntämistä. 1960-luvun lopulta lähtien Suomessa pyrittiin kansainvälistymään ja kuromaan kiinni muiden maiden etumatkaa teknologiassa. Innovaatio toiminta nähtiin yhä keskeisempänä talouskasvun voimana⁴⁰⁷. Sen edistämiseksi perustettiin 1984 Teknologian kehittämiskeskus TEKES.⁴⁰⁸ Järjestöjen ottaminen vahvemmin mukaan teollistamisen asiantuntijatahoksi on myös uusi painotus hallitusohjelmissa.

Sorsan III hallituksen (19.2.1982–6.5.1983) ohjelma ei yritystoimintaa erityisesti noteerannut, vaikka työttömyyden mainittiin olevan kasvussa. Talouskasvu oli tosin lähtenyt liikkeelle hieman aiemmin, ja 1982–1983 se oli Suomessa nopeampaa kuin teollisuusmaissa keskimäärin⁴⁰⁹. Kuten vuonna 1973, ei vuoden 1979 öljykriisikään koskettanut Suomea aivan yhtä pahoin kuin muuta Länsi-Eurooppaa. Selitys oli Neuvostoliiton kanssa käyty tavara-öljy - vaihtokauppa.⁴¹⁰ Hallitusohjelmatasolla ei ehkä nähty aihetta erityistoimiin. Niin sanottu yrittäjäsuoja mainittiin. Yrittäjänsojalla tarkoitetaan, että joillakin aloilla pienyritykset joutuivat tuotannon ja kaupan keskittyttyä huonoon asemaan verrattuna suuriin yrityksiin. Haluttiin suojaa ”kohtuuttomilta sopimusehdoilta, sopimattomalta mainonnalta ja markkinoinnilta”.⁴¹¹

1980-luvun alusta alkaen hallitusohjelmien sävy muuttuu. Työllistämishotusten korostaminen alkaa korvautua kannustamisen ja yritystoiminnan palvelemisen sävyllä. Yritystoiminta saa enemmän tilaa ja huomiota samoin kuin samaan aikaan puolueiden ohjelmissa. Työvoimaministeriö osallistui ensi kertaa OECD:n projektiin, jossa koottiin ja arvioitiin eri maista tietoja toimenpiteis-

⁴⁰⁶ Vartia & Ylä-Anttila s. 120–121.

⁴⁰⁷ Saarinen on todennut: ”Innovaatiokeskustelussa on paljon hypen piirteitä, ja sen avulla saa tutkimusrahaa”. Hänen mukaansa innovaatiokeskustelussa on ajallinen harha: ajatellaan sen olevan uusi ilmiö, vaikka juuret ovat kaukana menneisyydessä, jolloin innovaatioita sanottiin keksinnöiksi. Kauppapolitiikka-lehti 5-6/2007.

⁴⁰⁸ Saarinen s. 21.

⁴⁰⁹ Allén & Karhu (2003 b) s. 55.

⁴¹⁰ Saarinen s. 25.

⁴¹¹ Hakala tiedonanto 11.9.2006.

tä ja ideoista, joilla luotiin mahdollisuuksia ryhtyä yrittäjiksi. Pääsyy oli työttömyyden nujertamisen tarve.⁴¹²

Sorsan IV hallituksen ohjelmassa (6.5.1983–30.4.1987) oli melko vahvaa ja suomalaisittain uudentyypistä pk-yritys- ja kehittämispainotteisuutta:

Yritystoiminnan edellytysten parantaminen. Yritysten omarahoitusmahdollisuuksia parantamalla ja yritysverotusta kehittämällä luodaan edellytyksiä yritysten rahoitusrakenteen vahvistamiselle ja kannustetaan investointeja uusille ja myös riskialttiille aloille. Pienten ja keskisuurten yritysten toimintaedellytyksiä parannetaan PKT-neuvottelukunnan esitysten pohjalta pyrkien byrokratian keventämiseen, verotuksen yksinkertaistamiseen, koulutustoiminnan ja yritysten kehittämisspalvelujen tehostamiseen sekä valtion erityisrahoituksen kehittämiseen erityisesti toimintaansa aloittavien ja tuotteistoaan uudistavien yritysten osalta. Investointirahastoa kehitetään Etelä-Suomen PKT -yritysten toimintaa tukevaksi ja samalla Kehitysaluerahaston toimintaedellytykset turvataan.

Lisäksi muun muassa luvataan selvittää mahdollisuuksia erityistuen maksamiseksi yrittäjäksi ryhtyvälle työttömälle.

Harri Holkerin hallitukseen (30.4.1987–26.4.1991) pitkään totuttu punamulta-hallitusohjelma muuttui, sillä Kokoomus pääsi jälleen mukaan. Ensimmäistä kertaa hallitusohjelmassa mainittiin yrittäjäkoulutus: ”Eri oppilaitosten antamaa yrittäjäkoulutusta, yritysten koulutustoimintaa sekä koulutus- ja oppisopimusjärjestelmiä kehitetään”. Yrittäjäkoulutus oli alkanut noin 20 vuotta aiemmin, vuonna 1970 kaksi ministeriötä laati yrittäjäkoulutuksesta ehdotukset, joita ei toteutettu. Muutamilla puolueilla oli ollut asiaa koskevia ehdotuksia. Viisi vuotta aiemmin Helsingin kauppakorkeakoulu oli aloittanut akateemisen yrittäjäkoulutuksen. Muutama vuosi aiemmin Yrittäjäjärjestö oli professoreiden johdolla laatinut alan koulutuksen kehittämissuunnitelman. Mutta nyt oli tullut aika, jolloin myös valtio ilmaisi aktiivisuutta koulutuksessa. Oli syntynyt tai lyönyt läpi uskomus, että yrittäjiä voi ja oli tarpeellista kouluttaa.

Holkerin hallitusohjelmassa yritystoiminta oli esillä työpaikkademokratian, verotusuudistuksen, teollisuus- ja elinkeinopolitiikan ja työllistämispolitiikan yhteydessä. Huomiota saivat myös yritysten tutkimustoiminta ja yrittäjien lomajärjestelmä. Muutoin ei ohjelmassa ole 1980-luvun ohjelmista poikkeavaa yrityspainotusta. Koko 1980-luku oli ollut talouskasvun ja talouden säännöstellyn vähentämisen aikaa. Tämä johti lopulta velkaantumiseen, talouden ylikuumenemiseen ja lamaan seuraavassa vuosikymmenen vaihteessa⁴¹³.

4.7 Yrittäjyys nousee esille

Hallitusohjelmien laajuus ja yksityiskohtaisuus kasvoivat jatkuvasti, ja Esko Ahon hallituksen ohjelma (26.4.1991–13.4.1995) oli siihenastisista laajin. Yrittäjyyden edistämistoimet ja pienet ja keskisuuret yritykset mainitaan muun muassa teollisuus- ja elinkeinopolitiikassa, työllisyyspolitiikassa, verotuksen yh-

⁴¹² Vartiainen s. 1–3.

⁴¹³ Korpinen & Vartiainen s. 167–169.

teydessä, ympäristö-, energia-, alue- ja maaseutupolitiikassa ja työelämäosiossa: tähänastisista hallitusohjelmista useimmissa yhteyksissä. Ainakin semanttisesti merkittävää on, että tämä on ensimmäinen ohjelma, jossa on sana yrittäjyys.

Ahon hallituksen toiminnan alkaessa myös lama oli alkanut. Teollisuus ajautui kustannuskriisiin, ja sen tuotanto supistui huomattavasti, Neuvostoliiton markkinat romahtivat, asunto- ja kulutustavaramarkkinat hyytyivät ja valtuuttajärjestelmä ajautui kaokseen⁴¹⁴. Vartiaisen ja Ylä-Anttilan mukaan lama paljasti talousjärjestelmän rakenteellisia heikkouksia, jotka olisivat muutoinkin tulleet esiin. Teollisuuden rakenne muuttui, ja esimerkiksi elektroniikkateollisuuden merkitys kasvoi huikeasti. Työttömyydestä näytti kuitenkin tulleen pysyvä ongelma.⁴¹⁵ Lamakausi hävitti puoli miljoonaa työpaikkaa⁴¹⁶.

Paavo Lipposen I hallituksen (13.4.1995–15.4.1999) astuessa toimeensa Suomi oli juuri liittynyt Euroopan unioniin, ja lama alkoi olla voitettu. Suuryöttömyys ja suuri valtion velka olivat silti taakkana. Työttömyys myös jäi taakaksi, huolimatta hallituksen monista siihen vaikuttamaan pyrkivistä toimista. Teollisuuden ja muun tuotannon rakenne- ja teknologiamuutoksen takia työvoimaa ei tarvittu yhtä paljon kuin aiemmin⁴¹⁷. Hallitusohjelmassa on veropoliittikkaa, joka kannustaa kansalaisia omiin ponnisteluihin ja yrittämiseen ja turvaa siten hyvinvoinnin. Uudempina teemoja ovat pk-sektorin innovaatiot, rahoitusmallit, verkottuminen, viestintätekniikka ja rahoitusrakenne. Myös palveluyritykset huomioidaan ja naisyrittäjyys ja vammaisyrittäjyys- käsitteet mainitaan ensimmäistä kertaa.

Lipposen II hallituksen (15.4.1999–17.4.2003) ohjelman yrityspainostuksia olivat innovoinnin lisäksi kansainvälistyminen, ja uusikin käsite esiintyy:

Uusien työpaikkojen syntymisen edistämiseksi hallitus käynnistää *yrittäjyys-hankkeen*⁴¹⁸, jonka tarkoituksena on poistaa yritystoiminnan esteitä ja kannustaa kaikkia hallinnonaloja uusien yritysten perustamista edistäviin toimenpiteisiin. Yrittäjyys-hankkeessa selvitetään edellytykset ... yritysten tasapuoliselle kohtelulle verojen ja maksujen sekä yritystukien kannalta; pienyritysten mahdollisuudet suorittaa ennakonpidätykset ja sosiaaliturvamaksut yhdellä maksulla sekä mahdollisuudet edistää perheyrittysten sukupolvenvaihdoksia ... hallinnollisia rasitteita kevennetään mm. parantamalla pienten yritysten asiointimahdollisuuksia sähköisen tiedonsiirron käyttöä tehostamalla ja yhdistämällä eri viranomaisten tarvitsemien tietojen keruuta. Julkista erityisrahoitusta kehitetään tehokkaammaksi ensisijassa markkinoiden puutteita paikkaamalla ... kansainvälistymistä edistäviä rahoituspalveluja...kehitetään. Vientiyrityksille turvataan kansainvälisesti kilpailukykyiset rahoituspalvelut. Yritystukia suunnataan ... toimintaedellytysten kehittämiseen ottaen huomioon tasapainoisen aluekehityksen vaatimukset. Tukien vastikkeellisuutta lisätään ja poistetaan tukiohjelmaa koskevia toimialarajoituksia...yritystukijärjestelmän toimivuutta parantamalla tukiohjelmien seurantaa ja valvontaa. Rahoitustukien vaikuttavuuden arviointia lisätään ja kehitetään...Alueellista investointi-, kehittämis- ja pienyritystukea koskevat säädökset uudistetaan. Yritystukien myöntämiskäytäntöjä ja menettelytapoja työvoima- ja elinkeinokeskuksissa yhtenäistetään. (Korostus T. T.)

⁴¹⁴ Allèn & Karhu (2003 c) s. 160–164.

⁴¹⁵ Vartiainen & Ylä-Anttila 80–85.

⁴¹⁶ Suomen vuosisata s. 111.

⁴¹⁷ Meinander s. 493.

⁴¹⁸ Yrittäjyys-hanke oli pitkälti samansisältöinen kuin vuonna 1995 käynnistetty ”Yrittäjyysvuosikymmen”-hanke, jota pyöritti suomalaisuuden liitto ja jota rahoittivat mm. KTM, OPM ja TM. Päällekkäisyyden vuoksi Yrittäjyysvuosikymmen -hanke päätettiin lopettaa. Tiedonanto KTM Lehtonen 4.4.2006.

Myöhemmillä hallituksilla oli vielä tätäkin laajempia yrittäjyyslinjauksia. Varsinaisesti seuraava, lyhytikäinen Anneli Jäätteenmäen hallitus (17.4.2003–24.6.2003) jatkoi Matti Vanhasen hallituksena (24.6.2003–19.4.2007). Hallitusohjelman esipuhe alkaa sloganilla ”Työllä, yrittämisellä ja yhteisvastuulla uuteen nousuun”. Jo esipuheessa yrittämisen vaikutukset yhteiskunnan kehittämisessä mainitaan useasti, samoin varsinaisessa ohjelmassa ja ohjelmaan sisältyi vielä erillinen ”Yrittäjyyden politiikkaohjelma”. Yrittämisen tukemisen tärkeys on mainittu päästrategian linjauksen lisäksi⁴¹⁹ talous- työllisyys- ja veropolitiikan,⁴²⁰ tasa-arvopolitiikan⁴²¹, koulutus-, tiede- ja kulttuuripolitiikan⁴²², aluepolitiikan⁴²³, kuntapolitiikan⁴²⁴, elinkeinopolitiikan⁴²⁵ ja maatalouspolitiikan osioissa⁴²⁶. Yrittäjyyden politiikkaohjelman⁴²⁷ tavoite on selvittää, miten kannustetaan yrittäjäuralle, edistetään aloitus- ja kasvuvaiheen pienten ja keskusurten yritysten toimintaa ja laajentumista ja naisyrittäjyyttä, sovitetaan lainsäädäntöä myös pienten yritysten tarpeisiin, helpotetaan yrittäjien sukupolvenvaihdoksia, sovitetaan yhteen vanhemmuuden ja yrittäjyyden vaatimuksia ja kehitetään yrittäjien sosiaaliturvan kannustavuutta.

Vanhasen hallitus jatkoi Lipposen II hallituksen linjaa⁴²⁸, joten hallitusohjelman muutoksetkaan eivät juuri vaikuttaneet yrittäjyysohjelmiin. Ohjelma on samanhenkinen kuin EU:n yrittäjyysmyönteisyys, jonka kehittymiseen palataan luvussa 4.10. Ohjelmassa on samoja toimenpide-ehdotuksia, kuin EU:n Vihreässä kirjassa yrittäjyydestä ja ”Yrittäjyyden edistäminen Euroopassa” -ohjelmassa. Tämä ei ehkä ole sattuma: KTM:n Annukka Lehtonen on kertonut, että Vihreän kirjan sisältöön vaikutti EU:n yritystoiminnasta ja tietoyhteiskunnasta vastannut komissaari Erkki Liikanen, joka pyysi KTM:ää tuottamaan ideoita yrittäjyyttä edistävästä toimenpiteistä.⁴²⁹ Kokonaisuutena teollisuuden ja muun yritystoiminnan merkitys työllistäjänä, vientitulojen tuojana ja alue- ja maatalouspolitiikassa on ollut esillä useissa hallitusohjelmissa. Mikrotaloudelliset tekijät, kuten yritystoiminnan uusi palvelurooli ja pk-sektori, sisällytettiin ohjelmiin selkeämmin 1980-luvun alussa. Sananmukaisesti yrittäjyyden edistämisen painotus kasvoi ohjelmissa 1990-luvun alussa merkittävästi. Lisäksi pääosin 1990-luvulla ilmestyivät yritystoiminnan yhteydet teknologiaan, koulutukseen, innovaatiotoimintaan ja yleiseen hyvinvointiin. Vastaavasti jokseenkin täysin katosi 1990-luvulla esimerkiksi valtion oman yritystoiminnan korostaminen. Työllistämisen merkitys säilyi, mutta se rakentui toisella tavalla. Aiemmin toivottiin ja vaadittiin, että yritykset työllistäisivät. Myöhemmin yrityksille kuvattiin luotavan paremmat toimintaedellytykset ja sen avulla ne pystyisivät työllistämään.

⁴¹⁹ Matti Vanhasen I hallituksen ohjelma s. 9.

⁴²⁰ Ibid. s. 8,11.

⁴²¹ Ibid. s. 14.

⁴²² Ibid. s. 23.

⁴²³ Ibid. s. 27.

⁴²⁴ Ibid. s. 32.

⁴²⁵ Ibid. s. 36.

⁴²⁶ Ibid. s. 40.

⁴²⁷ Ibid. s. 53.

⁴²⁸ Rouvinen & Väänänen s. 60.

⁴²⁹ Tiedonanto 4.4.2007 KTM Lehtonen.

Hallitusohjelmat ovat olleet paikoin hyvin ylimalkaisia, joskin ne ovat konkreetisoituneet, ohjeellistuneet ja tarkentuneet hallitus hallitukselta. Yrittäjyyden kannalta niissä on otettu huomioon yhä useampia kehittämismenetelmiä ja ihmisryhmiä. Ohjelmat ovat kuvanneet koettua asioiden tärkeysjärjestystä ja vaikutteita on tullut yhä enemmän ulkomaailmasta. Poliittisten vaikutteiden analyysi, tässä tapauksessa yrittäjyyspainotuksen lisääntymisen syiden löytäminen, on tällä tavoin vaikeaa. Trow on todennut, että politiikan tutkijan on vaikea saada tietoa epävirallisista keskusteluista ja todellisesta poliittisesta päätöksenteosta eli siitä, joka todella vaikuttaa valittuihin keinoihin ja lopputuloksiin.⁴³⁰ Kiinnostuksen kohdistuminen ensin pk-yritysten ja sitten yrittäjyyden toimintaedellytysten edistämiseen on sekä muualla maailmassa että Suomessa tapahtunut politiikassakin 1970-luvun lopulta alkaen. Sitä ei silti kannata yksinkertaistaa pk-yritysten tai yrittäjyyden tärkeyden uutta huomaamista korostavaksi ajatukseksi. Tärkeämmäksi teemaksi nousevat, mitä sillä on tarkoitettu, kuka havaitsi, missä, minkä perusteella, miksi ja mitä siitä seurasi.

4.8 Suuret ja pienet yritykset

Edellä näkyi pk-yritysten ja yrittäjyyden korostuksen määrällinen kasvu ja laadullinen muutos poliittisessa kielenkäytössä. On vaikeaa kuvata yksinkertaisesti tai tilastollisesti, miten kielenkäytön muutos on vaikuttanut todellisuuteen. On mahdollista luetella ja laskea uusia toimia, joita ohjelmissa kerrotaan aloitettavan, mutta osa niistä on melko abstrakteja.

Seuraava taulukko kuvaa vuodesta 1986 alkaen suomalaisen yrityskannan muutosta kappalemäärin (= alkaneet miinus lopettaneet yhteensä):

TAULUKKO 7. Aloittaneet ja lopettaneet yritykset 1986–2004.⁴³¹

1986	4 160
1987	5 334
1988	6 199
1989	7 102
1990	2 101
1991	-2 250
1992	-1 548
1993	700
1994	N.A. (tilastointitavan muutos)
1995	8 429
1996	4 106
1997	4 807
1998	3 947
1999	1 632
2000	2 047
2001	1 237
2002	2 333
2003	2 440
2004	2 744

⁴³⁰ Trow s. 4553.

⁴³¹ Suomen tilastollinen vuosikirja 2004 s. 195.

1970-luvun lopulla alkanut yritysten uusperustannan kasvu jatkui, mutta tässä taulukossa näkyy nettokasvu. 1980-luvun lopun talouden nousukautena kasvu oli suurta, mutta kääntyi pahimpina lamavuosina negatiiviseksi. Heti sen jälkeen tilastointitapaa muutettiin, mikä hankaloittaa vertailua. Ennen vuotta 1995 tilastoissa olivat työnantajina toimineet ja/tai liikevaihtoverovelvolliset yritykset. Vuodesta 1995 lähtien tilastoitiin arvonlisäverovelvolliset yritykset ja/tai työnantajina toimineet. Arvonlisäverovelvolliseksi tuli paljon laajempi yritysjoukko kuin oli ollut liikevaihtoverovelvollisia. Käytännössä palveluala tuli silloin mukaan, samoin maatalous. Siksi ennen vuotta 1995 erittäin suuri määrä yrityksiä on puuttunut tilastosta. Tällä on suuri merkitys myös kasvun tarkastelun kannalta. Vuonna 1995 oli poikkeuksellinen kasvupiikki, joka johtuu osin tilastointitavan muutoksesta. Sen jälkeen yritysten lukumäärän kasvu on ollut vaimeaa verrattuna 1980-lukuun. Huomionarvoista on, että vuosina 1986–1989, yhteensä neljän vuoden aikana, oli yhteenlaskettu yritysten lukumäärän lisäys suurempi kuin koko 1990-luvulla. Se oli tuolloin myös yli kaksinkertainen verrattuna vuosien 2000–2004 yhteenlaskettuun kasvuun. Erot ovat sitäkin merkittävämpiä, kun tiedetään, että ennen tilastointitavan muutosta suuri joukko yrityksiä puuttui tilastoista. 1980-luvun kasvu on voinut olla vielä paljon suurempaa, kuin tilastoista näkyy. Siten myöhempi kehityskin ikään kuin kutistuu.

Hallitusten yrittäjyysohjelmien laajuus ja syvällisyys ovat kasvaneet, mutta yritysten lukumäärän kasvu on vaimentunut tai ollut paljon vaimeampaa kuin 1980-luvulla. Synnyttikö yritysten lukumäärän kasvu 1980-luvulla nousukauden, vai oliko se seuraus? Lama ainakin vähensi yritysten määrää. Onko ohjelmilla pyritty yritysten lukumäärän kasvattamiseen? Siinä ei tilastoista päätelleen oltu kovin menestyksellisiä. Onko pyritty yritysten laadun kasvattamiseen? Panostamista yritysten synnyttämiseen on perusteltu uusien työpaikkojen luomisella tai muualta poistuvien työpaikkojen korvaamisella. Lisäksi, jos uusia yrityksiä syntyy, voi osa niistä myös kasvaa kohti suurempia ja merkittävämpiä kokoluokkia. Näin näki pk-yritysten merkityksen esimerkiksi Honko⁴³². Jo synnytyessään keskisuuria yrityksiä voi muodostua vain, jos ne ovat olleet aiemmin osia suuremmista yrityksistä.

Suurten yritysten merkitys on pysynyt erittäin tärkeänä. Keskeisille infrastruktuuritoimialoille ei uusia, pienestä kasvaneita yrityksiä ole tullut. Pienet yritykset ovat edelleen eräänlaisia täydentäjiä, mutta niille tuli myös uusia tehtäviä innovaatiotoiminnassa ja markkinoiden tulkinnassa. Vuonna 2003 henkilöstömäärällä mitaten Suomen sata suurinta yritystä työllisti noin 22 prosenttia kaikista yrityksissä työskentelevistä, ja niiden liikevaihto oli noin 28 prosenttia kaikkien yritysten liikevaihdosta. Liikevaihdoltaan suurimpaan luokkaan kuuluvien 854 yrityksen maksamat palkat olivat noin 43 prosenttia kaikkien yritysten maksamista palkoista.⁴³³

Teollisuusyrityksissä huomattavimmat kasvuprosentit yritysten lukumäärässä, henkilöstössä ja liikevaihdossa olivat 20–99 hengen yrityksissä vuosina

⁴³² Honko (1979) s.128.

⁴³³ Suomen tilastollinen vuosikirja 2004 s. 196–197.

1994–2004⁴³⁴. Vähittäis- ja tukkukaupan alalla ei aivan samanlaista ollut havaittavissa 1999–2004. Yritysten lukumäärä ja henkilöstömäärä on prosentuaalisesti kasvanut eniten 50–249 hengen yrityksissä. Miltei kaikissa muissa kokoluokissa tilanne kääntyi alaspäin.⁴³⁵ Suurinta kasvua kummallakaan toimialalla ei tapahtunut pienimmissä yrityksissä, joita oli ylivoimaisesti suurin määrä, vaan yritysten keskiluokassa.

Useasti on tässä työssä todettu, että talouskasvun sodanjälkeisten lähteiden, suuryritysten ja kasvaneen julkishallinnon⁴³⁶ havaittiin länsimaissa tulleen tiensä päähän. Mikä tämä umpikuja sitten oli? Cox totesi 1980-luvulla, että Yhdysvalloissa suuryritykset olivat 1960-luvun lopulle asti selvinneet hyvinvointipolitiikan ja suurten palkkaratkaisujen aiheuttamasta kustannusten noususta siirtämällä korotukset tuotteiden hintoihin. Tämä sai aikaan jatkuvan inflaation, joka alettiin nähdä talouden uudistamisen jarruna. Samalla globaali hintakilpailu kiristyi, mikä lisäsi painetta tuotteiden ja tuotantoteknologioiden uudistamiseen. Työntekijäjärjestöjen vahva ote rajoitti työelämän uudistuksia ja työn uudelleenorganisointia. Kasvava hyvinvointipolitiikka nieli verottamalla rahaa. Tämä alkoi häiritä tahoja, jotka joutuivat mielestään liian suurella osuudella rahoittamaan suurta julkista sektoria. Suurtyöttömyyden ja järjestelmän romahdamisen pelossa hallitukset liittoutuivat poliittisesta kokoonpanosta riippumatta suuryritysten kanssa saadakseen aikaan niitä tyydyttävät olosuhteet. Se tarkoitti kieltäytymistä palkankorotuksista, työelämän joustojen vaatimista ja julkisten menojen leikkaamisesta.⁴³⁷

Teknologian kehittäminen ja automaation lisääminen mahdollistivat tuotannon tehokkuuden kehittämisen ja joustavuuden, pienemmän työntekijämäärän ja osin myös vähemmän koulutetun (= huonommin palkatun) käyttämisen automatisoituneissa prosesseissa. Vastaavasti tarvittiin huippukoulutettuja ja -palkattuja henkilöitä kehittämään uutta teknologiaa. Tämä levitti palkkahaitaria ja vähensi työntekijöiden keskinäisen palkka- ja muun solidaarisuuden kokemusta, mikä ei yrityksille ollut lainkaan huono vaihtoehto.⁴³⁸ Samalla voitiin ulkoistaa useita töitä muodostamalla uusia alihankintayrityksiä, verkostoimalla niitä ja työllistämällä uusia yksinyrittäjiä. Näissä yrityksissä palkkataso saattoi olla alempi. Toisaalta voitiin sitouttaa yritykseen ja sen arvoihin työntekijöitä, joilla oli erityistaitoja ja osaamista antamalla heille suurempia vapauksia, esimerkiksi työn inhimillistämistoimilla, tiimiyttämisellä ja itseohjautuvuuden korostamisella.⁴³⁹

Suuryritykset ja niiden merkitys eivät kadonneet, vaikka niistä hävisi suuri määrä työpaikkoja erityisesti teollisuudessa. Edellistä tulkintaa noudattaen ne ja yhteiskunta organisoituvat uudelleen. Tätä voisi kutsua hyvin suureksi management-projektiksi. Boltanski ja Chiapello ovat viitanneet samaan. 1970-luvulta alkaen muutoskuviossa oli kyse suurten yritysten toiminnan ja strategi-

⁴³⁴ Suomen tilastollinen vuosikirja 2004 s. 197.

⁴³⁵ Ibid. s. 199.

⁴³⁶ Kyrö (2006) s. 108–110.

⁴³⁷ Cox s. 279–284.

⁴³⁸ Ibid. s. 321–322.

⁴³⁹ Ibid. s. 329–334.

sen johtamisen tietoisesta uudelleenorganisoinnista joustavuuden, tehokkuuden ja kilpailukykyyn takia. Pienille yrityksille siirrettiin markkinainformaation ja muun sovellettavan tiedon tehokkaan käsittelyn osuus. Suuret ja pienet yritykset toimivat verkostossa, pienet suurten monentasoisina alihankkijoina, ja lopullinen työnantaja olikin asiakas. Näin työntekijät tavallaan vapautuivat johdettavana olemisen ikeestä.⁴⁴⁰ Ranskalaiseen tilastoaineistoon tukeutuen Boltanski ja Chiapello ovat todenneet, että monilla aloilla suurten yritysten muodostamat ja käytännössä hallitsevat ryhmittymät (joihin sisältyvät itse suuryritykset, niiden alihankkijat, ”itsenäiset” yrittäjät, kumppanuudet, liittoutumat jne.) ovat kasvaneet suuremmiksi kuin koskaan aikaisemmin historiassa, huolimatta näennäisesti kasvaneesta pk-sektorin tärkeydestä. Pk-sektori on tullut yhä riippuvaisempi näistä suurista kokonaisuuksista, ja sen elintila itsenäisenä on muuttunut yhä kapeammaksi.⁴⁴¹

Jos kehitys selitetään näin, ovat sen indikaattorit ja tulokset olleet syitä, joiden takia pk-sektoriin oli 1970-luvulta alkaen kiinnitettävä huomiota. Osa vanhoista ja uusista pk-yrityksistä saattoi hyötyä suurten yritysten uudelleenorganisoinnista. Pk-yritykset saivat myös joukkona uutta arvostusta. Pk-sektorilla tapahtunut liikehdintä kiinnitti siihen lisähuomiota. Pk-sektorin ja siihen linkitetyn yrittäjyyden tärkeäksi nousemisessa oli kyse myös kansan- ja globaalitalouden pakolliseksi nähdystä selviytymisstrategiasta esimerkiksi siinä pelossa, että suuryrityksistä katoaa massiivisesti työpaikkoja. Tällainen tulkinta voitaisiin tehdä esimerkiksi Suomen lamakokemuksista. Vastaavaan selviytymistulkintaan tuli Robert Brockhaus 1990-luvun alussa arvioidessaan yrittäjyyskasvatuksen tarvetta ja tilaa Yhdysvaltojen ulkopuolella⁴⁴².

Yhteiskunnat eivät kuitenkaan muuttuneet yrittäjä- tai yritysyrityskunniksi. Yksityisellä sektorilla työskentelevien palkansaajien osuus kaikista palkansaajista on jopa pudonnut. Esimerkiksi vuonna 1950 Suomessa 73 prosenttia palkansaajista oli töissä yksityisellä sektorilla (= yrityksissä), 1980-luvun lopulla 60 prosenttia. Julkinen sektori kasvoi erityisesti opetustoimessa, terveydenhuollossa ja sosiaalitoimessa. Kasvua selittivät esimerkiksi suurille ikäluokille luodut uudet palvelut.⁴⁴³

4.9 Yrittäjyys- ja kasvupolitiikan yhteyksiä

”Miksi yrittäjyyttä?” kysyivät Paul Reynolds, Michael Hay ja Michael Camp, Global Entrepreneurship Monitor (GEM) -tutkimuksen tekijät vuoden 1999 tutkimusraportin johdannossa. Tutkimus mittasi kansalaisten yrittäjyysasenteita

⁴⁴⁰ Boltanski & Chiapello esim. s. 74–76.

⁴⁴¹ Ibid s. 220–224.

⁴⁴² Brockhaus s. 83.

⁴⁴³ Myrskylä s. 109–111.

useissa valtioissa. Tutkimus on toistettu useita kertoja, ja se on saavuttanut hyväksyntää ja soveltavaa käyttöä.⁴⁴⁴ Tekijät vastasivat kysymykseensä itse:

For many countries, the answer to this question lies in the greatest example of national commitment to entrepreneurship and economic progress: the United States.⁴⁴⁵

GEM-raportissa todettiin, että juuri Yhdysvalloissa yrittäjyyttä oli tuettu ja edistetty ja siten saavutettu merkittäviä tuloksia. Yhdysvallat on siksi yrittäjyyden mallimaa, jossa talousrakenteen muutos oli toteutettu onnistuneesti. Siksi muiden valtioiden oli syytä omaksua malli. GEM-tutkimuksella oli objektiivisuuspyrkimyksistään huolimatta tarkoitushakuisia tavoitteita. Se edusti tuotantoajankohtaansa hyvin.

Raportissa yhdistettiin yrittäjyys ja pienet yritykset. Reynolds, Hay ja Camp esittelivät taloudellisen kehityksen tuloksina: 1996 pienet yritykset loivat 1,6 miljoona työpaiikkaa, 15 prosenttia nopeimmin kasvavista yrityksistä vastasi 94 prosenttisesti työpaikkojen lisäyksestä, pienet yritykset (alle 500 henkeä) työllistivät 53 prosenttia yrityksissä työskentelevästä työvoimasta ja tuottivat 47 prosenttia yritysten liikevaihdosta ja 51 prosenttia bruttokansantuotteesta, 16 prosenttia kaikista yrityksistä oli alle vuoden vanhoja ja viimeiset 8 vuotta oli ollut talouskasvua (vuoteen 1999 mennessä).⁴⁴⁶ Yrittäjyys oli raportissa pk-sektorin dynaaminen voima joka loi talouskasvua, työpaikkoja ja hyvinvointia. Korostuksen kääntöpuoli on suuryritykset. Niille ei annettu merkitystä, mutta niiden toiminnasta kertovat prosentti- ynnä muut osuudet voi laskea edellisten perusteella. Suuryritysten osuus on 47 prosenttia työvoimasta, 53 prosenttia liikevaihdosta ja 49 prosenttia bruttokansantuotteesta. Pienten ja suurten yritysten merkitys on suunnilleen fifty-fifty.

Reynolds, Hay ja Camp totesivat Ison-Britannian hallituksen ottaneen mallia Yhdysvaltojen yrittäjämönteisyydestä.⁴⁴⁷ Iso-Britannia ei ollut ainoa valtio, joka teki tuolloin niin. Jukka Tarkka totesi vuonna 1983, että EVAn ajatuksena oli ”Yhdysvaltain esimerkin soveltuvien osien istuttaminen Suomen oloihin”, koska siellä markkinavoimat saneerasivat työelämää. Samalla yrittäjyyttä rohkaisti niin, että se synnytti 20 miljoonaa työpaiikkaa⁴⁴⁸. Tämä tapahtui Reaganin ensimmäisellä presidenttikaudella. Reaganin ohjelmaan kuuluivat reilut veroalennukset, sääntelyn purkaminen ja hallinnollisen tuhlauksen vähentäminen⁴⁴⁹.

Työn tuottavuus kasvoi Yhdysvalloissa toisen maailmansodan jälkeisenä aikana 1970-luvun alkupuolelle asti noin kolmen prosentin vuosivauhtia. Elin-taso kaksinkertaistui alle 25 vuodessa. Sen jälkeen tuottavuuden kasvu hidastui noin 1,2 prosenttiin vuosien 1973–1980 aikana, eikä merkittävästi kohentunut sen jälkeen, 1990-luvun puoleenväliin mennessä. Uusi nousu tapahtui 1990-

⁴⁴⁴ Tutkijat edustavat Babson Collegea, London Business Schoolia ja Kauffman Center of Entrepreneurial Leadership:ä.

⁴⁴⁵ Reynolds et al. s. 7.

⁴⁴⁶ Ibid.

⁴⁴⁷ Ibid.

⁴⁴⁸ Tarkka s. 280.

⁴⁴⁹ Bean s. 110.

luvun lopulla, jolloin vuosittainen kasvu oli suunnilleen 2,5 prosenttia. Kasvun moottoreina olivat Dan Steinbockin mukaan investoinnit ja innovaatiot lähinnä informaatioteknologiassa (= digitalisoituminen, ohjelmistot, prosessorit, verkottuminen, laitevalmistajat, internet)⁴⁵⁰ ja vähittäis- ja tukkukaupan toimintatavoissa, sekä kasvavat osakemarkkinat, jotka hyötyivät informaatioteknologian kehityksestä. Muun kansantalouden tuottavuuskehitys oli vaikeaa.⁴⁵¹

Reynoldsin, Hayn ja Campin korostama Yhdysvaltojen talouskasvu tapahtui 1990-luvun lopulla. Se perustui myös IT-alan pienyritystoimintaan, ohjelmistojen, palvelumuotojen ja viihteen kehittämiseen. Varsinaisina vetureina toimivat silti Hewlett-Packard, Intel, Compaq, Dell ja Microsoft, jotka olivat suuryrityksiä⁴⁵². Kasvu ei syntynyt pienyritystoiminnasta sinänsä. Kasvu syntyi uudistuvan toimialan kehityksestä, joka uusia infrastruktuureja luovan ja tarvitsevan luonteensa takia vaikutti muihinkin aloihin. IT-toimialan kasvu katkesi joksikin aikaa vuosituhaten alussa, mutta vähittäis- ja tukkukaupan alalla kasvu jatkui, koska ne omaksuivat käyttöönsä IT-alan kehittämiä tuotteita ja palveluja.⁴⁵³

EU:ssa ja sen edeltäjäjärjestöissä ei oltu ennen 1980-lukua kiinnostuneita pk-yrityksistä tai yrittäjyydestä ja niiden vaikutuksesta talouskasvuun. Euroopan yhdentymistä vauhdittaneen Rooman sopimuksen allekirjoituksesta 1957 lähtien 1970-luvulle asti Euroopan yhteisön fokus yrityspolitiikassa oli suuryrityksissä.⁴⁵⁴ Sama linja vallitsi samaan aikaan Suomen hallituksen ohjelmissa. Suomessa puhe kasvupolitiikasta elpyi 1970–1980-lukujen vaihteessa. 1980-luvun alussa EU:n kielenkäytössä alkoivat pk-yritykset tulla näkyvimmiksi ja niitä tukevia toimia käynnistettiin. Osasyynä oli maailmantalouden ongelmat ja euroskleroosiksi nimetty ilmiö 1980-luvun alussa. Sillä tarkoitettiin Länsi-Euroopan maiden talousvaikeuksia, kuten korkeaa työttömyyttä, hidasta kasvua, jälkeen jäämistä teknologisesta kehityksestä ja julkisen talouden suurta alijäämää verrattuna Yhdysvaltoihin ja Japaniin. Erityisesti OECD:ssä kannettiin tästä huolta. Euroopassa herättiin keskustelemaan, toimivatko markkinat tehokkaasti.⁴⁵⁵

Erityistä painoa oli havainnolla, että 1970–1980-lukujen vaihteessa Euroopan yhteisön silloisista jäsenmaista katosi kolme miljoonaa työpaikkaa. Vastavasti Yhdysvalloissa syntyi 15 miljoonaa uutta työpaikkaa. Selityksenä pidettiin Yhdysvaltojen joustavia työmarkkinoita. Euroopassa sanottiin olevan jäykkyyttä sosiaaliturvajärjestelmissä, ja korkean teknologian hyödyntämisessä oli puutteita. Pääomamarkkinat olivat heikot, eivätkä kilpailunrajoitukset ja muu sääntely kannustaneet pienyrittäjiä riskinottoon.⁴⁵⁶ Näkemyksen kritisoijat totesivat, että Yhdysvaltojen uudet työpaikat luotiin tuottavuuden kustannuksella. Ne syntyivät matalapalkkaisille palvelualoille, ja Euroopan tuottavuuden kasvu oli

⁴⁵⁰ Ns. IT-ala.

⁴⁵¹ Steinbock s. 1–3.

⁴⁵² Ibid. s. 3.

⁴⁵³ Ibid. s. 4.

⁴⁵⁴ Lundström & Stevenson s. 91–92.

⁴⁵⁵ Mannermaa s. 17.

⁴⁵⁶ Ibid.

parempi.⁴⁵⁷ Juha Siltala on analysoinut Yhdysvaltojen dynaamisuutta ja 1980-1990-lukujen talousihmettä: "...jää käteen lopulta lähinnä se tosiasia, että siellä uusia firmoja syntyi ja kasvoi 1990-luvulla nopeammin ja riskipääomaa sijoitettiin siellä auliimmin uusiin aluevaltauksiin kuin Euroopassa. Kasvu on perustunut saneerauksiin, vähittäiskaupan rationalisointiin ja velaksi kuluttamiseen." Taloustieteilijä Paul Krugmaniin viitaten Siltala on todennut Yhdysvaltojen kansantulon keskiarvon korkeuden per capita perustuvan siihen, että heidän "rikkaansa ovat niin paljon rikkaampia".⁴⁵⁸ Vastaavasti todella köyhiä on paljon.

Joka tapauksessa Schumpeterin korostamat innovaatiot, innovatiivisuus ja yrittäjyys, syklinen "luova tuho", joustavuus, pienemmät yksiköt ja teknologia-painotukset nousivat Euroopassakin talouselämän sanastoon ja sovelluksiin. Sama kehitys oli jo toteutunut Yhdysvalloissa. Vastakohtana tälle olivat aiempi halpaan energiaan perustunut fordistinen massatuotanto ja jäykkyys yhteiskunnassa. Muutos uuteen teknis-taloudelliseen paradigmaan vaati muutoksia koko yhteiskuntaan.⁴⁵⁹

Vuonna 1986 EU:n pk-yrityksiä suosivan ympäristön luomisen ohjelmassa korostettiin "Yrittäjyyden henkeä".⁴⁶⁰ Yrittäjyyskiinnostus kasvoi EU:ssa 1980-luvun lopulta alkaen. 1995 komissio esitteli pk-yritysten toimintaedellytyksiä koskevan toimenpidepaketin. Sen mukaan oli laajasti tunnustettu, että pienet ja keskisuuret yritykset ovat avainasemassa luomassa työllistämismahdollisuuksia ja kasvua EU:ssa. Samoin kuin Yhdysvalloissa aiemmin, pk-sektorin potentiaalia haluttiin vapauttaa poliittisin toimin ja tukiohjelmin. Yrittäjyys-käsitettä käytettiin tässä vaiheessa vähemmän, pääpaino oli SME-käsitteessä. Yrittäjämäisen kulttuurin käsite kyllä esiintyi toimenpideohjelman kohdassa, jossa on kyse "inhimillisten resurssien markkinoista"⁴⁶¹. Siinä on viitattu kasvatusta ja koulutusta koskevaan komission "Valkoisen kirjan" linjavetoihin. "Valkoinen kirja" ei kerro aiheesta mitään, ellei siksi luokitella kirjan yleistavoitteita. Tavoitteina oli vastata uudistuvalla koulutuksella työelämän ja työllisyyden vaateisiin teknis-taloudellisessa muutostilanteessa⁴⁶². Teknis-taloudellisella muutoksella tarkoitetaan informaatioyhteiskunnassa tarvittavia tietoja ja taitoja. Nämä ovat verrattavissa taitoihin, joiden tarpeellisuutta korostivat Henry, Hill ja Leitch työn toisessa luvussa.

Yrittäjyyskäsite alkoi korvata pk-yritys-painotukset EU:ssakin. EU:n Lissabonin huippukokouksessa 2003 valtionpäämiehet päättivät Lissabonin agendassa kehittää Euroopasta maailman kilpailukykyisimmän ja dynaamisimman talousalueen vuoteen 2010 mennessä. Kilpailijoina olivat Yhdysvallat ja Kaukoi-

⁴⁵⁷ Nielsen s. 4-5.

⁴⁵⁸ Siltala s. 325. Krugman sai taloustieteen Nobelin 2008.

⁴⁵⁹ Nielsen s. 17-20. Myös kansallisiin innovaatiojärjestelmiin, jotka ovat ajankohtaisia Suomessakin.

⁴⁶⁰ Lundström & Stevenson s. 91-92. Tämä tässä työssä useissa lähteissä esiintyvä käsite "yrittäjyyden- yrittäjyyshenki" kuulostaa ns. konsulttipuheelta. On mahdotonta jäljittää mistä se on alun perin julkilausumiin, tieteelliseen tekstiin yms. kotiutunut. Itse konsulttipuheen määrittelmistä katso esim. Ikonen (2006) s. 56.

⁴⁶¹ Small and medium sized enterprises. A dynamic source... s. 1, 11.

⁴⁶² White paper on education and training. s. 1- 4.

tä. Yhdysvalloissa oli koettu uusi nousukausi, mutta se oli toteutettu velkarakalla⁴⁶³. Lissabonin strategiaan kuului sisämarkkinoiden kehittäminen, tutkimus- ja innovaatiotoiminnan ja tieto- ja viestintätekniikan kehittämisen lisäksi yrittäjyyden edistäminen. Päämäärät listasi myös Heikki Salmi, joka oli tuolloin EU:n komissiossa kabinettipäällikkönä. Yrittäjyyden perusolemuksen kuuluvat luovuus ja innovaatiot, jotka ovat kilpailukykyisen talouden moottori: ”Yksilötasolla yrittäjähenkiset ihmiset pystyvät päästämään irti todellisen potentiaalinsa ... Talouskasvun kiihdyttäminen edellyttää, että yhä useammat ihmiset ryhtyisivät yrittäjiksi...”⁴⁶⁴ Tässä näkyy yrittäjyyden yksilöllistymisen ja psykologisoitumisen, jotka ovat yrittäjyyden kielenkäytön uusimpia ilmauksia.

Salmen toteamus yhä useamman ihmisen ryhtymisestä yrittäjäksi tarkoittaa tilastoiksi muutettuna ennustetta palkkatyösuhteiden vähenemisestä. Aina-kaan Suomessa väkiluku ja työssäkäyvien määrät eivät ilmeisesti nykyisestä nouse, ilman merkittävää siirtolaisuutta. Jarmo Palm onkin todennut, että ”työn ja tuotannon uudelleenorganisointuminen hämärtää palkkatyön ja yritysmuotoisen työn rajoja”. Palm on havainnut rajojen hämärtymisen aiheuttavan ongelmia eläke- ja työttömyysturvan määrittelykysymyksissä⁴⁶⁵. Vaikka työtehtävä sinänsä pysyisikin samana – tehdään sitä sitten yrittäjänä tai palkansaajana –, on työeläkkeen maksaja olennainen kysymys. Työeläke on 1960-luvulla luodun järjestelmän luomisesta lähtien ollut suurin palkkaan liittyvä pakollinen henkilöstökulu organisaatioissa. Yrittäjät ovat maksaneet eläkkeensä itse ja kustannussyiden takia usein alamittaisena, mikä on johtanut usein surullisen pieniin eläkkeisiin. Eläkejärjestelmän kestävyys väestön ikääntyessä onkin mainittu yhdeksi suurimmaksi haasteeksi kasvupolitiikassa⁴⁶⁶. Tämä johtaa ajattelemaan, että yrittäjäksi ryhtymisen edistämällä on haettu ongelmaan ratkaisua. Se tarkoittaisi työeläkkeen maksamisen päävastuun siirtoa organisaatioilta työntekijöille itselleen.

EU:n korostama talouskasvun ja yrittäjyyden tai yritteliäisyyden yhteys ei ollut EU:n oma 1900-luvun lopun havainto. Tutkijapiireissä ei aiheesta ole valinnut yksimielisyyttä, mutta tutkimuskohteena se on ollut hyvin pitkäikäinen. Arvostetut yrittäjyystutkijat Martin Carree ja Roy Thurik ovat todenneet:

Many economists and politicians now have *an intuition* that there is a positive impact of entrepreneurship on the growth of GDP⁴⁶⁷ and employment. Furthermore many stress the role of entrepreneur in implementing innovations. ⁴⁶⁸ (Korostus T. T.)

Hyytinen ja Rouvinen ovat todenneet, että ”keskivertoyrittäjyyden ja talouskasvun välinen syy-seuraussuhde ei ole lainkaan selvä uusimman empiirisen kasvututkimuksen valossa”. Yrittäjäksi valikoidutaan, ja olisi saatava vali-

⁴⁶³ Steinbock s. 4.

⁴⁶⁴ www.stat.fi/tup/tieto aika/ta_11_03_heikkisal mi.html?tulosta

⁴⁶⁵ Palm s. 68–69.

⁴⁶⁶ Sovala & Jokinen & Kerola & Sourama & Taro & Tuovinen & Mäki & Tuukkanen s. 23–26.

⁴⁶⁷ Gross Domestic Product, bruttokansantuote.

⁴⁶⁸ Carree & Thurik s. 440.

koiduiksi niitä, jotka kykenevät tuohon vaativaan työhön tuloksellisesti.⁴⁶⁹ Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen (VATT) johtaja Jaakko Kiander on todennut, ettei yrittäjyysasteen ja talouden kasvuvauhdin välillä näytä olevan kehittyneissä markkinatalousmaissa riippuvuutta. OECD-maissa yrittäjyysaste korreloi negatiivisesti työn tuottavuuden ja henkeä kohti lasketun reaalityulojen tason kanssa.⁴⁷⁰

Yrittäjien lukumäärän lisäys ei siis kasvattaisi taloutta. Yrittäjiä oli GEM-tutkimuksen mukaan lukumääräisesti ja väkilukuun suhteutettuna paljon matalan tulotason maissa, jolloin kyse on ollut niin sanotusta pakkoyrittäjyydestä. Talous tosin kasvoi Suomessakin 1990-luvun laman jälkeen, samoin yritysten määrä jonkin verran. Yhdysvalloissa tehdyssä analyysissä ne osavaltiot, joissa yritysten selviytymistä kuvaavat tilastoluvut ovat olleet heikoimmat, ovat olleet kaikkein parhaiten toimeentulevien joukossa.⁴⁷¹

Acs ja Audretsch ovat esittäneet kaksi vaihtoehtoista hypoteesia kansantalouden kasvussa keskeisenä pidetystä innovaatiotoiminnasta. He eivät valinneet kumpaakaan, vaan ehdottivat jatkotutkimuksia. Ensimmäisen hypoteesin mukaan pienet yritykset ovat aina tehneet innovaatioita, mutta niitä ei ole saatu mitattua tarkasti tai innovaatioiden määrittelyssä on ollut puutteita.⁴⁷² Pienten yritysten innovaatioherkkyys ei olisikaan uusi asia eikä keksintö. Tässä työssä on viitattu mahdollisuuteen, että aiempi yleinen makrotaloudellinen kiinnostus ja analyysimenetelmien puutteet ovat voineet selittää tulkintaa pienten yritysten vähäisestä merkityksestä. Tällaiseen on viitannut myös Saarinen⁴⁷³. Toinen Acsin ja Audretschin hypoteesi oli, että taloudelliseteknologinen ja sosiaalinen ympäristö muuttuivat (1970-luvulla) ja tuotannollinen etu siirtyi suuremmilta pienemmille yrityksille. Pienyritysten tehottomuus innovaatiotoiminnassa olisi ollut totta tiettyyn ajankohtaan asti, mutta sitten olosuhteet mahdollistivat innovoinnin myös niissä.⁴⁷⁴

Mirjam Van Praag ja Peter Versloot ovat tehneet yhteenvedon kymmenistä yrittäjyyden kasvuvaikutustutkimuksista. He ovat todenneet ”yritteliäillä yrityksillä” olevan oma ja erityinen tehtävä taloudessa. Yritteliäät yritykset täyttävät ainakin yhden näistä ehdoista: niillä on alle 100 työntekijää, niiden ikä on alle 7 vuotta ja ne ovat uusia markkinoilla. Nämä tuottavat merkittävän osan työpaikoista, taloudellisesta kasvusta ja kaupallistavat innovaatioita. Muutkin (= suuremmat, vanhemmat) yritykset ovat olleet tärkeitä, koska ne tuottavat BKT:stä suuren osan, maksavat parempia palkkoja, ovat vakaampia ja tuottavat ja omaksuvat enemmän innovaatioita.⁴⁷⁵ Andre Van Stel, Martin Carree ja Roy Thurik ovat todenneet yrittäjätoiminnan vaikuttavan talouskasvuun eniten kehittyneissä maissa, joissa on monipuolisesti suuria yrityksiä, joiden kanssa pienemmät voivat muodostaa verkostoja⁴⁷⁶.

⁴⁶⁹ Hyytinen & Rouvinen ss. 152–153.

⁴⁷⁰ Kiander ei sivunumeroa, johdanto.

⁴⁷¹ ”Fostering” s. 43.

⁴⁷² Acs & Audretsch s. 73.

⁴⁷³ Saarinen s. 61.

⁴⁷⁴ Ibid.

⁴⁷⁵ van Praag & Versloot s. 353.

⁴⁷⁶ van Stel & Carree & Thurik s. 10–11.

Suurilla yrityksillä on ollut suuri merkitys pk-sektorin kasvulle myös koska ne ovat aikaansaaneet outsourcing-, spinoff- ja spillover-ilmiöitä. Tehokkuutta hakiessaan ne ovat ulkoistaneet toimintojaan ja niiden tutkimus- ja kehitystyön tuloksena on syntynyt uusia yrityksiä. Lisäksi ne ovat ostaneet pienempiä yrityksiä, jotka ovat tuottaneet kaupallisesti merkittäviä innovaatioita. Suomesakin suuri osa pk-yrityksistä on suuryritysten edellä nimettyjen toimien tuotteita. Mielenkiintoista on, että suomalainen pk-yrityksen määritelmä ei ole ottanut huomioon EU:n komission riippumattomuusehtoa. Ehto kuvaa, kuinka suuri osa pienemmistä yrityksistä on suurempien omistamia eli epäitsenäisiä. Kun kyseistä ehtoa ei ole käytetty, näyttää Suomessa pk-yritysten joukko suuremmalta ja merkityksellisemmältä. Vastaavasti suurten yritysten lukumäärä supistuu noin kymmenesosaan siitä, mitä se olisi ehtoa käytettäessä. Tämä voi olla esimerkki tavasta häivyttää suurten yritysten osuutta ja korostaa pk-sektoria.

Suomessa talouden yhdeksi perusongelmaksi on mainittu jo 1960-luvulta lähtien yrittäjien ja yritysten liian vähäinen lukumäärä⁴⁷⁷. Luvun 4.2. tilastot kertoivat kehityksen usealta vuosikymmeneltä, ja trendi oli pitkään laskeva. Lukumääräisesti asukasta kohden yrityksiä on ollut 1950-luvulla enemmän.⁴⁷⁸ Joskin suuri osa oli maatalousyrityksiä ja maatalouden merkitys elinkeinona on yleisesti vähentynyt. Nykyään yrityksiä Suomessa on noin 250 000. Suhteutettuna asukasluukuun ja vertailtaessa muihin Länsi-Euroopan maihin on lukumäärää pidetty pienenä. Vaje on ollut laskijan, laskutavan ja intressien mukaan 50 000–100 000 yritystä.⁴⁷⁹ Suomen pieni väestö hajautuneena laajalle alueelle on myös selitys yritysten määrän vähäisyyteen. Länsi-Euroopan valtiot ovat paljon tiheämmin asuttuja. Jokainen yritys tarvitsee kohtuullisin kustannuksin saavutettavissa olevan asiakasjoukon ja tavarant- ja palveluntuottajaverkoston menestyäkseen. Tätä selitysmallia ei ole Suomen osalta tutkimuksissa paljon käsitelty. Edellä kuvatut ja talouskasvua hyödyttävän yrittäjyyden määrittelyt eivät ole tukeneet yritysten lukumäärän lisäämistä, vaan niiden laadun kasvattamista.

Toiseksi Suomea koskevaksi uhaksi on mainittu jo vuosikymmeniä sitten toimivien yrittäjien ikääntyminen⁴⁸⁰. Laskelmissa se johtaa 10–15 vuoden kuluessa kymmenien tuhansien yritysten toiminnan loppumiseen, mikäli sukupolven- ja omistajanvaihdoksia ei tapahdu. Tämän seurausvaikutuksena on sanottu olevan massatyöttömyyttä, koska kyseisissä yrityksissä työskentelee satojatuhansia ihmisiä. Tämä on perusteltu näkökulma, mutta toinen näkökulma on, että mikäli toimintansa lopettavien yritysten markkinat pysyvät (= ne kuluttajat ja yritykset, jotka tarvitsevat lopettavien yritysten tuotteita), korvautuvat yrittäjän ikääntyessä lopettavat yritykset osin uusilla yrityksillä ja osin olemassa ole-

⁴⁷⁷ Mannermaa s. 72, Suomi uuteen nousuun s. 31.

⁴⁷⁸ Varsinkin jos maatilat lasketaan mukaan.

⁴⁷⁹ Nordberg s. 5–6. Tai esimerkiksi HS 6.9.2005 uutisessa "Aatos Erkon mukaan poliitikot latistivat yrittäjyyden Suomessa". Suomen Yrittäjien puheenjohtaja Eero Lehti toteaa: "Tilastokeskuksen pari vuotta vanhan laskelman mukaan Suomesta puuttuu 55 000 yrittäjää".

⁴⁸⁰ Esimerkiksi Honko (1978) s.127–129.

vat yritykset jakavat markkinoita. Työpaikat eivät silloin suoraan katoa. Jospa nämä markkinoita jakavat ja uudet yritykset olisivat myös entisiä tehokkaampia. Kävisikö se esimerkiksi ”luovasta tuhosta”?

4.10 Yrittäjyys psykologisena ilmiönä

EU:n komissio julkaisi 2003 ”Vihreän kirjan” otsikolla ”Yrittäjyys Euroopassa”. Vihreät kirjat ovat EU:n virallisia asiakirjoja, määrittelyssään ”keskustelualoitteita, joilla on toisinaan vaikutusta lainsäädäntöön”⁴⁸¹. Komission valikoimat asiantuntijat laativat niitä tärkeiksi katsotuista jäsenvaltioista koskevista aiheista. Ne ovat poliittisia dokumentteja, kannan ilmauksia ja rohkaisevat keskusteluihin. EU:n käytännöissä julkaisun esityksiin pyydettiin ja odotettiin kommentteja. Näitä koottiin konferensseissa, seminaareissa ja kokouksissa. Vastauksia laativat kansalliset, alueelliset ja paikalliset viranomaiset, liike-elämän järjestöt, liike-elämän tutkijat, yksittäiset ihmiset sekä yliopistot. Noin 25:stä Euroopan ja Aasian maasta sekä Yhdysvalloista saatiin yhteensä lähes 240 kommenttia.⁴⁸² Julkaisu ja sen kommentit eivät ole sitoneet jäsenvaltioita. Suuri osa sen toimenpide-ehdotuksista on silti sovellettu käyttöön, koska EU:n jäsenvaltiot joutuvat mukauttamaan toimintaansa EU:n periaatteita vastaaviksi.

”Yrittäjyys Euroopassa” -teoksen johdannon sävy kuvaa julkaisua:

Euroopan on tuettava tehokkaammin yrittäjyyspyrkimyksiä. Eurooppa tarvitsee lisää uusia menestyviä yrityksiä, jotka haluavat hyötyä markkinoiden avautumisesta ja ryhtyä luoviin ja innovatiivisiin liiketoimiin laajemmassa mittakaavassa.⁴⁸³

Julkilausumassa näkyy tarve yhteiskunnallisiin, poliittisiin ja aatteellisiin uudistuksiin ja operaatioihin, joihin annetaan ohjeita. Myös julkaisun lukujen pää- ja väliotsikot kuvaavat tekstin luonnetta:

Johdanto - Yrittäjyys on haaste Euroopalle, Yrittäjyyden dynamiikka, Luovuuden ja innovatiivisuuden hyödyntäminen, Yrittäjyys synnyttää osaltaan työpaikkoja ja kasvua, Yrittäjyys on keskeistä kilpailukyvyn kannalta, Yrittäjyys vapauttaa potentiaalia, Euroopan unionin yrittäjyyden puutteet ja mahdollisuudet, Yrittäjyys ja poliittiset vaihtoehdot, Mitä yrittäjien määrän lisäämiseksi tarvitaan, Yrityksen perustamisen esteet, Riski ja siitä saatu palkkio, Kykyjen ja taitojen edistäminen, Yrittäjyys yhteiskunnan kaikkien jäsenten olottuville, Kuinka yrityksiä voi vauhdittaa kasvuun? Sisäinen yrittäjyys ja yritysten pääomasijoitukset, Kohti yrittäjyyden yhteiskuntaa, Positiivisempi asenne yrittäjyyteen, Yrittäjyyden rooli yhteiskunnallisten tavoitteiden saavuttamisessa, Koordinoitu lähestymistapa yrittäjyyttä koskevaan politiikkaan, Yrittäjyyttä koskevan politiikan yhteensovittaminen päätöksentekijöiden keskuudessa, Parhailta oppiminen, Kolme keskeistä toimintakokonaisuutta pyrittäessä kohti yrittäjyyden yhteiskuntaa, Esteiden poistaminen yritysten kehittymiseltä ja kasvulta, Yrittäjyyden riskien ja siitä saadun palkkion tasapainottaminen, Yrittäjyyttä arvostava yhteiskunta.

⁴⁸¹ europa.eu/documents

⁴⁸² Tiivistelmäraportti Vihreää kirjaa ”Yrittäjyys Euroopassa” seuranneesta julkisesta keskustelusta 19.10.2003.

⁴⁸³ Vihreä kirja s. 5.

Julkaisun taustana on lähteistä päätellen tutkimuksia ja tilastoja. Tekstin tyyli on silti poliittisen retoriikan muotoa noudattava. Tunteisiin vetoava komponentti on läsnä, ja paikoin tyyli on jopa hurmoksellista. Vihreän kirjan määritelmä yrittäjyydestä korostaa sen olevan ennen kaikkea ajattelutapa. Siihen kuuluu yksilön motivaatio, kyky tunnistaa ja pyrkiä toteuttamaan mahdollisuus yksin tai osana organisaatiota. Tarkoitus on luoda uutta arvoa tai taloudellista menestystä.⁴⁸⁴

Suuri osa kirjan lähteistä on EU:n tuottamia ja tilaamia tutkimuksia. Mukana on myös jäsenmaiden tutkimuslaitosten raportteja. Tässä työssä useasti lainatun David Audretschin itse tai ryhmässä tekemiin tutkimuksiin on viitattu usein. Hän on työskennellyt useissa yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa, muun muassa Indianan yliopistossa (Institute for Development Strategies), EIM Business and Policy Research-laitoksessa ja Rotterdamin Erasmus-yliopistossa (Centre for Advanced Small Business Economics).

”Yrittäjyys Euroopassa” edustaa kielenkäytöltään yrittäjyyden omaksumisen tarpeen uusinta astetta. Kyse on siitä, että kansalaisilta on puuttunut yrittäjyysasennetta. Seuraavassa analysoidaan, miten tämän asenteen puuttumista on kuvattu.

4.11 Yrittäjyysasenteiden korjaaminen

Pertti Kettunen vertasi 1983 SYKL:n toimeksiannosta julkaistussa ”Yrittäjäkirjassa” yrittäjyyttä ”yrittäjyyden ideologiaan”, aatteeseen tai yrittäjähengen. Ideologia on oman työn ja oman toimeentulon yhteys. Tekemällä enemmän ja paremmin töitä on ansaittava enemmän. Vastakohta tälle on valtion ja sen jakamiin avustuksiin luottaminen ja ahkeran työn teon liian vähäinen vaikutus toimeentuloon. Tällainen asenne on Kettusen mukaan aikaansaanut **talonpoikaisyhteiskunnasta** tutun perinteisen työn ja toimeentulon yhteyden hämärtymisen, joka rapauttaa koko yhteiskuntaa.⁴⁸⁵ Tor Bergman, Ari Elo, Ilpo Siro ja Lasse Viljanen totesivat vuonna 1980 asennetematikasta ja oikeasta hengestä:

Yrittäjyys on nähtävä laajana yrittämisilmastosta ja -hengestä sisältönsä saavana ”kattokäsitteenä”. Tämä ensi sijassa henkistä laatua oleva ilmiö saa konkreettisen ilmentymänsä eri aikoina ja eri paikoissa kovin erilaisissa muodoissa.⁴⁸⁶

Vastaavasti Kari Hietala totesi 1987 ”Yrittäjyyskirjassaan”:

...kirja selvittää yrittäjähengeä, yrittäjyyden ei-aineellisia taustatekijöitä, jotka ilmevät motivaatioina, asenteina jne. Näiden ei-aineellisten tekijäin merkitys tulee edelleen korostumaan tulevaisuudessa, kun tuotannon aineelliset edellytykset alkavat olla kunnossa. Kirjassa osoitetaan, että yrittäminen on ennenkin ollut asennetekijöistä kiinni, ja että yrittäjähengi on kenties tärkein kulttuureja nostava ja laskeva tekijä.⁴⁸⁷

⁴⁸⁴ Vihreä kirja s. 6.

⁴⁸⁵ Kettunen s. 12.

⁴⁸⁶ Bergman & Elo & Siro & Viljanen s. 6.

⁴⁸⁷ Hietala s. 10.

Henki-painotukset eivät ole uusia, vaan vastaavia on esiintynyt aiemmin tutki-joillakin, kuten Sombartilla, McClellandilla, Weberillä ja poliittisilla puolueilla. Hengen korostaminen on lisääntynyt, joten hengestä lienee tullut pulaa. Tähän viittaavat tutkimuksetkin. Jyrki Haikosen ja Pentti Kiljusen laatimassa EVA:n mielipidetutkimusraportissa ”Mitä mieltä suomalainen” todetaan vuosilta 1984–2003 kootun aineiston perusteella, että ”vain hullu” ryhtyy yrittäjäksi turvallisen palkkatyön sijasta.⁴⁸⁸ Michelsenin mukaan suomalaiset tekevät työtä rahan vuoksi, suuren osan mielestä työ haittaa vapaa-aikaa ja työaikaa olisi syytä lyhentää. Lisäksi suomalaiset pitävät yrittäjiä ja yrittäjän työtä vahvasti työsidonnaisina⁴⁸⁹. Michelsen on tarjonnut selityksiksi muun muassa rakennetekijöitä: siirtyminen maatalousyhteiskunnasta teolliseen yhteiskuntaan, pääomapula, teollisuuden kapea rakenne ja raaka-aineperusta, verotus ja konkurssiuhka. Tärkeimpänä Michelsen on pitänyt sitä, että Suomi on ollut voimakkaan kollektiivinen, kansallinen ja valtiokeskeinen yhteiskunta.⁴⁹⁰

Mika Pajarinen ja Petri Rouvinen ovat selvittäneet suomalaisten yrittä-juysasenteita. Suomalaiset poikkeavat monessa suhteessa muista maista. Suomalaiset pitävät yrittäjyyttä palkkatyöhön verrattuna vähemmän houkuttelevana kuin minkään muun maan kansalaiset (EU-25, Islanti, Liechtenstein, Norja, Yhdysvallat). Suomalaiset ovat haluttomampia käyttämään aikaa ja varojaan yrittäjyyteen liittyvien kysymysten selvittämiseen. Suomalaiset uskovat julkiseen valtaan ja virkamiehiin yrittäjyyteen liittyvän tiedon lähteenä. Suomessa (ja Euroopassa) yrittäjyyteen valikoidutaan negatiivisesti, ja ”parhaat aivot” suuntautuvat palkkatyöhön. Lisäksi suomalaiset ovat haluttomia palkkamaan työntekijöitä ja kasvattamaan yrityskokoa. Poikkeuksellisen suuri osa kokee olevansa pakotettu toimimaan yrittäjänä.⁴⁹¹

On houkuttelevaa todeta mainittujen havaintojen selittävän yrittäjyyden esillä pitämistä. Suomi näyttää ei-yrittäjämäiseltä kulttuurilta ja joidenkin tulkin-tojen mukaisesti on lisäksi **muuttunut** sellaiseksi. Kyrö on todennut, että elinkei-novapauden, maa- ja metsätalouden merkityksen kasvamisen synnyttämä luon-teva yhteys kansantalouden ja yrittäjyyden välillä katkesi 1920- ja 1970-lukujen välillä. Silloin suurteollisuus kasvoi, hyvinvointiyhteiskuntaa rakennettiin suur-teollisuuden ja julkisen sektorin ehdoilla ja työmarkkinat ja koulutusmaailma institutionalisoituivat.⁴⁹² Talonpoikaiseen kulttuuriin ja sen arvojen merkitykseen yrittäjyyden ylläpidossa on viitannut myös Havusela. Hän on esittänyt mallin, jossa on eritelty palkkatyöntekijöiden kulttuuri, urasuuntautuneiden kulttuuri ja yrittäjyyttä tukeva kulttuuri. Talonpoikaiskulttuuri on kaikkien edellisten taustalla. Palkkatyön kulttuurin omaksuneet ovat unohtaneet talonpoikaiset arvot, vieroksuvat yrittäjäksi ryhtymistä, tukeutuvat yhteiskuntaan ja suhtautuvat työ-hön välineellisesti⁴⁹³. Urasuuntautuneiden kulttuurin omaksuneet saattavat toi-

⁴⁸⁸ Haikonen & Kiljunen s. 112–113.

⁴⁸⁹ Michelsen (2005) s. 22–24.

⁴⁹⁰ Ibid. s. 9–12.

⁴⁹¹ Pajarinen & Rouvinen s. 15–16.

⁴⁹² Kyrö (2004) s. 51.

⁴⁹³ Havusela (1999) s. 59–70, 98.

sinaan ryhtyä yrittäjiksi, mikäli katsovat sen edistävän uraansa⁴⁹⁴. Havuselan muotoileman ja käyttämän talonpoikaiskulttuuri-käsitteen tausta on 1800-luvun lopun maata omistavien pientuottajien kulttuuri. Hän on todennut muihin tutkimuksiin viitaten, että tämä koski suunnilleen neljäsosaa maaseudun ruokakunnista.⁴⁹⁵ Römer-Paakkanen⁴⁹⁶ on viitannut virkamieskulttuuri-käsitteeseen, jonka palkansaaja- ja suuryrityslähtöisellä ideologialla ja ehdoilla on EU:ssa edistetty yrittäjyyttä. Julkinen sektori on luonut säädöksiä ja ohjeita jotka etäännyttävät päätöksentekoa yrittäjän arkipäivästä.⁴⁹⁷ Römer-Paakkanen on Havuselaan viitaten nostanut esiin vielä suuryrityskulttuurin, joka ehkäisee yrittäjyyttä⁴⁹⁸.

Näissä näkemyksissä on voimallisesti korostettu tiettyä työehtoksen ja yrittäjyyden hukattua yhteyttä, joka on ollut Suomessa talonpoikaisyhteisöissä ja siellä ilmeisesti juuri maata omistavissa talonpojissa. Hieman samaan on viitannut Michelsen eli maatalousyrittäjyyden katoamiseen elinkeinorakenteen muutoksessa⁴⁹⁹. ”Suomalainen talonpoika on yksityisyrittäjän perikuva”, todettiin ”Yksityisyrittäjä”-lehdessä 1930-luvulla⁵⁰⁰. Näihin näkemyksiin maataloustyön ja yrittäjyyden yhteydestä ei mahdu kaupunkimainen kaupankäynti ja kaupanpito, porvarillinen yrittäjyyden laji tai 1800-luvun lopun voimakas uusi teollinen yrittäminen. Miettisen tulkinnassa sadan vuoden takaisesta liberalismiin kaudesta Suomessa on kaupankäynnillä oma arvonsa, mutta hänkin on korostanut agraarikulttuurin merkitystä⁵⁰¹. Peltomäen mukaan kauppiasta ei pidetty ”oikeana yrittäjänä” eikä kaupankäyntiä oikeana yritteliäisyytenä.⁵⁰² Tekniikkaa kehittävä tehtailija sai sen armon, koska vertautui jollakin tavalla isäntähahmoon⁵⁰³. Toisaalta – tuloksellisella yritteliäisyydellä pitäisi kaiketi olla yhteys tulotasoonkin: Riitta Hjerppe on todennut, että 1800-luvun puolenvälin tienoilla kauppiat ansaitsivat eniten. Liikennesektorilla oli hyvätuloisia laivanomistajia, ja itsenäisten ammattien harjoittajat, kuten lääkärit, asianajajat ja taiteilijat olivat varsin hyvin toimeentulevia⁵⁰⁴.

Peltomäki on kuvannut suomalaisen yrittämisen hengen kuvan muutosta sodanjälkeisessä Suomessa. 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa maaseutu ja sen työkeskeinen isäntä-ihanne oli yksityisyrittämisen peruskuva ja yrittäjyyden lähde. Se vaikutti myös itsenäisen teollisuusyrittäjän taustalla. Kuva alkoi kuitenkin hapertua. Yksi syy oli, että yleiskuva ei ollut vastannut todellisuutta kokonaisuudessaan. Se ei koskenut ihanteena tai tavoitteena suurta osa väestöstä eikä edes suurta osaa yrittäjäkunnasta. Maaseutu kävi ahtaaksi, jälleenrakennus oli teollisuusvetoista, eikä palvelualoilla ollut vielä tilaa. Rationalisointi, järjestäytyminen, keskittyminen ja monopolisoituminen lisääntyivät. Pienyrittäjien

⁴⁹⁴ Havusela (1999) s. 71.

⁴⁹⁵ Ibid. s. 58–59.

⁴⁹⁶ Römer-Paakkanen, joka väitteli perheyrittäjyysaiheesta 2002, on ollut jatkossa mainitun Valtiontilintarkastajien kertomuksen keskeinen tietolähde.

⁴⁹⁷ Römer-Paakkanen s. 71.

⁴⁹⁸ Ibid. s. 72.

⁴⁹⁹ Michelsen (2005) s. 10.

⁵⁰⁰ Peltomäki s. 122.

⁵⁰¹ Miettinen s. 13–17.

⁵⁰² Peltomäki s. 92, 101, 128–129, 133.

⁵⁰³ Ibid. s. 133.

⁵⁰⁴ Hjerppe s. 42.

asema kävi tukalaksi ja palkkatyö lisääntyi. Palkkojen noustessa ja ostovoiman kasvaessa alkoi syntyä mahdollisuuksia liike- ja palvelualan töihin. Työnantajan ja -tekijän roolit olivat liukuvia ja katteet pieniä. Näissä uudentyypisissä töissä tarvittiin kauppahenkeä ja ihmisiin vaikuttamisen taitoa. Tarvittiin henkisiä asioita korostavaa puhetapaa, jota vihdoinkin – päinvastoin kuin aiemmin – voitiin ryhtyä kutsumaan oikeaksi ja kaikille soveliaaksi työksi – yrittäjyydeksi. Se oli vastine aiemmalle maahengelle. Sen jalostuneet muodot ovat sittemmin hallinneet yrittämisen julkikuvaa.⁵⁰⁵

Peltomäen mukaan yrittämisestä ja sen tavoitteesta on historian kulussa pudonnut painolasteja. Työnteon taustalla eivät enää vaikuta Jumala, kansallisuusate, maahenki, perhe ja lapset, vaan yrittäjyyden kaltaisia abstraktioita, jotka kiinnittyvät vain toisiinsa. Yksittäinen yrittäjä ei saa toisaalta edelleenkaan ”elehtiä liian näkyvästi”, koska se saattaa herättää kateutta ja arveluja yrittäjän herraskaisuudesta, riistämishalusta ja ahneudesta. Ilman ison luokan kiinnikkeitä yrittäjyyttä pitävät koossa kielenkäyttö ja työ. Sitä on tehtävä ilman konkreettista päämäärää. On tarve pitää pyörät pyörimässä ja olla yrittäjämäinen. Tämä siirtää ajatukset hankalasta nykyhetkestä toivorikkaaseen tulevaisuuteen. Sama tehtävä on Peltomäen mukaan kaikilla uskonnoilla.⁵⁰⁶

Suomen elinkeinorakenne on muuttunut sadan vuoden aikana dramaattisesti, ja muutoksella on yhteyksiä yrittäjyyden hengen muutoksiin. Edellisen vuosisadan alussa noin 70 prosenttia työvoimasta oli alkutuotannossa (maa- ja metsätalous), teollisuudessa alle 20 prosenttia ja palveluissa hieman yli 10 prosenttia. 1950-luvun alussa alkutuotannon osuus oli pudonnut alle neljänkymmenen prosentin ja sekä teollisuudessa että palveluelinkeinoissa työskenteli noin 30 prosenttia. Vuosituhannen vaihteessa alkutuotannossa työskenteli enää noin 5 prosenttia, teollisuudessa alle 30 prosenttia ja palveluelinkeinoissa lähes 70 prosenttia. Kehitys on ollut samansuuntainen kokonaistuotannon rakenteessa. Palveluiden osuus on kasvanut ja alkutuotannon vähentynyt, mutta palveluiden osuus oli suuri (yli 30 prosenttia) jo viime vuosisadan alkupuolella. Rakenne muutokset ovat tyypillisiä teollisuusmaille, joskin Suomessa muutos on kulkenut useimpia maita jäljessä.⁵⁰⁷ Tuotantorakenteen kolmijaon rajat ovat osin häilyviä. Esimerkiksi teollisuuden alihankinnassa toimintaa kirjataan palvelusektorille: atk-, siivous-, kuljetus-, taloushallinto- ja markkinointitoimet.⁵⁰⁸

On ymmärrettävää nähdä yksilöllistä yrittäjähenkisyyttä alkutuotannossa, jossa suuri osa sata vuotta sitten työskenteli. Työ oli konkreettista, ja tekemisen määrän vaikutus tuloksiin oli omin silmin nähtävissä. Tulkintaa noudattaen yrittäjähenki alkoi sulaa pois, kun työ abstrahoitui, siirtyi teolliseen ja palveluympäristöön ja syntyi palkkatyö-yhteiskunta. Teollisuudessa vuosityöaika putosi 1900-luvun alun noin kolmesta tuhannesta tunnista alle kahteen tuhanteen 1960-luvun loppuun mennessä⁵⁰⁹. Vapaa-ajan määrä ja elintaso kasvoivat. Automaatio kasvatti tehokkuutta sekä alkutuotannossa että teollisuudessa. Palve-

⁵⁰⁵ Peltomäki s. 180–181.

⁵⁰⁶ Ibid. s. 197.

⁵⁰⁷ Vartia & Ylä-Anttila s. 77–79.

⁵⁰⁸ Ibid. s. 20.

⁵⁰⁹ Ibid. s. 114.

lualalla oli yhä enemmän ihmisiä töissä, ja se palveli yhä useampaa ihmistä ja yritystä. Tarvittiin ”ihmisiin vaikuttamisen taitoa”, jota koulutuksella pystyttiin tuottamaan.

Peltomäen yrittämisen juurettomuuteen päätyvä analyysi on mielenkiintoinen, jos sitä tarkastellaan yrittäjän työn, ammatin ja ansaitsemismotiivien tulkintojen näkökulmasta. Yritysten tehtävä kansantalouden näkökulmasta on työpaikkojen luominen, kuluttajien ja yritysten tarvitsemien tuotteiden ja palveluiden valmistaminen, verotulojen tuottaminen, innovaatioiden aikaansaaminen ja vientitulojen hankkiminen.⁵¹⁰ Nämä tavoitteet saattavat olla epäoleellisia yrittäjän ja yrityksen omistajan näkökulmasta. Yrittäjä yksilönä harjoittaa yritystoimintaa, työnteon ja rahanansainnan muotona, ehkäpä ammattina. Yrittäjyyden tutkimuksessa nämä näkökulmat eivät ole olleet paljon esillä. Niukasti on tutkimusta, joka pohtisi yrittäjyyttä työnä, elinkeinona, ammattina, tulonmuodostuksen ja rahan ansaitsemisen keinoina. Käsitteiden etsiminen tutkimusaiheena yhdessä yrittäjyyksikäsitteen kanssa tuottaa vain muutamia hakutuloksia tutkimusartikkelitietokannoista, esimerkiksi EBSCOsta⁵¹¹.

Kankaanpää ja Leimu selvittivät 1980-luvun alussa noin kolmensadan suomalaisen yrittäjän näkemyksiä pienyrittäjyydestä. Toimeentuloa ja rahaa koskevat maininnat olivat hallitsevia. Tulos poikkesi tutkijoiden mukaan alan kirjallisuuden näkemyksestä rahan merkityksestä. Tutkijat tarjosivat selitykseksi Suomen keskimääräistä nopeampaa ja voimakkaampaa taloudellisen ja sosiaalisen rakenteen murrosta, joka oli korostanut toimeentulon merkitystä.⁵¹² Tämä logiikka on hieman erikoinen. Sen voi katsoa myös vähätelleen yrittäjien omaa kokemusta. Yritystoiminta voi olla pelkkä harrastus, elämäntapa tai -muoto ja luovuuden purkamiskeino vain henkilöille, joille on samantekevää, tuottaako yritys-toiminta tuloa. Tällaisia henkilöitä on ollut melko vähän Suomessa.

Schumpeter totesi: ”Koska yrittäjänä olemisen ei ole ammatti eikä pääsääntöisesti pysyvä olosuhde, yrittäjät eivät muodosta sosiaaliluokkaa samassa teknisessä mielessä kuin esimerkiksi maanomistajat tai kapitalistit tai työläiset”.⁵¹³ Näkemykseen ovat yhtyneet Wennekers ja Thurik pohtiessaan yrittäjyyden ja talouskasvun yhteyksiä. He ovat lainanneet Gartneria, jonka mukaan yrittäjyys on rooli, jonka yksilöt omaksuvat luodakseen organisaatioita.⁵¹⁴ McDanielin mukaan yrittäjän motiivi ei ole voitto, vaan onnistunut mahdollisuus valmistaa parempia tuotteita tai tuotantoprosesseja⁵¹⁵. Helsingin kauppakorkeakoulun kansantaloustieteen professori O. W. Louhivuori määritteli kuitenkin vuonna 1948: ”Jokainen yritys ei ole ... tuottoisa, mutta **tarkoitus on rahan tuotto**. Jos tarkoituksena on muu, ei toimintaa ole pidettävä yritystoiminta-

⁵¹⁰ Peter Armstrong on kirjoittanut laajan ja hyvin perustellun katsauksen esimerkiksi tähän ja yrittäjyyden ”keksimiseen” liittyvistä teemoista. ”The Genesis of Entrepreneurialism” teoksessa ”Critique of Entrepreneurship” (lähdeluettelossa).

⁵¹¹ Work-, occupation-, profession-, craft-, income-, money- ja role-käsitteiden yhdistelmät yhdessä entrepreneurship-käsitteen kanssa tuottivat 0–28 hakutulosta esimerkiksi 13.9.2007.

⁵¹² Kankaanpää & Leimu s. 86–87.

⁵¹³ Schumpeter (1934) s. 78.

⁵¹⁴ Wennekers & Thurik ei sivunroa.

⁵¹⁵ McDaniel s. 497.

na...”⁵¹⁶ (Korostus T. T.) Tämä näkemyksen on uudempi yrittäjyyskäsite painanut taka-alalle. Joskin Bögenhold on kuvannut yrittäjyyttä ennen kaikkea itsensä työllistämisenä (self-employment). Täten yrittäjyyden edistämisen politiikatkin ovat itsensä työllistämisen edistämistä. Itsensä työllistäjien joukko on kirjava, eikä sillä voi suoraan selittää talouskasvua⁵¹⁷.

Kärjistetysti ilmaisten menneisyyden suomalaista oikeaa yrittäjyyttä vaikuttaa olleen henki, joka asui työteliäissä maaseudun isännissä. Miten tähän raamiin mahtuu kuva umpiurbanista teknoyrittäjästä? Vanhojen hyvien aikojen perään haikailu saattaa vaikuttaa sikäli anakronistiselta. Työssä pääosin esillä olevassa ja Suomeen ainakin politiikan tasolla omaksutussa, 1970–1980-luvuilla syntyneessä Yhdysvallat/EU-taustaisessa yrittäjyyden korostuksessa on ollut enemmän kyse Yhdysvaltojen talousvoiman ihailusta. Se ei ole ollut pienimuotoista tai agraaritaustaista vaan teknistä, teollista, laaja-alaista, urbaania, jopa epätasa-arvoiselta näyttävää. Erkko Autio on eritellyt kasvuyrittäjyyttä GEM-tutkimussarjan pohjalta. Kasvuyrittäjän eli esimerkiksi eniten työpaikkoja luovan muotokuva on: mies, nuori, hyvin koulutettu, jo etukäteen hyvätuloisimpaan kolmannekseen kuuluva, työssäkäyvä (= ei työtön yritystä perustaessaan) ja yrittäminen tapahtuu teollisella, tukkumyynti- tai yrityspalvelualalla⁵¹⁸.

Ongelma onkin ehkä se, mihin kulttuuriin, toimintatapaan tai elinkeinorakenteeseen Suomessa uutta yrittäjyyden henkeä olisi voitu kiinnittää. Agraaritaustaa on ollut, mutta se on kauan sitten kadonnut, palkansaajaideologia on vahva, urbaania kulttuuria on niukahkosti, teollisuus on ollut pääosin suurta ja valtioon kytkettyä. Palvelusektori on suuri, ja osa siitä on julkisen hallinnon ja palkansaajayhteiskunnan tuottamia palveluita. Jospa yrittäjyyshenki on siksi Suomessakin osin tietoisesti, osin tiedostamatta 1980-luvulta alkaen yritetty kytkeä yleiseen sivistystehtävään ja koulutukseen, joiden arvostus on ollut Suomessa suurta? Pienen kansan jäsenet ovat käyneet ja käyvät läpi samanlaisen peruskoulutuksen, joka yhdenmukaistaa kulttuuria ja ajattelutapaa ja joka on havaittu tulokselliseksi. Tulevaisuus kertoo, miten yrittäjyys kantaa koulutusorganisaatioissa. Suomen yliopistojen rehtorien neuvoston yrittäjyysosaimista koskevassa lausunnossa on todettu, että yrittäjähenkeä tulee ulottaa koulutuksen kaikilla tasoilla ”kaikkiin opetuksen vaiheisiin” ja että ”yrittäjyys on ennen kaikkea asennekysymys”. Lausunnossa taustana ovat kilpailukyky ja hyvinvoinnin säilyttäminen ja siinä on viitattu myös kauaskantoiseen hankkeeseen nimeltä ”Helsinki School of Entrepreneurship”⁵¹⁹.

⁵¹⁶ Louhivuori s. 36.

⁵¹⁷ Bögenhold s. 3–9.

⁵¹⁸ 1980-luvulla tätä kokonaisuutta kutsuttiin jupiksi (”yuppie” – young, urban, professional). Sanaan liittyy ilmeisesti ainakin Suomessa lähinnä vain epämiellyttäviksi koettuja miellelyhtymiä.

⁵¹⁹ Suomen yliopistojen rehtorien neuvoston lausunto. Tapio Markkanen, pääsihteeri s. 1–2. School of Entrepreneurship viittaa Helsingin kauppakorkeakoulun, Taideteollisen korkeakoulun ja Teknillisen korkeakoulun yhdistymishankkeeseen, josta on laadittu ”OPM työryhmämuistioita ja selvityksiä”- sarjassa raportti 2007:16. Raportti sisältää paljon yrittäjyys- aiheista pohdintaa. Koulua kutsutaan myös ”innovaatiokorkeakouluksi”. Taideteollisen korkeakoulun professori Teemu Mäki piti tätä nimeä tautologisena: hänestä se kuulosti suunnilleen samantasoiselta ilmaukselta kuin ”koulutuskoulutus” HS Nyt 26.9.2008.

4.12 Talous- ja koulutuspolitiikan suhde

Tuotannontekijät jaotellaan klassisesti työhön, maahan ja pääomaan. Näitä on sittemmin täydennetty teknologialla ja näkymättömämmillä erillä, kuten koulutus, organisointi, tutkimus- ja kehitystyö. Talouskasvua haluttaessa on näitä käytettävä tehokkaammin. Kasvua haetaan, koska se yhdistetään elintason nousuun ja hyvinvoinnin lisääntymiseen. Daniel Bell totesi kuuluisassa yhteiskunta-analyysissään 1973, että koulutuspalvelujen tuotanto tulee olemaan jälkiteollisen yhteiskunnan keskeisiä kasvualoja⁵²⁰. Näin onkin tapahtunut ja siksi sen tuloksellisuuden ja tehokkuuden arviointi on tullut tärkeäksi. Koulutuksessa on tosin hankala määritellä tuotosta ja asiakasta, eikä raaka-aineen tarjontakaan voida määritellä samoin kuin teollisuudessa. Koulutus on jonkinlainen palvelutuote, mutta selkeitä analogioita ei ole yritysmaailman määritteissä.⁵²¹

Yhteiskunnan ja talouspoliittisten painotusten muuttuessa on koulutuskin muuttunut. Koulutuksen suunnittelu- ja toteutusorganisaatiot eivät silti ole voineet tarttua nopeasti syntyneisiin tilanteisiin eivätkä kulkea ehkä lyhytaikaisten muotien mukana. Koulutukseen on sisäänrakennettu konservatiivisuus, joka on liittynyt koulutuksen arvoihin ja mahdollisesti koulutuksen tekijöiden ja suunnittelijoiden arvomaailmaan. Konservatiivisuutta on ehkä odotettukin koulutusmaailmalta silloin, kun muu maailma on tuntunut muuttuvan liian nopeassa tahdissa. Koulutusmaailma on silti suhteessa yhteiskunnan vaatimukseen ja odotuksiin eikä ole erillinen saareke.

Mutta esimerkiksi Suomen peruskoulu-uudistuksen yhteydessä ei opetus suunnitelmissa tavoiteltu, että tulisi kasvattaa oppilaiden taloudellista ymmärrystä tai yrittäjyyttä. Aiheen voi ymmärtää sisältyvän uudistuksen laajempiin periaatteisiin. Oppilaita tuli valmentaa omaksumaan vastuuta työntekijöinä, kansalaisina ja perheenjäseninä.⁵²² Koulutusmaailmalta on kuitenkin alettu vaatia nopeampaa muutosta ja reagointia. Kun tutkitaan vaikkapa vain neljänneksivuosisadan takaista, monilta osiltaan tuolloin juuri uusittua koulutusjärjestelmää, se saattaa vaikuttaa vanhanaikaiselta. Muutokset ovat olleet suuria ja nopeita. Seuraavassa tarkastellaan koulutuspolitiikan trendejä, muutoksia ja syklejä. Siinä on seurattu pääosin Osmo Lampisen jaottelua, jota täydennetään Liekki Lehtisaloon ja Reijo Raivolan sekä Hannu Linturin ja Jukka Sarjalan⁵²³ avulla.

Lampisen mukaan koulutuspolitiikan ensimmäinen sykli oli kansallishenkisen vaihe. Sen juuret ovat koulutusjärjestelmän perusteiden rakentamisvaiheissa, jo Ruotsin vallan ajassa. Useimmat nykyiset oppilaitostyypit ja toiminnan ideologiat luotiin 1800-luvulla. Tavoitteet olivat kansallisia ja sivistyksellisiä. Valtion tehtävä oli edistää kansakunnan kehitystä oppilaitosten avulla.⁵²⁴

⁵²⁰ Bell s. 128, 232.

⁵²¹ Raivola & Valtonen & Vuorensyrjä s. 14, 24–25.

⁵²² Nurmi s. 57.

⁵²³ Jukka Sarjala oli 1968 laatimassa Yrittäjäopiston toimintasuunnitelmaa.

⁵²⁴ Lampinen s. 33–49. Linturi, ei sivunumeroita, luvussa ”Kansallishenkinen koulutuspolitiikka”.

Kasvatusideologiana oli pyrkiä oppilaiden persoonallisuuden kehitykseen, totuudellisuuteen, sivistykseen, tiettyyn riippumattomuuteen ja vieroksua **vahingollisiksi katsottuja taloudellis-poliittisia** motiiveja. Opetus rakentui tietope- rusteiseen oppiaineeseen ja opettajakeskeiseen luokkaopetukseen, sillä toiminta ja käytäntö eivät kuuluneet kouluun.⁵²⁵ Ammatillinen koulutus jäi kansalli- suushengeltä vähemmälle huomiolle ja kehittyi myöhemmin, ollen kaiken aikaa jossain määrin toisarvoisessa asemassa.⁵²⁶

Mannermaan mukaan koulutus alettiin 1960-luvulla nähdä talouskasvua edistävänä. Vaikuttajina olivat Robert Solowin tutkimukset kansainvälisesti ja Suomessa Olavi Niitamon vastaavat havainnot.⁵²⁷ Koulutus oli keino kasvattaa aineetonta pääomaa. Tämä sopii myös Lampisen jaotteluun. Koulutuspolitiikan toisen vaiheen kukoistusajan hän on sijoittanut 1960–1970-luvuille, jolloin kes- keistä oli järjestelmä- ja suunnittelukeskeinen koulutuspolitiikka. Sen taustalla oli teollisuuden järkipohjainen tehokkuusajattelu, suuruuden ekonomia, joka pohjimmiltaan oli sama sekä kapitalistisissa että sosialistisissa järjestelmissä. Tavoitteina olivat koulutuksellinen tasa-arvo ja jatkuvan kouluttautumisen ideologia, ja rinnakkaiskoulujärjestelmään kohdistettiin kritiikkiä.⁵²⁸ Systeemi- pohjaisen ajattelun taustalla oli yhteiskunnan murros. Muuttoliike maalta kau- punkeihin kiihtyi, elinkeinorakenne muuttui, elintaso nousi ja opiskelijoiden määrä kasvoi oppilaitoksissa. Virkamiesvoimin toteutettiin uudistuksia ja ra- kennettiin pohjoismaista tasa-arvoista hyvinvointiyhteiskuntakonseptia. Tavoite oli antaa samanlaista ja -tasoista koulutusta kaikille, kaikkialla.⁵²⁹ Koulutuk- sen hallinnointipanokset kasvoivat huomattavasti. Katsottiin tarvittavan yhä enemmän suunnitteluvirkamiehistöä. Koulutus järjestettiin systemaattiseen matriisiin. Aiemmin ei-formaalia koulutusta mallinnettiin ja muutettiin tutkin- totavoitteiseksi. Suunnitelmat olivat jälkikäteen arvioiden toisinaan ideaalita- solla ja teoreettisia. Saatettiin suunnitella tulevaisuuden ammatteja ja toteuttaa koulutusta, jolle ei käytännössä ollut tarvetta, eikä sitä syntynyt.⁵³⁰

Koko sodanjälkeinen aika on Lehtisaloon ja Raivolan jaottelussa neljännen pitkän syklin aikaa. Kauden luonteenpiirteet ovat heillä jokseenkin samantyypp- iset kuin Lampisella. Syklin uudistusten huippukausi sijoittui 1960–1970- lukujen vaihteeseen, jolloin nykyaikainen koulutuspolitiikka vasta käynnistyi. Sen jälkeen, 1970-luvun lopulla ja 1980-luvulla, ei tehty enää merkittäviä uudis- tuksia.⁵³¹ Uusi sykli alkoi 1990-luvun alussa, kuten Lampisen jaottelussa. Toi- saalta opetushallituksessa⁵³² pitkään toiminut Jukka Sarjala on pitänyt itsenäis- tymisestä 1970-luvulle ulottunutta jaksoa koulutuspolitiikan välivaiheena ja ajoittain suoranaisena alennustilana. Tuolloin vallitsivat liberalistiset, yksilöllis- set ja jokaisen omaa etua ja synnynäistä kyvykkyyttä ajavat itseohjautuvat yh-

⁵²⁵ Linturin mukaan nykyinen lukio on eräänlainen reliikki, eli edustaa edelleen tätä ideologiaa.

⁵²⁶ Linturi, ei sivunumeroita, luvussa ”Kansallishenkkinen koulutuspolitiikka”.

⁵²⁷ Mannermaa s. 159–160. Solow sai taloustieteen Nobel- palkinnon myöhemmin.

⁵²⁸ Lampinen s. 53–70, Linturi.

⁵²⁹ Linturi, ei sivunumeroita, luvussa ”Järjestelmäkeskeinen koulutuspolitiikka”.

⁵³⁰ Ibid.

⁵³¹ Lehtisalo & Raivola s. 109–114.

⁵³² Päätyi lopulta sen pääjohtajaksi 1990-luvun lopulla.

teiskuntapolitiikan virtaukset. Koulutuksella ei onnistuttu kehittämään yhteiskuntaa ja ratkaisemaan sen ongelmia. Ongelmat olivat Sarjalan mukaan osin seurausta koko sodanjälkeisen ajan vallinneesta talouskasvuun pyrkivästä politiikasta, josta seurasi vastaavasti sosiaalisten ongelmien ja sosiaalipolitiikan kasvava tarve.⁵³³ Tässä valossa ei olekaan ihme, että Sarjala vuonna 1981 näki 1970-luvun koulutuspoliittiset linjaukset tärkeinä korjaavina toimenpiteinä aiempaan aikaan verrattuna.

Jaakko Itälän mukaan ”keynesiläisyyttä” eli valtion puuttumista talouteen ja yhteiskunnan kehittämiseen korostavat sosiaaliliberaalit ja sosiaalidemokraattiset opit korvaisivat taloudellisen liberalismiin. Opit tulivat Suomeen sotien, sotakorvausten ja jälleenrakennuksen tarpeiden mukana. Yhteiskuntapolitiikkojen ja koulutuspolitiikkojen uusi polvi sai vaikutteensa esimerkiksi Isosta-Britanniasta, jossa korostettiin kokonaisvaltaisen suunnittelun oppeja. Tarkoitus oli myös vastata sosialistisen järjestelmän asettamaan haasteeseen. Oli halu parantaa vapaan markkinatalouden ja demokratian kilpailukykyä.⁵³⁴

Lampisen kolmas koulutuspolitiikan vaihe on tuloskeskeinen koulutuspolitiikka. Edellisen syklin suunnitelmat oli pääosin toteutettu viimeistään 1980-luvulla. 1990-luvun alussa järjestelmä joutui vaikeuksiin. Suuri syy olivat taluskriisit, ja koettiin käydyin kuilun reunalla. Koulutuspolitiikalta haluttiin enemmän vaikutusta kilpailukykyyn, työllisyyden parantamiseen ja yrittäjyyden edistämiseen. Tietoyhteiskuntaideologia vaikutti taustalla, ja koulutuspolitiikasta tuli väline talous- ja työelämän tarpeiden edistämiseen. Aiemmat tasa-arvoa korostavat ideologiat vaihtuivat yksilöllisyyden, globaalisuuden, markkinavetoisuuden, privatisoinnin, deregulaation ja joustavuuden korostamiseen. Samoja piirteitä tässä ajankohdassa ovat korostaneet myös Lehtisalo ja Raivola.⁵³⁵

Jaottelu on jossakin määrin yhtenevä Risto Rinteen, Johanna Kallon ja Sanna Hokan globaalin, OECD-taustaisen koulutuspoliittisten trendien jaotteen kanssa. Suomi on ollut OECD:n suositusten malliomaksuja, erityisesti parin viime vuosikymmenen aikana. OECD:n koulutuspolitiikkaa ja sen vaikutusta Suomeen ei ole käytännössä tutkittu.⁵³⁶ OECD:n koulutuspolitiikassa on ollut neljä vaihetta. Ensimmäinen alkoi 1950-luvun lopulta ”Post-Sputnik -sokista”. Se oli yhtenevä kylmän sodan ja ”ison tieteen”⁵³⁷ linjausten kanssa. Pelättiin Neuvostoliiton kehittävän teknologiaa paremmin, ja panostettiin rajusti luonnontieteiden tutkimukseen ja koulutukseen. Avaruus-, ydin- ja sotilastekninen tutkimus saivat lisäresursseja. Uskottiin myös koulutuksen taloudelliseen mallintamiseen ja ekonometriaan. Nämä ideologiat elivät 1970-luvulle asti.⁵³⁸

Toisessa vaiheessa, 1970-luvulla ei Rinteen, Kallon ja Hokan mukaan voida erottaa yhtä selkeää linjausta, mutta painopisteinä olivat koulutuksellisen

⁵³³ Sarjala s. 68–76.

⁵³⁴ Itälä s. 60–61.

⁵³⁵ Lampinen s. 77–86. Lehtisalo & Raivola s. 114–119.

⁵³⁶ Rinne & Kallo & Hokka s. 454–456.

⁵³⁷ ”Big Science”: amerikkalainen ilmaus suuriin päämääriin pyrkivästä (luonnontieteiden linjasta).

⁵³⁸ Rinne & Kallo & Hokka s. 459.

tasa-arvo ja jatkuva oppiminen. Usko koulutuksen taloudellisten vaikutusten mallintamisen mahdollisuuksin alkoi rapautua, ja taustalla olivat länsimaisen yhteiskunnan talouskriisit. 1960-luvulla keskeinen koulutuksen input-, eli panostuskeskeinen ajattelu alkoi korvautua output- eli tuloskeskeisyydellä. Koulutuksen yhteiskunnallista vaikutusta elämän laatuun pyrittiin mittaamaan. Ei tosin päästy yksimielisyyteen, mitä tulisi mitata, joten indikaattoreiden käyttö hautautui pariaksi vuosikymmeneksi.⁵³⁹

1980-luvulla sai alkunsa näihin päiviin asti jatkunut koulutuksen evaluointi, koulutuksen laadun ja sitä tukevien indikaattoreiden kehittäminen. Tämä oli yhteydessä länsimaisen yhteiskunnan uudelleen muotoiluun. Tavoite oli vastata koherentisti taloudellisiin ja sosiaalisiin ongelmiin. Paine tuli erityisesti Yhdysvalloista. 1990-luvun alun poliittiset ja taloudelliset muutokset vaikuttivat OECD:n jäsenrakenteeseen. Koulutuksen talouden ja laadun tarkkailu ja kehittäminen tulivat pysyviksi.⁵⁴⁰

OECD:n ja Suomen koulutuspoliittisissa linjauksissa yhteneviä ovat 1960–1970-lukujen suurjärjestelmä-, mallinnus- ja suunnittelukeskeisyys ja koulutukselliseen tasa-arvoisuuteen pyrkiminen. 1980–1990-luvuilla on yhtenevää panostus laadun ja taloudellisuuden tarkkailuun. Nykyään ollaan tottuneita siihen, että Suomen koulutusjärjestelmää arvostetaan, mutta OECD:stä tuli Suomelle myös kritiikkiä 1980-luvulla. Moitittiin koulutuksen päätöksenteon liiallisesta keskittyneisyydestä, ja kehoitettiin ottamaan laajemmin sidosryhmiä (muun muassa työelämän edustusryhmiä) mukaan suunnitteluun ja päätöksentekoon. Ehdotettiin myös ammattikorkeakoulujärjestelmän kehittämistä. Näihin viesteihin vastattiin aluksi kielteisävyisesti, mutta joitakin vuosia myöhemmin suositukset toteutettiin.⁵⁴¹

Koulutuksessa yleensä on paitsi kasvatuksellisia, eli ainakin jossain määrin itseisarvoisia päämääriä, myös yhteiskunnallisia päämääriä, kuten työttömyyteen tai kansainväliseen kilpailukykyyn vaikuttaminen⁵⁴². Koulutuksen laajemmissa tavoitteissa ja tehtävissä on tapahtunut muutos, jonka sisälle yrittäjäsystematiikan voi sovittaa. Lampinen on erotellut koulutuspolitiikan linjausten jakajaksi toiminnan ja tavoitteiden kohteen. Kyse on siitä, pyrkiikö koulutuspolitiikka ”puhtaisiin koulutuksellisiin tavoitteisiin” riippumatta ulkoisista paineista, vai onko koulutus keino ”muiden kuin koulutuksellisten tavoitteiden” saavuttamiseen. Eroa kuvaa käsiteparit ”policy for education” eli koulutuksellisuutta sinänsä korostava linja ja ”education for policy” eli koulutus välineenä.⁵⁴³ Viimeistään 1990-luvulla siirryttiin aiemmasta järjestelmäkeskeisyydestä tuloskeskeiseen koulutuspolitiikkaan. Sen tavoitteet ovat yhteydessä koulun ulkopuoliseen maailmaan, josta on omaksuttu toimintatapoja. Järjestelmän ja sen osien laadullinen suoritus- ja palvelukyky ja niiden tarkkailu ovat tulleet tärkeiksi. Koulutuksella yleensä on synkretistisesti, eri vaikutteita yhdistellen sivistyksellisiä, sosiaalisia, taloudellisia ja poliittisia ulottuvuuksia. Nämä liitty-

⁵³⁹ Rinne & Kallo & Hokka s. 460.

⁵⁴⁰ Ibid.

⁵⁴¹ Ibid s. 465–466.

⁵⁴² Lampinen s.12–13.

⁵⁴³ Ibid. s. 14.

vät globaaliin kontekstiin.⁵⁴⁴ Kun talouspolitiikan painotukset siirtyivät perinteisestä makrotaloutta (työllisyys, kysyntä) korostavasta linjasta mikrotaloudelliseen suuntaan (yritysten toimintaehdot, joustavuus), vaihtuivat yhteiskuntapolitiikan tehtävät. Yritysten toimintaedellytysten kehittämistä tuli koulutuksen tehtävä. Koulutuspuolella trendit alkoivat näkyä koulutususkona. Koulutus ja oppiminen olivat sekä yksilöllisen että yhteiskunnan edistymisen moottoreita ja oppiminen tekijä, jolla voitiin lisätä yksilöiden ja organisaatioiden kilpailukykyä. Yksilötasolla tämä on tarkoittanut panostusta elämisen laatuun ja kriisinhallintakyvyn lisäämistä.⁵⁴⁵

Lehtisalo ja Raivola ovat jakaneet koulutuspolitiikan kotimaiset valtarakenteet kolmeen: poliittiset, yhteisölliset ja virkamiespainotteiset. Viime vuosikymmeninä ykkösryhmässä on eduskunnan osuus vähentynyt ja valtioneuvoston ja ministeriöiden osuus on kasvanut. Poliittisten puolueiden rooli ei ole kasvanut. Kakkosryhmän rooli on kasvanut merkittävästi erityisesti 1990-luvulla, ja siihen kuuluvat kuntien edunvalvojat ja työmarkkinajärjestöt. Kolmosryhmässä virkamiesten ja asiantuntijoiden vaikutus on lisääntynyt. Myös median valta on voimistunut ja siten on pyritty vaikuttamaan asioiden valmisteluun. Kehitystrendit ovat Lehtisaloon ja Raivolan mukaan kansainvälisiä.⁵⁴⁶

Aki Virtasen mukaan koulutuksen maailmanmarkkinoilla universaaleiksi muotoutuvat koulutusmallit ovat kotoisin valtiosta ja instituutioista, joilla on parhaat resurssit⁵⁴⁷. Mallit ja päämäärät, jotka globaalisti koulutuksessa nähdään hyviksi, ovat peräisin vauraista, taloudellisilla mittareilla mitaten hyvin menestyneistä valtioista, kuten muutkin globaalit ideologiat. Periferiassa sijaitsevien maiden voi olettaa olevan alttiita omaksumaan koulutuksen maailmanideologioita, koska niiden on yritettävä pysyä mukana maailmanyhteisössä.⁵⁴⁸ Vahvojen valtioiden menestyksen voi todeta olevan ainakin osin peräisin niiden koulutusideologiasta, jota on siten perusteltua jäljitellä.

4.13 Yhteenveto

Yritysten ja yrittäjien määrä väheni sodan jälkeen, vaikka tarkkoja lukuja ei määrittely- ja tilastointitavan muutosten vuoksi saada. Osaselityksinä väheneeseen olivat tuotantotapojen ja elinkeinorakenteen muutokset ja muuttoliike maalta kaupunkeihin. Osa muutoksista oli suunnittelemattomia, mutta osa oli seurausta yhteiskunnallisesta tavoiteasetannasta ja tavoitteiden toteuttamisesta. Elettiin suurten organisaatioiden ja yhtenäissuunnittelun aikaa, eikä siinä nähty pienillä yrityksillä kovin suurta merkitystä. Suurjärjestelmät kykenivät tuottamaan kasvua ja hyvinvointia. Pienten yritysten ja yritystoiminnan noteeraaminen poliittisessa kielenkäytössä oli harvinaista, eikä niiden toiminnan ja olosuh-

⁵⁴⁴ Lampinen s. 77–80.

⁵⁴⁵ Ibid. s. 80.

⁵⁴⁶ Lehtisalo & Raivola s. 213–216.

⁵⁴⁷ Virtanen s. 59.

⁵⁴⁸ Ibid. s. 60.

teiden edistäminen poliittisin toimin vaikuttanut tarpeelliselta. Pienyrittäjänä toimiminen ei ollut kannustettua, vaan jopa päinvastoin.

Tilanne alkoi muuttua 1970–1960-lukujen vaihteessa globaalisti. Suurjärjestelmien teho alkoi laskea, yhteiskunnan toiminnot tuntuivat halvaantuvan, koettiin yhteiskunnallisia ja taloudellisia kriisejä. Tyytymättömyys, levottomuus ja radikalisoituminen lisääntyivät. Oli löydettävä vaihtoehtoisia tapoja toimia. Katse käännettiin pienempiin organisaatioihin, joissa oli useiden tutkimusten mukaan tehoa ja ketteryyttä, joita muuttuneet olosuhteet ja suuremmat organisaatiot tarvitsivat. Talous kriisiytyi vakavasti Suomessa 1970-lopulla, ja koettiin tarvittavan todellista suunnanmuutosta. Muutokset alkoivat näkyä 1970–1980-lukujen vaihteen tienoilla myös politiikan kielenkäytössä ja toimissa. Pienilläkin yrityksillä alettiin nähdä arvoa, ja niiden toiminnan tukeminen ja kannustus ja koulutus yrittäjyyteen alkoi lisääntyä. 1980-luku oli pääosin talouskasvun, uusyrittäjyyden synnyn ja erityisesti Suomessa talouden vähittäisen avautumisen aikaa. Myös valtio omaksui yritysmäisiä toimintatapoja.

1990-luvun alun lama-aika toi yrittäjyyden politiikan kielenkäyttöön melkoisella voimalla: yrittäjyys ja pk-sektori olivat asioita, joista haettiin pelastusta erittäin hankaliin talousongelmiin. Yksi niistä oli suurtyöttömyys; yrityksiä halettiin lisää ja pienyritysten toivottiin työllistävän, innovoivan ja tuottavan verotuloja. Yrittäjyysaiheiden esilläolo lisääntyi myös EU-kielenkäytössä, ja 2000-luvulla suomalaisen politiikan kieli ja EU-kieli ovat hyvin yhteneviä yrittäjyyden korostuksessaan.

Yritysten määrä kääntyi kasvuun 1980-luvulla, lama romahdutti lukemia, mutta määrä alkoi sen jälkeen kasvaa. Nettokasvuluvut ovat kuitenkin olleet melko vaihteita. Tutkimustulokset ovat osoittaneet, että vain tietyn tyyppiset ja harvat yritykset kasvavat ja työllistävät merkittävästi. Suuryritysten ja muiden yritysten merkitys taloudessa ei ole vähentynyt, vaikka ne eivät enää luo määrällisesti uusia työpaikkoja samoin kuin muutamia vuosikymmeniä aiemmin. Suuryritysten toimintatapa on uusiutunut. EU:ssa ja Suomessa kasvupolitiikassa malleja on otettu ennen kaikkea Yhdysvalloista, jossa havaittiin monilla mittareilla merkittävää kasvua 1980–1990-luvuilla. Kasvun laadusta, kasvupolitiikan keinoista, todellisista vaikutuksista ja yhteyksistä pk-yrityksiin on kuitenkin esitetty eriäviä näkemyksiä.

Yrittäjyyspolitiikassa on lukuisia keinoja, mutta 1990-luvulta alkaen on yhä enemmän korostettu kansalaisten yrittäjähenkisyyden merkitystä. Aiemmin fokus oli yritysten ja yrittäjien mahdollisuuksien kehittämisessä. Suomessa on nähty puutetta yrittäjähengestä ja koulutus on katsottu yhä merkittävämäksi keinoksi hengen ja asenteen kehittämisessä. Yrittäjyyskoulutus on ulotettu kaikille kouluasteille, peruskouluista korkeakouluihin läpikäyväksi ja sitovaksi teemaksi. Yleisessä koulutuspolitiikassa on koettu viime vuosikymmeninä muutoksia, ja nykyistä koulutuspolitiikkaa luonnehditaan usein talouselämäsidonnaiseksi ja yritysten toimintatapoja jäljitteleväksi, esimerkiksi tehokkuus- ja tuloksellisuusmielessä.

5 YRITTÄJÄKOULUTUKSESTA YRITTÄJYYSKOULUTUKSEEN

5.1 Johdanto

Koulutuksen ja talouskasvun yhteys alettiin ajatuksena omaksua 1970-luvulla. Koulutuksella nähtiin yleistä sivistyksellistä merkitystä, mutta pohdittiin myös, millainen, keille ja miten toteutettu koulutus olisi tehokkainta taloudellisen kasvun aikaansaamiseksi. Kun talouselämän kasvupisteitä alettiin 1970-luvulla nähdä pienemmissäkin yrityksissä, syntyi käsitys, että oli koulutettava pienten yritysten toimintaa hallitsevia henkilöitä. Aluksi katsottiin aiheelliseksi kouluttaa jo toimivia yrittäjiä. Kun ryhdyttiin mallintamaan yrittäjyydeksi toimeliaisuutta, jota yrittäjät yrityksissä toteuttivat, syntyi ajatus ja tarve laajentaa koulutusta koskemaan yhä useampia.

Puoluepolitiikassa on aina otettu kantaa koulutuspolitiikkaan. Suomalaisen puolueiden ohjelmissa ei kuitenkaan ollut 1960-1970-luvuilla muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta kannanottoja yrittäjä-, yritteliäisyys- tai yrittäjyytkoulutuksesta. Kokoomuksen ohjelmissa on muutamia mainintoja. "Politiikan lähiajan suunta" -ohjelmassa 1966 on todettu teollisuuspolitiikan yhteydessä, että olisi "tehostettava ja laajennettava nykyaikaista liikkeenjohto- ja yrittäjäkoulutusta". Samoin on todettu vuonna 1969. Vuonna 1970 on "Kokoomuksen näkökohtia Itä-Suomen kehittämiseksi" -ohjelmassa ehdotettu laadittavaksi suunnitelmia "yrittäjäkoulutuksen aloittamiseksi kaupallisten ja teknillisten oppilaitosten yhteydessä". Vuoden 1972 "Lähiajan tavoiteohjelmassa" on todettu yrittäjäpolitiikan yhteydessä: "kehitettävä yrittäjäkoulutusta siten, että yrittäjille tarjoutuu tilaisuus seurata oman alansa kehitystä". Myös vuoden 1974 aluepoliittisessa ohjelmassa on yrittäjäkoulutuksen tehostamishdotuksia. Keskuksapuolueella on vuoden 1970 "Lähiajan tavoitteissa" ehdotus yrittäjäkoulutuksen kiireellisestä tehostamisesta. Vuodelta 1978 on puolueen "Teollisuuspoliittisessa ohjelmassa" varsin syvälle meneviä ehdotuksia luvussa "Yrittäjäkoulutus ja neuvonta", jossa on vaadittu yrittäjäkoulutusjärjestelmän kehittämistä, yrittämiseen liittyvän opetuksen lisäämistä koko koululaitoksessa ja korkeam-

man asteen oppilaitoksissa.⁵⁴⁹ Tätä viimeistä mainintaa lukuun ottamatta nämä harvat ehdotukset kuvastavat koulutuksen liiketaloudellisen merkityksen korostamista, yrittäjien teknisen osaamisen lisäämistä ja parempien yrittäjien määrän lisäämistä.

Valtion koulutussuunnitteluorganisaatiot osallistuivat 1960–1970-luvuilla yrittäjä- ja yrittäjyyskoulutuksen aikaansaamiseen nykyiseen verrattuna erittäin vähän. Tuonnempana työssä ovat esillä jokseenkin ainoat dokumentoidut yrittäjyyskoulutusta koskevat laajemmat suunnitelmat. Peltonen on todennut, että yrittäjyys-käsitteen ja yrittäjän roolin esittelyä sai turhaan etsiä opetussuunnitelmista ja oppimateriaalista 1970-luvulla.⁵⁵⁰ Peltosen ilmaus ”turhaan” viittaa siihen, että hän työskenteli koulutuksen asiantuntijatehtävissä työnantajajärjestössä, joka alkoi 1980-luvulla ajaa yrittäjyyttä oppilaitoksiin. On uskottavaa, että Peltonen on työnkuvansa vuoksi etsinyt esimerkkejä. OPM:n historiateoksessa, sen vuodet 1966–1985 kattavassa osassa, yrittäjyyskoulutuksen suunnittelu mainitaan käytännössä vain yhdessä kohdassa, tässä työssä käsiteltävän yrittäjäkoulutustoimikunnan yhteydessä.⁵⁵¹ OPM:n arkistonhoitajan tiedon mukaan se on ainoa OPM:ssä vuosina 1966–1989 laadittu yrittäjyyskoulutusta koskeva mietintö.⁵⁵²

Opetushallituksen, sen edeltäjien kouluhallituksen ja ammattikasvatushallituksen yleis- ja ryhmäkirjeiden otsikoissa, sen suunnittelutoimiston tiedotteiden otsikoissa, tutkimusten ja selontekojen otsikoissa ajalta 1957–1988 ei ole ainoatakaan mainintaa yrittäjä- tai yrittäjyyskoulutuksesta. Aiheesta ei siis ilmeisesti ole laadittu tutkimuksia tai raportteja, eikä se ollut keskeisten hallinnollisten kiertokirjeiden pääaiheena.⁵⁵³ AKH:n arkistoissa on 1970-luvulta 18 mainintaa yrittäjäkoulutukseen liittyvästä kirjeenvaihdosta oppilaitosten kanssa, ja suurin osa liittyy Yrittäjäopistoon⁵⁵⁴. Toisaalta AKH:n koulutussuunnittelijana toiminut Olli Rätty totesi 1987 ilmestyneessä, suomalaista koulutuspolitiikka esittelevässä ”Työ ja koulutus” -teoksessaan, että ”yrittäjäkoulutus on katsottu niin tärkeäksi toiminnaksi yhteiskunnan kannalta, että sen järjestämistä on julkinen hallinto tukenut kaikin keinoin”⁵⁵⁵. Se mitä keinot ovat, ei käy ilmi, mutta mahdollisesti Rätty on tarkoittanut joidenkin korkeakoulujen täydennyskoulutustoimintana 1980-luvulla harjoittamaa yrittäjäkoulutusta.

Vuonna 2000 ilmestynyt ”Suomalaisen ammattikasvatuksen historia” on maininnut yrittäjät ja heidän koulutuksensa muutaman kerran, lähinnä vain 1800-luvun lopun elinkeinorakenteen muutosten yhteydessä. 1870-luvun lopussa kaupungin käsityöyrittäjäksi pääsyn ehdoissa oli ”todistettava yleinen kykynsä ja (myös moraalinen) kelpoisuutensa yrittäjäksi...”⁵⁵⁶ Samassa teoksessa Itälä on todennut edellisen vuosisadan alun kauppakorkeakouluista, että niistä

⁵⁴⁹ www.fsd.uta.fi/pohtiva

⁵⁵⁰ Peltonen (1984) s. 211.

⁵⁵¹ Autio s. 150–151.

⁵⁵² Granholm tiedonanto 7.9.2005.

⁵⁵³ Materiaali kirjoittajalla.

⁵⁵⁴ Keskinen tiedonanto 4.4.2007.

⁵⁵⁵ Rätty s. 48.

⁵⁵⁶ Heikkinen s. 19.

”valmistuttiin myös yrittäjiksi”.⁵⁵⁷ Koko kaupallisen koulutuksen historia on teoksessa käsitelty ilman mainintoja yrittäjien kouluttamisesta. Kaupallinen koulutus on esitelty toimintana, joka on kouluttanut yrityksiin suorittavan tason työntekijöitä. Muutkin työssä esille tulevat kaupallisen koulutuksen dokumentoidut tavoitteet 1960–1970-luvuilla kertovat samaa.

5.2 Yrittäjäopiston alkutaival

Työn asiakirjalähteiden mukaan yrittäjien koulutusta ei pidetty ennen 1970-luvun loppua poliittisella tasolla eikä koulutussuunnittelutasolla erityisen tarpeellisena – eikä ilmeisesti mahdollisenakaan. Seuraavassa selvitetään, kuinka näkemykset muuttuivat. Tarkasteltavana on yrittäjä- ja yrittäjyyskoulutus Suomessa 1960–1970-luvuilla. Ensisijaisesti selvitetään kahden alan suomalaisen pioneeriorganisaation syntyä. Siten voidaan hahmottaa myös muuta alan toimintaa. Tutkitaan koulutuksen luomisen ja ylläpidon tavoitteita, niiden sisältöä ja yhteyksiä edellisissä luvuissa kuvattuihin ja tapahtuneiksi koettuihin muutoksiin, politiikkaan ja tutkimukseen.

Ensin kuvataan Kauhavalla edelleen toimivan Yrittäjäopiston syntyä ja alkutaivalta. Oppilaitoksen nimi oli ensin Kauhavan Yrittäjäopisto, sitten Pohjanmaan Yrittäjäopisto ja nykyään Suomen Yrittäjäopisto. Nimen määreen muutokset kuvaavat toiminnan tavoitteiden laajenemista. Paikallisuudesta kasvettiin valtakunnalliseksi. Opisto aloitti toimintansa vuonna 1968 eli ennen edellä kuvattua yrittäjyyden nousemista poliittisen ja tutkimuksellisen mielenkiinnon kohteeksi. Yrittäjyys-käsitteen käyttö tai yrittäjyyteen kouluttaminen ei ollut opiston alkuvaiheen dokumentoidussa toiminnassa keskeistä. Tavoite oli antaa yrittäjille ja yrittäjänä toimimista suunnitteleville liiketoimintaosaamisen koulutusta. Tätä ennen oli KTM järjestänyt alueellisia pk-yrityskursseja ja useilla kaupan alan järjestöillä oli jäsenistölle suunnattua täydennyskoulutustoimintaa. Alan järjestöillä oli myös julkaisu- ja tiedustelutoimintaa: esimerkiksi Käsi- ja pienteollisuusliitto julkaisi 1950-luvulla oppaita yrittäjille. Myöhemmin havaitaan, että yrittäjäkoulutuksen valtakunnallinen, ministeriötasoinen suunnittelu käynnistettiin ainakin osin Yrittäjäopiston synnyn takia. Käytännön toimien tasolle ei vielä tuolloin ylletty.

Yrittäjäopiston tarun on sanottu alkaneen Maaseudun teollistamisliitossa aktiivisesti toimineen⁵⁵⁸ Teuvo Lagerstedtin laatimasta ja syyskuussa 1960 Vaasalehdessä⁵⁵⁹ julkaistusta kirjoituksesta, jossa hän lähteen mukaan on todennut yrittäjien koulutuksesta: ”Vähin mitä yhteiskunta voi asian hyväksi tehdä on se, että sen toimesta järjestetään riittävän perusteellinen ja laaja peruskoulutus myös niille, jotka ovat päättäneet valita yrittäjän ohdakkeisen polun...” Lagerstedt valittiin 1966 Etelä-Pohjanmaan kesäyliopiston sihteeriksi ja 1967 Etelä-Pohjanmaan maa-

⁵⁵⁷ Itälä s. 44.

⁵⁵⁸ Eteläpohjalaisia elämäkertoja III s. 294.

⁵⁵⁹ Ilmestyy nykyään nimellä ”Pohjalainen”.

kuntaliiton (nykymuodossaan Etelä-Pohjanmaan Liitto) toiminnanjohtajaksi, ja siinä toimessa hän pystyi edelleen edistämään mainittua asiaa.⁵⁶⁰

Joissakin lähteissä mainitaan, että Lagerstedt olisi vuonna 1967 laatinut yrittäjäkoulutusta koskevan tutkimuksen.⁵⁶¹ Martti Mansikkamäki toimi 1960-luvulla Kauhavan elinkeinolautakunnan puheenjohtajana ja paikallisen Osuuspankin johtajana ja oli Yrittäjäopiston perustamisessa mukana. Hän kertoi haastattelussa, että Lagerstedt olisi eräällä matkallaan ilmeisesti 1960-luvun puolella (Länsi-)Saksassa tutustunut yrittäjäopistotyyppiseen oppilaitokseen ja kiinnostunut siitä. Lagerstedtillä oli Mansikkamäen mukaan oppilaitoksen esite, johon tutustuttiin yhdessä ja ryhdyttiin pohtimaan, sopisiko saksalaisen mallin mukainen opisto Suomeen. Samoihin aikoihin Lagerstedt sai tietää AKH:sta, että Kauhava ei saa havittelemaansa kauppaoppilaitosta. Sen vuoksi ryhdyttiin miettimään, saataisiinko aikaan Yrittäjäopisto.⁵⁶² Naapurikunnassa Lapualla kauppaoppilaitos aloitti toimintansa vuonna 1965. Ilmeisesti Kauhava havitteli kauppaopistoa vielä tämänkin jälkeen, ainakin vielä vuonna 1968. Se saattaa kuulostaa nykyään uskomattomalta tavoitteelta, koska Lapuan ja Kauhavan taajamien välinen etäisyys on noin 15 kilometriä ja alue on ja on ollut harvaan asuttu. Kahta saman alan oppilaitosta ei nykyään sijoitettaisi tällaisiin olosuhteisiin. Toisaalta Suomen kauppaoppilaitosverkosta laajennettiin tuohon aikaan voimallisesti. 1970-luvun alussa oppilaitoksia oli jopa 72⁵⁶³. Viidentoista kilometrin etäisyys koettiin tuohon aikaan nykyistä pitemmäksi matkaksi esimerkiksi autokannan vähäisyyden, ja tiestön heikon laadun ja kattavuuden vuoksi.

Lagerstedtillä oli hyvät suhteet AKH:een ja hän oli pyrkinyt vaikuttamaan siihen, ehkäpä tämän saksalaisen mallin mukaan rakennetulla idealla. Tämä on mahdollisesti lähteissä mainittu ”yrittäjäkoulutusta koskeva tutkimus”, jota muutoin ei ole löytynyt⁵⁶⁴. Yrittäjäopisto-ideaa piti esillä myös Lagerstedtin lanko Pentti Pelkola, joka oli Ilkka-lehden toimittaja.⁵⁶⁵ Pelkola, Lagerstedt ja

⁵⁶⁰ www.helsinki.fi/~lagerste/teuvo.html. Dokumentti ei ole enää internetissä (haettu alun perin 7.9.2005). Etsin dokumentissa mainittua kirjoitusta Vaasa-lehdestä, mutta en löytänyt. Myös Eteläpohjalaisia elämäkertoja-teoksessa mainitaan kirjoituksen olleen syyskuussa 1960 Vaasa-lehdessä. Mahdollisesti dokumentin ja elämäkerran kirjoittajat (dokumentti Teuvo Lagerstedtin poika Ilpo Lagerstedt) ovat muistaneet ilmestymisajankohdan väärin. EP:n historian osassa III, Arvo Myllymäen artikkelissa ”Etelä-Pohjanmaan taloudellinen kehitys I maailmansodasta suureen muuttoon” mainitaan ko. artikkelin olleen Vaasa-lehdessä 28.10.1965. Tarkistin asian, eikä asiantaita ollut näinkään. Kysyin Myllymäeltä, mistä hän ko. tiedon on saanut ja hän kertoi saaneensa sen ”muistaakseni Ilmari Laukkoselta, opettajaltani ja Vaasa-lehden päätoimittajalta (tuolloin)”. Artikkelin voi olla olemassa, mutta ilmestymisajankohta ei ole tiedossa.

⁵⁶¹ Mm. Yrittäjäopiston rehtori Förstin valtioneuvoston kanslialle Lagerstedtin toiminnasta antama lausunto, joka liittyy kunniamerkin tai neuvosarvon saamiseen. Maa-kuntaliitto 12.10.1982.

⁵⁶² Mansikkamäki haastattelu 11.12.2006.

⁵⁶³ Santonen s. 224.

⁵⁶⁴ Edesmenneen Lagerstedtin henkilökohtainen arkisto on järjestämättä. Ilpo Lagerstedtin tiedonanto 12.11.2006.

⁵⁶⁵ Ilpo Lagerstedtin tiedonanto 12.11.2006, Mansikkamäki haastattelu 11.12.2006. Yrittäjäopistossa 1970–1980-luvuilla vaikuttaneen Pekka Niemisen näkemyksen mukaan Yrittäjäopisto oli vahvemmin Pelkolan idea ja Lagerstedtillä oli vastaavasti valtaa ja keinoja sitä edesauttaa. Riukulehto nostaa Förstin ja Niemisen haastattelujen perusteella Veikko Pihlajamäen roolin vahvasti esiin: Riukulehto s. 118.

Mansikkamäki pitivät syksyllä 1967 palaverin ja olivat yhteydessä Kauhavan kuntaan ja kehottivat sitä tarttumaan Yrittäjäopisto-ideaan, koska kauppaoppilaitosta ei saatu. Kauppaoppilaitosta varten oli aikoinaan jo perustettu kunnallinen taustayhtiö, ja AKH:sta oli näytetty vihreää valoa opistolle.⁵⁶⁶ Todennäköisesti oli kyse muutamien henkilöiden ajatuksista eikä laajemmasta hallinnollisesta hyväksynnästä AKH:ssa. Kauhavan kunnanvaltuuston puheenjohtajana ja puolustusministerinä toiminut Veikko Pihlajamäki muisteli Kauhava-lehden artikkelissa 21.9.1978 opiston kymmenvuotista taivalta: "...kauppaoppilaitoksen suhteen täällä meni kuitenkin sisu kaulaan ja niin meille jäi vain muistoksi kannatusosakeyhtiö."⁵⁶⁷ Ilmeisesti periksi ei kuitenkaan haluttu antaa.

Kauhava sijaitsee maatalous- ja pk-yritysvaltaisella Etelä-Pohjanmaalla, ja maatalous oli elinkeinona vähentynyt sodan jälkeen huomattavasti. Seutu alkoi olla vaikeuksissa sen ja väestön vähenemisen ja ikääntymiskehityksen vuoksi. Oppilaitosten perustaminen oli tuolloinkin aluepolitiikkaa, ja sillä oli vaikutusta opiston perustamiseen, yrittäjyyden asian säilyttämisen ja edistämisen ohella. Kyse ei ollut vain pioneeritoiminnasta koulutuksessa, vaan myös puolustustais- telusta suurempia uhkia vastaan. Taistelussa keinoksi valittiin koulutus tutun oloisella alalla.

Todennäköisesti Lagerstedt oli luonnostellut AKH:lle osoitettavan kirjeen Etelä-Pohjanmaan maakuntaliiton hallituksen kokousta 20.1.1968 varten. Kirje on otsikoitu: "Asia: yrittäjälinjan perustaminen johonkin eteläpohjalaiseen ammatilliseen oppilaitokseen tai erityisen yrittäjäopiston perustaminen Etelä-Pohjanmaalle". Kirjeessä on käyty läpi eteläpohjalaisen pienteollisuuden merkitystä, sen tilastoissa havaittua konkurssiherkkyyttä ja viitattu Saksassa⁵⁶⁸ tehtyyn tutkimukseen. Siinä yritysten vararikkoon johtaneet syyt ovat muun muassa virheelliset kustannuslaskelmat ja yrittäjän puutteellinen ammattikoulutus, kokemus ja puutteellinen johtamistaito ja -kyky. Tuoteteknisessä osaamisessa ei sen sijaan ole merkittäviä puutteita. Kirjeessä kuvataan osaamistilanteen olevan Etelä-Pohjanmaalla samantapainen.⁵⁶⁹

Kirjeessä on esitetty havaittujen epäkohtien ja tilanteen ratkaisuksi harkittavaksi, voisiko ammattikasvatushallitus joko

- 1) perustaa Etelä-Pohjanmaalla jo toimivaan teknilliseen opistoon tai oppilaitokseen erityisen ns. yrittäjälinjan, jolla tietyille oppilasryhmälle annettaisiin teknisen koulutuksen lisäksi niin laaja kaupallinen ja liiketaloudellinen lisäkoulutus, että koulun päättäneellä oppilaalla olisi mahdollisuus **joko toimia itsenäisenä yrittäjänä tai yrityksen johtajana** (korostus T. T.)
tai
- 2) katsoisiko ammattikasvatushallitus mahdolliseksi perustaa kokonaan oman, omalla ohjelmalla varustetun yrittäjäopiston ...⁵⁷⁰

⁵⁶⁶ Mansikkamäki haastattelu 11.12.2006.

⁵⁶⁷ Kauhava 21.9.1978.

⁵⁶⁸ Monen muun ikäluokkansa edustajan ja rintamalla olleen tavoin Saksa oli Lagerstedtillekin edelleen Saksa (=Länsi-Saksa tuohon aikaan), myös monella tavoin kulttuurinen ja henkinen vaikutteiden antaja.

⁵⁶⁹ Maakuntaliiton (tästä lähtien viitteissä ML) hallituksen kokous 20.1.1968.

⁵⁷⁰ ML hallituksen kokous 20.1.1968.

Kauhavasta ei oppilaitoksen sijaintipaikkakuntana ole mainituissa vaihtoehtoisissa mitään mainintaa.

Kirje jatkuu: ”erityisen tärkeänä olisi pidettävä johtotehtäviin soveltuvien henkilöiden kouluttamista sellaisia pieniä ja keskisuuria teollisia yrityksiä varten, joilla ei ole mahdollisuutta palkata eri ammattihenkilöitä erikseen teknisiä, kaupallisia ja liikkeenjohdollisia tehtäviä varten”.⁵⁷¹ Tarvittiin johtajayleismiehiä, erityisesti teollisiin yrityksiin. Palveluelinkeinojen kasvu oli vielä vähäistä, eikä se näyttänyt vaativan resursointia johtamiskoulutukseen. Vähittäis- ja tukkukaupan johtamiskoulutuksesta vastasivat alan järjestöt ja kaupparyhmittymät itse. Tuohon aikaan myös yleinen mielikuva yrityksestä oli nykyistä enemmän tavaratuotanto- ja teollisuuspainotteinen, ja teollisuusyritykset olivat suurempia työllistäjiä.

KTM:n alaisten käsi- ja pienteollisuuslaitosten neuvontatoimintaa pidettiin kirjeessä tärkeänä, mutta ne eivät ole pystyneet vastaamaan kysyntään: ”tästä syystä olisi hyödyllistä jos yrittäjät itse kykenisivät huolehtimaan ... ongelmistaan” ja neuvontatoimistot voisivat keksittyä spesiaalneuvontaan.⁵⁷² Lisäksi kirjeessä on tehty merkittävä linjanveto:

Erittäin tärkeää olisi, että yrittäjäopistoon ja/tai yrittäjälinjalle valittaisiin oppilaat erityisesti laadittavia **soveltuvuustestejä** käyttäen, koska tällaisia itsenäisiksi yrittäjiksi soveltuvia henkilöitä lienee suhteellisen rajoitetusti. Yhteiskunnan kannalta olisikin tärkeää haravoida nämä yksilöt esiin. Yhteiskunnan pitäisi kyetä antamaan tällaisille henkilöille mahdollisimman monipuolinen ja korkeatasoinen koulutus sekä viime kädessä myös tarvittavat pääomat oman yrityksen perustamista varten.⁵⁷³ (Korostus T. T.)

Yrittäjätaito oli ilmeisesti Lagerstedtin mukaan jopa synnynnäinen ja harvinaisen. Kirjeessä ei ole otettu kantaa siihen mikä tuottaa poikkeusyksilöitä, eikä siihen, voiko tekijöihin vaikuttaa. Vaadittava soveltuvuus ei myöskään ole esillä. Kun opisto oli jo perustettu, Lagerstedt viittasi Etelä-Pohjanmaan ympäristönä, jossa yrittäjätyyppiä esiintyy. Erityisominaisuus-ajattelumalli oli ajalle tyypillinen. Oppilaitokselle, sen imagolle ja pioneerihengelle on voinut olla olennaista korostaa opiskelijoiden erityislaatua ja erityistä koulutusta. Yhteiskunta saa kansantaloudellista hyötyä, mutta on velvollinen antamaan taloudellisen peruspääoman silloin, kun oikean koulutuksen saaneella ei sitä ole.

Tuolloin ei valtiolla ollut nykymuotoisiin verrattavissa olevia erityisiä pk-sektorin rahoitusmalleja tai -organisaatioita. KTM:llä oli tosin käytössään valtion budjetista määräraha niin sanottuihin Pienteollisuuslainoihin. Yritysten ulkopuolisesta rahoitustarpeesta vastasi pääosin liikepankkisektori. Muita erityisrahoituslähteitä olivat muun muassa Matkailun Kehitysrahasto Oy, Suomen Vientiluotto Oy ja Teollistamisrahasto Oy.⁵⁷⁴ Kehitysaluerahasto (KERA) perustettiin 1971 aluepoliittisista syistä tukemaan kehitysalueilla teollistamista ja matkailuelinkeinoja⁵⁷⁵. Sen ensimmäinen toimitusjohtaja Jouko Loikkanen on

⁵⁷¹ ML hallituksen kokous 20.1.1968

⁵⁷² Ibid.

⁵⁷³ Ibid.

⁵⁷⁴ Liiketaidon käsikirja I s. 251–253.

⁵⁷⁵ Vartiainen s. 5.

arvioinut, että SMP:n vaalivoitto ja Keskustapuolueen tappio vuoden 1970 eduskuntavaaleissa vauhdittivat merkittäväällä tavalla KERAn perustamista. Oli tuettava kehitysalueita, koska niillä oli Keskustapuolueen äänikato ollut suurin.⁵⁷⁶

Maakuntaliiton hallitus käsitteli mainitun kirjeen 20.1.1968 kokouksessaan; se hyväksyttiin ja katsottiin voitavan lähettää ammattikasvatushallitukseen pienen, kurssimuotoista yrittäjäkoulutusta koskevan korostuksen lisäyksen jälkeen. Maakuntaliiton arkistossa on sisällöltään miltei identtinen, AKH:lle osoitettu kirje 15.2.1968.⁵⁷⁷ Arkistossa on lisäksi 24.2.1968 päivätty ja Lagerstedtin laatima kirje, joka on osoitettu KTM:n pienteollisuustoimiston johtaja Arvi Pappiselle. Lagerstedt toteaa siinä, että ”Puhelinsoittoomme viitaten lähettän oheisena tiedoksesi tämän ammattikasvatushallitukselle lähettämämme (= Maakuntaliitto) kirjelmän jäljennöksen.” Siis ilmeisesti kyseessä oli edellä kuvattu kirje. Lagerstedt taustoittaa Pappiselle osoittamassaan viestissä:

Kun minusta jo olevien yrittäjien ja toisaalta kokonaan uuden yrittäjäpolven luominen modernin tehokkaan ja laajapohjaisen koulutuksen avulla kuuluu yhteisiin intresseihin, rohkenisin toivoa, että yrittäisimme saada ammattikasvatushallituksen kiinnostumaan mainitsemani yrittäjäopiston perustamisesta. Tiedän että tällaisen jonkinlaisen merkonomi - opistoinsinööri - yritysjohtaja - yhdistelmän luominen ei ole yksinkertainen tehtävä, mutta uskon että asia voidaan hoitaa...⁵⁷⁸

Lagerstedt piti tärkeänä koota toimikunta, johon kuuluisivat ammattikasvatushallituksen edustaja, koulutussuunnittelija, psykologi ja pienteollisuusekspertti. Nämä suunnittelisivat opiston tehtävän ja tarpeen, sen opetussuunnitelman ja käytännön järjestelyt. ”...siinä olisi työtä..., koska meillä ei ole tällaista opistoa, eikä ole ilmeisesti muuallakaan, ellei sitten USA:ssa”.⁵⁷⁹ Mansikkamäen mainitsema ”saksalainen malli” ei tässä ole esillä. Lagerstedt korosti yrittäjiksi soveltuvia olevan vähän ja, kuten kirjelmässä, piti soveltuvuustestien käyttöä tärkeänä valinnassa. Lagerstedt mainitsi keskustelleensa ”muutamien psykologian professoreiden kanssa”, ja he olivat ilmaisseet olevansa valmiita testien laatimiseen. Lagerstedt mainitsi keskustelleensa asiasta myös ”useiden eturivin yhteiskunta - ja koulutussuunnittelijoiden kanssa ja kaikki he pitivät erityisen tärkeänä yrittäjäkoulutuksen järjestämistä”.⁵⁸⁰ Asiantuntijoiden henkilöllisyyttä ei voida tietää.

Kirjeessä ei ole mitään Kauhava-aiheista mainintaa. Lopuksi Lagerstedt totesi ”ensi viikon lopulla” tulewansa tapaamaan Pappista keskustellaksensa lisää aiheesta. Kolme päivää tämän kirjeen kirjoittamisen jälkeen tiedotettiin kuitenkin Yrittäjäopiston aloittamisesta Kauhavalla. Kauhava-lehti uutisoi 28.2.1968: ”27.2.1968 Kauhavan kunnanhallituksen istuntohuoneessa järjestetyssä tiedotustilaisuudessa pystyttiin toteamaan, että Yrittäjäopisto oli perustettu.” Se hiljaiselo, joka on vallinnut tänne perustettavan kauppaooppilaitoksen ympärillä,

⁵⁷⁶ Siukosaari & Metsämäki s. 66–70.

⁵⁷⁷ ML Lagerstedt 15.2.1968.

⁵⁷⁸ Lagerstedt kirje 24.2.1968.

⁵⁷⁹ Ibid.

⁵⁸⁰ Ibid.

sai yllättävän lopun.”⁵⁸¹ Lagerstedtin oli siis täytynyt edellistä kirjettä Pappiselle kirjoittaessaan tietää, että Yrittäjäopiston perustaminen Kauhavalle oli tulossa. Tämän vahvistaa myös Mansikkamäen kertomus. Lagerstedt oli itse opistoa sinne ajamassa.⁵⁸² Lagerstedt myös puhui kyseisessä tiedotustilaisuudessa. Uutisessa mainitaan, että asia on päätetty 12.2.1968 Kauhavan kauppaoppilaitoksen kannatusosakeyhtiön johtokunnassa⁵⁸³, eli kohta sen jälkeen kun ehdotus oli ollut esillä ensimmäisen kerran Maakuntaliitossa. Maakuntaliiton arkistossa on myös 28.2.1968 päivätty muistio jonka nimi on ”Yrittäjäopiston perustamista edellyttävät toimenpiteet”. Siinä todetaan, että ”... näyttäisi välttämättömältä, että Kauhavan kunta muodostaisi suunnittelua varten työryhmän ...”⁵⁸⁴ Oli jo selvää, että Yrittäjäopisto tulee ja se tulee Kauhavalle. Lagerstedtin kirjeessä Pappiselle ja muissa dokumenteissa ei tästä ollut mainintaa, mutta Kauhavan kunnanhallituksen pöytäkirjassa 11.3.1968 mainitaan Lagerstedtin käyneen 1.3.1968 Helsingissä Yrittäjäopiston perustamiseen liittyviä keskusteluja.⁵⁸⁵ Tämä on se ”ensi viikonloppu” jolloin Lagerstedt oli menossa tapaamaan Pappista. Spekulaatiot muista paikkakuntavaihtoehdoista esimerkiksi AKH:lle ovat ehkäpä vain pyrkimys antaa hallintokulttuurista neutraali kuva, vaikka asioista oli jo päätetty. Arkistot eivät kerro kaikkea.

Lagerstedtin mainitsema työryhmä on jokseenkin sama kuin hänen Pappiselle esittämänsä. Täydennyksenä siinä ovat peruskoulun jälkeisen opetuksen asiantuntija ja kunnallishallinnon edustaja. Työryhmän tehtävät olisivat samantyyppisiä kuin hän Pappiselle mainitsee. Lisätehtävänä oli selvittää valtionavun saanti.⁵⁸⁶

Kauhava-lehden uutisointi Yrittäjäopiston tiedotustilaisuudesta jatkui. Tiedotustilaisuuden avannut Veikko Pihlajamäki totesi puheessaan, että Maakuntaliitto oli tehnyt muutamia vuosia aiemmin ehdotuksen yrittäjäopiston perustamiseksi Etelä-Pohjanmaalle.⁵⁸⁷ Pihlajamäki toteaa opiston perustamissanat lausutun Kauhavan kauppaoppilaitoksen kannatusosakeyhtiön johtokunnassa 12.2.1968 tarkoituksena, että koulutus alkaa syksyllä. Koulutus oli tarkoitus ajaa sisään järjestämällä toimiville yrittäjille jo tulevana keväänä kurssi. He olivat Gallup-tutkimuksessa ilmaisseet voimakkaan halunsa osallistua sellaiseen.⁵⁸⁸

Uutisoinnin mukaan Pihlajamäen ajatus oli, että opisto olisi koulumuotoinen, opistotasoinen ja sen pohjavaatimuksena olisi keskikoulututkinto. Silloin se vastaisi muita kaupallisia ja teknisiä opistoja. Opetusohjelmaa pidetään varsin perusteellisesti harkittuna, ja kunta hankki toimitilat. Vaikeutena on pätevien opettajavoimien saaminen, koska ”vastaavanlaista opistoa ei ole missään muualla ollut eikä ole, eikä siis koulutettuja yrittäjäopiston opettajavoimia”.⁵⁸⁹

581 ”Yrittäjäkoulutuksen alku”. Kauhava-lehti 28.2.1968.

582 Mansikkamäki haastattelu 11.12.2006.

583 ”Yrittäjäkoulutuksen alku”. Kauhava-lehti 28.2.1968.

584 ML muistio 28.2.1968 PM/TL.

585 ”Yrittäjäkoulutuksen alku” Kunnanhallituksen pöytäkirja 11.3.1968 kokouksesta.

586 ML muistio 28.2.1968 PM/TL.

587 Tähän ei löytynyt tukea Maakuntaliiton arkistosta

588 ”Yrittäjäkoulutuksen alku”. Kauhava lehti 28.2.1968.

589 Ibid.

Pihlajamäki vaikuttaa korostaneen, että tavallisten kaupan alan oppilaitosten opettajat eivät ole soveltuvia yrittäjien kouluttamiseen. Tällainen näkemys toistuu tämän työn aineistoissa useita kertoja, esimerkiksi KTM:n komiteassa ja yrittäjyysprofessorin synnyn yhteydessä. Näkemyksen taustalogiikka lienee, että koska yrittäjät ja yrittäjiksi soveltuvat ja heidän ajattelu- ja toimintatapansa ovat poikkeuksellisia, on heidän koulutusmenetelmiensä ja kouluttajiansakin oltava sellaisia.

Valtion tuki oli tässä vaiheessa epävarmaa, mutta kunnan lähetystö oli lähdössä käymään ammattikasvatustalituksessa. Myös ”teollisuusneuvos Pappisen luona on jo sovittu vastaanotto”. Muutoin Kauhavan kunta on tässä vaiheessa päättänyt ”ottaa riskin päälleen”.⁵⁹⁰ Kauhava-lehden uutinen jatkuu: Pihlajamäki puhui oppilaiden etukäteistestaamisesta, yrittäjätyyppien löytämisestä: ”Näkisin, että näillä alueilla, Kauhavalla, Ylihärmässä ja Alahärmässä sekä muuallakin Etelä-Pohjanmaalla on juuri tällaista yrittäjätyyppiä.”⁵⁹¹ Etelä-Pohjanmaata on pidetty yrittäjämaakuntana. Sillä on tarkoitettu esimerkiksi, että alueella on ollut vähän suurteollisuutta, mutta paljon pieniä yrityksiä ja toimialakeskittymiä. Myös erityisestä yrittäjyyden hengestä on usein kirjoitettu.

Lagerstedt totesi tiedotustilaisuudessa:

Viimeisen 10 vuoden aikana on todettu, että kolmeen tuotannon päätekijään: työhön, pääomaan ja maapohjaan täytyy lisätä vielä yksi päätekijä ... koulutus ... Pätevät tutkijat ovat asian todenneet.⁵⁹²

Lagerstedt on ollut ajan hengessä. Koulutuskeskeisyys nimenomaan tässä yhteydessä, niin sanottuna aineettomana pääomana oli alkanut esiintyä koulutuspoliittisessa keskustelussa.⁵⁹³ Korostettu yhteys inhimillisen pääoman lisäämisen ja talouskasvun välille juuri yrittäjäkoulutuksen avulla syntyi vasta 1970-luvulla. Lagerstedt totesi vielä tilaisuudessa, että sivistysmaat Amerikka, Keski-Euroopan maat ja Skandinavia ovat alkaneet siirtyä uuteen yhteiskuntaan, jossa tiedon tason nostamiselle pannaan aivan erityinen paino. Suomessa ja Etelä-Pohjanmaallakin oli siihen ryhdyttävä, koska kilpailevissa sivistysmaissa perus-, jatko- ja täydennyskoulutus oli paljon pidemmällä.⁵⁹⁴

Lagerstedt ihmetteli, ettei kenenkään päähän ollut pälkähtänyt (Suomessa) yhdistää insinööri- ja ekonomikoulutusta ja luoda tällä tavalla tehokkaita yritysjohtajia. Sellaisia on, mutta ei riittävästi, ja tarve on kova. Oli myös tarve löytää vientikelpoisia tuotteita, eikä niitä osattu markkinoida. Yrittäjäkoulutus olisi

⁵⁹⁰ ”Yrittäjäkoulutuksen alku”. Kauhava-lehti 28.2.1968.

⁵⁹¹ Ibid.

⁵⁹² Ibid.

⁵⁹³ Lampinen s. 72–77. Mm. Yhdysvaltain taloustieteellisen seuran pj, ja vuonna 1979 Nobelin talouspalkinnon saanut Theodore W. Schultz v. 1960 oli pioneeri tämän päivän koulutuksen merkityksen korostajana. Hän popularisoi käsitteen ”human capital”. Schultzilla oli myös yrittäjyyden resurssimaista merkitystä korostavia teorioita ja hän oli esim. sitä mieltä, että maaseudun elinkeinoissa yrittäjyyttä erityisesti oli havaittavissa. Hänen mukaansa yrittäjillä oli myös erityisiä ominaisuuksia, joita voitiin kehittää koulutuksella. Mahdollisesti Lagerstedt oli tutustunut Schultzin tai mahdollisesti myös koulutuksen merkitystä taloudessa korostaneiden Solowin ja Niitamon tuotantoon.

⁵⁹⁴ ”Yrittäjäkoulutuksen alku”. Kauhava-lehti 28.2.1968.

porrastettava siten, että olisi olemassa korkein ekonomi-insinööri-taso ja sen jälkeen Kauhavan merkonomi, opistoinsinöörin yritysjohtajakoulutus. Lagerstedt siis ehdotti myös korkeakouluille yrittäjäkoulutusta. "Molempien tarkoituksena olisi siis kouluttaa uusia yrittäjiä". Lopuksi Lagerstedt totesi, että vastaavia oppilaitoksia ei ollut Suomessa: "sen sijaan luulisin, että Amerikassa sellaisia jo on".⁵⁹⁵ Usko tai tieto Yhdysvaltojen olemisesta pitkällä aiheessa näkyy, kuten työn jatkossa esille tulevien komiteoiden koulutus suunnittelussa. Yhdysvaltojen mahdollisista saavutuksista ei Lagerstedtillä ole ollut dokumentaatiota.

Maakuntaliiton hallituksen kokouspöytäkirjassa 25.3.1968 todetaan: "...maakuntaliiton aloite yrittäjäopiston perustamiseksi Etelä-Pohjanmaalle johdettiin siihen, että Kauhavan kunta tarttui nopeasti asiaan ja ryhtyi tarmokkaasti toteuttamaan tätä maakunnalle tärkeää ja merkittävää aloitetta".⁵⁹⁶ Edellä esitetyn perusteella asian suunnittelu oli Kauhavaa silmällä pitäen aloitettu paljon aiemmin. Pöytäkirjan liitteessä todettiin, että liiton yrittäjäopiston perustamistoimet olivat herättäneet myönteistä huomiota. AKH:n edustajat olivat todenneet ammatillisen koulutuksen olevan 20 vuotta ajasta jäljessä. Erityisesti oli tähdennetty, että tavoitteellinen yrittäjäkoulutus vahvistaisi ammatillisen koulutuksen heikkoa arvostusta ja olisi "varmin keino siihen etteivät kaikki vanhemmat Ruotsin peruskoulun tapaan yritä ajaa lapsiaan lukioon".⁵⁹⁷ Yrittäjäkoulutus linjataan ammatilliseksi koulutukseksi, ja yrittäjänä toimiminen oli ammatti. Sen sisältö on tuotannollis-taloudellisten menetelmien hallinta.

Lagerstedtin asiantuntijoiden henkilöllisyyttä ei voida selvittää, joskin Yrittäjäopiston suunnittelua varten asetettiin Kauhavan kunnanhallituksen kokouksessa 11.3.1968 jokseenkin vastaava työryhmä. Työryhmään kuuluivat kunnan edustajien lisäksi Teuvo Lagerstedt, AKH:sta Mikko Salomaa, Martti Roussi ja Simo Raasio, Valtakunnansuunnittelutoimistosta Jukka Lehtinen, Maalaiskuntien liitosta Jukka Sarjala, Arvi Pappinen, Väestöliitosta Jaakko Itälä ja psykologian professori R. Olavi Viitamäki.⁵⁹⁸ Valistunut arvaus on, että tässä on ainakin osa siitä asiantuntijajoukosta, jonka näkemyksiin Lagerstedt pariin otteeseen oli viitannut. Ehkä ryhmä oli koottu jo viimeistään tammikuussa, jolloin Lagerstedt oli viitannut kokoamisen tarpeeseen. Kokoonpano edustaa yksi-yhteen tahoja, joita Lagerstedt ehdotti mukaan. Sarjala toimi myöhemmin opetushallituksen johtajana. Itälä oli opetusministerinä Karjalaisen II hallituksessa 1970-1971. Tämä hallitus todettiin edellä ohjelmansa perusteella aikakautensa yritystoiminta- ja pk-sektori-myönteisimmäksi. Samaisen hallituksen toimiaikaan OPM asetti oman yrittäjäkoulustoitimikuntansa ja Yrittäjäopisto sai tältä hallitukselta uuden väliaikaisen toimiluvan. Raasio oli toimikunnan puheenjohtaja. Mikko Salomaasta tuli sittemmin hetkeksi Yrittäjäopiston rehtori, ja

⁵⁹⁵ "Yrittäjäkoulutuksen alku". Kauhava-lehti 28.2.1968.

⁵⁹⁶ ML hallituksen kokous 25.3.1968.

⁵⁹⁷ Ibid.

⁵⁹⁸ "Yrittäjäkoulutuksen alku". Kunnanhallituksen pöytäkirja 11.3.1968 kokouksesta. Viitamäki puhui Ostrobotnialla aivan samoina päivinä Etelä-Pohjanmaalle Vaasan kaupunkorkeakoulun lisäksi tarvittavasta toisesta korkeakoulusta, joka keskittyisi kasvatus- ja yhteiskunnallisiin aloihin. Hän näki omalla alallaan tarvetta tutkia mm. Etelä-Pohjanmaan lahjakkuusreservejä. Ilkka 20.3.1968

sen jälkeen hän palasi AKH:een. Vaikuttaa siltä, että suomalaista yrittäjäkoulutusta on ollut suunnittelemassa pieni mutta vaikutusvaltainen piiri.

Opiston toiminta alkoi 13.3.1968 mainitulla pilotilla, kansalaisopiston järjestämällä liikkeenjohdollisella kurssilla. Kurssin aloitusjuhlassa puhuivat muun muassa Pappinen, Sarjala ja Vaasan läänin maaherra Martti Viitanen.⁵⁹⁹ Varsinaisena kurssitoimintana samana keväänä olivat laskentatoimen ja liikkeenjohdon peruskurssit. Kurseille osallistui nelisenkymmentä yrittäjää.⁶⁰⁰ Yrittäjäopiston esite kesältä 1968 kuvaa syyskuussa alkavan toiminnan muodoista muun muassa, että yrittäjän peruskurssi on tarkoitettu teolliseen tai kaupalliseen yritystoimintaan ryhtyvälle tai sitä jatkaville. Kyse on päivällä tapahtuvasta erikoiskurssista yrittäjille ja heidän lähimmille apulaisilleen; opetusta on viitenä päivänä viikossa ja 190 työpäivää lukuvuodessa. Aiheina ovat yritystoiminnan osa-alueet. Opiston opetussuunnitelmaan kuuluu liikkeenjohtoa, johtamistaitoa, henkilöhallintoa, työsuhdekysymyksiä, markkinointia, tuotantotekniikkaa⁶⁰¹ ja talousasioita.⁶⁰² Yrittäjyyttä ei ohjelmassa ole mainittu. Kyse on yrittäjien tai sellaiseksi haluavien kouluttamisesta. Ohjelmasta ei voida päätellä sitä, miten se erosi muiden kaupan alan oppilaitosten ohjelmasta. Yrittäjäopiston rehtori oli Mikko Salomaa ja henkilöstöön kuului kaksi vakituista opettajaa. Esitteessä todetaan opiston toiminnasta ja hallinnosta vastaavan eteläpohjalaisista yrittäjistä koottu johtokunta. Pääsyvaatimuksina on vähintään 19 vuoden ikä, teknillinen tai kaupallinen ammattikoulu tai vastaavat tiedot. Tehdas- ja liikekokemus ja suoritettu asevelvollisuus laskettiin eduksi. Vuoden opiskelu maksaa tuhat markkaa, majoitus ja ylläpito on kustannettava itse.⁶⁰³

Mansikkamäki kuvasi Salomaata idearikkaaksi ja aikaansaavaksi. Salomaan palattua AKH:een hän oli siellä Mansikkamäen mukaan ”meidän miehiä” eli tahoja, jotka puolsivat Yrittäjäopistoa. Hän valvoi erikoisoppilaitoksia. AKH:ssa oli myös opiston vastustajia, joihin Mansikkamäki luki muun muassa ”joitakin entisiä kauppiesten rehtoreita”, jotka ajoivat yrittäjäkoulutuksen sijoittamista kauppaoppilaitoksiin.⁶⁰⁴ Tämä linja oli AKH:n ja OPM:n yleistavoite, jota toteutettiin. Yrittäjäopistoa ei saatu soveltumaan siihen malliin, ja yrittäjäkoulutus AKH:n valvomisissa oppilaitoksissa oli hyvin pienimuotoista.

Syksyllä 1970 opiston toiminta keskeytettiin rahoitusvaikeuksien takia. Valtion tuki oli pieni, eikä Kauhavan kunta katsonut voivansa kantaa koko talousvastuuta.⁶⁰⁵ Valtioneuvosto päätti kuitenkin lähetystöjen jälkeen antaa sille kahden vuoden toimiluvan liikealan erityisoppilaitoksena, ja se sai huomattavasti suuremman valtionavun. Vuonna 1971 opisto aloitti uudelleen. Edeltävä välivuosi käytettiin toiminnan uudelleen suunnitteluun väliaikaisen rehtorin Risto Hämäläisen johdolla. Uusi opetussuunnitelma hyväksyttiin AKH:ssa.⁶⁰⁶

⁵⁹⁹ ”Yrittäjäkoulutuksen alku”. Vaasa 14.3.1968.

⁶⁰⁰ ”Yrittäjäkoulutuksen alku”. Vaasa 9.4.1968.

⁶⁰¹ Jopa bioteknologiaa!

⁶⁰² ”Yrittäjäkoulutuksen alku”. Yrittäjäopiston esite kevät 1968.

⁶⁰³ Yrittäjäkoulutuksen alku. Nykyhetken rahaksi muutettuna ja arvostettuna summa on n. 1 200 euroa.

⁶⁰⁴ Mansikkamäki haastattelu 11.12.2006

⁶⁰⁵ Kauhava-lehti 15.9.1971, Mansikkamäki haastattelu 11.12.2006..

⁶⁰⁶ Kauhava-lehti (syyskuu 1971).

Mansikkamäen mukaan lepotauko oli hyvästä.⁶⁰⁷ Opetusta annettiin edelleen samantyyppiselle joukolle, samoin tavoittein, 190 päivää lukuvuodessa liikkeenjohdon, markkinoinnin, tuotantotekniikan ja -talouden ja laskentatoimen alalla. Opettajia oli kolme, ja uusi rehtori oli Antero Viiri. Opiskelijoita aloitti 16.⁶⁰⁸

5.3 Kauppa- ja teollisuusministeriö suunnittelee

Vuonna 1970 sekä KTM että OPM ryhtyivät suunnitelmaan yrittäjäkoulutusta. Yrittäjäopiston perustamisella oli osuutta tähän. Mahdollisesti tähän aktivoi myös kevään eduskuntavaalien tulos eli SMP:n yllättävä menestys. Oli poliittisesti vastattava esitettyyn protestiin. Ministeriöt perustivat omat komiteansa, mutta niissä oli kolme samaa jäsentä. Ensimmäisen komitean asettamisen päätti kauppa- ja teollisuusministeriön alaisen pienteollisuusneuvottelukunnan koulutusjaos 13.3.1970. Asettamista perusteltiin sillä, että yrittäjäkoulutustoiminta oli varsin uutta, sitä koskevaa koulutustoimintaa ja koulutustarvetta ei ollut kartoitettu ja alan opettajavoimia oli vähän. Työryhmä jätti raporttinsa 28.12.1970.⁶⁰⁹

Toimeksianto rajasi tehtäväksi yrittäjinä jo toimivien (täydennys)kouluttamisen, ennen kaikkea teollisille aloille. Menetelmiä toiminnalle ei ollut haettu eikä aiottu ilmeisesti hakea muualta maailmasta. Kouluttajaresursseja oli niukalti. Työryhmän puheenjohtajaksi kutsuttiin teollisuusneuvos Arvi Pappinen KTM:stä, jäseniksi neuvontapäällikkö Raoul Johnsson Pienteollisuuden keskusliitosta, eversti Toivo Kautto Teollisuudenharjoittajien liitosta, kauppatieteiden kandidaatti Raimo Porkka KTM:stä ja sihteeriksi kauppatieteiden kandidaatti Jouni Löytömäki KTM:stä. Työryhmä päätti kutsua itseään nimellä ”yrittäjäkoulutustoimikunta”. Työskentelyn kuluessa kuultiin asiantuntijoita eri koulutusorganisaatioista.⁶¹⁰ Toimikunnan edustajat olivat ministeriön virkamiehiä, etujärjestöjen edustajia ja konsultteja eivätkä ainakaan päätoimisia tutkijoita, koulutus- tai kasvatustieteilijöitä. Raportin tekstistä ei ilmene, mitä tietolähteitä ja muuta aineistoa suunnittelutyössä käytettiin.

Toimikunta täsmensi tehtävikseen selvittää pk-yritysten valmennustarpeita ja KTM:n pienteollisuustoimiston mahdollisuuksia tyydyttää nämä tarpeet.⁶¹¹ Päätettiin myös selvittää, mitä koulutustoimintaa alalla on järjestetty ja järjestet-

⁶⁰⁷ Mansikkamäki haastattelu 11.12.2006

⁶⁰⁸ Kauhava-lehti (syyskuu 1971).

⁶⁰⁹ Yrittäjäkoulutuksen kehittäminen KTM s. 1.

⁶¹⁰ Ibid. s. 2.

⁶¹¹ Yritin marraskuussa 2006 löytää Pappisen arkiston. Kävi ilmi, että sitä ei ollut KTM:ssä, eikä valtioneuvoston arkistossa, joka olisi normaalitilanne. Valtioneuvoston arkistonhoitajan viestin mukaan: ”Hieman erikoista on, ettei niitä mistään löydy”. Tiedonannot KTM Multamäki 21.11.2006 ja Valtioneuvosto Hannu Kultanen 22.11.2006.

tään. Koulutus pohdinnassa keskeistä olivat teolliset pienet ja keskisuuret yritykset, niiden johdon, keskijohdon ja työnjohtajien koulutus.⁶¹²

Vuonna 1965 oli valtion tulo- ja menoarviossa ensimmäisen kerran varattu rahaa pienteollisuusyrittäjien jatkokoulutukseen. Tällä 60 000 markan rahoituksella oli järjestetty kahdesta kolmeen päivään kestäviä, maata kiertäviä seminaareja ja tätä toimintamuotoa jatkettiin. Koulutus jakaantui kolmeen ryhmään: peruskurssit, jatko- ja erikoiskurssit ja yrityksen kehittämisseminaarit. Peruskurssien aiheina oli yritystoiminnan perusteita ja yritysten osatoimintoja kuten talous, tuotanto, markkinointi ja johtaminen. Kurssin lyhyiden takia aiheisiin ei voitu paneutua kovin syvästi. Tavoite ei ollutkaan varsinaisesti tiedon jakaminen vaan se, että ”pienyrittäjät saataisiin ymmärtämään tietojensa riittämättömyys”⁶¹³. Kyseessä oli herätekurssi. Pienyrittäjien koulutus pohja nähtiin heikoksi ympäristön vaatimuksiin nähden.

Jatkokursseissa oli keskitytty muun muassa vientiin, markkinointiin, budjetointiin, kirjanpitoon ja tuotekehitykseen. Näihin käytettiin muita enemmän työpäiviä ja yrityskohtaista konsultointia. Kehittämisseminaarit kestivät 5 x 2 päivää ja keskittyivät osanottajayrityksen omiin ongelmiin.⁶¹⁴ Käytettävissä ollut valtion rahoitus osanottajamaksujen lisäksi oli kaksinkertaistunut. Vuonna 1970 sitä oli 130 000 markkaa. Tilaisuuksissa oli vuosittain (1965–1969) 250–1 200 osanottajaa.⁶¹⁵ KTM:n organisoima yrittäjäkoulutustoiminta kehittyi edelleen 1970-luvulla. Vuosikymmenen loppupuolella oli vuosittain yli 50 koulutus- ja valmennusohjelmaa ja yli sata koulutustilaisuutta, joihin osallistui yli 2 000 yritysten johtohenkilöä.⁶¹⁶

KTM:n koulutustoiminnan ongelmina oli alussa osanottajien puute ja sittemmin opettajapula:

Yrittäjäkoulutus eroaa nimittäin siinä määrin muusta koulutustoiminnasta, että pelkästään teoreettisen koulutuksen saaneen henkilön on usein vaikea toimia valmennustilaisuuksien opettajana.⁶¹⁷

Tässä toistuu sama näkemys kuin Pihlajamäellä ja Lagerstedtilla aiemmin. KTM:n kursseilla olikin pyritty käyttämään opettajina konsultteja ja liikemiehiä. Tämä oli ongelmallista, koska valtio ei pystynyt maksamaan konsulteille samansuuruisia palkkioita kuin yksityisellä sektorilla.⁶¹⁸ Toimikunta ei varsinaisesti määritellyt, miksi vain käytännön liike-elämää kokeneet olivat sopivia kouluttajiksi. Vaadittavasta konsulttien ja liikemiesten koulutus- tai muusta taustasta ei ole mainintaa. Suomessa oli 1960-luvun puolessavälissä niukasti varsinaisia ammattimaisia liikkeenjohdon konsultteja. Suurlan mukaan 1960-luvun alussa oli ”kymmenkunta säännöt täyttävää” ja Liikkeenjohdon konsultit

⁶¹² Yrittäjäkoulutuksen kehittäminen KTM s. 5–9.

⁶¹³ Ibid. s. 11.

⁶¹⁴ Ibid. s. 11–12.

⁶¹⁵ Ibid. s. 14.

⁶¹⁶ Pappinen s. 33.

⁶¹⁷ Yrittäjäkoulutuksen kehittäminen KTM s. 15

⁶¹⁸ Ibid.

-yhdistyksessä oli vuonna 1966 20 jäsentä.⁶¹⁹ Näistä ei todennäköisesti riittänyt kouluttajavoimia KTM:n kursseille.

Muiden organisaatioiden yrittäjäkoulutuksina ("tulkittu erittäin laajasti") luetellaan Ekonomiliitto, Insinöörijärjestöjen koulutuskeskus, Keskuskauppa-kamari, Liikkeenjohdon Instituutti, Merkonomiliitto, Pienteollisuuden keskusliitto, Suomen työnantajien keskusliitto, Teollisuudenharjoittajien liitto ja Vientikoulutussäätiö. Nämä järjestivät lähinnä jäsenistölleen esimerkiksi liikkeenjohdollista täydennyskoulutusta. Lisäksi raportissa mainitaan 1968–1970 toiminut Yrittäjäopisto, "jonka suoranaista toiminta-ajatuksena oli kouluttaa oppilaistaan itsenäisiksi yrittäjiksi kykeneviä henkilöitä".⁶²⁰ Yrittäjäopiston taru näytti tuolloin olleen lopussa.

Yhteenvedon päällimmäisenä huomiona ihmetellään: "maamme kaupalliset oppilaitokset eivät juuri anna sellaista opetusta, joka tähtäisi itsenäisenä yrittäjänä toimimiseen", "ei edes vaihtoehtoisena mahdollisuutena". Tämä on puute, "vaikka tällaista, lähinnä **asennekoulutusta**, tulisi antaa halukkaille ainakin viimeisellä vuosikurssilla"⁶²¹ (Korostus T. T.). Kyse on ilmeisesti asenteesta, jota tarvitaan itsenäisenä yrittäjänä, yrittäjäyys-käsitettä ei ole käytetty.

Komitea totesi yrittäjäkunnan peruskoulutustason liian alhaiseksi täyttääkseen "taloudellisen yhdentymisen" asettamat vaatimukset. Tämä on huolta Suomen kansainvälisen kilpailukyvyn suhteellisesta heikkenemisestä, ehkä myös toive siitä, että Suomi voisi osallistua Euroopan talousyhdentymiseen enemmän. Suomi oli tehnyt erillissopimuksen EFTAn kanssa 1960-luvun alussa. EEC oli perustettu 1957, mutta läheinen yhteistyö sen kanssa oli samanaikaisesti idänsuhteiden hoidon kanssa ongelmallista. EEC ei aiemmin Ranskan vastustuksen takia ollut innokas vastaanottamaan uusia jäseniä, ei edes muita Pohjoismaita. Tilanne muuttui vuoden 1969 aikana, kun Ranskan presidentti de Gaulle joutui eroamaan. Tällöin EFTA-maille avautuivat uudet mahdollisuudet. Suomi ei kuitenkaan voinut ulkopoliittisista syistä lähteä sille tielle.⁶²²

Komitea näki ongelmaksi yrittäjävalmennustoiminnan koordinoimattomuuden. Yrittäjä ei tiedä, millaiseen koulutukseen kannattaisi osallistua. Puutteita olivat myös suomenkielisen alan kirjallisuuden vähyys, kansainvälisten kontaktien merkityksen puutteellinen ymmärrys ja TV:n ja radion hyödyntämättömyys.⁶²³ Komitea tutustui ruotsalaiseen alan koulutukseen olosuhteiden samankaltaisuuden vuoksi. Havainto oli, että siellä oltiin hieman pidemmällä.⁶²⁴

Ylioppilaiden keskuudessa suoritettuun kyselyyn viitattiin. Siinä kävi ilmi, että "ns. suuren yleisön tiedot yritystoiminnasta ovat yleensä vähäiset ja

⁶¹⁹ Ainamo & Tienari s. 191–192.

⁶²⁰ Yrittäjäkoulutuksen kehittäminen s. 24.

⁶²¹ Ibid s. 25.

⁶²² Suomi teki tosin varovaisia tunnusteluja EEC:n suuntaan. Myös pohjoismainen kauppayhteisö Nordek oli teon alla. Neuvostoliitto tai sen pelko torpedoi lopulta tämän hankkeen koska sen katsottiin yhdyntävän Suomea liikaa Länsi-Eurooppaan. Meinander s. 356

⁶²³ Yrittäjäkoulutuksen kehittäminen s. 25.

⁶²⁴ Ibid. s. 27–28.

toisinaan suorastaan väärät”. Myönteistä oli, että ”yrittäjät ovat itsekin alkaneet tiedostaa koulutuksessaan ilmenevät puutteet”⁶²⁵.

yrittäjäksi lähteminen riippuu enemmän henkilökohtaisista ominaisuuksista kuin saadusta koulutuksesta ... yrittäjäkoulutus olisi kyettävä suunnittelemaan sellaiseksi, että se soveltuisi kaikille yrittäjille koulutus pohjaan katsomatta. Tämä on yrittäjäkoulutuksen ehkä merkittävin eroavaisuus muuhun koulutustoimintaan verrattuna (Korostus T. T.)

Tässä on jälleen sama linjanveto kuin Lagerstedtilla aiemmin. Koulutusta olisi tarjottava niille, joilla on edellytyksiä. Ei otettu kantaa siihen, mitä edellytykset olivat tai miten näitä ominaisuuksia kantavia henkilöitä voitaisiin löytää. Olettavasti heitä oli kuitenkin toimivissa yrittäjissä ja heitä oli koulutettava lisää.

Palveluelinkeinojen kasvu ja niitä tukevan koulutuksen tarve oli huomioitu. Kuitenkin ehdotettiin pienteollisuusorganisaation koulutuksen painopistettä pk-sektorin teollisiin yrityksiin. Työntekijöiden koulutus kuului ammattikasvatustahallitukselle.⁶²⁶ Yrittäjäkoulutuksen organisoiminen kuului opetusministeriölle. Valtiovallan nihkeätköstä suhtautumisesta yrittäjäkoulutukseen muistutetaan mainitsemalla Yrittäjäopiston alkuvaiheen ongelmat, joista on kuitenkin saatu ”arvokkaita kokemuksia”, joita voidaan hyödyntää, ”jos Pohjois- ja Itä-Suomen työllisyyskomitean ehdottamat kolme yrittäjäopistoa tulevaisuudessa perustetaan”⁶²⁷. Uusia yrittäjäopistoja ei perustettu. Niiden mainitseminen voi olla kyseisten alueiden muistamista poliittisessa mielessä. Alueet olivat kärsineet pahiten 1960-luvun rakennemuutoksessa, ja niillä keskustapuolue oli menettänyt eniten ääniä SMP:lle.

OPM:n todetaan asettaneen myös oman toimikunnan, jonka tehtävänä on selvittää yrittäjäkoulutukseen liittyviä kysymyksiä.⁶²⁸ OPM:n osa nähtiin siten, että sen tulisi huolehtia tulevien, potentiaalisten yrittäjien peruskoulutuksesta, ja tämä tulisi huomioida muun opetuksen ohessa: ”yrittäjäkoulutusta ei siis saa sitoa mihinkään tiettyyn opetussuuntaan”. Koko koulutusjärjestelmän kattava yrittäjäkoulutus on tässä idullaan. Myös palveluelinkeinojen alojen yrittäjäkoulutus kuuluisi OPM:n ja lähinnä ammattikasvatustahallituksen tehtäviin. Komitean mielestä OPM:llä oli valmius hoitaa mainittuja tehtäviä nykyisellä organisaatiollaan. Mikäli näin ei katsota olevan, tulisi harkita Yrittäjäopiston tapaisten erityisoppilaitosten perustamista.⁶²⁹ Ehdotettiin perustettavaksi valtion ja yksityisen sektorin yhteinen yrittäjäkoulutuskeskus, jolla olisi alan tutkimuslisiin tehtäviä.⁶³⁰ Lisäksi ehdotettiin, että alalle ryhdytään valmentamaan kouluttajia ja että johonkin korkeakouluun perustettaisiin opetussuunta tätä tarkoitusta varten.⁶³¹ Myöskään näitä toimia ei tällöin vielä toteutettu, mutta ehdotuksissa on paljon sellaista, mikä toteutettiin myöhemmin.

⁶²⁵ Yrittäjäkoulutuksen kehittäminen s. 54.

⁶²⁶ Ibid. s. 56–57.

⁶²⁷ Ibid. s. 58.

⁶²⁸ Ibid. s. 58–59.

⁶²⁹ Ibid. s. 59.

⁶³⁰ Ibid. s. 61.

⁶³¹ Ibid. s. 67–68.

Komitea teki esityksiä koulutuksen sisällöistä ja järjestämisestä. Opiaineuksessa tulisi olla yleistä liikkeenjohtoa, laskentaa, markkinointia, myös vientiin liittyvää, ja tuotantoa, jossa olisi huomioitava erityisesti tuotekehityksen merkitys.⁶³² Keskeisimpinä tulevaisuuden tavoitteina yrittäjäkoulutuksen tehokkaalle kehittämiselle oli koulutusta koordinoivien ja suunnittelevien toimikuntien perustaminen, kouluttajavoimien kouluttamisen, yrittäjäkoulutuskeskuksen perustaminen ja pienteollisuustoimiston organisaation vahvistaminen.⁶³³

Kaiken kaikkiaan korostettiin yrittäjän ammatin paremman hallinnan merkitystä sen kansantaloudellisten vaikutusten vuoksi. Tavoite oli selkeä. Yrittäjän työstä oli olemassa tietoa, siihen pystyttiin sopivat henkilöt löytämään ja kouluttamaan, ja malleja oli olemassa. Toiminnan tärkeyteen olisi herättävä ja organisoitava toiminta valtakunnallisesti. Juuri mikään ei komitean ehdotuksissa viittaa siihen, että kansalaisten yleisesti olisi toimittava yrittäjämäisesti tai että siten saataisiin talouteen dynamiikkaa. Yrittäjän työssä on kyse liikkeenjohdollisesta työstä ja ammatista, joka sopii joillekin. Muiden olisi toki hyvä ymmärtää talouden merkitys yhteiskunnassa.

5.4 Opetusministeriö suunnittelee

Myös OPM asetti komitean selvittämään yrittäjäkoulutusta. 1960–1970-luvuilla koulutusta yleisesti yhteiskunnallistettiin voimakkaasti. Tämä koski myös kaupallisia korkeakouluja, ja se vaikeutti myös muiden yksityisten oppilaitosten toimintaa, esimerkiksi Yrittäjäopistoa. Yrittäjäopiston toimiluvan jatkamisen käsittelyssä OPM:n edustaja Leena Nederström oli epäillyt, että tuleva keskiaskeksen kaupallisen koulutuksen uudistus ei antanut Yrittäjäopistolle enää tilaa toimia. Tästä asian esittelijän kannasta huolimatta valtioneuvosto⁶³⁴ antoi opistolle elokuussa 1970 väliaikaisen toimiluvan, tosin hieman epäröiden. Virastonsa kannasta poiketen myös ammattikasvatushallituksen pääjohtaja Viljo Kuuskoski tuki Yrittäjäopistoa. Lupapäätös herätti muualla Suomessa kiinnostusta yrittäjäkoulutukseen, ja OPM:n oli siksi asetettava kiireesti komitea selvittämään yrittäjäkoulutuksen asemaa.⁶³⁵ Mahdollisesti pelättiin villeiksi luokiteltujen yksityisten opistojen perustamishalukkuuden kasvua. Tämä olisi ollut vastoin keskusjohtoisen koulutuksen suunnitteluideologiaa. Karjalaisen II hallitus oli edellä kuvatulla tavalla sangen pk-sektori-myönteinen ja opetusministeri Itälä oli ollut mukana Yrittäjäopiston toimintaa suunnittelevassa työryhmässä.

Komitea asetettiin OPM:n päätöksellä 4.11.1970 eli pari kuukautta ennen kuin KTM:n komitea julkaisi lopullisen raporttinsa. Kirjeenvaihtoa oli kuitenkin käyty kohta mainitun Yrittäjäopisto-päätöksen jälkeen. 23.9.1970 päivätyssä,

⁶³² Yrittäjäkoulutuksen kehittäminen s. 73-75.

⁶³³ Ibid. s. 82-83.

⁶³⁴ Karjalaisen II hallitus.

⁶³⁵ Autio s. 150-151.

Viljo Kuuskosken ja ammattikasvatusneuvos Simo Raasion allekirjoittamassa kirjeessä esitetään virallisesti OPM:lle kyseisen komitean asettamista.⁶³⁶ Raasio oli myös laatinut päiväämättömän muistion, jossa todetaan muun muassa: "Ammattikasvatushallitus katsoi esittäessään Kauhavan Yrittäjäopiston tekemää yrittäjäkouluanomusta hylättäväksi, että tulisi kiireesti asettaa komitea tutkimaan ko. opetuksen aluetta. Samoin valtioneuvosto, tehdessään päätöksen Kauhavan Yrittäjäopiston aloittamisesta kokeilumielessä vuonna 1971, katsoi tarkoituksenmukaiseksi tutkia yrittäjäkoulutuksen tarpeellisuutta maassamme."⁶³⁷ OPM:n Martti Saksan 14.10.1970 päivätyssä, toimikunnan asettamista koskevassa muistiossa todetaan, että ammattikasvatushallituksessa on jo asiaa alustavasti tutkittu ja selvitetty ja toimikunta saisi käyttöönsä kyseisen aineiston.⁶³⁸ AKH:n linjassa on aistittavissa paitsi Yrittäjäopiston vastustusta, myös sitä sävyä, että aivan varsinaisesti yrittäjäkoulutusta ei olisi haluttu kehittää. Siihen on silti ollut tuona aikana jonkintasoista poliittista tai muutamien poliitikkojen aiheuttamaa painetta. Tätä päätelmää tukee sekin, että komiteoiden työn jälkeen yrittäjäkoulutus-ehdotukset katosivat vuosikausiksi suunnitteluorganisaatioista ja politiikasta.

OPM:n komiteatyötä voi pitää jatkona KTM:n komitean työlle. KTM:n komitea ehdotti OPM:lle tiettyjä tehtäviä, komiteoissa oli kolme yhteistä jäsentä ja toimikunnilla oli miltei sama nimi. OPM:ssä tiedettiin KTM:n komitean siihenastisesta työstä. Kyseessä oli ehkä OPM:n ja KTM:n arvovaltataistelu. Ammattikasvatushallitus syntyi uutena keskusvirastona 1965, jolloin se muodostettiin KTM:n alaisena toimineesta ammattikasvatusosastosta. Sen virkamiehet olivat toistuvasti esittäneet ammatillisen koulutuksen ja sen organisaation uudistamista. Osaston toimialaan kuuluivat teknisen, kaupallisen ja merenkulku- alan oppilaitokset sekä näiden alojen opettajanvalmistuslaitokset. Vuonna 1968 sen toiminnan ohjaus ja valvonta siirtyivät KTM:n alaisuudesta OPM:n alaisuuteen, vaikka esimerkiksi AKH:n pääjohtaja Aaro Niini vastusti sitä ja ajoi kaiken ammatillisen koulutuksen siirtämistä ja pysyttämistä KTM:n hallinnassa.⁶³⁹ OPM kasvatti kuitenkin valtaansa ja kokoaan. KTM on silti vuosien varrella antanut lausuntoja koulutuksesta ja sen sisällöistä. Näin etenkin silloin, kun niillä on ollut sen mukaan merkitystä talouskehitykseen.

OPM:n toimikunnan tehtävä oli "selvittää yrittäjäkoulutuksen määrällinen ja alueellinen tarve, suunnitella koulutuksen laajuus ja muodot sekä tehdä esitykset oppilailta vaadittavasta peruskoulutuksesta, oppiajan pituudesta, opetusohjelmasta ja muista koulutukseen liittyvistä kysymyksistä."⁶⁴⁰ Tehtävässä oli siis paljon samaa kuin KTM:n toimikunnalla, mutta jonkin verran konkreettisempaan suuntaan vietyä. Toimikunnan puheenjohtajana toimi ammattikasvatusneuvos Simo Raasio AKH:sta, komitean jäseninä olivat Tauno Jaatela Liiketyöntantajien keskusliitosta, Raoul Johnsson Pienteollisuuden Keskusliitto ry:stä, Toivo Kautto Teollisuudenharjoittajain Liitto ry:stä, Sakari Kiuru Kulu-

⁶³⁶ AKH:n kirje nro 50/05/70 23.9.1970.

⁶³⁷ AKH muistio (ei päiväystä) Raasio.

⁶³⁸ AKH muistio 14.10.1970 Saksa.

⁶³⁹ Lintunen s. 219.

⁶⁴⁰ Yrittäjäkoulutustoimikunnan mietintö OPM s. 3.

tusosuuskuntien Keskusliitosta, Teuvo Lagerstedt Etelä-Pohjanmaan Maakuntaliitosta, Hannu Linnainmaa Taloudellisesta Suunnittelukeskuksesta, Arvi Pappinen KTM:stä, Rauno Riissalo Vähittäiskaupan keskusliitto ry:stä, Martti Saksa OPM:stä ja Viljo Terho Yrittäjien Liitto ry:stä.⁶⁴¹ Näistä Pappinen, Johnson ja Kautto istuivat myös KTM:n toimikunnassa. Pappinen, joka oli sen puheenjohtaja, valittiin tähän komiteaan varapuheenjohtajaksi. Teuvo Lagerstedt oli Etelä-Pohjanmaan Maakuntaliiton toiminnanjohtaja ja Yrittäjäopiston keskeisiä alkuun saattajia. Tässäkään komiteassa ei ole varsinaisia liiketalouden tutkijoita tai kasvatustieteilijöitä, eli kokoonpanossa on virkamiehiä, etujärjestöjen edustajia ja konsultteja.

Toimikunta sai raporttinsa valmiiksi 30.9.1971. Edellä mainitussa M. Saksan muistiossa todetaan tavoitevalmistumisajaksi 30.6.1971: ”Tällöin voitaisiin jo Kauhavan yrittäjäopistoa käynnistettäessä ottaa huomioon toimikunnan työn tulokset”.⁶⁴² Toimikunta totesi mietinnön johdannossa, että ammatillisen tietämyksen tarve ja piiri laajenevat ja tieto vanhenee nopeasti. Yrittäjäkoulutukselle on suuri tarve, mutta se on sillä hetkellä aivan täysin riittämätöntä, puutteellista ja hajanaista.⁶⁴³ Samansisältöiset toteamuksethan ovat myös KTM:n mietinnössä. Edelleen määriteltiin yrittäjätoiminnan luonne ja se, keitä tulisi kouluttaa. Näitä olivat esimerkiksi yrittäjäksi ryhtymistä suunnittelevat, yrittäjinä jo toimivat ja yritysten eri tasojen johtohenkilöt. Käytännössä opetuksen tulisi kuulua kaikissa kouluissa annettavaan talouskasvatukseen, erityyppisissä oppilaitoksissa eri laajuudessa. Myös yrittäjyysmyönteiseen asenteeseen kannustaminen kouluissa on tärkeää.⁶⁴⁴ Tätä samaa, nykyisin ehkä sisäisen yrittäjyyden tai yrittäjyyskasvatuksen alaan kuuluvaa, KTM:n toimikuntakin oli ehdottanut.

OPM:n mietintöön oli KTM:n mietinnön tapaan selvitetty toimivat ja enemmän ja vähemmän yrittäjäkoulutusta antavat oppilaitokset. Tiedettiin, että Yrittäjäopisto alkoi kokeiluluontoisesti uudelleen 1971 kahdeksi vuodeksi.⁶⁴⁵ Yhteenvedossa on todettu erikseen, että kaupalliset oppilaitokset eivät muutamia erikoisoppilaitoksia lukuun ottamatta ”...anna sellaista opetusta, joka tähtäisi nimenomaan itsenäisenä yrittäjänä toimimiseen...”. Tämä nähtiin hyvin suureksi puutteeksi. Pienten ja keskisuurten yritysten tarpeet havaittiin heikoimmin huomioiduiksi.⁶⁴⁶ Jo toimivien yrittäjien koulutustason taustoittamiseksi komitea viittasi Vaasan läänissä toteutettuun selvitykseen. Siinä enintään kansakoulu -luokkaan kuului eri alojen (maatalous, teollisuus, rakennustoiminta, kauppa, liikenne ja palvelut) yrittäjistä 35–54 prosenttia. Vähintään ylioppilas- tai opistotasoinen ammattitutkinto -luokkaan kuului 2–5 prosenttia. Selvityksen todettiin antavan melko hyvän kuvan koko Suomen yrittäjien koulutustasosta. Koulutukselle oli suuri tarve; koulutusmahdollisuuksia oli huonosti

⁶⁴¹ Yrittäjäkoulutuksen kehittäminen s. 4.

⁶⁴² AKH Saksa 14.10.1970.

⁶⁴³ Yrittäjäkoulutustoimikunnan mietintö OPM s. 7.

⁶⁴⁴ Ibid. s. 8.

⁶⁴⁵ Ibid. s. 9–16.

⁶⁴⁶ Ibid. s. 16–18.

saatavilla ja niitä oli vähän.⁶⁴⁷ Ongelma oli siis yrittäjinä toimivien koulutuksen määrä, eivät koulutuksessa käytössä olevat menetelmät.

Ruotsin, Tanskan ja Yhdysvaltojen yrittäjien koulutustilanteeseen luotiin lyhyt katsaus. Ruotsin malleista oli eniten tietoa.⁶⁴⁸ Mistään ei todettu erityisesti otettavan mallia. Yhdysvalloista on mainittu esimerkkinä vuonna 1953 pienyrityslainalla (Small Business Act) perustettu SBA-organisaatio, joka tuki alan koulutustoimintaa, vaikka ei sitä itse järjestä. Tämän perusteella on "... Yhdysvalloissa versonnut voimakas ja monipuolinen vapaaehtoisuuteen ja keskinäiseen kilpailuun perustuva yrittäjäkoulutusjärjestelmä"⁶⁴⁹. Tämä järjestelmä ei ilmeisesti ollut Suomeen soveltuva, koska sitä ei ehdotettu. Tässä työssä toisaalla on havaittu, että SBA:n toimintaan, sen rahoittaman koulutuksen tuloksiin, on suhtauduttu myös kriittisesti. On kuitenkin ilmeistä, että se on ollut Suomessakin tunnettu. Se on saattanut toimia esimerkiksi KTM:n pienteollisuustoimiston eli Arvi Pappisen organisaation ja 1956 perustetun teollisuuspiiriorganisaation esikuvana. Teollisuuspiirien työnkuvana oli muun muassa edellä mainitun KTM:n yrittäjäkoulutuksen järjestäminen, neuvonta- ja rahoituspalvelut⁶⁵⁰.

Komitea esitteli yksityiskohtaiset, mahdollisesti suoraan käyttöön tarkoitetut ehdotuksensa yrittäjyyden ja yritysjohton mallikoulutuspaketeiksi. Paketteja oli erilaisia, yritystoimintaa ja ammattia vasta suunnitteleville ja jo toimiville yrittäjille.⁶⁵¹ Toteuttamistavaksi ehdotettiin, että "valtiovallan tulisi voimakkaasti tukea yrittäjäkoulutusta ja olla jatkuvasti mukana sen kehittämisessä". Asialle tulisi osoittaa valtiovallan koulutusorganisaatiossa paikka, joka oli ammattikasvatushallitus, koska yrittäjien koulutus nähtiin ammatilliseksi koulutukseksi. Muistutettiin kuitenkin, että kaikessa koulutuksessa tulee "läpäisyperiaatteen omaisesti luoda yrittämisestä ja yrittäjistä ... ennakkoluuloton ja rakentava kuva". KTM:n omaa lähinnä toimivien yrittäjien neuvonta- ja täydennyskoulutustoimintaa pidettiin tärkeänä ja työnjako esitetään selvitettäväksi myöhemmin.⁶⁵² Koulutuksen toteuttajaksi tuli perustaa valtionavulla toimiviin kauppaoppilaitoksiin omat osastonsa ja koulutuslinjat. Alan erikoisoppilaitoksia oli lisäksi valvottava ja kehitettävä. Toimialaa katsottiin tärkeäksi kehittää paikallistasolla, sikäläisen kaupan alan järjestöjen ja muiden yritystoiminnan organisaatioiden ja julkishallinnon kanssa. Kauppaoppilaitosten henkilökuntaa oli lisäkoulutettava, ja tarvittaessa oli käytettävä ulkopuolisia kouluttajia esimerkiksi yritysmaailmasta.⁶⁵³

Päinvastoin kuin KTM:n ehdotuksessa, ei itsenäisten yrittäjäopistojen perustamista pidetty ensisijaisesti järkevänä. Nähtiin, että se voi aiheuttaa "hallinnollisia ja pedagogisia ongelmia, sekä valtiolle huomattavia sekä investointi- ja käyttökustannuksia. Suurimpana vaikeutena ... korkeatasoisten opettajavoi-

⁶⁴⁷ Yrittäjäkoulutustoimikunnan mietintö OPM s. 17.

⁶⁴⁸ Ibid. s. 19–22.

⁶⁴⁹ Ibid. s. 22. SBA vauhditti erityisesti 1970-luvulla amerikkalaisten yliopistojen opiskelijoiden ja pienten yritysten yhteistyötä Small Business Institute Program- ohjelmalla. Landström s. 132, Cooper s. 23.

⁶⁵⁰ Pappinen s. 33.

⁶⁵¹ Yrittäjäkoulutustoimikunnan mietintö OPM s. 23–39.

⁶⁵² Ibid. s. 44.

⁶⁵³ Ibid s. 44–45.

mien saanti”. Ei selviä syytä, miksi valtion oppilaitoksiin olisi helpompaa saada korkeatasoista opettajavoimaa kuin yksityisiin. Itsenäisten laitosten perustaminen oli suotavaa vain silloin, kun paikalliset ja alueelliset kaupalliset oppilaitokset eivät kykene järjestämään yrittäjäkoulutusta tai kun alueen elinkeinorakenne tai muut ominaispiirteet sitä edellyttävät. Toisaalta on todettu, että vuosituisia opiskelijoita tulisi olla noin 100 näissäkin ratkaisumalleissa, eikä pystytty osoittamaan yhtään paikkakuntaa, jossa koulutukseen olisi sen verran tulijoita⁶⁵⁴.

Sadan oppilaan tarve on ehkä tarkoittanut, että Yrittäjäopistollakaan (jonka komitean täytyi tuntea hyvin) ei ollut tulevaisuutta itsenäisenä. Sen opiskelijamäärät eivät yltäneet noihin lukuihin. Komitea oli tehnyt silloiselle 73 kauppaoppilaitokselle kyselyn siitä, voisivatko ne järjestää yrittäjäkoulutusta. Niistä 63 oli ilmoittanut sen mahdolliseksi. Lopuksi komitea piti tärkeänä edelleen kehittää ja linjata toimintaa ja viittasi yhteistyömahdollisuuksiin muun muassa korkeakoulujen kanssa⁶⁵⁵.

Toimikuntien perustamisen taustalla oli mainittujen syiden lisäksi ehkä muutamien vaikutusvaltaisten hahmojen, esimerkiksi Pappisen, Lagerstedtin ja Raasion, henkilökohtaista missiota, heidän suhteidensa hyväksikäyttöä toisiinsa ja aikakauden ministereihin. Komiteat olivat ehkä reaktio 1960- ja 1970-lukujen vaihteen poliittisiin tapahtumiin. Yritykset ja yrittäjät nähtiin joissakin piireissä tarpeellisiksi, ja aseman kohentamiseksi ja yrittäjinä toimivien ammattitaidon parantamiseksi päätettiin toimia. Herättävä tekijä saattoi olla yrittäjien määrän suuri lasku, huoli väestön muuttoliikkeestä kaupunkeihin ja Ruotsiin, maaseutuyrittäjien määrän väheneminen ja työllisyyskehitys. Yrittäjyyden kokonaisvaltaisesta lisäämisestä yhteiskunnassa, innovaatiotoiminnan lisäämisestä tai talouden dynamiikan kasvattamisesta ei ollut kysymys, vaikka elinkeinopoliittisten tavoitteiden kentällä toimittiin. Nimenomaan OPM:n mietinnössä näkyy keskusjohtoinen suunnittelu- ja koulutusyhteiskunnan mallintamistapa. Tarkkaan määritelty joukko koulutetaan määritellyin systeemin, tietyn tyyppisissä oppilaitoksissa. KTM:n komitea oli ammatti- ja yritystoimintakeskeisempi ja vastaavasti OPM pyrki enemmän kasvattamaan. Molemmille komiteoille yrittäjänä toimiminen oli ammatti, jonka voi oppia hallitsemaan teknistä-taloudellisesti. KTM:n mielestä opiskelijalla tuli jo valmiiksi olla soveltuvuutta alalle.

5.5 Yrittäjäopisto jatkaa, muutoin hiljaista

Yrittäjäopiston leikekirjassa on ajoittamaton lehtileike⁶⁵⁶, jossa opiston rehtori Viiri toteaa, että ei usko yrittäjäkoulutuksen onnistuvan yhtenä linjana kauppa- tai muissa oppilaitoksissa. Hän kommentoi OPM:n komitean ehdotusta: ”oman

⁶⁵⁴ Yrittäjäkoulutustoiminnan kehittäminen s. 46.

⁶⁵⁵ Ibid. s. 46–47.

⁶⁵⁶ Tuntematon sanomalehti (fontista päätellen Vaasa) vuodelta 1971.

organisaation vaatimus olisi ehdottomuus ... vastoin eräitä muita käsityksiä uskomme, että erillisille yrittäjäopistoille on perusteita ...". Viiri kertoo, että opiston opiskelijat ovat enimmäkseen jo itsenäisiä yrittäjiä ja loputkin löytävät tiensä yritysten operatiiviseen johtoon. Nykyinen opetussuunnitelma tähtää lähinnä yrittäjien koulutukseen ja jatkokoulutukseen niille, joilla on jo pohjakoulutusta. Vaasa-lehden haastattelussa 4.3.1972 Viiri on viitannut OPM:n mietintöön ja todennut, että se "on ja ei ole Yrittäjäopisto-myönteinen"⁶⁵⁷. Syynä oli, että komitea oli toisaalta todennut yrittäjäopistoja tarvittavan ja toisaalta rajasi tarvittavan oppilasmäärän vähintään 100 oppilaaseen vuodessa. Viiri on halunnut ehkä taktisista syistä painottaa, että opetus ei ole pelkästään yrittäjäkoulutusta, vaan myös laajempaa yritysjohton koulutusta. Hän toivoo ympäröivän maakunnan ja paikallisten yrittäjien ottavan opiston enemmän omakseen. Opiskelijoiden osaamista ei ole hyödynnetty. Viiri kuitenkin korostaa yhteistoiminnan sujuvan kunnan kanssa hyvin.⁶⁵⁸

Ilkka-lehti uutisoi 13.4.1973, että Yrittäjäopiston toimilupaa jatkettaneen kolmella vuodella. Tätä on AKH:n kollegio esittänyt valtioneuvostolle. Aiemmin saatu kahden vuoden lupa oli päättymässä keväällä. Valtionapua oli tulossa 75 prosenttia hyväksytyistä kustannuksista, ja loppu jäi kunnan ja opiston kustannettavaksi. "Nyt on ensisijaisesti Kauhavan kunnasta kiinni jatkaako Yrittäjäopisto ..."⁶⁵⁹ 18.4.1973 tiedetään jo, että lupa jatkaa on saatu. Kauhava-lehti uutisoi aiheesta ja rehtori Viiri kommentoi: "Sen alueellinen merkitys ... tunnustetaan jo valtakunnallisessakin kokonaiskentässä. Nyt vain odotetaan yrittäjäkoulutusta valmistelleen komiteamietinnön lopullista hyväksymistä. Yrittäjäkoulutuksen laajentuessa kolmeen muuhun toimintapisteeseen eri puolilla Suomea, on Pohjanmaan Yrittäjäopiston merkitys ... entistäkin suurempi."⁶⁶⁰ Ei ole tiedossa, mitä mietintöä Viiri tarkoitti. Aiemmin mainituissa mietintölähteissä mainitaan spekulatiivisesti muiden mahdollisten yrittäjäopistojen perustaminen Itä- ja Pohjois-Suomeen. Niitä ei kuitenkaan perustettu. Kyse on voinut olla myös muutamien kauppaoppilaitosten kokeiluluonteisista yrittäjälinjoista. Yrittäjäopiston 10-vuotisjuhlaa koskevassa uutisessa 21.9.1978 opiston ensimmäinen rehtori Mikko Salomaa AKH:sta on maininnut juhlapuheessaan, että "kesäkuusta 1972 lähtien vahvistettiin AKH:n kauppaopetuksen osastoa (OPM:n) mietinnössä ehdotetulla tavalla...". Kehitysalueiden neuvottelukunnan esityksestä yrittäjäkurssitoiminta aloitettiin myös Rovaniemen ja Savonlinnan kauppaoppilaitoksissa.⁶⁶¹

Viirin kommentoissa mainituissa artikkeleissa 18.4.1973 on tiettyä kritiikkiä Kauhavan kunnalle ja yrittäjille, samoin kuin vuosi aiemmin: "Kauhava ja paikkakunnan yrittäjät eivät osaa käyttää opistoa hyväkseen sillä tavalla, kuin mahdollisuudet edellyttävät ... (kunnan) hallintoelimien positiivisuudesta huolimatta asenteet ovat negatiivisia ... opisto on eräs kunnan pr-valtti, mutta miksi sitä ei käytetä hyväksi." Kyse on ilmeisesti myös opiston rahoituksesta. Viiri

⁶⁵⁷ Vaasa 4.3.1972.

⁶⁵⁸ Ibid.

⁶⁵⁹ Ilkka 13.4.1973.

⁶⁶⁰ Kauhava 18.4.1973.

⁶⁶¹ Ilkka 21.9.1978.

perustelee toiminnan merkittävyyttä: se saa valtionapua, tuottaa verotuloja, opettajia on viisi ja ensi vuonna kaksi lisää, oppilaita on 59, joiden merkityksestä kunnalle on tehty selvitys.⁶⁶²

Viiri on maininnut AKH:n tekemän selvityksen, jossa opiston koulutusta arvostetaan erittäin korkeaksi ja todetaan, että opiston suorittaneet ovat edenneet hyvin alallaan. Jutussa on myös kommentteja otsikolla ”Oppilaitten kertomaa”. Siinä tuodaan esille, että opettajia on aivan liian vähän oppilasmäärään nähden, rehtori on kuormittunut sellaisten hallinnollisten tehtävien takia, jotka kuuluisivat opistosta vastaaville elimille. Viiri toteaa paikkakuntalaisten suhtautumisen opistoon ja sen oppilaisiin olevan ”näyttävän kielteinen”. Harjoitusmahdollisuudet ovat Kauhavalla huonot, yritysten välinen yhteistoiminta huonoa ja opiston hyväksikäyttö olematonta, ja sama koskee maakunnan yrityksiä. ”Informaatio on kokonaisuudessaan kehitysalueen asteella.”⁶⁶³

Näyttää siltä, että paine selviytyä ja lisätä oppilasmäärää OPM:n komitean mainitsemaan sataan alkoi kasvaa. Paine tuli ehkä AKH:n suunnasta. Tämä tarcoitti myös isompia toimitiloja ja niiden etsimisestä tai rakentamisesta oli vastuussa kunta. Saattaa olla, että se ei ollut valmis suoralta kädeltä ottamaan vastuuta. Kauhava-lehden artikkeli 18.4.1973 viittaa tämänsuuntaiseen. Keväällä 1973 Viiri erosi rehtorin tehtävistä. Kun asiasta kysyttiin lokakuussa 2006, hän ei ollut halukas kommentoimaan tapahtuma-aikoja. Hän totesi vain olleensa nuorempana jäärapää: ”... ja tuli siinä ehkä joitakin siltojakin poltetuksi”⁶⁶⁴. Lehtiartikkeleista päätellen välit ovat olleet huonot joihinkin suuntiin. Jos ympäröivä seutu suhtautui opistoon osin nihkeästi, on se saattanut johtua ”yrittäjäksi synnyttään eikä voi koulututtua” -näkökulmasta. Oppilaitos on saattanut vaikuttaa tarpeettomalta. Ehkä sillä ei ollut myöskään samaa statusta kuin kauppaoppilaitoksilla.

Yrittäjäopisto järjesti 6.5.1973 jatkokoulutuspäivät. Ilkka-lehti uutisoi ne 7.5. Tilaisuuden paneelikeskustelun aihe oli ”Yrittäjäkoulutus ja yritys eli onko yrittäjäkoulutus nykyisellään lähellä yrittäjää”. Keskustelua oli lähinnä paneelin osallistujien kesken, sillä yleisöä oli ilmeisesti hyvin vähän. AKH:n edustaja Anneli Mäkinen korosti, että yrittäjätoimintaan on lähdetty usein vain voiton pyynnin vuoksi, riittämättömin (tiedollis-aidollisin) eväin ja konkurssiluvut ovat suuria. Hän jatkoi: ”Valtiovalln tehtäviin kuuluu myös yrittäjäkoulutus. Tointa tulisi valtion taholta koordinoida, koska kenttä on tällä hetkellä sekava”.⁶⁶⁵ Jälkiviisaasti on vaikea sanoa, että se olisi ollut vuonna 1973 sekava, koska pitempiketoista yrittäjäkoulutusta ei ollut muualla kuin Yrittäjäopistossa. Yrittäjien täydennyskoulutuksia toki oli olemassa.

Ilkan uutistekstissä ei valtion koordinoinnista ollut enempää. Sen sijaan Helsingin Sanomat uutisoi jatkokoulutuspäivät ja lainasi pääosin Anneli Mäkistä. Mäkinen kertoo, että AKH:ssa on valmistumassa 190 päivän yrittäjäkoulutuspaketti, jolla voidaan ”vastata paikallisiin haasteisiin opetustarpeen mukaan

⁶⁶² Kauhava 18.4.1973.

⁶⁶³ Ibid.

⁶⁶⁴ Viiri tiedonanto 8.11.2006. Ilmeisesti AKH:n ja opiston välit eivät olleet parhaassa mahdollisessa kunnossa.

⁶⁶⁵ Ilkka 7.5.1973.

ja opetuksen antajina voivat olla vaikkapa yrittäjäjärjestöt”. Valtio osallistuu paketin kustannuksiin jopa 75-prosenttisesti.⁶⁶⁶ Tämä on ehkä ollut AKH:n viesti, jonka Mäkinen on tuonut Yrittäjäopistoon. Se tarkoitti, että kouluttamaan voivat ryhtyä AKH:n tuella muutkin organisaatiot. Se on saattanut kuulostaa Yrittäjäopistossa varsin ikävältä. Mahdollisuuden antaminen myös yrittäjäjärjestöille on yllättävä avaus siitakin huolimatta, että OPM:n komiteassa oli ollut asiantuntijajäsenenä järjestöjen edustajia. Yrittäjäjärjestö aktivoitui 1980-luvun alussa yrittäjäkoulutustoiminnan konkreettisten ehdotusten tekemiseen tuonempana kuvattavalla tavalla.

Opiston opetuksen käytännön toteuttamistavan kuvauksessa vuodelta 1973 kerrotaan opetuksen alkavan (aihealueen) luennoilla, jonka jälkeen alkavat ryhmätyövaiheet. Teoriatunneilla läpikäytyä aihetta syvennetään harjoitustöiden avulla ja toteutetaan johtoryhmäajattelua. Oppilaat totutetaan päätöksentekoon, neuvottelujen johtamiseen, puheenjohtajan ja muihin vastaaviin tehtäviin. Tämän jälkeen suoritetaan tentti. Sen jälkeen alkaa niin sanottu B-vaihe, jonka ensimmäisessä osassa jokainen opiskelija osallistuu seminaariin itse valitsemallaan tai opettajaneuvoston antamalla aiheella. Tämän jälkeen vierailaan hyvin hoidetussa yrityksessä, jossa on tutustumisen jälkeen palaveri yrityksen johdon kanssa. Kolmannessa vaiheessa osallistutaan liikkeenjohdolliseen eli liiketoiminnan eri osa-alueita simuloivaan ATK-peliin. Tämän opetusohjelman sanotaan olevan ammattikasvatustahallituksen tarkastama ja hyväksymä.⁶⁶⁷

Ihan ongelmatonta ei opetussuunnitelman hyväksyttäminen AKH:ssa ollut. Keväällä ja kesällä 1973 on käyty runsaasti kirjeenvaihtoa ja vierailtu puolin ja toisin. Opetussuunnitelman lopputulokseksi muodostui seuraavanlainen kokonaisuus: laskentatoimi 114 tuntia, liikkeenjohto ja hallinnon rationalisointi 228 tuntia, markkinointi 190 tuntia, tuotantotekniikka ja -talous 190 tuntia, verotus ja kirjanpito 114 tuntia, yritystoiminta 76 tuntia, oikeusoppi 114 tuntia ja yrityssuunnittelu ja budjetointi 152 tuntia. Kokonaisuutena koulutusohjelma on hienosyisesti yritystoiminnan alueita tarkasteleva. Käsite yrittäjyys esiintyy tarkemmissa otsikkoalueiden kuvauksissa yritystoimintajaksossa: ”Yrittäjyyden merkitys yhteiskunnalle”. Samassa jaksossa on myös aihealue ”yrittäjävalmennus”. Nämä aiheet sisältävä jakso on yhteensä 8 tunnin mittainen.⁶⁶⁸ Tässä yrittäjyys on todennäköisesti tarkoittanut jokseenkin samaa kuin yritystoiminta tai yrittäjien toiminta.

Viirin jälkeen uudeksi rehtoriksi tuli Ylermi Försti⁶⁶⁹. Koulutustoiminta laajeni, esimerkiksi 1974 ryhdyttiin kouluttamaan kuntien elinkeinoasiamiehiä. 1976 lähtien opisto ryhtyi saamaan pysyvää valtionapua. Opiston täytettyä kymmenen vuotta on Ilkka-lehden artikkelissa 25.5.1978 todettu, että tarvittiin seitsemän vuotta, ennen kuin Yrittäjäopisto sai tunnustusta valtiovaltalta. AKH:n pääjohtaja Seppo Oinonen kertoo artikkelissa, että Yrittäjäopisto on ollut heille suuri epäilyn kohde: ”Kun me nyt kuitenkin totesimme, että vainaja yhä elää ja osoittaa jatkuvasti piristymisen merkkejä sekä täyttää sille asetetun

⁶⁶⁶ HS 6.5.1973.

⁶⁶⁷ Kauhava-lehti 26.4.1973.

⁶⁶⁸ Opetussuunnitelma 25.9.1973.

⁶⁶⁹ Toimii tehtävässä edelleen (kevällä 2011).

todellisen tarpeen olemme joutuneet muuttamaan asenteitamme.”⁶⁷⁰ AKH:n asenteet opistoa kohtaan olivat ilmeisesti olleet todella kielteisävyisiä. Tässä vaiheessa paine muuttaa asenteita saattoi tulla jo ulkopuoleltakin, esimerkiksi lisääntyneen yrittäjyyssmyönteisyyden ilmauksista. Kielteisyys on voinut johtua useasta syystä. Yrittäjäopisto poikkesi tavasta, jolla kaupallinen koulutus oli tarkoitettu Suomessa järjestää, sen opetuksen tavoitetta ei ehkä pidetty tarpeellisenä eikä edes mahdollisena. Siksi sen rahoittaminenkin saattoi tuntua tarpeettomalta. Koska sillä silti pysyi toimilupa, on hyvin vaikutusvaltaisten tahojen täytynyt olla sen puolella AKH:ssa tai sen ulkopuolella.

Yrittäjäopisto näyttää kukoistaneen 1970-luvun lopulla. Kauppalehti uutisoi 22.12.1978 rehtori Förstiä lainaten, että vain kolmannes pyrkijöistä voidaan ottaa sisään. Opiskelijoita oli tuolloin 66, opettajia ja muuta henkilökuntaa kahdeksan. ”Tilanahtaus on kehityksen jarruna.” Jos uusia tiloja saadaan AKH:n ja Kauhavan kunnan yhteisellä rahoituksella, voidaan opiskelijamäärä nostaa saatan. Opiston päätuote oli tuolloin edelleen lukuvuoden kestävä yrittäjätutkintokurssi. Koulutukseen oli edellisen kymmenen vuoden aikana osallistunut 402 henkilöä.⁶⁷¹

Huolimatta komiteamietinnöistä ja Yrittäjäopiston suhteellisen menestyksekkäästä toiminnasta 1970-luvun jatko oli yrittäjäkoulutuksessa hiljaista. Näin oli nimenomaan koulutuksen ylimpien valtiollisten toimijoiden taholla. OPM:n ja AKH:n arkistoista ei ole tullut 1970-luvulta ilmi laajempia suunnittelutoimia. Aihe ei ollut esillä poliittisissa keskusteluissa tai ohjelmissa. Eduskunnassa tehtiin 1970-luvun alkuvuosina, mahdollisesti yrittäjäkoulutustoimikunnan innostamana muutamia ehdotuksia yrittäjäoppilaitosten perustamisesta Pohjois- ja Itä-Suomeen. Ne eivät johtaneet konkreettisiin toimiin. Ennen 1970-luvun puoltaväliä muutoinkin hajanaiset ja harvat ehdotukset loppuivat. Hiljaiseloa aiheesta kesti eduskunnassa 1980-luvulle asti.⁶⁷² Kaupallista koulutusta kyllä suunniteltiin ja toteutettiin kaiken aikaa, mutta osana koulutusjärjestelmän kokonaisuutta ja niiden koulutuspoliittisten trendien vallitessa, jotka olivat esillä luvussa 4.12.

Yrittäjäkoulutusaiheesta ilmeisesti innostuivat todella harvat. Valtionvarainministeri Päiviö Hetemäen ja valtiosihteeri Paul Paavelan nimiin laitatussa VVM:n kirjekonseptissa ”Lausunto yrittäjäkoulutustoimikunnan mietinnöstä” OPM:lle 16.2.1972 todetaan: ”... valtionvarainministeriö pitää yrittäjäkoulutuksen kokonaisvaltaista järjestämistä tärkeänä ja toimikunnan ehdotuksia periaatteessa toteuttamiskelpoisina.” Mutta toisaalta: ”Kun ammattikasvatustahojen organisaation uudelleenjärjestely on parhaillaan ... selvitettävänä, valtionvarainministeriö katsoo, että yrittäjäkoulutuksen johtotason organisaatiolle ei tulisi tässä vaiheessa luoda kovin kiinteitä puitteita.”⁶⁷³

Raasio totesi haastattelussa 2005: ”Kun yritin saada AKH:n kauppaopetuksen osastolle henkilöitä yrittäjäkoulutusta varten, sitä vastustettiin ... esitin asian VM:n budjettipäällikölle Paul Paavelalle, joka siitä paikasta soitti jollekin

⁶⁷⁰ Ilkka 25.5.1978.

⁶⁷¹ Kauppalehti 22.12.1978.

⁶⁷² www.eduskunta.fi

⁶⁷³ Kirje VVM OPM:lle 16.2.1972.

henkilölle, että virat pitää perustaa ja niin ne perustettiin!”⁶⁷⁴ OPM:n yrittäjäkoulutusmietinnön toimikunnan puheenjohtaja oli sama ammattikasvatusneuvos Simo Raasio, joka toimi useissa kauppaopetuksen uudistamistoimikunnissa sihteerinä ja puheenjohtajana.⁶⁷⁵ Raasion mukaan OPM:n komitean ehdotukset siirtyivät ammattikasvatushallitukselle, koska OPM:llä ei ollut resursseja käsitellä niitä. Se pystyi ainoastaan pyytämään ammattivirastoja ryhtymään toteutukseen.⁶⁷⁶ Miksi AKH:n alaisiin kauppaoppilaitoksiin ei perustettu yrittäjäkoulutuslinjoja muutamia erillisloukkia⁶⁷⁷ lukuun ottamatta? AKH vastusti kauppaoppilaitoksiin perustettavia kursiosastoja, jotka olisivat voineet tuottaa yrittäjäkoulutusta ennen korkeakouluvaihetta. Aikakauden ministerit⁶⁷⁸ eivät Raasion mukaan innostuneet yrittäjäkoulutuksesta⁶⁷⁹. Raasio toimi itse AKH:ssa kauppaosaston osastopäällikkönä. Kauppalehden haastattelussa 10.8.1979 hän on ajanut voimakkaasti yrittäjäkoulutuksen sisällyttämistä kauppaoppilaitoksiin: ”Kauppaopistojen kaikki linjat ovat yrittäjälinjoja. Ei yrittäjiä tehdä erikseen kouluttamalla”.⁶⁸⁰ Toisaalta artikkelissaan kaupan ja hallinnon alan koulutuksen vaiheista teoksessa ”Suomalaisen ammattikasvatuksen historia” Raasio ei ole maininnut mitään kyseisten oppilaitosten yrittäjäkoulutuksesta.

1977 ilmestynyt ”Kaupallisen alan opetussuunnitelmatoimikunnan mietintö” liittyi meneillään olleeseen keskiasteen koulutuksen uudistukseen. Komitea oli asetettu elokuussa vuonna 1974, ja sen tehtävä oli uudistaa kaupallisen koulutuksen opetussuunnitelmat perus- ja erikoistumislinjoilla. Tavoite liittyi myös alan korkeakoulututkintoihin. Toimikunnan puheenjohtaja oli Raasio. Toimikunnan piti työssään erityisesti pitää silmällä ”työelämän ja alan ammattien kehittämisen asettamia vaatimuksia”.⁶⁸¹ Komiteatyö henkii linjoja, joita Lampinen aiemmin tässä työssä on pitänyt 1970-luvun koulutuspolitiikkaa kuvaavina. Koulutus- ja ammattisuunnitelmallisesta hengestä pidettiin tiukasti kiinni. Yleiskuva on, että komitea kykeni mielestään määrittelemään hyvin tarkasti suuntautumsvaihtoehdot, koulutusammatit ja koulutuksen, joita kaupalliselle alalle suuntautuvat silloin ja tulevaisuudessa tarvitsivat. Nimenomaan julkishallinnon katsottiin työllistävän heistä hyvin merkittävän osan. Koulutuksen on katsottu olevan ennen kaikkea suorittavan, suunnittelevan ja analysoivan työnkuvan koulutusta eikä johtotehtäviin valmentavaa. Komitean esittämästä mallinnetusta yleislinjasta ja ehdotuksesta poikkeavia koulutusratkaisuja ei pidetä kannatettavina.

Raportin 337 sivun kokonaisuudessa on yrittäjäkoulutuksesta yksi alaluku, jossa on kuusi lausetta. Aiheen ytimenä on: ”Liiketalouden ja hallinnon pe-

⁶⁷⁴ Raasio haastattelu 16.9.2005. Raasio mainitsee myös niiden henkilöiden nimet jotka AKH:ssa ja VM:ssä ko. toimia hänen mukaansa vastustivat, mutta ne eivät liene tässä oleellisia.

⁶⁷⁵ Raasio s. 116, 118.

⁶⁷⁶ Raasio haastattelu 16.9.2005.

⁶⁷⁷ Rovaniemi, Joensuu, Savonlinna.

⁶⁷⁸ 1970-luvun alussa esimerkiksi opetusalan ministereinä toimivat Matti Louekoski (SDP), Ulf Sundqvist (SDP), Marjatta Väänänen (Keskustapuolue) ja Pentti Holappa (SDP).

⁶⁷⁹ Raasio haastattelu 16.9.2005.

⁶⁸⁰ Kauppalehti 10.8.1979.

⁶⁸¹ Komiteamietintö 1976:84. Esipuhe, ei sivunumeroa.

ruslinjan tutkimukset antavat sinänsä jo nuorille valmiuksia yritystoimintaan ryhtymiselle ja yrittäjyydelle.” Erillinen kurssitoiminta jatko- ja täydennyskoulutaa yrittäjätehtävissä toimivia tai siinä aloittavia, erityisesti niitä, joiden valmiuksien ”vajavuus johtuu tietojen vanhentumisesta tai ammatillisen peruskoulutuksen puuttumisesta tai vähäisyydestä”.⁶⁸² Lisäksi on mainittu Yrittäjäopisto liikealan erikoisoppilaitoksena. Yrittäjyys-käsite esiintyy mietinnössä, mutta sen sisältöä ei ole selitetty. Ilmeisesti se on muuta kuin ”yritystoimintaan ryhtyminen”, joka vaatii tiettyä teknistä osaamista.

Aiempi vuosina 1963–1967 työtä tehnyt kauppaoppilaitoskomitea ei myöskään noteerannut yrittäjinä työskenteleviä tai heidän koulutustarvettaan. Se on todennut kuitenkin heitä olleen vuonna 1960 noin 400 000 eli varsin runsaasti. Yksi pääpaino oli pohtia, kuinka kaupallinen koulutus suhteutetaan tulevaan peruskoulu-uudistukseen.⁶⁸³ Sen sijaan jonkin verran erilainen näkemys on vuonna 1970 julkaistussa ”Kauppaoppilaitosten opetussuunnitelmatoimikunnan” mietinnössä. Toimikunta oli asetettu keväällä 1968, ja sen tehtävä oli uudistaa opetussuunnitelmia. Mietinnössä on todettu yleisestä asenteesta:

Vaikka kauppaoppilaitosten päätehtävänä on ammattitiedouden opettaminen ja samalla välillisesti yleissivistyksenkin vahvistaminen, on muistettava, että liike-elämässä ei menesty runsaillakaan tiedoilla ja taidoilla varustettu henkilö, jolla ei ole oikeaa yrittämisen halua, itsenäistä otetta ja kriittistä suhtautumista esille tuleviin asioihin. Näitä ominaisuuksia ei voida sellaisenaan opettaa minkään aineen muodossa, mutta niitä voidaan kehittää läpäisyperiaatetta noudattaen kaikissa aineissa ... tärkeää on että opettajat rohkaisevat opiskelijoita yrittämään...⁶⁸⁴

Myönteistä asennoitumista yrittämistä kohtaan korostetaan myös toisaalla, liiketoiminnan opetusmetodien yhteydessä.⁶⁸⁵ Mainitun yrittämisen halun on oltava valmiina, sen opettamisen mahdollisuus myönnetään, mutta toisaalta sitä voi kehittää. Miten se tapahtuu, ei selviä mietinnöstä. Yrittämismyönteinen asenne kaupan alan opetuksen suunnittelusta haihtui sittemmin 1970-luvun kuluessa. Vuoden 1970 komiteahdotuksen yleishenki on lisäksi huomattavan paljon enemmän liike-elämäyhteyksiä ja liike-elämän tarpeita korostava kuin vuoden 1977 komiteatyö.

Valtion mielenkiinnon puuttumisesta huolimatta lyhytkestoista yrittäjäkurssitusta oli 1970–1980-lukujen vaihteessa ja sen jälkeen yliopistoissa ja korkeakouluissa, ammatillisissa oppilaitoksissa, KTM:n, SYKL:n ja kaupan alan järjestöjen järjestämänä. Tähän on kuitenkin laskettu mukaan toimihenkilöille ja johtajille tarkoitetut koulutukset, työllisyyskoulutukset ja toimivien yrittäjien täydennyskoulutukset.⁶⁸⁶ Näiden vetäjinä toimivat yrittäjäjärjestöjen ja konsulttiyritysten edustajat.

Yrittäjäopiston synty ja toiminta vaikuttavat ei-toivotulta poikkeamalta kaupallisen alan koulutussuunnitelmista. Jos asenneilmastossa on ollut myönteisyyttä yrittäjäkoulutukselle, ei se ole näkynyt ennen 1970-luvun loppua.

⁶⁸² KM 1976:84 s. 247–248.

⁶⁸³ KM 1967:B 82 s. 98.

⁶⁸⁴ KM A 26 s. 13.

⁶⁸⁵ KM A 26 s. 22–24.

⁶⁸⁶ Yrittäjäkoulutus Suomessa. s. 49–119.

”Yrittämisen elpymisen yhtenä selityksenä voidaan pitää asenteiden kehitystä Suomessa viime vuosikymmenen puolivälistä nykyhetkeen”, totesi Miettinen 1980-luvun puolessavälissä. Myös yksilölliset ja kokeilevat asenteet ovat Miettisen mukaan tuolloin ”kasvaneet”.⁶⁸⁷ Se mitä asenteiden kehittymisellä ja kasvamisella on tarkoitettu, miten niitä on mitattu ja mikä muutoksia ehkä sai aikaan, jää tulkinnanvaraiseksi.

5.6 Kaupallisen koulutuksen uudistaminen ja konsultit

Yrittäjäkoulutusta ei aiemmin pidetty omana koulutusalanana, vaan kaupallisen koulutuksen lajina. Djelic on todennut kaupan alan koulutuksesta yleisellä tasolla, että amerikkalaisella tavalla ymmärrettynä sitä ei esiintynyt Euroopassa lainkaan ennen toisen maailmansodan loppua. Syynä oli talouselämän ja yritysten erilainen rakenne Euroopassa ja Yhdysvalloissa. Euroopassa perheyrittäjäyys oli vahvaa eikä johtajuutta määritelty tieteelliseksi tai ammattimaiseksi toiminnaksi, vaan se oli isältä pojalle siirtyvää. Se vähäinen ammattijohtajuuteen annettu koulutus, jota esiintyi, oli lähinnä insinööri-koulutus-pohjaista. Sodan jälkeen katsottiin aiheelliseksi uudistaa liiketalouden koulutus Euroopassa.⁶⁸⁸

Kaupallisen organisaation johtajuus käsitteellistettiin ja nimettiin Yhdysvalloissa asiaksi, jota pystyttiin myös opettamaan. Ajatusmalli vaikuttaa olevan sukua yrittäjäyyskäsitteen hahmotukselle, jolla myös on merkittävästi taustaa Yhdysvalloissa. Sieltä on tullut myös merkittävä osa johtamistutkimuksesta, joka on ollut hyvin lähellä yrittäjäyystutkimusta. Johtajuuden ja yrittäjäyden yhteen kietoutuminen näkyy pienyrityksen johtamisen ja yrittäjäyden käsitteiden päällekkäisyydessä. Kaupallisen - ja johtajakoulutuksen tuomista Eurooppaan yhdysvaltalaisessa mielessä voi tarkastella myös mallina ja väylänä, jota noudatellen myös yrittäjäyys uudistettuna saapui Eurooppaan.

Yhdysvaltojen eurooppalaisille valtioille toisen maailmansodan jälkeen jakaman Marshall-avun kanavoijaksi luotiin 1948 Economic Cooperation Administration (ECA) -niminen järjestö. Se oli vahva aloitteentekijä ja toimija myös koulutuksen uudistamisessa. Muita toimijoita alalla olivat American Management Association (AMA)⁶⁸⁹, Society for the Advancement of Management (SAM) ja Fordin säätiö (Ford Foundation). Viimeksi mainittu avusti avokätisesti tulevien eurooppalaisten liiketalouden professoreiden koulutusta yhdysvaltalaisissa yliopistoissa.⁶⁹⁰

Johtajuusajattelun uudistaminen käynnistyi Djelicin mukaan siten, että ECA järjesti koulutussessioita, joissa luennoivat amerikkalaiset management-

⁶⁸⁷ Miettinen s. 23.

⁶⁸⁸ Djelic s. 211–212. Djelic tarkastelee lähinnä ranskalaista, saksalaista ja italialaista ympäristöä, ottaen huomioon kuitenkin Eurooppaa laajemmin.

⁶⁸⁹ Mainittu aiemmin taloustieteen luokittelujärjestelmän ylläpitäjänä.

⁶⁹⁰ Djelic s. 212. Tämä vaikutus säteili myös Suomeen, esim. Michelsen (2001) s. 195. Myös Suomen ensimmäinen yrittäjäyysprofessori Veikko Leivo oli tutkijana ja tutkija-professorina Yhdysvalloissa useaan otteeseen 1960–1970-luvuilla muun muassa Indianassa, Wayne Statessa, Purduessa, MIT:ssä ja Harvardissa.

ekspertit. Teemoina olivat yrityksen rakenne ja organisaatio-ongelmat, johtajuus, ihmissuhteet yrityksessä, suunnittelu ja kontrollointi. Koulutukseen osallistuivat Euroopassa liikeyritysten johtajat, muut johtajat, teknikot ja insinöörit. Nämä kouluttivat kotimaissaan esimerkiksi yritysten omistajia ja johtajia. Yleisesti ottaen eurooppalaiset tutkimus- ja koulutusorganisaatiot olivat ahkerasti toiminnassa mukana. 1950-luvun alkuun mennessä niihin oli koulutettu uusi kaarti amerikkalaismallisen johtajuuden asiantuntijoita. He jatkoivat toimintaa ja levittivät edelleen malleja kotimaissaan.⁶⁹¹

Johtamismallien uudistamisen jälkeen jatkettiin liiketalouden koulutuksen uudelleenjärjestelyllä Euroopassa. ECA kutsui tärkeiksi katsomiaan tahoja tutustumaan Yhdysvaltojen koulutusjärjestelmään. Vuoteen 1958 mennessä 225 eurooppalaista tulevaa professoria oli kukin opiskellut yhdysvaltalaisissa yliopistoissa vuoden verran. Vastaavasti eurooppalaisissa yliopistoissa vieraili professoreita Yhdysvalloista. Vuonna 1959 perustettiin Pariisin lähelle (Fontainebleu) Harvardin rakenne- ja toimintamallia noudattava INSEAD, eurooppalainen business school⁶⁹². Sen tarkoitus oli täydentää eurooppalaisten johtajien koulutusta. Yritystoiminnan ja -hallinnon tutkimusta vahvistettiin Euroopassa siten, että sitä voitiin kutsua yhdysvaltalaisen mallin mukaan tieteksi ja se sai vahvemman aseman kaupallisissa oppilaitoksissa. Myös opetusmenetelmiä amerikkalaistettiin käytännönläheisemmiksi.⁶⁹³

Ratnatungan ja Romanon analyysiin viitaten on työssä aiemmin todettu, että kiinnostus yrittäjyyteen ja siihen kouluttamiseen oli elänyt ja kasvanut management-alalla, liikkeenjohdon koulutuksessa ja siihen läheisesti liittyvässä konsultointitoiminnassa.⁶⁹⁴ Tämän voi havaita kyseisen alan, lähinnä amerikkalaisen "how to" -kirjallisuuden määrästä ja tematiikoista 1970-luvulla⁶⁹⁵. Management- ja yrittäjyys-teorioita kehittelevät 1960-luvulla Yhdysvalloissa esimerkiksi tutkija-konsultit Peter Drucker, Herbert Kierulff, David McClelland, David Berlew ja Joel Aronoff. Yrittäjyys- ja johtajuustutkijoilla oli ollut pitkään läheiset suhteet, ja esimerkiksi Druckeria pidetään molempien alojen pioneeriina⁶⁹⁶. Drucker oli jo 1960-luvun lopulla kaupallisen alan koulutuksesta sitä mieltä, että sen tulisi rakentua yrittäjyyden ympärille, koska se on yritystoiminnan ydin. Ydintä eivät olleet vain kustannuksia aiheuttavat tekniset osatoimin-

⁶⁹¹ Djelic s. 213.

⁶⁹² INSEAD ei ilmeisesti ole lyhenne mistään. Sen sijaan sen voi äännetyssä muodossaan kääntää olevan jonkinlainen "kylvetty siemen" tai ylipäätään siemen jonkin sisällä.

⁶⁹³ Djelic s. 214–215. Tämä sama (ilman mainintaa amerikkalaislähtöisyydestä) päti Michelsenin mukaan myös Helsingin kauppakorkeakouluun, mm. aiemmin mainitun Virkkusen aikaan. Uutena opetusmetodina sekä Djelic että Michelsen mainitsivat "case"-menetelmän, jonka aiemmin työssä mainittu Edwin Gay oli tuonut Harvardiin vuonna 1907. Metodi kuului jo sitä ennen lakimiesten koulutukseen. Sass s. 30.

⁶⁹⁴ Esimerkiksi Liikkeenjohdon instituutti LIFIM:n johtajakoulutuskansiossa vuodelta 1979 otsikolla "Yrittäjyys" on koottu useita alan yhdysvaltalaisia artikkeleita, alkaen 1960-luvun alusta.

⁶⁹⁵ Esimerkkeinä alan teoksista 1970-luvun alusta: "Entrepreneurial Dimensions of Management", "Entrepreneurial Management", "Entrepreneurship and Small Business Management", "Entrepreneurship and the Corporation".

⁶⁹⁶ Landström s. 145.

not, kuten hankintatoimi, johtaminen tai markkinointi⁶⁹⁷. Samoihin aikoihin Berlew tutki ja esitelmöi yrittäjämäisen hengen tärkeydestä sekä yrityksille että kansakunnille. Hän piti tärkeänä hengen viemistä eri maihin, ja tämä tulisi tehdä samalla, kun niihin tehtiin talousinvestointeja. Toimintaan liittyi kuitenkin poliittisia riskejä, joten hengen kasvatusta olisi alkusysäyksen antamisen jälkeen hoidettava paikallisin voimin. Berlewillä oli hengen kohotukseen monimuotoinen, osin McClellandiin pohjautuva pedagoginen suunnitelma.⁶⁹⁸

Hengen ylläpito ja kohotus oli olennaista myös johtamisen tutkimuksessa. 1960-luvulla Yhdysvalloissa yhtenä keskeisenä johtajuuden tutkimuksen ja käytännön kehittämiskohteena oli ehkäistä suurten organisaatioiden kangistumista ja byrokraattisuutta. Tähän pyrittiin lisäämällä organisaatioiden yrittäjämäisyyttä sisäisen yrittäjyyden⁶⁹⁹ tapaan. Ideana oli muun muassa tutkia pienempien yritysten toimintaa ja niissä havaittua yrittäjämäistä tehokkuutta. Sisäisellä yrittäjyydellä tarkoitetaan ihanteellisen yrittäjämäistä työskentelytapaa missä tahansa organisaatioissa, kenen tahansa sen edustajan (ei vain siis omistajan tai johtajan) toteuttamana. Yrittäjämäinen toimintatapa on esimerkiksi omaaloitteisuutta, innovatiivisuutta, tulos- ja laatu vastuullisuutta ja riskinsietokykyä. Ajatellaan, että mikäli mahdollisimman moni toimii organisaatiossa näin, niistä tulee innovatiivisempia, tehokkaampia ja mukavampia työpaikkoja.

Djelicin kuvaama liikkeenjohdon menetelmien ja kaupallisen koulutuksen uudistaminen toteutettiin myös Suomessa, mutta poliittisista syistä kätketymin. Pienten piirien vuoksi suomalaisilla huippujohtajilla oli ollut jo pitkään suhteet toisiinsa, liikkeenjohdon konsulttitoimistoihin, yrityselämän järjestöihin ja liiketalouden opetus- ja tutkimuspiireihin. Myös yrittäjyys on tämän verkoston kautta saattanut saada kasvupohjaa koulutus- ja tutkimusalana. Liikkeenjohdon täydennyskoulutuksen aloitti Helsingin kauppakorkeakoulun professorina ja rehtorinakin 1950–1960-luvun vaihteessa toiminut Henrik Virkkunen. Sitä jatkoi vararehtorina ja rehtorina toiminut Jaakko Honko. Koulutuksella siirrettiin korkeakoulun osaamista liike-elämään ja päinvastoin. Välineenä oli muun muassa 1964 perustettu Liikkeenjohdon Instituutti LIFIM.⁷⁰⁰

Antti Ainamon ja Janne Tienarin mukaan liikkeenjohdon konsultointi saapui Suomeen varsinaisesti toisen maailmansodan jälkeen synnyinmaastaan Yhdysvalloista. Ennen sotaa konsultit olivat Suomessa lähinnä työntutkijoita. Traditio oli omaksuttu Saksasta. Sodan jälkeen Suomessa tarvittiin konsultointia edistämään sotakorvausten tehokasta toteuttamista ja auttamaan liikesuhteiden luomista länsimarkkinoille. Muut länsimaat ottivat konsulttiapua avoimesti vastaan Marshall-avun ohessa, mutta Suomessa ei ollut uskallusta samaan avoimuuteen. Tämän syyn ja mainitun työkentän takia konsultoinnista kehittyi Suomessa aluksi omaleimainen malli.⁷⁰¹ Vaikutusta oli myös sillä, että konsult-

⁶⁹⁷ Drucker s. 11–12.

⁶⁹⁸ Berlew (1970) s. 1–25.

⁶⁹⁹ Käsitteen lanseeraajana esitetään usein Gifford Pinchot ja ajankohtana 1980-luku, mutta hän on vain yksi alan tunnetuimmista. Aiheesta on kirjoitettu jo paljon aiemmin. Sisäiselle yrittäjyydelle on kaksi englanninkielistä vastinetta: intrapreneurship ja corporate entrepreneurship.

⁷⁰⁰ Michelsen (2001) s. 234.

⁷⁰¹ Ainamo & Tienari (2002 b) s. 190–191.

teja oli vähän. Heitä yhdistivät sotakokemukset ja näkemys, että tehtävä on leimallisesti suomalainen ja vaikeassa tilanteessa tapahtuva.⁷⁰²

”Suomalaiset emigrantit” antoivat vuonna 1955 Yhdysvalloista 200 000 dollarin avustuksen, jonka avulla voitiin kutsua yhdysvaltalaisia johtamisen eksperttejä Suomeen. Suurla sai tosin myöhemmin tietää, että lahjoitus olikin yhdysvaltalaisilta yrityksiltä, jotka halusivat kasvattaa markkinaosuuttaan Suomessa.⁷⁰³ Joka tapauksessa johtamiskeskeisten toimintaa varten rakennettiin organisaatio, jossa oli mukana muun muassa Helsingin kauppakorkeakoulu ja sen professori Virkkunen. Vuonna 1958 Fordin säätiö myönsi 75 000 dollarin tuen, jolla rakennettiin Suomen ja Yhdysvaltojen liiketalouden professoreiden vaihto-ohjelma. Myös tässä kauppakorkeakoulu oli organisoijana. Ohjelman tulos oli uuden yritysjohtajapolven kouluttaminen Suomeen. Tukirahoilla myös uudistettiin yhdysvaltalaispohjaiseksi kauppakorkeakoulun kirjaston valikoima, joka oli siihen mennessä ollut pääosin saksalais- ja tanskalaislähtöistä ja sotaa edeltävältä ajalta.⁷⁰⁴

Konsulttitoiminnan suomalainen johtohahmo oli Leo Suurla. Hän johti alan tärkeintä yritystä Rastoria, jota omistivat suomalaiset suuryritykset kukin pienin osuuksin. Suurla kutsui Yhdysvalloista L. Edward Scrivenin kouluttamaan ja vaikuttamaan suomalaiseen konsulttitoimintaan. Scriven oli Druckerin kannattaja. Myös Rastorin toiminnassa⁷⁰⁵ aktiivinen professori Virkkunen käänsi Druckerin ”The Practice of Management” -teoksen suomeksi 1959. Teoksella oli suuri merkitys suomalaiselle konsulttitoiminnalle. Scrivenillä oli vaikutus liikkeenjohdon koulutukseen Suomessa, ja hänen aikaansaannostaan oli Fordin säätiön tuki. Sen avulla suomalainen management-koulutus voitiin järjestää ”Harvardin mallin mukaan”. Mukana oli myös poliittinen linkki. Koulutuksella tuettiin suomalaista taloutta, jotta voitiin ”ylläpitää kansallista riippumattomuutta Neuvostoliiton tungettelen edessä”.⁷⁰⁶

Vuonna 1961 Suurla perusti Liikkeenjohdon konsultit LJK ry:n. Ainamo ja Tienari ovat kuvanneet rivien välistä luettavalla tavalla, mistä myös oli kysymys: ”LJK:n onnistui kuin vaivihkaa liittyä alan eurooppalaiseen kattojärjestykseen FEACO:oon aikana jolloin Suomen liittyminen EFTA:an lienee ollut huomattavasti vaikutusvaltaista Neuvostoliittoa askarruttavampi kehityskulku”. Kuvatussaan 1960-luvun vaiheita Ainamo ja Tienari ovat jatkaneet: ”silloinkin kun amerikkalainen johtamisosaaminen ei kyennyt siirtymään Suomeen poikkeuksellisten maantieteellisten ja poliittisten olosuhteidemme takia, amerikkalaisen mallin ja suomalaisen todellisuuden välillä oli hienovaraisia, epäsuoria, silloin maan rajojen sisäpuolella tuskin huomattavia yhteyksiä, jotka liittivät kansakuntamme manner-Euroopan ja Iso-Britannian integraatiokehitykseen”.⁷⁰⁷ 1970-luvulla taiteilu globaalin Yhdysvallat -henkisen vapaakaupan ja neuvostokaupan mallien välissä alkoi olla hankalaa. Suomalainen yritysten johtamis-

⁷⁰² Ainamo & Tienari (2002 a) s. 72–75.

⁷⁰³ Ibid. s. 77.

⁷⁰⁴ Ibid. s. 75–76.

⁷⁰⁵ Virkkunen toimi myös Johtamistaidon opistossa. Michelsen (2001) s. 197.

⁷⁰⁶ Ainamo & Tienari (2002 a) s. 76–78.

⁷⁰⁷ Ainamo & Tienari (2002 b) s. 189–191.

malli alkoi etäännyä yhdysvaltalaisesta ja muista länsimaisista malleista. Suomi oli myös korkean poliittisen riskin maa. Esimerkiksi yhdysvaltalaisia korkean teknologian tuotteita ei tuotu maahan. 1980-luvulla alkoi taloudellinen liberalisoituminen, joka kiihtyi 1990-luvulla. Näillä vaiheilla oli vaikutuksensa myös konsulttitoimintaan, joka näkyi muun muassa uusien yhdysvaltalaislähtöisten alan yritysten tulossa Suomeen.⁷⁰⁸

Pk-sektorilla konsulttitoimintaa harjoitti 1971 perustettu PKT-säätiö. Sen perustajina olivat Suomen Teollisuusliiton ja Teollisuudenharjoittajien liiton edustajat. Säätiön perustamiseen saatiin tukea myös julkiselta puolelta. KTM:n pienteollisuustoimiston johtaja Arvi Pappinen suhtautui perustamisajatukseseen myönteisesti. Hänen avullaan säätiö sai rahoitusta valtion budjetista. Säätiön perustaminen liittyi pk-sektoriin vähitellen kohdistuvan kiinnostuksen viriämiseen. Tehtäväksi tuli järjestää yksittäisille teollisuuden pk-yrityksille ulkopuolista taloudellis-teknistä asiantuntija-apua. Kuten edellä management-koulutuksen ja LJK:n yhteydessä, olivat perustamisen syynä Tienarin mukaan myös poliittiset pohjavireet. Tämä tarkoitti sitä, että opiskelijaliikkeiden toiminta oli radikalisoitunut yhteiskuntaa, vasemmistolla oli luja ote tiedotusvälineistä, opetuslaitoksesta ja verohallinnosta, mikä oli synnyttänyt paineen yritystoimintaa kohtaan. Tälle haluttiin vastapainoa.⁷⁰⁹

Kaupallisen koulutuksen, alan tutkimuksen ja konsultoinnin yhteydet vaikuttavat olleen tiiviit. Merkillepantavaa on ollut niiden poliittissävyinen, kylmästä sodasta kumpuava pohjavire. Yhdysvalloista peräisin olleilla suurilla toiminnan ja talouden panostuksilla on yritetty varjella Eurooppaa ja Suomea liukumasta Neuvostoliiton valtapiiriin. On toistaiseksi tutkimatonta, millaista toiminta on tarkkaan ottaen ollut, kuinka pitkään toiminta on jatkunut ja miten uuden yrittäjyyden tuonti Suomeen on liittynyt siihen. Yhteistyötä on tehty kuvatuin tavoin esimerkiksi johtamisen alalla, vaikutteita ja resursseja on aktiivisesti haettu ja tuotu. Siksi on luontevaa olettaa, että suomalaisen yrittäjyyden nostuksen taustatekijät olivat Yhdysvalloista kotoisin. Poliitiikan tapahtumista ja politiikassa käytetyistä ilmauksista ja painotuksista 1970-luvulla tiedetään, että Suomi oli monin tavoin Neuvostoliiton otteessa.

5.7 Johtajuuden ja yrittäjyyden koulutusmahdollisuus

Ennen 1980-lukua oli Suomessa tarjolla suhteellisen vähän koulutusta, jonka aivan erityisesti katsottiin pätevöittävä yritysten johtamiseen. Siviilimaailmassa on suhteellisen tuore idea, että johtamiskykyjä voisi kehittää muodollisella koulutuksella. Johtaminen on aina ollut osa sotilaskoulutusta. Johtamisen tietyt ydintaidot on usein käsitetty ainakin osin synnynnäisiksi. Niitä joko on tai ei ole. Idea johtamiskoulutuksesta on suurelta osin kehittynyt toisen maailmanso-

⁷⁰⁸ Ainamo & Tienari (2002 a) s. 80–83.

⁷⁰⁹ Tienari (2001). Ei sivunumeroita. Ensimmäinen luku.

dan jälkeen.⁷¹⁰ Susanna Fellmanin mukaan 1960-luvun alkupuolella Suomessa toimi alan pioneerina LIFIM. Sen koulutusmalli oli harvardilainen case-menetelmä. LIFIMin koulutukset olivat lyhyitä, ”pitkäksi kurssiksi” kutsuttu kesti kahdeksan viikkoa.⁷¹¹

Johtamiskoulutuksen läpimurto tapahtui 1960–1970-lukujen vaihteessa. Tuolloin syntyi useita uusia koulutusohjelmia. Alkoi vakiintua ajatus siitä, että johtaminen on ammatti. Ammattimaisuuden ja ammatin vaatimukset kasvoivat ja kaupallisten oppilaitosten opiskelijat alkoivat olla yhä kiinnostuneempia johtajuuden opiskelusta. Koulutuksen tausta-ajatuksena oli, että se aidosti kehittää johtamiskykyä, jolloin yrityksiä johdetaan yhä paremmin, niistä tulee tehokkaampia ja tämä johtaa talouskasvuun.⁷¹² Johtamiskoulutuksen tavoitteet, sen sisällölliset ja ajalliset yhtymäkohdat yrittäjä- ja yrittäjäyyskoulutukseen ovat erittäin vahvat. Lisäksi havaitaan, että samaten kuin yrittäjäyyskoulutuksen, myös johtajakoulutuksen suosio kasvoi. Koulutusohjelmien lukumäärän kasvu vakiinnutti ajatusta koulutuksen mahdollisuuksista, tuloksellisuudesta ja oikeutuksesta.

1970-luvun lopulla KTM perusti Talouselämän johtamiskoulutuksen neuvottelukunnan. Sitä johti LIFIMissä aktiivisesti taustalla toiminut Jaakko Honko⁷¹³. Neuvottelukunta selvitti ja ryhmitteli silloisen suomalaisen johtamiskoulutuksen neljään lohkoon. Ensimmäisenä oli lähinnä yliopistoissa ja korkeakouluissa annettu johtajien peruskoulutus ja toisena lyhyen johtamiskokemuksen (25–35 vuoden iässä) jälkeen peruskoulutusta täydentävä johtamiskoulutus. Tähän on laskettu myös yrittäjien ja yrittäjiksi aikovien koulutus, joka nähdään tärkeäksi ja jonka ”... koulutuksen tarvetta on eri toimikunnissa systemaattisesti kartoitettu.”⁷¹⁴ Ryhmään kuului myös Helsingin kauppakorkeakoulun 12 viikkoa kestävä JOKO-ohjelma.⁷¹⁵ Kolmas lohko oli johdon täydennyskoulutus, joka oli tarkoitettu pitkään johtotehtävissä toimineille, ylimpään organisaation johtoon nousseille tai nousemassa oleville. Esimerkiksi LIFIMin ja Johtamistaidon opiston kurssit kuuluivat tähän luokkaan. Johtamisalan jatkokoulutusryhmään kuuluivat huippujohtajille suunnatut lyhytkurssit rajoitetuista aiheista, esimerkkinä Ekonomisäätiön, LIFIMin ja Rastorin jotkin kurssit.⁷¹⁶

Neuvottelukunnan arvioissa koulutuksen tulevista tarpeista peruskoulutuksen tasolla ollaan aika lähellä uudempaa asennekasvatusta, ehkäpä jopa lähellä yrittäjämäisyyttä.

Kun päähuomio eri opintoalojen opetuksessa on edelleen kiinnitetty tiedon jakamiseen eikä niinkään johtamisessa tarvittaviin taitoihin ja asenteisiin, tulisi tutkintojen kehittämisellä voida nykyistä enemmän vahvistaa sellaisia työelämässä tarvittavia asenteita ja toimintamalleja, jotka johtavat avoimempaan suhtautumiseen yhteiskuntaan ja entistä suurempaan kokeilunhalukkuuteen, tehokkaampaan ryhmätyöskente-

⁷¹⁰ Fellman s.9.

⁷¹¹ Ibid s.13.

⁷¹² Ibid. s.14–15, 26.

⁷¹³ Ibid. s.14.

⁷¹⁴ ”Johtamiskoulutuksen nykytila” s. 7. Yrittäjäopisto on mainittu tässä ryhmässä.

⁷¹⁵ Ibid. s. 16.

⁷¹⁶ Ibid. s. 18–27.

lyyn sekä työtehokkuuden ja yksilön vastuun hyväksymisen kannalta positiivisempaan suhtautumiseen.⁷¹⁷

Yrittäjäkoulutuksessa neuvottelukunta näki paljon kehitettävää ja koordinoitavaa ja siihen sillä oli useita kehittämisehdotuksia.⁷¹⁸ Yrittäjyyskoulutuksesta ei kuitenkaan ole kyse. Verrattuna muihin työssä mainittujen koulutussuunnittelutoimikuntien raportteihin, on tässä huomattavan paljon enemmän esimerkiksi asenteiden tärkeyden, pedagogiikan, kansainvälisyyden ja organisaatioiden yhteistyön mahdollisuuksien pohdintaa. Yleisesti on arvioitu, että johtamiskoulutus oli laajentunut ja sille oli suuri tarve. Voi olla, että myöhemmin työssä tutkittavat 1970-luvun lopun johtamiskoulutusohjelmat, mukaan lukien Helsingin kauppakorkeakoulun pk-yritys- ja yrittäjyyskoulutus, ovat saaneet kehitysimpulseja tästä. Raportin laatineen toimikunnan puheenjohtaja Honko oli korkeakoulun silloinen rehtori.

Näkemyks koulutuksen merkityksestä taloudellisen kasvun tekijänä levisi, ja samalla kasvoivat johtajakoulutuksen arvostus ja määrä. Yksi kasvun selittäjistä oli myös 1960-luvulta alkaen muuttunut henkilöstöpolitiikka yrityksissä. Henkilöstön osaamistason kohottamiseksi, sitouttamiseksi ja motivoimiseksi oli järjestettävä koulutusta.⁷¹⁹ Liikkeenjohdon konsultti Berlew pohti 1974 mahdollisuutta, että lasten kasvatustieteen menetelmien muutokset ja ”kurin mureneminen perheissä ja kouluissa” oli saanut aikaan sukupolven, joka ei kykene tai halua osoittaa itsekuria eikä hyväksy auktoriteetteja. Osin tämän ja osin organisaatioiden muutoskyvyttömyyden takia yritysten johtamistapoja oli muutettava esimerkiksi sisäinen yrittäjyys -tyyppiseksi, mikäli haluttiin motivoida ja pitää kiinni työntekijöistä.⁷²⁰ Boltanski ja Chiapello ovat analysoineet, että yritysten johtamistapojen muutoksessa 1960-luvulta nykypäivään, eli työntekijöitä kontrolloivasta vallasta kohti työntekijöiden itsekontrollia, oli kyse kontrollikustannusten ulkoistamisesta. Ei ole järkevää käyttää aikaa, energiaa ja rahaa työntekijöiden ohjaamiseen, jos voidaan kasvattaa heidät tekemään sen itse itselleen. Samalla he voivat kokea vapautumista autoritäärisyydestä ja kokea ottavansa kohtalonsa omiin käsiinsä.⁷²¹

1970–1980-lukujen vaihteessa johtamis- ja yrittäjäkoulutusta koskeva kiinnostus alkoi kasvaa, ja se näkyi organisaatioiden aktivoitumisessa. SYKL:n puheenjohtaja Waldemar Bühler totesi Yritysvalmennus-lehdessä elokuussa 1978, että ”Yrittäjäopistoja tarvitaan lisää. Yksi opisto, joka on Kauhavalla, ei riitä”⁷²² Kuopion korkeakoulun rehtori Tapani Vanha-Perttula totesi korkeakoulun yrittäjapäivillä toukokuussa 1979, että oman yritystoiminnan valmiuksia ei saa oppivelvollisuuskoulussa eikä keski- ja korkea-asteen oppilaitoksissa.⁷²³ Jyväskylän yliopiston taloustieteen laitos ja Markkinointi-instituutti ilmoittivat aloittavansa vuonna 1980 koulutusohjelman pienten ja keskisuurten yritysten henki-

⁷¹⁷ Johtamiskoulutuksen nykytila s. 40.

⁷¹⁸ Ibid. s. 41–42, 64–65.

⁷¹⁹ Fellman s. 26–27.

⁷²⁰ Berlew (1974) s. 265.

⁷²¹ Boltanski & Chiapello s. 81–82.

⁷²² Yritysvalmennus 1.8.1978.

⁷²³ Aamulehti 18.5.1979.

lökunnalle ja yrittäjille. Koulutuksen tavoite oli ”antaa ohjelman suorittaneille valmiudet analysoida yrityksensä tilanne, asettaa toiminnalleen tavoitteet, tehdä ja toteuttaa suunnitelmat yritystoiminnan eri osa-alueilla tavoitteiden saavuttamiseksi, sekä valvoa suunnitelmien toteuttamista”.⁷²⁴

Joulukuussa 1979 Itä-Suomen korkeakoulutustoimikunta toivoi, että Mikkeliin perustettaisiin kauppakorkeakoulu, jonka tutkimustoiminta ja jatkokoulutus liittyisivät pk-sektorin ongelmiin. Toimikunta ei tosin ollut yksimielinen. Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun edustajat toivoivat koulutusta omaan oppilaitokseensa, ja näkemykseen yhtyi myös toimikunnan OPM:n edustaja.⁷²⁵ Mikkeliin ei tullut omaa kauppakorkeakoulua. Sen sijaan siellä käynnistyi syksyllä 1980 Helsingin kauppakorkeakoulun hallinnoima johtamiskoulutusohjelma.⁷²⁶

Seinäjoella eläteltiin myös yrittäjäaiheisia korkeakouluhaaveita. Sisäministeri Eino Uusitalo esitti Seinäjoen Yrittäjien 50-vuotisjuhlapuheessa lokakuussa 1980 harkittavaksi yrittäjien avoimen korkeakouluopetuksen aloittamista. Toimipaikka olisi Seinäjoelle juuri avattu Tampereen yliopiston täydennyskoulutuspiste.⁷²⁷ Yrittäjien korkeakouluopetus ei toteutunut, mutta yliopisto aikoi järjestää keväällä 1981 teollisille yrittäjille suunnatun kurssin. Sen järjestämisestä syntyi alue- ja koulutuspoliittista kiistaa Seinäjoen ja Vaasan välille Vaasan yliopiston ja Tampereen yliopiston reviiireistä.⁷²⁸ Kurssi peruuntui kokonaan kiistan vuoksi, lehtitietojen arvailujen mukaan kulisseyksissä käydyn kamppailun jälkeen. Varsinaiseksi syyksi ilmoitettiin, että ilmoittautujia ei tullut riittävästi. Mahdollisesti potin korjasi Yrittäjäopisto, jonka täydennyskoulutuskurssien kysyntä kasvoi.⁷²⁹

1980-luvun alussa KTM järjesti pk-yritysten johtohenkilöille koulutusta ja Oulun yliopisto työllisyyspohjaisia pienyrittäjäkoulutuksia Kainuussa ja Pohjois-Suomessa. Henri Vartiainen mukaan koulutuksissa ideana oli ”kohdistaa tiedollinen, taloudellinen ja henkinen tuki siihen pieneen, aktiiviseen ja luovaan ihmisluokkaan (1-2 %), joka haluaa kukin osaltaan pyrkiä eteenpäin ja samalla kehittää yhteiskuntaa”. Vartiainen pohti mahdollisuutta, että yrittäjäkoulutus voisi olla osa korkeakoulukentän toimintaa 1980-luvulla: ”Se olisi osa niiden soveltavaa, yhteiskuntaa palvelevaa tehtävää, jolla tavoitetaan ne aktiiviset ja luovat ihmiset, jotka lähtevät käytännön raiteille akateemisen uran sijasta”.⁷³⁰

Kurssimuotoinen yrittäjäkoulutus alkoi korkeakouluissa 1979 ja laajeni 1982, jolloin kursseja oli 14 viidessä korkeakoulussa. Korkeakouluille kurssit ja yritysten kanssa tehtävät kehittämistoimet olivat uusia. Korkeakoulut osallistuivat niissä suoraan tai opiskelijoiden kautta yritysten käytännön ongelmien ratkaisemiseen. Toiminnan soveltavuudesta perinteiseen korkeakoulumaailmaan keskusteltiin. Kyse oli esimerkiksi siitä, vähentääkö toiminta tutkimus-

⁷²⁴ Kauppalehti 3.12.1979.

⁷²⁵ KL 12.12.1979.

⁷²⁶ Helsingin Sanomat 3.10.1980.

⁷²⁷ Vaasa 5.10.1980.

⁷²⁸ Kauppalehti 9.2.1981.

⁷²⁹ KL 22.6.1981.

⁷³⁰ Vartiainen s. 55-56.

toiminnan resursseja ja tieteiden perusteiden opetusta käytännön kustannuksella.⁷³¹ Muutos oli siis lopulta tapahtumassa myös suomalaisella korkeakoulutuksella. Michelsenin mukaan

(Helsingin) kauppakorkeakoulun tutkimuksen ja opetuksen perusta alkoi olla valmis 1970-luvun lopulla. Silloin alkoivat olla selvillä myös valtiollistamisen vaikutukset ja tutkinnon- ja hallinnonuudistusten loppuratkaisut. Kymmenen vuotta aikaisemmin kuumana kiehunut poliittinen taistelu oli tauonnut ja Suomen korkeakoululaitos suuntasi nyt täydellä vauhdilla lähes päinvastaiseen suuntaan. Opetusministeriö, rehtorit, kanslerit ja myös opiskelijajärjestöt puhuivat ulkopuolisesta rahoituksesta, tutkimusohjelmista, kansainvälisestä yhteistyöstä ja elinkeinoelämän ja akateemisen maailman luonnollisesta yhteistoiminnasta.⁷³²

Suomalaisten koulutusorganisaatioiden heränneeseen kiinnostukseen on useita ja tapauskohtaisia syitä. Aiemmin luvussa käsitellyillä ja Yhdysvalloista lähtöisin olleilla aloitteilla ja virtauksilla on täytyntä olla merkitystä. Suomessa ei saatu aikaan laajaa yrittäjäkoulutusta 1970-luvun alkupuolella, eikä vaikutteita-kaan ilmaistu haettavan juuri mistään. Nyt kuitenkin Suomessa näytti olevan tarve aloittaa myös akateeminen yrittäjäkoulutus.

5.8 Korkeakoulutuksen alku

5.8.1 Luomisvaihe

Suomen ensimmäinen yrittäjyysprofessori perustettiin Helsingin kauppakorkeakouluun. Perustamisessa käytettiin liike-elämän lahjoitusvaroja, ja prosessi on osa pk-sektoria, yrittäjyyttä ja johtamiskoulutusta koskevan kiinnostuksen lisääntymistä. Tapahtuma ei ollut sattumanvarainen eikä kauppakorkean oma projekti, vaan odotettavissa oleva ja suunnitelmallinen. Se kuvaa vaikutteiden rantautumista, ajankohtaa ja prosessin liikkeellepanevia voimia Suomessa. Edellisessä luvussa kuvatulla tavalla liike-elämän johtajilla, konsulteilla ja kauppakorkeakoulujen professoreilla oli koulutuksensa ja konsulttien ansiosta tuntuma Yhdysvaltojen koulutusjärjestelmiin, ja heillä oli vapaamuotoisia keskustelupiirejä. Helsingin kauppakorkeakoulu oli suurin suomalainen kauppakorkeakoulu. Lopputulos, professorin synty sinne, oli selviö ennemmin tai myöhemmin. Kyse oli yrittäjyyden opetuksesta, mutta yrittäjyyden määrittely osoittautui monella tapaa vaikeaksi. ”Pk-yrityksen johtaminen” oli käytössä korvaavana tai vaihtoehtoisena ja selkeämpänä käsitteenä.

Vuosina 1980–1981 Helsingin kauppakorkeakoulun rehtorina toimi Veikko Leivo. Hän oli ollut markkinoinnin professori vuodesta 1968. Leivo keräsi rehtoriaikanaan yrittäjyyden professorin ja siihen liittyneen assistenttuurin rahoituksen ja valittiin lopulta professuuriin. Leivon mukaan Keskon pääjohtajana 1980–1983 toiminut Sakari Mikkola oli ”jossakin Keskon tilaisuudessa otta-

⁷³¹ Jolkkonen s. 72–76.

⁷³² Michelsen (2001) s. 297.

nut esiin teeman, että liike-elämän tulisi tukea yrittäjyyden tutkimista ja koulutusta”⁷³³. Tähän liittyy todennäköisesti K-ryhmän Kauppias-lehden uutisointi lokakuussa vuonna 1980: ”Viime kesän kuluessa K-ryhmä esitti kahdesti maamme kauppakorkeakouluille yrittäjyyteen kohdistuvan tutkimus- ja opetustyön lisäämistä. Eräänä konkreettisena mahdollisuutena tuotiin esille yrittäjäprofessorin perustaminen johonkin maamme kauppakorkeakouluista.”⁷³⁴ Vastaavia professuureja oli syntynyt vuosia aiemmin esimerkiksi Yhdysvalloissa. Katz on kuvannut yrittäjyyden alan akateemisten lahjoitusvirkojen määrän kasvua Yhdysvalloissa. Vuosina 1963–1980 niitä oli syntynyt 18, 1980–1990 syntyi yksi uusi joka 46:s päivä, 1991–1994 tahti hieman vaimeni (uusi joka 66:s päivä) ja 1995–1999 syntyi uusi virka joka yhdestoista päivä.⁷³⁵

Leivon rehtorikausi oli juuri alkanut kauppakorkeakoulussa (1.8.1980), ja hänen lukuvuoden avajaispuheensa yksi pääteema oli yrittäjyystutkimuksen ja -koulutuksen tärkeys. Edellä mainittu Kauppias-lehti on todennut puheesta uutisessaan: ”Rehtori Leivo otti myönteisen kannan ... pääjohtaja Mikkolan esittämään ajatukseen yrittäjäprofessorista”.⁷³⁶ Leivo oli pitänyt Mikkolan ajatusta hyvänä ja soitti hänelle. Leivo ja Mikkola tunsivat toisensa entuudestaan. He olivat työskennelleet samaan aikaan konsulttiyhtiö Rastorille. Leivolla oli paljon kotimaisia ja kansainvälisiä kontakteja liike-elämään ja luottamustehtäviä alan järjestöissä. Hänellä oli myös pitkä kokemus käytännön liike-elämästä. Hän oli perustanut ja omisti useita yrityksiä, esimerkiksi lääkäriasemia ja autokouluja.⁷³⁷ Tämä oli poikkeuksellista kauppakorkeakouluissa.

Ajatus professorista lähti elämään. Leivo otti aiheen esille saman vuoden syyskuussa kauppakorkeakoulun hallituksessa, jonka puheenjohtaja hän asemansa takia oli. Hän esitti, olisiko mahdollista ryhtyä selvittämään mahdollisuuksia saada yrittäjyyteen ja pienyrityksen johtamiseen professuuri. Leivo kantoi huolta esimerkiksi siitä, että kauppakorkeakoulun opetus ja tutkimus oli melko kaukana käytännöstä, jonka hän tunsu hyvin. Korkeakoulun opetusaines perustui enimmäkseen suurten yhdysvaltalaisen yritysten maailmaan ja oli muuta kuin pk-sektorin todellisuus. Leivo oli kouluttautunut muun muassa Yhdysvalloissa, hän oli ollut luomassa Teknillisen korkeakoulun tuotantotalouden koulutusohjelmaa ja oli tutkinut yritystoiminnan matemaattista mallintamista. Suurteollinen maailma oli hänelle myös tuttu.⁷³⁸

Leivon mukaan kauppakorkeakoulun hallitus ei kuitenkaan innostunut.⁷³⁹ Kauppakorkeakoulun hallituksen kokouksen pöytäkirjassa syyskuulta 1980 viitataan Leivon virkaanastujaispuheeseen kohdassa ”Yrittämisen professorin virka”: esimerkiksi julkisuudessa esitettyihin arvioihin akateemisen yrittäjyyden tarpeesta, akateemisten yrittäjäuskalluksen puutteesta ja kaupallisen koulu-

⁷³³ Leivo haastattelu 12.12.2006

⁷³⁴ Kauppias-lehti nro 20/1980. Lasse Mitronen Keskosta haastatteli pyynnöstäni maaliskuussa 2007 Sakari Mikkolaa, joka muisti ottaneensa asian esille kesällä 1980 Kotkan kauppiaspäivillä. Sitä ennen ajatusta oli pohdittu Keskon sisäisessä hallituksessa.

⁷³⁵ Katz (2004). s. 6–7.

⁷³⁶ Kauppias-lehti.

⁷³⁷ Leivo haastattelu 12.12.2006.

⁷³⁸ Ibid.

⁷³⁹ Ibid.

tuksen aiheeseen aivan puutteellisesti antamista virikkeistä ja eväistä. Pöytäkirja evästä tarpeelliseksi selvittää lahjoitusmenettelyn mahdollisuutta. Kun selvitys on tehty, voidaan asia ottaa uudelleen esille: ”ko. viran tarpeen, perustamisajankohdan ja opetusalan yksityiskohtaista käsittelyä varten”.⁷⁴⁰

Asian esittelyssä ”Yrittämisen professori” olisi viralle hyvä työnimi, ja virka voisi olla yleisen liiketaloustieteen professori, jonka opetusalaksi määriteltäisiin ”yrittämisen ja pienyritysten ongelmien tutkimus ja opetus”. Päätösesitykseksi tuli: ”Päätettäneen hallituksen periaatekannanottona pitää yrittämisen ja pienyritysten ongelmiin suuntautuvaa professorin virkaa tarpeellisenä ja selvittää, mitä mahdollisuuksia olisi sen saamiseksi ns. lahjoitusprofessorina.” Mutta professori Mika Kaskimiehen esityksestä ja professori Risto Tainion kannattamana asian käsittely jätettiin pöydälle.⁷⁴¹ Leivon muistikuva tietystä haaleudesta asiassa on paikkansapitävä. Tässä vaiheessa professori kulkee vielä yrittämisen nimellä.

Leivo otti uudelleen yhteyttä Mikkolaan ja KOP:n pääjohtajaan Jaakko Lassilaan, joka oli lahjoitukseen sittemmin osallistuneen pankkiyhdistyksen puheenjohtaja. Leivo tiedusteli, voisiko liike-elämästä saada varoja professoriin. Keskustelujen perusteella mahdollisuudet olivat selkeät, ja Leivo toi asian tilan uudelleen kauppakorkeakoulun hallitukseen. Kun hallitus näytti hänelle vihreää valoa, lähti asia eteenpäin ja Leivo sai mukaan muita yrityksiä ja järjestöjä: ”Ihan parissa viikossa mä keräsin nää varat”. Tämä tapahtui loppuvuodesta 1980.⁷⁴² Varoja tuli olemaan 1 250 000 markkaa.

Aihetta on käsitelty kauppakorkeakoulun hallituksessa seuraavan kerran lokakuussa 1980. Asia on esitelty suunnilleen samoin kuin edellisessäkin kokouksessa. Tällä kertaa päätökseksi tuli: ”Asiasta käydyn keskustelun jälkeen hallitus päätti katsoa perustelluksi selvittää yrittäjyyttä koskevan koulutuksen kehittämismahdollisuuksia toisaalta korkeakoulun olemassa olevin resurssein, toisaalta korkeakoulun ulkopuolelta mahdollisesti saatavin lahjoitusvaroin. Samalla päätettiin pyytää opetus- ja tutkimusneuvosta kokonaisuutena selvittämään tarvittavien virkojen preferenssijärjestys”⁷⁴³ Tämä hetki on ilmeisesti Leivon tarkoittama hallituksen näyttämä vihreä valo. Virkojen preferenssijärjestys, eli systeemi jolla kauppakorkeakoulu oli päättänyt tulevaisuudessa luoda virkoja, oli Leivon mukaan yksi esteistä ja hidasteista lahjoitusprofessorin tiellä. Sitä ei jostakin syystä ollut sopivaa muuttaa.⁷⁴⁴

Ensimmäisen kerran kauppakorkeakoulun asiakirjoissa näkyi 28.12.1980 tieto siitä, ketkä yrittäjyysprofessorin ja assistenttuurin lahjoittavat. Tieto oli Leivon laatimassa lisämuistiossa. Siinä todettiin sen täydentävän 10.12.1980 laadittua muistiota ”Yrittäjyyttä ja pienyritysten johtamista koskeva lahjoitusprofessori Helsingin kauppakorkeakouluun”. Muistion mukaan suunnitellusta yrittäjyyttä ja pk-yritysten johtamista koskevasta lahjoitusprofessorista päättävät yhdessä lahjoittajat, korkeakoulun päättävät elimet ja OPM, valtio-

⁷⁴⁰ Helsingin kauppakorkeakoulun hallitus 19.9.1980.

⁷⁴¹ Ibid.

⁷⁴² Leivo haastattelu 12.12.2006.

⁷⁴³ Helsingin kauppakorkeakoulun hallitus 17.10.1980.

⁷⁴⁴ Leivo haastattelu 12.12.2006.

neuvosto ja eduskunta. Leivo on kirjannut muistioon ”...allekirjoittaneen henkilökohtaisia mielipiteitä”.⁷⁴⁵ Näkemykset ovat nousseet 18.12.1980 kauppakorkeassa käydyistä neuvotteluista, jossa olivat läsnä Leivon ja kauppakorkeakoulun hallintojohtajan Olli Tarpilan lisäksi tulevien lahjoittajien keskeiset edustajat. He olivat pääjohtaja- ja vuorineuvostasoa: Sakari Mikkola Keskosta, Pentti Herkama Tukosta, Stig Hästö⁷⁴⁶ Teollisuuden Keskusliitosta, Pentti Somerto Suomen Työnantajain keskusliitosta ja Matti Latola Vakuutusyhtiöiden keskusliitosta.⁷⁴⁷ Kyse oli suomalaisen liike-elämän ja alan järjestöjen raskaimman sarjan edustajista. Asia on nähty todella merkitykselliseksi ja tärkeäksi. Tätä painavammin ei liike-elämä olisi voinut aihetta esittää.

Leivon muistiossa todetaan muun muassa: ”menestyksellinen yrittäminen edellyttää koko joukon **synnynnäisiä** taipumuksia yrittäjäksi. Yksin koulutuksella ei voida tehdä yrittäjää.” (Korostus T. T.). Koulutus voi kuitenkin auttaa havaitsemaan yrittäjätaipumuksia ja kiinnostusta alaan.⁷⁴⁸ Pienyrittäjien koulutustason nostamiseen on tarve lisääntyvän kansainvälisyyden, teknologian kehittymisen ja yhteiskunnan sääntelyn nopean kasvun takia. Professuurin opetus- ja tutkimusalamäärittelyihin on kirjattu ensin yrittäjäyys. Siihen kuulusivat muun muassa käsitelmääritykset ”yrittäjäyys, yrittäminen, yrittäjä ja yritys”, yrittämisen muodot ja tyytit ja yrittäjäyden keskeisiä osatekijöitä kuten idearikkaus, yrittämismotivaatio, lahjakkuuden ja taipumusten hyväksikäyttö, kokemuksen merkitys ja sen hankinta, riskien tunnistaminen, niiden ottaminen ja kantaminen ja yrittämisen hengen luonti koko yritykseen. Muut opetettavat aineet olisivat yrityksen perustamista, yrityksen kasvun ja kehittämisen strategioita ja muita tavanomaisempia kaupallisia aineksia.⁷⁴⁹ Psykkisten ominaisuuksien ja asenteiden tutkimus ja koulutus olivat tässä suunnittelun vaiheessa merkittävässä asemassa.

”Yrittäjäyys ja pienyrityksen johtaminen voisi olla joko pääaineena tai tukiaineena. Pääaineen opiskelua varten ... opetusaineista olisi luotava ns. runko-ohjelma.”⁷⁵⁰ Tällaisen runko-ohjelman Leivo laatikin ja sitä tutkitaan myöhemmin työssä.

Vaikka usko yrittämiseen ei olekaan mikään uskonto, näen ko. professorilla ja koko opettajakunnalla olevan merkittävän velvollisuuden luoda **yrittäjäyden henkeä** Helsingin kauppakorkeakoulussa annettavaan **kaikkeen opetukseen ja tutkimukseen**.”
”Aineen monissa keskeisissäkin kysymyksissä tieteellinen tutkimus on vasta nyt globaalisestikin katsottuna käynnistymässä”⁷⁵¹ (Korostus T. T.)

⁷⁴⁵ ”Lisämuistio” 28.12.1980 Leivo s. 1.

⁷⁴⁶ Hästö oli tiiviisti mukana EVA:ssa joka Tarkan mukaan oli yksi 1970-luvun yritysmuutoksen politiikan asennemuutoksen aikaansaajia. Kysyttyäni Tarkalta EVAn mahdollisesta suuremmasta vaikutuksesta ko. professuuriin hän tarkisti asian ja tuli siihen tulokseen, että sillä ei ollut vaikutusta: ”...valitettavasti...” Tarkka tiedonanto 7.8.2007.

⁷⁴⁷ ”Lisämuistio” 28.12.1980 s. 1.

⁷⁴⁸ Ibid s. 1.

⁷⁴⁹ Ibid s. 2-3.

⁷⁵⁰ Ibid. s. 5.

⁷⁵¹ Ibid.

Yrittäjähengi oli esillä. Dokumentissa on sovittuna, ketkä ja millaisin osuuksin lahjoitukseen osallistuvat⁷⁵². Miksi kyseiset tahot lähtivät mukaan, mikä oli niiden intressi?⁷⁵³ Vaikka lahjoitus oli yhteensä suuri, olivat osuudet osallistuville organisaatioille pienehkö raha. Sitä ei silti kannata vähätellä. Lahjoittajat eivät olleet itse pieniä tai keskisuuria yrityksiä. Ne pystyivät rekrytoimaan tarvitsemansa johtajat ja toimihenkilöt kanaviensa ja jo olemassa olevien kaupallisten ja teknisten korkeakoulujen tarjonnan kautta. Ne pystyivät myös täydennyskouluttamaan johtajiaan koulutusorganisaatioissaan. Varsinainen hyväntekeväisyys tai imagon rakentaminen eivät varmaankaan olleet pääsyitä.

Todennäköisesti oli kyse siitä, että lahjoittajapiirit katsoivat tämän asian ajan tulleen Suomessa. Tarvittiin avausta, eikä valtiovaltaa odotettu aloitteentekijäksi. Uudessa taloudessa pk-sektorille oli kaavailtu tehtävää innovaatioiden kehittäjänä, riskinottajana ja markkinoiden tunnustelijana. Jotta pk-sektorin merkitystä ja näkyvyyttä voitaisiin lisätä, tarvittiin sille akateeminen koulutusväylä. Kyse oli positiivisten ja kannustavien mielikuvien luomisesta, koska vielä pienimuotoisella ja suuntaansa hakevalla koulutuksella sinänsä ei voitu muuttaa maailmaa.

Kauppakorkeakoulun asiakirjoissa professori on mainittu seuraavan keran hallituksen kokouksen pöytäkirjassa helmikuussa 1981. Siinä viitataan edelliseen hallituksen kokoukseen 17.10.1980 ja sen päätökseen. Tehtyjen selvitysten perusteella korkeakoulu ei katsonut voivansa muuttaa jo vuosille 1982–1986 laadittua virkojen tärkeysjärjestystä. Toisaalta on todettu, että selvitetään mahdollisuutta tuottaa yrittäjyyttä koskevaa koulutusta ”nykyisin resursein”.⁷⁵⁴ Kuitenkin samainen pykälä jatkaa: ”Rehtori on hallituksen päätöksen johdosta selvittänyt mahdollisuuksia lahjoitusvarojen saantiin professorin perustamiseksi...”⁷⁵⁵ Tässä on julkistettu yritysten ja yhteisöjen 30.1.1981 luovuttamat lahjoitusvarat. Päätökseksi asiassa tuli, että merkittiin tiedoksi saatu selvitys yrittäjyyttä koskevan koulutuksen kehittämissuunnitelmista sekä lahjoituskirjan luovutus.⁷⁵⁶

Pöytäkirjan sävy on lahjoituksen suhteen erikoisen mieto, minkä voi tulkitta kuvastavan suorastaan vastaanhangottelua. Preferenssijärjestyksessä pysytään, ehdotetaan omien resurssien käyttöä, eikä mainita, minkä alan professorista on kyse. Lahjoituskirjassa on silti selkeästi sanottu, mihin se on tarkoitettu. Elikö vielä haaveita, että sitä olisi voinut käyttää johonkin muuhun tarkoitukseen tai että sitä ei otettaisi vastaan lainkaan? Leivon mukaan professorin tuominen kauppakorkeaan herätti vastustusta esimerkiksi siksi, koska koulun useiden professoreiden mielestä **yrittäjyyttä ei voi opettaa**, tai että se ei kuulu korkeakouluun vaan ”johonkin ammattiopistoon”. Tämä ilmeisesti tarkoitti yrittäjien koulutuksen olevan joko turhaa tai mahdotonta tai vähäpätöistä. Kos-

⁷⁵² ”Lisämuistio” 28.12.1980 s. 7.

⁷⁵³ Leivon ja Mikkolan haastattelut eivät tuoneet tähän selkoa. Asiasta ”oli puhuttu”.

⁷⁵⁴ Helsingin kauppakorkeakoulun hallitus 5.2.1981.

⁷⁵⁵ Ibid.

⁷⁵⁶ Ibid.

ka Leivolla oli rahat hankittuna, oli vastustaminen vaikeaa. Leivo oli myös valmistellut opetusministeriötä aiheesta ja asia oli suullisesti siellä hyväksytty.⁷⁵⁷

Tammikuussa 1981 OPM lähetti kaikille korkeakouluille kirjeen, jonka liitteenä olevan muistion avulla ohjeistetaan korkeakouluja lahjoitusprofessuurien perustamista koskevilla menettelytavoilla. Muistiossa on käyty läpi yleisiä periaatteita. Kohdassa "Korkeakoulupoliittiset vaatimukset" todetaan: "lahjoitusviran on sisällyttävä korkeakoulun toimintaan ja taloussuunnitelmaan", "Vain erityyppisen painokkaista syistä, mikäli lahjoitusviralla on katsottava olevan suuri merkitys maan yhteiskunta- ja talouselämälle, sekä kyseisen alan opetukselle ja tutkimukselle Suomessa, voidaan ... ottaa vastaan ... virka, joka ei sisälly em. kehittämissuunnitelmiin."⁷⁵⁸ Leivo ei osannut kertoa, oliko tällä OPM:n muistion yhteyttä yrittäjyyden lahjoitusprofessuuriin⁷⁵⁹. Yhteys on saattanut olla, koska vastaavansuuruiset lahjoitukset olivat suhteellisen harvinaisia. Lahjoituksen takana oli joukko, jolla oli valtaa vaikuttaa.

Helmikuussa 1981 Leivo ja hallintojohtaja Tarpila ilmoittivat OPM:lle saadusta lahjoituksesta ja pyysivät sen hallintoelimiä käsittelemään asian kokouksissaan. Liitteenä on lahjoituskirja: "Yrittäjyys ja yritystoiminta ovat maamme talouden kulmakiviä. Niitä koskeva käytännönläheinen opetus ja tutkimus on myös kauppakorkeakoulun keskeisiä toiminta-alueita. Tämän korkeatasoisen opetuksen ja tutkimuksen asemaa haluamme entisestäänkin parantaa".⁷⁶⁰ Professuuriin ja assistenttuuriin sisältävän lahjoituskirjan lahjoittajina oli viisi ryhmää: 1) Kesko Oy, 2) Tukkukauppojen Oy, 3) Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto, 4) Teollisuuden Keskusliitto ja Suomen Työnantajain Keskusliitto, 5) Kansallis-Osake-Pankki, Suomen Yhdyspankki Oy, Helsingin osakepankki, Postipankki, Säästöpankkien Keskus-Osake-Pankki ja Osuuspankkien Keskuspankki Oy. Jokainen ryhmä lupasi lahjoittaa tasaosuuksin (50 000 mk) varoja viiden vuoden ajan eli yhteensä 1 250 000 markkaa.⁷⁶¹

Kauppakorkeakoulun hallitus oli tutustunut helmikuussa 1981 OPM:n lahjoitusvirkoja koskevaan ohjeistukseen. Lahjoitus täytti kriteerit, vaikka ei sisällynytkään toiminta- ja taloussuunnitelmiin. Hallitus esitti korkeakoulun valtuustolle, että korkeakoulun ehdotusta valtion 1982 tulo- ja menoarvioon täydennettäisiin lahjoituksella siten, että virka ja toimi (professuuri ja assistenttuuri) voisivat alkaa 1.9.1982.⁷⁶² Tässä vaiheessa käytiin kauppakorkeakoulun rehtorin vaali. Leivo ei omien sanojensa mukaan ollut professoreiden suosiossa: "Minä ilmeisesti olin liian aktiivinen."⁷⁶³ Sen sijaan tutkijat ja opiskelijat tukivat häntä.⁷⁶⁴ Kauppakorkeakoulun valtuuston pöytäkirja maaliskuulta 1981 kertoo vaalin tuloksen. Kokouksessa tehtiin esitys Leivon jatkamisesta ja esitys Arvi Leponiemen valinnasta. Suoritetussa äänestyksessä Leponiemi sai 20 ääntä ja

⁷⁵⁷ Leivo haastattelu 12.12.2006.

⁷⁵⁸ OPM kirje korkeakouluille "lahjoitusvirat" 15.1.1981.

⁷⁵⁹ Leivo haastattelu 12.12.2006.

⁷⁶⁰ Aloite: "Lahjoitus professorin viran perustamiseksi" 132/30/81Leivo & Tarpila.

⁷⁶¹ Liite aloitteeseen: "Lahjoitus professorin viran perustamiseksi 132/30/81Leivo & Tarpila: Lahjoituskirja Helsingin kauppakorkeakoululle.

⁷⁶² Helsingin kauppakorkeakoulun hallitus 27.2.1981.

⁷⁶³ Leivo haastattelu 12.12.2006.

⁷⁶⁴ Ibid.

Leivo 10 ääntä. Näin Leponiemi valittiin rehtoriksi.⁷⁶⁵ Mahdollisesti Leivo syrjäytettiin professuurin luomisen takia. Voi olla myös, että häntä kaavailtiin jo tuolloin professuurin hoitajaksi.

Samaisessa kokouksessa käsiteltiin esitys vuoden 1982 budjetin täydentämisestä lahjoitetulla professorin viralla ja assistentin ylimääräisellä toimella. Esitys hyväksyttiin yksimielisesti.⁷⁶⁶ Leivon allekirjoittamassa, opetusministeriöön lähetetyssä aloitekirjeessä maaliskuussa 1981 on kerrattu ydinfaktat lahjoituksesta ja että kauppakorkeakoulu on päättänyt ottaa lahjoituksen vastaan. Ministeriötä pyydetään perustamaan virka ja toimi ja sisällyttämään ne valtion budjettiin. Mukana on perustelumuiotio, jossa todetaan mm.:

...talouden toimimis- ja kehittymiskyky on ratkaisevasti riippuvainen yrittäjyyden ja yritystoiminnan edellytysten olemassaolosta ja turvaamisesta ... on pidetty huolehtittavana...erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten lukumäärä on voimakkaasti alentunut 1960- ja 1970- luvuilla ... kehityksen ... vähentävän talouselämän joustavuutta ja heikentävän sen kykyä sopeutua kansainvälisessä taloudellisessa kehityksessä tapahtuneisiin nopeisiin muutoksiin ...⁷⁶⁷

Tarkennuksissa on viitattu vuosina 1979–1981 järjestettyihin yrittäjyyden kursseihin ja muiden opetusohjelmien yrityksen johtamis- ynnä muuhun ainekseen. Se oli hajautettu ja se olisi koottava. Ratkaisulla haetaan lisää tehoa ja koordinaatiota.⁷⁶⁸

Mikkelissä toimi vastaperustettu Helsingin kauppakorkeakoulun pienyrityskeskus. Mikkelin lääninhallitus ja Mikkelin kaupunki lähettivät kesäkuussa 1981 kauppakorkeakoululle kirjeen, jossa he esittivät professuurin sijoittamista Mikkelin johtamiskoulutusyksikköön. Perusteina olivat yksikön kehittäminen ja alueellinen tasa-arvoisuus. Samalla olisi voitu hyödyntää Mikkelissä toimivaa Elinkeinoelämän keskusarkistoa ja rakentaa alan informaatiokeskus. Mikkelin seudun kunnat olivat valmiita osallistumaan lahjoitusviran vaatimien liitännäiskustannusten hoitamiseen.⁷⁶⁹ Tämä ehdotus ei aiheuttanut ainakaan dokumentoituja toimia kauppakorkeakoulun hallintoelimissä.

Kauppakorkeakoulun hallintoviraston selvityksessä marraskuussa 1981 (allekirjoittajana uusi rehtori Leponiemi) on todettu, että jos eduskunta hyväksyy valtion budjetin, jossa esitys viran ja toimen perustamisesta on, ne perustetaan asetuksella kevään 1982 aikana. Todetaan myös, että viran tutkimus- ja opetusalaa voidaan määritellä tarkemmin tai toisella tavalla kuin kirjeessä liitteenä olevassa Leivon 10.12.1980 laatimassa muistiossa.⁷⁷⁰ Miten, ei käy dokumenteista ilmi, mutta edelleen eli siis ajatus jostakin muusta sisällöllisestä tai toiminnallisesta ratkaisusta.

Kauppakorkeakoulun markkinoinnin ja tuotantotalouden laitoksen johtaja professori Erkki Aaltio esitti marraskuussa 1981 edelliseen kirjeeseen viitaten hallintovirastolle lausuntonaan:

⁷⁶⁵ Helsingin kauppakorkeakoulun valtuusto 19.3.1981.

⁷⁶⁶ Ibid.

⁷⁶⁷ Ibid.

⁷⁶⁸ Ibid.

⁷⁶⁹ Mikkelin lääninhallitus & Mikkelin kaupunki HKKK:lle 18.6.1981.

⁷⁷⁰ Helsingin kauppakorkeakoulun hallintovirasto 10.11.1981 Leponiemi.

Yrittäjydessä on pohjimmiltaan kyse päättäväisyydestä, motivoituneisuudesta taitella yrityksen menestymisen puolesta sen perustamisesta aina lopettamiseen asti ... on paikallaan kunnioittaa lahjoittajien tahtoa, jonka mukaan opetusalan määrittämisessä on erityisesti otettava huomioon yrittämisen edistämisen ja pienyritysten johtamiseen liittyvät taloudelliset kysymykset ... Pienyrityksen johtaminen ja yrittäjyys ovat käsitteinä erittäin lähellä markkinoinnin ja tuotantotalouden laitoksella edustettuina olevia opetusohjelmia ... Näin ollen yrittäjyys ja pienyritysten johtaminen käytännönläheisenä ongelma- ja tutkimuskenttänä sopii mitä parhaiten juuri laitoksemme piiriin.⁷⁷¹

Laitos ehdotti oman oppiaineen perustamista ja katsoo, että tarvittavista opintojaksoista suuri osa oli jo laitoksen ohjelmissa.⁷⁷²

Presidentti Mauno Koivisto allekirjoitti 26.2.1982 opetusministeri Kaarina Suonion esittelemän asetuksen ”liiketaloustieteen, erityisesti yrittäjyyden ja pienyritysten johtamisen professorin viran perustamisesta” Helsingin kauppakorkeakouluun. Asetuksessa todetaan lahjoittajat ja heidän virkaan lahjoittamansa varat 1.8.1982 – 31.7.1987.⁷⁷³ Vielä 1970-luvun alussa ei tällaista professuuria ja oppiainetta olisi Suomeen voinut tulla, varsinkaan yrittäjyys-nimisenä. Monessa mielessä vaikuttaakin professuurin nimi olevan tärkeä. Uusi liiketaloustieteen professuuri ei sinänsä olisi ollut suuri asia. Lahjoitusvirkojakin oli ollut jo aiemmin korkeakouluissa. Kuten myöhemmin havaitaan, opetus koottiin suureksi osaksi olemassa olleista aineksista ja jaksoista. Se, mitä yrittäjyys uutena opetus- ja tutkimusaiheena olisi ollut, ei tullut tässä vaiheessa täysin selväksi. Pienyritysten johtaminen nousi aika ajoin korvaavaksi tai täydentäväksi käsitteeksi.

5.8.2 Pätevä professori

Vaikka prosessissa oli hallinnollista jarrutusta, saatiin varat ja virat lopulta kuntoon. Leivon mukaan ongelma oli, mistä saataisiin professorin virkaan pätevä hoitaja ja mikä vaadittava pätevyys olisi. Yrittäjyysprofessoreita ei aiemmin ollut eikä juuri alan tutkijoita. Ulkomaisia vaihtoehtoja ei ilmeisesti harkittu. Kauppakorkeakoulu päätyi lähettämään Leivon luo professorilähetystön, joka pyysi häntä hakemaan virkaa. Leivo kieltäytyi todeten, ettei järjestänyt sitä itselleen, vaan katsoi rehtorina sen järjestämisen kuuluneen virkavelvollisuuksiin. Hänellä ei ollut intoa ryhtyä luomaan alusta alkaen uutta koulutusohjelmaa. Tarvittiin vielä kaksi lähetystöä, ennen kuin Leivo suostui, kun suostuttelijat esittivät hänen kutsumistaan hieman poikkeuksellisella, mutta täysin mahdollisella tavalla suoraan virkaan. Leivo arveli, että lahjoittajat painostivat toistuvasti korkeakoulua. Toiminnan oli alettava, kun lahjoitus oli annettu.⁷⁷⁴ Ehkä Leivon toiminta tässä vaiheessa oli eräänlainen näpäytys hallinnolliselle jarrutelmalle, jota professuurin luominen koki, eikä hän halunnut osallistua aikaa vievään avoimeen hakumenettelyyn.

⁷⁷¹ Helsingin kauppakorkeakoulun markkinoinnin ja tuotantotalouden laitos. Lausunto 30.11.1981. Aaltio.

⁷⁷² Ibid.

⁷⁷³ OPM kirje HKKK:lle 26.6.1982.

⁷⁷⁴ Leivo haastattelu 12.12.2006.

Kauppakorkeakoulun kansleri Jaakko Honko päätti maaliskuussa 1982 opetus- ja tutkimusneuvoston esityksen mukaisesti ryhtyä kutsumismenettelyyn professorin viran täyttämiseksi siten, että virkaan kutsuttaisiin professori, tekniikan tohtori Veikko Leivo.⁷⁷⁵ Kirjeen liitteenä oli opetus- ja tutkimusneuvoston selvitys, jossa katsottiin viran tarkoituksen ja lahjoittajien toivomusten puoltavan viran mahdollisimman nopeaa täyttämistä. Kutsumismenettely oli nopein ja sillä katsottiin virkaan saatavan varmimmin paras mahdollinen henkilö. Leivo todettiin sopivimmaksi ja hän oli myös antanut suostumuksensa.⁷⁷⁶

Kauppakorkeakoulun opetus- ja tutkimusneuvosto totesi toukokuussa 1982, että kun Leivon kutsumismenettelystä on aiemmin sovittu, on Leivon tieteellisestä pätevyydestä pyydetty professori C. E. Carlsonilta ja professori Kalevi Pihalta asiantuntijalausunnot. Ei ole tiedossa miten kyseiset henkilöt valikoitiin asiantuntijalausuntoja antamaan. Carlson toimi SITRAn yliasiamiehenä.⁷⁷⁷ Hän oli toiminut Teknillisessä korkeakoulussa professorina ja elinkeinoalan johtotehtävissä. Piha oli markkinoinnin professori Turun Kauppakorkeakoulussa. Kaikki neuvoston jäsenet katsoivat Carlsonin ja Pihan lausuntojen perusteella, että Leivolla oli virkaan vaadittava pätevyys. Neuvosto esitti tasavallan presidentille, että Leivo kutsuttaisiin virkaan 1.8.1982 alkaen.⁷⁷⁸ Itse lausunnot ovat kiintoisia esimerkiksi professuurin toimialan, yrittäjyyden määrittelyn kannalta. Se vaikuttaa olleen ongelmallista. Professori Carlson on todennut mm:

Perustettu virka on tietämäni mukaan maassamme ainoa laatuaan. Alan tutkimuksen ja opetuksen traditiosta ei löydy paljoakaan osviittaa siihen, mitä yrittäjyyden ja pienyrityksen johtamisen professorilta tulisi vaatia.⁷⁷⁹

Carlsonin mukaan sana yrittäjyys viittaa "itsenäiselle liikkeenharjoittajalle ominaiseen persoonallisuuden rakenteeseen". Suuresta joukosta menestykselliseen liiketoimintaan ryhtyviä henkilöitä olisi havaittavissa yhteisiä, kenties mitattavissa olevia luonteenpiirteitä. Voitaisiin myös tutkia, onko yksittäisissä henkilöissä piirteitä riittävästi (menestymiseen): "Näin ymmärrettynä yrittäjyys on lähinnä **käyttäytymistieteellisen** tutkimuksen kohde."⁷⁸⁰ Carlson esitti, että yrittäjyyden voi käsittää myös abstraktimmin **taloudelliselle kehitykselle käyttövoimaa tarjoavana ilmiönä**, johon voi vaikuttaa. Yrittäjyys kuului silloin makrotalouden tutkimuksen piiriin, mutta "mahdollisuudet sen operationaaliseen tarkasteluun lienevät kuitenkin suhteellisen vähäiset"⁷⁸¹. Pienyrityksen johtamisen tematiikkaa Carlson piti jonkin verran selkeämpänä, mutta "... perustetun professuurin alaa on melko **vaikeaa hahmottaa olemassa olevan tieteen lähtökohdista käsin**."⁷⁸² (Korostukset T. T.). Carlson loi katsauksen Leivon

⁷⁷⁵ Helsingin kauppakorkeakoulu kansleri 17.3.1982 Honko.

⁷⁷⁶ Helsingin kauppakorkeakoulu opetus- ja tutkimusneuvosto 1.3.1982 Kallio.

⁷⁷⁷ Samassa tehtävässä toimi 2000-luvulla entinen pääministeri Esko Aho.

⁷⁷⁸ Helsingin kauppakorkeakoulu opetus- ja tutkimusneuvosto 21.5.1982 Kallio.

⁷⁷⁹ Helsingin kauppakorkeakoulu opetus- ja tutkimusneuvosto 21.5.1982. Liite Carlson lausunto 22.4.1982.

⁷⁸⁰ Ibid.

⁷⁸¹ Ibid.

⁷⁸² Ibid.

tieteelliseen tuotantoon, totesi sen sisältävän sopivia elementtejä viranhoitoon ja piti Leivoa kiistatta pätevä⁷⁸³.

Professori Pihan lausunnon mukaan virka ei sisälly liiketaloustieteen perinteisiin osa-alueisiin, mutta sisältää elementtejä laskentatoimen, hallinnon ja markkinoinnin oppirakennelmasta. Myös Piha katsoi aiheelliseksi määritellä yrittäjyyttä oppirakennelmana ja käytännön elämässä. Lähtökohtana oli, että yrittäjyys näkyy yrityksen perustamisena ja ylläpitämisenä ja siihen sisältyy yksilön tai yhteisön toiminta taloudellisen riskin kantajana.⁷⁸⁴ Yrittäjyyden voi ymmärtää myös yrittäjään liittyvinä piirteinä ja ominaisuuksina: luovuutena, epävarmuuden sietokykynä, yksilön odotuksina työn sisällöstä, itsenäisyytenä, omien ideoiden toteuttamismahdollisuutena ja yksilön odotuksina työn tuloksista, taloudellisena voittona ja yhteiskunnallisena menestyksenä. Piha nosti esiin myös, että piirteitä voi kytkeä myös toisen palveluksessa oleviin tai virkamiehiin, jotka ovat vastuullisessa asemassa.⁷⁸⁵ Piha halusi ottaa myös kantaa yleisiin alan kelpoisuusehtoihin ja korostaa, että

oikeaa käsitystä yrittäjyyden olemuksesta ei pysty saamaan pinnallisilla tutustumisilla yritystoimintaan, vaan se vaatii omakohtaista kokemusta yritystoiminnan vastuullisena toteuttajana.. Tätä vaatimusta tulisi liiketaloustieteen virkojen tärkeänä kelpoisuusehtona mielestäni nykyistä huomattavasti enemmän korostaa ...⁷⁸⁶

Tämä Pihan toive kumpusi ehkä Leivon taustasta. Lopulta myös Piha piti Leivon tuotannon ja muun toiminnan läpikäytyään häntä sopivana virkaan.⁷⁸⁷

Leivo nimitettiin professorin virkaan presidentin esittelyssä valtioneuvostossa 24.6.1982. Yritysten jakama rahoitus kesti vuoteen 1987 asti ja sen jälkeen rahoitus hoidettiin kauppa- ja korkeakoulun ”omista varoista”.⁷⁸⁸ Huomionarvoista on, että Yrittäjäjärjestönkin taustalla erittäin merkittävänä rahoitustukena toiminut Yksityisyrittäjien säätiö⁷⁸⁹ tuki ainakin noin 250 000 markalla 1980-luvun alussa (1981–1986) kauppa- ja korkeakoulua. Stipendien saajina olivat erinäiset työryhmät (muun muassa Leivon ja Lehtomaan ryhmä), yksittäiset tutkijat, perustutkimuslaitos ja tämän perustetun koulutusohjelman opiskelijat.⁷⁹⁰ Kauppa- ja korkeakoulu oli tuolloin selkeästi suurimpia säätiön tuen saajia. Säätiö oli siten tavallaan professuurin ja koulutusohjelman kuudes rahoittaja. Ehkä sen osallistumisesta oli jo aiemmin sovittu. Säätiön historian laatinut Hannu Reittilä totesi 1986: ”... juuri nyt näyttää siltä, että maassamme kaikissa kansankerroksissa ja lähes kaikilla poliittisilla tahoilla on havahduttu huomaamaan yksityisen yrit-

⁷⁸³ Helsingin kauppa- ja korkeakoulu opetus- ja tutkimusneuvosto 21.5.1982. Liite Piha lausunto 1.5.1982.

⁷⁸⁴ Ibid.

⁷⁸⁵ Ibid.

⁷⁸⁶ Ibid.

⁷⁸⁷ Ibid.

⁷⁸⁸ Rintala tiedonanto 14.12.2006 HKKK.

⁷⁸⁹ Säätiön kirjanpidollinen varallisuus oli 1985 noin 24 miljoonaa markkaa, joista arvopapereiden osuus noin 20 miljoonaa, verotusarvoina. Reittilä s. 48. Arvopapereiden markkina-arvo lienee ollut moninkertainen.

⁷⁹⁰ Reittilä s. 47–48. Säätiö oli palkannut kauppa- ja korkeakoulun rehtorin Arvi Leponien arvioimaan säätiölle tulleiden apurahahakemusten tutkimussuunnitelmia. Reittilä s. 35.

tämisen keskeinen asema maamme hyvinvoinnin perustana ja valoisian tulevaisuuden varminpana takaajana”⁷⁹¹ Kehitystä on edesauttanut taloudellinen tuki, jonka turvin asiaa pidettiin esillä. Koulutusalan ulkopuolisten, mutta yritystoiminnan kanssa tekemisissä olevien organisaatioiden kasvava kiinnostus osallistua yrittäjyyden esille nostamiseen alkoi näkyä. Näistä tahoista merkittävimpä oli Yrittäjäjärjestö.

5.9 Yrittäjäjärjestö vaikuttajana

5.9.1 Järjestön kasvu ja roolit

Kauppakorkeakoulun professuurista ja korkeakoulujen yrittäjäkursseista huolimatta ei yrittäjä- eikä varsinkaan yrittäjyyskoulutus näytä juuri herättäneen varsinaista kiinnostusta valtiolisessa koulutussuunnittelussa 1980-luvun alkupuolella. Järjestötasolla koulutuksesta laadittiin kattava, mahdollisesti asian etenemiseen vaikuttanut selvitys ja toimenpide-ehdotus. Tekijöinä olivat valtakunnallinen Yrittäjäjärjestö, tuolloin nimeltään Suomen yrittäjien keskusliitto (SYKL) ja Yritystoiminnan kehittämissäätiö⁷⁹². Ne julkaisivat vuonna 1984 ”Yrittäjäkoulutus Suomessa” -nimisen tutkimusraportin. Yrittäjyysinnostuksen kasvu huomioiden ei SYKL:n aktivoituminen ollut yllättävää. Aktiivisuuden puuttuminen olisi sitä ollut, koska tässä oli mahdollisuus myös järjestön profiilin korottamiseen.⁷⁹³ Järjestö mainitsi ottaneensa 1980-luvulla yrittäjäkoulutuksen kehittämisen yhdeksi keskeiseksi tehtävälalueekseen⁷⁹⁴.

Teknisessä mielessä selvitys oli hyvin samantyylinen kuin KTM:n ja OPM:n vastaavat viitisentoista vuotta aiemmin. Kuten yrittäjyysprofessorin synnyssä, myös SYKL:n työssä näkyy valtiollisen koulutussuunnittelun ulkopuolisten tahojen aktivoituminen koulutusasioissa 1980-luvulla. Työelämän ja työnantajatahojen ääni alkoi kuulua. Ne ilmaisivat huolensa elinkeinoelämän edellytysten rapautumisesta⁷⁹⁵. STK aktivoitui ja julkaisi 1980-luvun puolessa välissä useita suomalaista koulutusjärjestelmää arvioivia ja arvostelevia pamfletteja. Myös OECD oli rohkaissut koulutuspoliittisissa suosituksissaan yleiseen työelämäkeskeisyyteen⁷⁹⁶.

Yrittäjäjärjestö ei ollut aiemmin asemassa, jossa sen näkemyksiä olisi kuultu. Työvoimavaltaisilla suuryrityksillä oli omat järjestönsä, samoin niiden työntekijöillä. Ne olivat vuosikymmeniä päättäneet keskeisistä työmarkkinaratkaisuista. Pienet ja keskisuuret yritykset joutuivat päätöksiä noudattamaan. Niiden edustajana esiintynyt yrittäjäjärjestö pyrki tuomaan alan ongelmia esille. Huo-

⁷⁹¹ Reittilä s. 49.

⁷⁹² Säätiö oli toiminnassa 4.10.1982–12.11.1986. Tiedonanto PRH 5.7.2011.

⁷⁹³ ”Johtamiskoulutuksen tila Suomessa” - raporttia varten (1978) ei yrittäjäjärjestöltä ollut kysytty lausuntoa tai haastattelua. Järjestön arvovalta ei liene ollut tuohon aikaan sellainen, että siihen olisi nähty tarvetta.

⁷⁹⁴ Yrittäjäkoulutus Suomessa s. 3.

⁷⁹⁵ Beck s. 225.

⁷⁹⁶ OECD (1977) s. 28–31.

limatta poliittisten puolueiden esittämästä pienten yritysten muistamisesta pyysi yrittäjäjärjestön painoarvo sangen vähäisenä.

Pk-sektorin esillenousu muutti tilannetta ja Yrittäjäjärjestö huomasi mahdollisuutensa. Se pystyi edustamaan sitä suurta joukkoa yrityksistä, jonka merkitystä ryhdyttiin korostamaan. Vaikka pk-sektori oli hyvin kirjava, eikä suuri osa sen yrityksistä kuulunut järjestöön, se pystyi markkinoimaan yrittäjyyden koko pk-sektoria yhdistäväksi tekijäksi ja voimaksi. Toiminnalle oli olemassa valmiit mallit Yhdysvalloissa.

Lukuisat eri alojen pienemmät, toimialakohtaiset yrittäjäjärjestöt alkoivat hakeutua yhteistoimintaan toistensa kanssa ja kokonaisvaikutusvalta alkoi kasvaa. Vähitellen syntyi yhteinen yrittäjäjärjestö, joka alkoi legitimoida toimintaansa myös ulkoisin merkein, ja alkoi laatia yhä enemmän esimerkiksi toimintaansa kuvaavia julkaisuja. Niissä myös muisteltiin yhteisen toiminnan syntyvaiheita. Muisteluiden sisältö ja sävy vaihtelee ymmärrettävästi kirjoitusajankohdan tilanteen ja kirjoittajien mukaan. Varsinaista historiaa ei järjestöstä ole vielä laadittu. Järjestössä johtajana 1970–90-luvuilla toimineen Kari Heikkilän mukaan järjestön synty juontui keväällä 1929 Helsingissä käydystä Suomen Tukkukauppiaiden liiton ja Suomen vähittäiskauppiasliiton neuvottelusta.⁷⁹⁷ Tukkukauppasektori oli aktiivinen yhteisen toiminnan järjestelyssä, koska sillä oli kaupankäynnin kokonaisuudessa yhä tärkeämpi tehtävä. Se ulottui vähittäiskaupan kautta tuotteiden loppukäyttäjään, kuluttajaan asti. Tukkukaupan oli hallittava koko logistinen ketju ja myös siihen liittyvä luototus⁷⁹⁸. Se halusi kehittää myös vähittäiskauppaa. Heikkilän mainitseman neuvottelun aihe oli ”kansalaisiin suunnatun taloudellisen valistustyön tehostaminen”, ja neuvonpidon takia syntyi Taloudellinen valistuskeskus⁷⁹⁹.

Aarne Seppälän mukaan mainitut liitot pitivät jo edellisen vuoden syksyllä neuvottelukokouksen, jossa tehtiin esitys ”propagandatyön aloittamisesta”. Taloudellinen valistuskeskus tuotti materiaalia lentolehtisinä, lehdistä, Yleisradiolle ja esitelmiäkin pidettiin. Propagandan aiheena oli muun muassa kansalaisten yleisen yhteiskunnallisen ja taloudellisen valistuneisuuden parantaminen ja osuuskauppatoiminnan ja yksityiskauppojen erojen selvittäminen.⁸⁰⁰ Toiminta loppui hetkeksi, kun Kesko Oy:n edeltäjä Kauppiaitten Keskuskunta vetäytyi toiminnasta. Toiminnan jatkajaksi kuitenkin perustettiin 16.12.1933 Yksityisyrittäjien Liitto. Liiton perustajina olivat Suomen Tukkukauppiaiden liitto, Suomen Rauta- ja Koneliikkeiden Yhdistys, Lasi- ja Porsliiniyhdistys, Suomen Polkupyörätukkukauppiaiden yhdistys, Suomen Urheilu- ja Ampumatarvikekauppiaiden yhdistys, Suomen Hedelmätuontiliikkeitten yhdistys ja Suomen Kenkäkauppiaiden Liitto.⁸⁰¹ Perustajat olivat siten tukku- ja vähittäiskaupan järjestöjä.

⁷⁹⁷ Heikkilä (1993) s. 17.

⁷⁹⁸ Pihkala (1982 b) s. 273.

⁷⁹⁹ Heikkilä (1993) s. 17.

⁸⁰⁰ Seppälä. <http://yhdistys.yrittajat.fi/satakunta/index?page=121>. Heikkilä s. 17. Yrittäjäjärjestöä taloudellisesti voimallisesti aikoinaan tukeneen Yksityisyrittäjien säätiön nettisivujen mukaan kyse toiminnassa oli ”vähittäiskauppiaskunnan mainostarpeista” www.yksityisyrittajainsaatio.fi/index.php?id=6.

⁸⁰¹ Terho s. 121.

Yrittäjyytutkija Antero Koskisen ”Yrittäjäliikkeen satavuotisjuhlakirjaan” laatimassa historiakuvauksessa liikkeen satavuotiseksi sanottu historia alkoi kaupunkien elinkeinonharjoittajien yhdistyksistä kootun teollisuusvaltuuskunnan keskuskomitean synnystä⁸⁰². Koskisen kuvauksessa 1990-luvun lopun vaihe oli loogista seurausta erillisten järjestöjen ajan mittaan tapahtuneesta luonnollisesta ja odotetusta yhdistymisestä. Järjestön historiaa on pidetty myös yrittäjyyden historiana. Koskisen mukaan yrittäjien järjestäytyminen yhdistystyyppisesti alkoi Suomessa 1800-luvun loppupuolella ja liittyi elinkeinovapauslain (1879) aatteisiin. Keisarillinen asetus määräsi perustamaan pakollisia elinkeinoyhdistyksiä ainakin kaupunkeihin. Pakollisista yhdistyksistä luovuttiin vasta 1954⁸⁰³. 1800-luvun lopulta alkaen syntyivät Pienteollisuuden keskusliitto, kauppakamarilaitos ja Suomen Liikemiesyhdistys. Oli pitkään tyypillistä, että käsi- ja pienteollisuusyrittäjät ja toisaalta kauppiat toimivat omissa erillisissä yhdistyksissään.⁸⁰⁴ Pienteollisuus ei ollut mukana perustamassa edellä mainittua Yksityisyrittäjien Liittoa. Tilanne oli samankaltainen myös Yhdysvalloissa. Siellä lainsäädäntö kohteli toimialoja eri tavoin ja eri toimialojen yritykset selvisivät 1930-luvun lamasta eri tavoin. Tämä jakoi poliittisessa mielessä yrittäjiä, ja muun muassa nämä syyt estivät yhteisen pienyritysidentiteetin syntymistä.⁸⁰⁵

Koskisen mukaan vuonna 1930 Huittisten Yksityisyrittäjät ry:n perustamisen yhteydessä lausuttiin sanat ”joita voidaan perustellusti pitää koko yrittäjäliikkeen vuosikymmenten aikaisina tavoitteina.” Sanat lausui kauppias Erkki Särämä, joka puolusti voimakkaasti yksityistä yritteliäisyyttä, omistusoikeutta ja vapaata kilpailutaloutta oloissa, jotka vaikeutuivat kaiken aikaa. ”Lisää ymmärrystä vaaditaan kuluttajilta, valtiolta, pankeilta, teollisuuden harjoittajilta, tukkukauppailta y.m.” Tavoitteeksi piti asettaa kuuluminen yrittäjäyhdistykseen, tuli saada siten ääni kuulumaan ja tuli saada yksityinen yritteliäisyys kunniaan. Tässä vaiheessa vastustettiin osuustoimintaa ja vastustus yhdisti yrittäjiä.⁸⁰⁶ Huomionarvoista on, että Särämän puhe asetti yksityisen yritteliäisyyden eri kastiin, kuin teollisuus, rahalaitokset ja tukkukauppa, jotka kuitenkin olivat myös yritystoimintaa. Osuustoiminnan vastustaminen oli tärkeää liikkeelle koko 1930-luvun⁸⁰⁷. Tämän syynä oli ilmeisesti se, että laajasti organisoituneet osuuskaupat selvisivät lamavuosista yksityiskauppoja paremmin⁸⁰⁸.

Koskinenkin on maininnut Yksityisyrittäjien Liiton synnyn 1933 merkittävänä tapahtumana⁸⁰⁹. Tarkoituksena oli toimia ”yhdyssiteenä maassamme yksityisyritteliäisyyden pohjalla toimivien kaupan, teollisuuden ja muiden liikealan järjestöjen sekä samoilla aloilla toimivien yksityisyrittäjien kesken, valvoa ja edustaa yksityisyrittäjien yhteisiä etuja sekä työskennellä yksityisyritteliäisyyden yleisen aseman vakiinnuttamiseksi maassamme”.⁸¹⁰ Liitto aloitti lehtien ja

⁸⁰² Yrittäjyyden sadat tarinat s. 7.

⁸⁰³ Koskinen (1998) s. 15–16.

⁸⁰⁴ Ibid. s.16–20.

⁸⁰⁵ Young s. 12–15.

⁸⁰⁶ Koskinen (1998) s. 21–22.

⁸⁰⁷ Reittilä s. 10.

⁸⁰⁸ Pihkala (1982 b) s. 271–272.

⁸⁰⁹ Koskinen s. 23.

⁸¹⁰ Reittilä s. 5.

muun materiaalin julkaisemisen ja toiminta- ja tapahtumaviikkojen järjestämisen. Jäsenmäärä kasvoi, ja 1930-luvun lopulla perustettiin myös alueellisia keskuksia.⁸¹¹

Sota-ajan säännöstelytalous oli monella tavalla raskasta myös yrittäjille. Toisaalta myös yhteistoiminnan muotoja kehitettiin. Sodan jälkeen järjestö katsoi edunvalvonnan entistäkin tärkeämmäksi muun muassa, koska eduskunnassa toimi talouselämän sosialisointikomitea.⁸¹² Koskinen on noteerannut 1950–1960-luvuilta kotimaiset ja kansainväliset talousongelmat ja yrittäjien määrän dramaattisen vähenemisen, mutta järjestötoiminnasta hän ei ole kyseiseltä ajalta juuri kertonut. Sen sijaan Heikkilä mainitsi vuonna 1993 järjestön historiikissa 1950-luvun yrittämisen vapauden kaventumisen, ideologisten ristiriitojen ja valtiollisen itsemääräämisoikeuden vähenemisen aikana. Tässä tilanteessa liiton oli palattava ”alkuperäiseen tehtävään, yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen valistustyöhön”.⁸¹³

Ainakin käsitelmielessä kiintoisaa on, että yksityis-etuliite jätettiin järjestön nimestä pois vuonna 1961. Viljo Terhon mukaan ”Kokonaan omavastuinen” yrittäjä, omistaja-johtaja tai yksinyrittäjä alkoi 1960-luvulla käydä harvinaiseksi yritys- ja elinkeinorakenteen muuttuessa ja palkattujen johtajien yleistyessä. Nimimuutosta pohjustettiin pitkään, eikä se saanut jäsenkunnassa heti hyväksyntää. Sen koettiin jollakin tavalla häivyttävän järjestön roolia.⁸¹⁴ Muutosta perusteltiin sillä, ettei haluttu ärsyttää kaupungistuvia, tavaroita ostavia ja tasa-arvoajatuksia elätteleviä asiakkaita liiallisella yksityisyyden korostamisella. ”Yksityisyyteen” liittyi sodanjälkeisen keinottelun jäljiltä kielteisiä piirteitä.⁸¹⁵ Heikkilän mukaan järjestö joutui 1960-luvulla ”suurimman haasteensa eteen”. Uusradikalismi valtasi alaa, vasemmistolainen ajattelutapa voimistui ja ”liitto, kuten koko yksityinen elinkeinosektorikin näyttivät voimattomilta ... turhautuminen ja uskon puute alkoivat näkyä yrittäjäjärjestössä myös omien rivien rakoiluna”.⁸¹⁶

Terhon ja Heikkilän mukaan järjestön keskeisimpiä tehtäviä olivat 1970-luvulla yritysverotuksen kehittämistä koskevat kysymykset ja sosialisoinnin uhan vastustus. Heikkilä on korostanut järjestötoiminnan aatteellista ulottuvuutta⁸¹⁷. Koskinen toteaa omistajayrittäjyyden ja sen arvostuksen käyneen 1970-luvulla historiansa syvimmissä aallonpohjassa. Yrittäjäjärjestöissä reagoitiin kriisiin, ja järjestäytyminen eteni. Perustettiin uusi Suomen Yrittäjäjärjestöjen Liitto edistämään alueellista toimintaa.⁸¹⁸ Heikkilälle uuden järjestön perustaminen nimenomaan tarkoitti kriisiä ja hajaannusta.⁸¹⁹ Kentällä alettiin epäillä kahden järjestön kilpailua ja järjestöt yhdistettiin 1977. Nimeksi tuli Suomen Yrittäjäin Keskusliitto (SYKL). Tavoite oli yksityisten yrittäjien toiminnallisista,

⁸¹¹ Koskinen s. 23–24.

⁸¹² Ibid. s. 25.

⁸¹³ Heikkilä (1993) s. 18.

⁸¹⁴ Terho s. 124.

⁸¹⁵ Peltomäki s. 156.

⁸¹⁶ Heikkilä (1993) s. 18.

⁸¹⁷ Terho s. 126. Heikkilä s. 131.

⁸¹⁸ Koskinen s. 29.

⁸¹⁹ Heikkilä (1993) s. 18.

taloudellisista ja sosiaalisista eduista huolehtiminen. Tähän pyrittiin vaikuttamalla yrittäjien ja yritysten etujen mukaisen talous- ja sosiaalipolitiikan muodostumiseen. 1970-luvun loppupuolta Koskinen arvioi voimakkaan aktivoitumisen ajaksi, osin järjestön uuden puheenjohtajan Waldemar Bühlerin vuoksi. ”Taistelevan yrittäjäliikkeen kuva selkiytyi vähitellen ja järjestöllisen nousukiihon valmistelu saattoi alkaa”.⁸²⁰

Järjestön kehitys 1970-luvulla ja ajankohta eivät näytä poikenneen Yhdysvalloissa tapahtuneesta. Beanin mukaan suurimman yrittäjäjärjestön The National Federation of Independent Business (NFIB) painoarvo kasvoi 1970-luvun lopulla. Se johtui pienyrityksiin ja uuteen yrittäjyyteen liittyvän mielenkiinnon lisääntymisestä. Sadat tuhannet pienyrittäjät liittyivät järjestöön, ja sen lobbaus-taito esimerkiksi kongressin suuntaan kehittyi yhä hienostuneemmaksi.⁸²¹ Olisi mielenkiintoista tutkia, kuinka paljon ja millaista yhteistyötä NFIB:llä ja muiden maiden yrittäjäjärjestöillä on ollut tuolloin. Järjestövallan kehittymisen ja sen saavuttamisen keinojen samansuuntaisuus ja - aikaisuus tuskin on aivan satumaa.

Yrittäjäjärjestön rooli, painoarvo ja äänenkäyttö alkoivat muuttua. SYKL:n ”Vapaus Yrittäjyys Tulevaisuus - Elinkeinovapauden 100-vuotisjuhla-julkaisuun” (1979) kirjoittanut Jyrki Vesikansa näki vahvana yrittäjähenkisyyden ja 1800-luvun liberalismiin kytken. Erityisesti sodanjälkeinen aika oli ollut siihen nähden takaperoista kehitystä: ”tulopolitiikan ohella yrittäjän toiminnanvapautta on kaventanut yhä monimutkaistuva lupa-, ilmoitus-, selvitys- ja valituskoneisto. Sen piirteet muistuttavat usein sitä merkantilismia josta vuoden 1879 asetuksella luultiin päästävän lopullisesti eroon”.⁸²² Kyseisen teoksen artikkeleissa eriteltiin pienyritysten asemaa, yrittäjän ja julkisen vallan suhdetta, valtion roolia yrittäjyyden edistäjänä, pohdittiin vakuutusyhtiöiden ja pankkien sosialisointiehtoja. Artikkeleiden kirjoittajiksi oli värvätty professoreita ja muita asiantuntijoita. Valtiotieteen tohtori Ilkka Heiskanen on muun muassa kirjoittanut artikkelin yrittäjyyden kehittämistä sateenvarjokäsittien⁸²³ tyyppiseksi institutionaalisessa mielessä.

Heikkilän mukaan tässä vaiheessa järjestön tehtäviin kuuluivat vapaan yksityisyritteliäisyyden⁸²⁴ ja markkinatalouden merkitysten tunnetuksi tekeminen, ja elinkeinoelämän sosialisoinnin vastustaminen. Sosialisoinnin pelko oli esillä useissa artikkeleissa. Aiemmin tässä työssä on havaittu, että esimerkiksi SDP:n ohjelmat 1970-luvun puolessavälissä ja vaikkapa Mieltusen hätätilahallituksen ohjelma olivat melko sosialistisävyisiä. Heikkilän toteamus tulevaisuuden kehitykseen varautumisesta on tässä valossa mielenkiintoisen ja diplomaattisen epäselvä: ”Puitetalous tai loppuun asti viedyn suunnitelmatalouden vaatimus ei siis välttämättä edellytä tuotantovälineiden siirtämistä yhteiskunnan

⁸²⁰ Koskinen s. 29.

⁸²¹ Bean s. 104, 107.

⁸²² Vesikansa s. 11–13. Vesikansa on myös valitellut, että ”Suomen uudemmassa taloushistoriasta on valitettavan vähän perusselvityksiä” s. 14.

⁸²³ Heiskanen s. 38–44. Yrittäjyyden sateenvarjokäsitemuonteeseen on tässä työssä läheteisiin perustuen viitattu useassa yhteydessä.

⁸²⁴ Heikkilä (1979) s. 131. Tässä yksityis- etuliite on voimissaan. Vrt. aiemmin v. 1961 tapahtuma ja sen perustelut.

haltuun eikä niin muodoin ole sosialistisen talouden synonyymi, kuten usein tunnutaan kuvittelevan.”⁸²⁵ Loppuun asti viety suunnitelmatalous vertautuu kaiketi kuitenkin yleisesti ymmärrettynä markkinatalouden vastakohtaksi.

Koskisen miltei parikymmentä vuotta myöhemmin laatimassa liikkeen ja järjestön historiikissa ei ole mitenkään mainittu sosialisoinnin uhan aikaa tai suunnitelmatalouksiin valmistautumista. 1980-luvulla arvot olivat muuttuneet yrittäjyydelle myönteisiksi ja ”uutta yrittäjyyttä” ryhdyttiin tukemaan valtion varoin. Myös SYKL:n järjestökulttuurista ja toimintamalleja uudistettiin tekemällä selvityksiä ja tutkimuksia, ryhdyttiin tuottamaan kouluihin materiaalia, osallistuttiin elinkeino- ja kunnallispolitiikkaan. Lisäksi suunnattiin toimintaa yhä vahvemmin etujärjestömuotoiseksi.⁸²⁶

Huomattava on, että Yrittäjäjärjestön taustalla oli jo vuodesta 1936 alkaen toiminut ”Yksityisyrittäjien säätiö”, jonka tehtäväksi tuli ”koota ja käyttää varoja yksityisyrittelijäisyyden vahvistamiseksi ja kehittämiseksi Suomessa”. Säätiö oli suunnannut Yrittäjäjärjestölle tukea vuoteen 1986 mennessä ajankohdan rahanarvona mitattuna yhteensä 13 miljoonaa markkaa. Varat tulivat säätiön keräämistä yksityishenkilöiden ja yritysten lahjoituksista ja säätiön niiden avulla tekemän sijoitustoiminnan tuotoista⁸²⁷. Reittilä totesi tukitoiminnasta: ”Näyttää yleensä olevan niin, että sellaiset järjestöt, joiden tarkoitusperät ja saavutukset ovet enemmän ja vähemmän hankalasti mitattavissa selvinä markkoina, ja tällainenhan Yksityisyrittäjien liitto pitkään oli, eivät saa liittonsa jäsenien kukkaron nauhoja aukeamaan kovinkaan helposti.” Tämän säätiön jakaman avustuksen turvin järjestön ”monipuolinen propaganda- ja valistustoiminta” oli päässyt jatkumaan. 1980-luvulla Reittilä näki järjestön profiilin ja tarpeen huomattavasti selkiytyneen, ja rahoitus saatiin turvatuksi enemmän jäsenmaksupohjalle.⁸²⁸

5.9.2 Järjestö koulutussuunnittelijana

SYKL:n yrittäjäkoulutusta koskevan selvitystyön tausta oli järjestön kohentuneessa asemassa. Selvitys voi olla myös, Reittilän sanoin, propaganda- ja valistustoimintaa. Selvitystä ohjanneessa ryhmässä professori- ja tohtoritasoa edustivat Erkki Asp, Erik Allardt, Hannu Rautkallio ja Juha Vuorinen. Iris Heikkonen kokosi tiedot ja kirjoitti työn. Asiantuntija-apua antoivat professorit Olavi Borg, Paavo Hoikka, Pentti Kouri ja Osmo A. Wiio, Asko Miettinen Helsingin kauppakorkeakoulusta ja Jouko Lantto Suomen Yrittäjien keskusliitosta. Paitsi että tekijä oli etujärjestö, on merkittävää myös, että se oli valjastanut työhön professorikaartia. KTM:n ja OPM:n yrittäjäkoulutuskomiteoissa heitä ei ollut lainkaan. Tällä on ilmaistu uskottavuutta ja pyrkimystä professionalismiin.

Edellisten asiantuntijoiden valintaan ja ehkä raportin tavoitteisiin ja sisältöön antaa vivahteensa se, että Jari Leskinen toteaa tutkimuksessaan Rautkallion, Vuorisen ja Wiion osallistuneen aktiivisesti Korkeakoulu- ja tiedepoliittisen

⁸²⁵ Heikkilä (1979) s. 132.

⁸²⁶ Koskinen s. 30–31.

⁸²⁷ Apurahoja tutkimus- yms. toimintaan säätiö oli tuohon mennessä jakanut n. 2 miljoonaa markkaa.

⁸²⁸ Reittilä s. 38, 41.

tutkimussäätiön (KTTS) ja Vapaan koulutuksen tukisäätiön (VKTS) toimintaan⁸²⁹. Säätiöt taistelivat varsinkin 1970-luvulla vasemmistoradikalismia vastaan, elinkeinoelämän rahoittamana. KTTS keskittyi korkeakouluasteelle ja VKTS alemmille asteille. Säätiöiden yhteinen vastustaja oli OPM, johon oli rekrytoitu 1970-luvun alusta alkaen paljon virkamiehiä nuorten radikaalien opiskelijoiden joukosta.⁸³⁰ Erityisesti VKTS:n toiminta pyrittiin pitämään salaisena ja sillä oli toiminnasta vastaavat luottohenkilöt muun muassa OPM:ssä, kouluhallituksessa ja ammattikasvatushallituksessa. VKTS pyrki aktiivisesti vaikuttamaan koulutuspolitiikkaan ja menestyi Sakari Suutarisen mukaan siinä erittäin hyvin.⁸³¹

SYKL:n selvityksen lähtökohta oli yrittäjäkoulutuksen laajentuminen ja kehittyminen. Erityisesti koulutuksen koordinointi oli syytä huomioida. Koulutusta oli työllisyyskoulutuksesta korkeakouluihin, eripituisia ja -syvyisiä jaksoja, valtion ja yksityisten järjestäminä. Toiminta oli luotu koulutuksen järjestäjän ja paikallisista tarpeista ”ilman valtakunnallisia ja alueellisia suunnitelmia tai ohjeita”, ja oli päädytty ”yrittäjäkoulutusviidakkoon”. Hajanainen ja irrallinen tilanne oli hankala yrittäjien itsensä takia, koska he eivät tienneet, mihin koulutukseen kannattaisi hakeutua.⁸³² Viidakko alkoi tuohon aikaan nousta. Osasyy oli, että valtiojohtoinen koulutus ei katsonut aiheelliseksi täyttää tarpeita, toisaalta yrittäjyys alkoi olla muotia ja siksin alan koulutusta tuotettiin.

Raportissa viitattiin edellä käsiteltyyn OPM:n komiteatyöskentelyyn, sen tavoitteisiin ja ehdotuksiin:

Yrittäjäkoulutustoimikunnan merkittävin esitys oli yrittäjäkoulutuksen keskittäminen ammattikasvatushallituksen alaisiin kauppaoppilaitoksiin. Tätä ehdotusta ei ole toteutettu – keskiasteen koulu-uudistuksen myötä aiottiin päinvastoin lakkauttaa kauppaoppilaitosten yrittäjälinjat.⁸³³

Yrittäjäkoulutukseen ei ollut suurta intoa kaupan alan oppilaitoksissa. Aiemmin mainittu kaupallisen koulutuksen suunnittelun komitearaportti vuodelta 1977 oli hengeltään suhteellisen lakoninen yrittäjäkoulutuksen suunnittelussa.

Yrittäjäjärjestön raportti luettelo, kuvasi ja laati kehittämissuhteita yrittäjäkoulutukselle, erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten omistajayrittäjien näkökulmasta⁸³⁴, vaikka se viittasi myös yrittäjiksi aikovien koulutukseen⁸³⁵. Yrittäjien koulutustasoa ja koulutustarpeita oli selvitetty kyselyllä. Yrittäjäkoulutuksen tilaa arvioitiin kouluasteilla ja yksityisissä oppilaitoksissa. Sen havaittiin olleen lähinnä täydennyskoulutusta. Selvityksen tuloksena oli toimenpideehdotuksia: koulutuksen ajallisen ja alueellisen koordinoimisen kehittäminen, sisällöllinen kehittäminen, yrittäjien koulutusaktiivisuuden kehittäminen, yrit-

⁸²⁹ Leskinen: useat kohdat.

⁸³⁰ Leskinen s. 224. Jaakko Honko toimi KTTS:n hallituksen puheenjohtajana. Leskinen s. 225. Tutkimusaihe olisi selvittää, miksi OPM rekrytoi virkamiehiä juuri tästä joukosta.

⁸³¹ Suutarinen s. 29–45.

⁸³² Yrittäjäkoulutus Suomessa s. 1.

⁸³³ Ibid. s. 2.

⁸³⁴ Ibid. s. 8.

⁸³⁵ Ibid. s. 6.

täjätkintojärjestelmän kehittäminen, täydennyskoulutusjärjestelmän kehittäminen, korkeakoulujen mukaanotto ja **yrittäjyyden yleisen positiivisen arvon ja merkityksen korostaminen koko koulujärjestelmässä** (Korostus T. T.). Lopuksi ehdotettiin perustettavaksi yrittäjäinstituutti-niminen organisaatio, joka vastaisi suuresta osasta tehtävistä.⁸³⁶ Koko koulutusjärjestelmän ottaminen yrittäjyysasenteiden kehittämiseen mukaan oli merkittävä linjanveto, joka toteutettiin Suomessa myöhemmin.

Korkeakoulujen merkityksen alan koulutuksessa nähtiin huomattavasti kasvaneen. Ne olivat järjestäneet yrittäjien työllisyyskursseja, ja joihinkin oli rakennettu yrittäjyyteen suuntautuvia koulutusohjelmia. Korkeakouluilta odotettiin tutkimustehtävänsä vuoksi koulutusta, jolla uusien tieteellinen tieto siirretään ammattitehtävissä toimiville.⁸³⁷ Raportissa ei ole esimerkkejä siitä, mitä tutkimus olisi ja kuinka siirto tapahtuisi. Korkeakoulujen järjestämällä työllisyyskursseilla oli korkeakoulujen opettajia ollut vain noin 10–30 prosenttia⁸³⁸. Tämä on puute, koska se on haitannut tieteen ja koulutuksen yhteyden kehittymistä⁸³⁹. Muistettava on, että ainakin raportin toimittajiksi merkityt ovat itse olleet enimmäkseen korkeakoulumiehiä.⁸⁴⁰

Korkeakoulujen yrittäjä-työllisyyskurssitoimintaa mainitaan olleen ja suunnitellun (1984) yhdessätoista korkeakoulussa. Pk-yrittäjille tarkoitettuja koulutusohjelmia oli kolmessa korkeakoulussa: Helsingin kaupparkeakoulussa, Svenska Handelshögskolanissa ja Jyväskylän yliopistossa⁸⁴¹. Puolet korkeakoulujen yrittäjäkurssianomuksista oli jouduttu hylkäämään⁸⁴². Kaikista korkeakoulujen vuoden 1984 työllisyyskoulutusohjelman 75 kurssista oli yli puolet yrittäjäkoulutusta. Korkeakoulujen laajalla yrittäjäkoulutuksella oli työllisyyspoliittinen tavoite, pysyvien työpaikkojen luominen pienyrityksiin. Sillä ei niinkään täytetty yrittäjien peruskoulutuksessa olevaa aukkoa.⁸⁴³ Kurssien tavoite oli kehittää yrittäjän ja yrityksen toimintaa siten, että ne kykenisivät palkkamaan lisää työntekijöitä. Koulutuksen painotus oli työvoimavaltaisilla aloilla, kuten teollisuudessa⁸⁴⁴. Jää jossain määrin epäselväksi, miten tämä kouluttaminen ja kehittäminen raportin tekijöiden mukaan liittyvät, tai tässä tapauksessa eivät liity toisiinsa.

Raportin tekoaikaan KTM:kin alkoi ilmaista huolta ”maan tuotannollisesta ilmapiiristä” ja toivoi talouteen uutta puhtia yrittäjyysopetuksesta. Korkeakoulut keskittyivät kouluttamaan toimivia yrittäjiä tai niitä, joilla oli erittäin hyvän liikeidea. Havaittiin, että oppia kannatti antaa ”ongelmaryhmien” sijasta vain osaaville ja menestyville huipuille.⁸⁴⁵ Sen sijaan yrittäjiksi mahdollisesti aikovi-

⁸³⁶ Yrittäjäkoulutus Suomessa s. 158–172.

⁸³⁷ Ibid. s. 50–51.

⁸³⁸ Ibid. s. 73.

⁸³⁹ Ibid. s. 75–76.

⁸⁴⁰ Ei ole aivan harvinaista, että professoreiden ym. arvovaltaisten nimiä käyttämällä julkaisulle haetaan suurempaa painoarvoa, vaikka varsinaiset tekijät olisivat joitakin muita.

⁸⁴¹ Yrittäjäkoulutus Suomessa s. 53, 63.

⁸⁴² Ibid. s. 63.

⁸⁴³ Ibid. s. 62.

⁸⁴⁴ Ibid. s. 71.

⁸⁴⁵ Peltomäki s. 169.

en koulutus oli siirtymässä keskiasteen ammatillisille oppilaitoksille ja ammatikurssikeskuksille.⁸⁴⁶ Yrittäjäkurssitoiminta sopi parhaiten korkeakouluille, joiden perusopetuksessa oli yrittäjäkoulutukseen kuuluvia oppiaineita (lähinnä taloudellisia), tai niin sanotuille uusille korkeakouluille.⁸⁴⁷ Näillä tarkoitettiin ilmeisesti Joensuun, Kuopion, Vaasan ja Rovaniemen tuolloin uusia korkeakouluja. Korkeakoulutasoinen koulutus ei ollut tulosten perusteella yrittäjäuralle kannustavaa, eikä yrittäjien joukossa ollut paljon akateemisen loppitutkinnon suorittaneita. Siksi ehdotettiin korkeakoulujen tehtäväksi myös laajalaisempaa, **yrittäjyydelle myönteisen ilmapiirin luomista yhteiskunnassa**⁸⁴⁸ (korostus T. T.). Tekstistä ei selviä, mitä se olisi.

Kauppaoppilaitoksissa todettiin olleen hyvin vähän varsinaista yrittäjäkoulutustoimintaa, ainoastaan Rovaniemellä, Savonlinnassa ja Joensuussa. Niissä oli keskitytty sukupolvenvaihdoskoulutukseen. Koulutuksen tehostamistoimia on kuitenkin tulossa.⁸⁴⁹ Kovin paljon tilanne ei ollut muuttunut 1980-luvun lopulla. Ammattikasvatushallituksen toimeksiannosta tuolloin laadittu suomalaisen kauppaopetuksen historia "Merkuriuksen matkassa" ei juuri noteerannut yrittäjäkoulutusta. Sen on todettu olleen "kasvava alue", ja vuonna 1988 alan erillisiä luokkia mainitaan olleen kauppaoppilaitoksissa Haminassa, Jyväskylässä, Kajaanissa, Mikkelissä, Porissa, Rovaniemellä, Salossa, Kauhajoella, Valkeakoskella, Kauhavalla⁸⁵⁰ ja Helsingissä. Alueellisen jakauman katsottiin olleen hyvä.⁸⁵¹ Erikseen mainittiin Savonlinnassa vuodesta 1972 toiminut yksivuotinen yrittäjäkurssi ja Pohjanmaan yrittäjäopisto Kauhavalla. Vuonna 1987 tehdyn tutkimuksen mukaan valmistuneista merkonomeista 6 prosenttia oli yrittäjinä.⁸⁵² Kauppaopistot eivät ole olleet varsinaisia yrittäjäoppilaitoksia.

SYKL:n raportissa luetteloiin kaupan alan erikoisoppilaitosten toimintaa.⁸⁵³ KTM:n koulutusta⁸⁵⁴ esiteltiin laajasti, samoin SYKL:n jäsenjärjestöjen koulutusta ja tutkimustyötä. Tässä on noteerattu järjestön halu lähestyä korkeakoulumaailmaa.⁸⁵⁵ Koulutusta linjattiin eriyttäen yrittäjinä toimivien ja yrittäjäksi ryhtymistä suunnittelevien koulutus. Jälkimmäistä koulutusta ehdotettiin laajennettavaksi OPM:n komitean ehdotusten pohjalta⁸⁵⁶. Myös kouluttajien kouluttaminen oli tärkeää ja siinä korkeakoululaitoksella nähtiin mahdollisuuksia.⁸⁵⁷

⁸⁴⁶ Yrittäjäkoulutus Suomessa s. 69.

⁸⁴⁷ Ibid. s. 76.

⁸⁴⁸ Ibid. s. 79.

⁸⁴⁹ Ibid. s. 81–82.

⁸⁵⁰ Tämä tarkoittaa Yrittäjäopistoa. Kauhavalla ei ole ollut erillistä kauppaoppilaitosta.

⁸⁵¹ Santonen s. 173.

⁸⁵² Ibid. s. 213.

⁸⁵³ Yrittäjäkoulutus Suomessa s. 84.

⁸⁵⁴ KTM:n, maa- ja metsätalousministeriön ja työvoimaministeriön aluetoimistojen yhdistämisellä vuonna 1995 perustetut Työvoima- ja elinkeinokeskukset (TE-keskus) ovat perineet ja kehittäneet edelleen näitä koulutusmuotoja. Nykymuodossaan ne ovat enimmäkseen kokonaisen yrityksen kehittämiskoulutuksia.

⁸⁵⁵ Yrittäjäkoulutus Suomessa s. 98–106.

⁸⁵⁶ Ibid. s. 132.

⁸⁵⁷ Ibid. s. 139.

Yksi toimikunnan kymmenestä pääehdotuksesta oli ”Huomio yrittäjyyskoulutukseen”. Tämä on saattanut olla ensimmäisiä kertoja, kun käsitettä **yrittäjyyskoulutus** käytettiin. Käsitteen taustalla on ehkä käänös käsitteestä ”entrepreneurship education”, jota oli ryhdytty Yhdysvalloissa käyttämään laajemmin 1970-luvulla. Aiemmin työssä ovat esiintyneet yrittäjäkoulutus, yrittäjälämmennus ja yrittäjyyskasvatus. Yrittäjyyskoulutuksen tavoitteiksi määriteltiin ”1) positiivisten asenteiden luominen yrittäjyyttä kohtaan, sekä 2) yrittäjyyden näkeminen ammattiuraksi”. Yrittäjyyskasvatus oli yrittäjyyskoulutuksen alalaji. Yrittäjyyskasvatusta (myös mahdollisesti sanan ensimmäisiä esiintymiä) oli tehostettava, eli ”on pyrittävä luomaan positiivista asennoitumista yrittäjyyteen antamalla tietoa yrittäjyydestä, sen merkityksestä kansantaloudelle ja koko yhteiskunnalle sekä rohkaista lapsia ja nuoria yrittäjyyteen”.⁸⁵⁸ Yrittäjyyskoulutuksen osana on yrittäjälukioiden perustaminen ja peruskoulun yrittäjyyskasvatuksen kehittäminen, ja ammatinvalinnanohjauksessa on korostettava yrittäjänuraa.⁸⁵⁹

Vaikka raportin ehdottamaa ”kruununjalokiveä”, toimintoja ohjaavaa yrittäjäinstituuttia ei perustettukaan⁸⁶⁰, viimeistään 1990-luvulla suuri osa raportin ehdottamista toimista alkoi toteutua. Se, onko raportin asiantuntijoiden yhteyksillä KTTS:ään ja VKTS:ään ollut vaikutusta siihen kehitykseen, on tutkimaton. Todennäköisesti itse raportti ei ole vaikuttanut, mutta dokumenttina se on kiintoisa. Se kertoo, mitä yrittäjyysmyönteisissä piireissä tavoiteltiin ja kuvaa piirien vaikutusvaltaa. Yrittäjäjärjestö on ollut oikealla hetkellä esittelemässä nousevaa globaalia trendiä, joka sopi sen oman toiminnan tavoitteisiin mainios-ti.

5.9.3 ”Yrittäjäliike”

SYKL:n saama ja ottama koulutus- ja sivistyspoliittinen rooli kasvoi. Sen puheenjohtaja Waldemar Bühler arvioi 1980-luvun lopulla 1970-luvun lopulta alkaen pitämässään puheissa yrittäjyyden kehitystä ”aatteen ja ideologian” näkökulmasta. Aate ja ideologia oli yrittäjyys ja yrittämisen vapaus, joka ”yhdisti joukot yrittäjiliikkeeksi”.

ideologisilla tekijöillä on ... huomattava merkitys yrittäjäliikkeen nousun kannalta: Ideologia osana mikrotason yrittäjäkulttuuria voidaan määritellä mm. siten, että siinä on kysymys niistä perimmäisistä arvoista, uskomuksista ja pyrkimyksistä, jotka vaikuttavat ja joilla voidaan vaikuttaa kestäväen talouden syntyyn, kasvuun ja kehitykseen.⁸⁶¹

⁸⁵⁸ Yrittäjäkoulutus Suomessa s. 132.

⁸⁵⁹ Ibid. s. 168–169, 173.

⁸⁶⁰ Se perustettiin kylläkin vuonna 1985, toimitusjohtajanaan Hannu Rautkallio. Sen tehtävänä oli järjestää kansainvälisiä, korkeatasoisia elinkeinoelämän ja tiedemaailman yhteistapaamisia mm. pienyrittäjien maailmankonferenssi. Varsin pian havaittiin, että suuret tapahtumat eivät pitäneet toimintaa taloudellisesti pystyssä. Tauno Jalonen tuli uudeksi johtajaksi ja instituutti järjesti mm. pk- yrittäjille seminaareja esimerkiksi verotuksesta, johtamisesta, markkinoinnista ja työsuhdeasioita. Instituutti muutti nimensä 1999 Suomen Yrittäjien Sypoint Oy:ksi. Tauno Jalonen tiedonanto 24.10.2006.

⁸⁶¹ Bühler s. 11–12.

Bühlerin mukaan yrittäjyysideologiaan oli kiinnitetty vähän huomiota ja siksi sitä "voidaan pitää yhteiskunnallisen päätöksenteon kätkeynä ulottuvuutena."⁸⁶² SYKL pystyi 1970–1980-luvun vaihteessa toimillaan vaikuttamaan kätkeyn ulottuvuuden nostamiseen tietoisemmalle tasolle yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Bühler totesi, että yrittäjäsektorin edunvalvonta poliittisessa päätöksenteossa (1970-luvulla) oli jäänyt lähinnä porvarillisten puolueiden "periaatteellisesti myönteisen yrittäjäpoliittisen toimeliaisuuden varaan".⁸⁶³ Mahdollisesti tähän hienoiseen tyytymättömyyteen puolin ja toisin viittasi Kokoomuksen eduskuntaryhmä 1978: "yrittäjien keskuudessa ei tunneta riittävästi Kokoomuksen eduskuntaryhmän talouspoliittisia toimia": niitä, jotka on tehty yrittäjien aseman tukemiseksi. Tunnistamattomuuden syy oli esimerkiksi tiedotusvälineet ja erityisesti Yleisradio, joka toimi "hallituksen kritiikittömänä tiedotusyksikkönä ja julistajana". Eduskuntaryhmä "vastustaa tapaa, jolla...ohjelmistossa käsitellään maamme perustuslain mukaista yhteiskunta- ja talousjärjestelmää sekä yksityistä yritystoimintaa", ideologisista syistä.⁸⁶⁴

Bühler otti kantaa pk-yrittäjyyden tutkimukseen ja koulutukseen. Päävies-ti oli, että pk-yrittäjän näkökulmasta korkeakoululaitos on pahoin vieraantunut arkitodellisuudesta, yhteyksiä on niukasti, tutkimustoiminta eikä koulutus ei-vät pääosin vastaa tarpeita.⁸⁶⁵ Korkeakoulujen työvoimapolitiittisen yrittäjäkou-lutus oli merkittävää⁸⁶⁶. Korkeakoulujen ja yritysten yhteistoiminnan kehittämi-nessä Bühler viittasi "Yrittäjäkoulutus Suomessa" -raportin toimenpidesuosi-tuksiin.⁸⁶⁷

Vuosien kuluessa yrittäjäjärjestö nousi vahvaan asemaan yrittäjyyden edistämisessä ja alkoi esiintyä alan ammattijärjestönä. Vuonna 1996 järjestö uu-distui jälleen. Pienteollisuuden keskusliitto ja SYKL lakkautettiin ja voimat yh-distettiin Suomen Yrittäjät ry:ksi. Koskinen arvioi tuolloin, että jos järjestöstä tulee elitistinen, hampaaton lobbaus- ja konsensusjärjestö, niin aate ja ydinasia (= yrittäjien asema) unohtuvat ja riski on olemassa: "yksityinen yrittäjyys on hämärtynyt oleellisesti, kun **yrittäjyydestä on tullut yleissana, jota lähes kaik-kiällä viljellään**". (Korostus T. T.). Vaarallista oli myös, että poliittisessa pää-töksenteossa yrittäjyys on valjastettu työttömyyden ja syrjäytymisen torjunta-keinoksi.⁸⁶⁸ Tuolloin vallassa ollut Lipposen I hallitus taistelikin suurtyöttö-myyttä vastaan⁸⁶⁹.

Koskisen mukaan jos yrittäjyydestä puhutaan, olisi sillä ensisijaisesti tar-koitettava yrittäjiä, heidän toimintaansa ja sitä ajavaa aatetta. Edellä havaittiin, että 1980-luvulla Bühler ja 1970-luvulla Heikkilä halusivat puhua yrittäjyydestä laajempaa aatteena. Bühlerin ja Heikkilän näkökulma vaikuttaa järjestöihmi-

⁸⁶² Bühler s. 12.

⁸⁶³ Ibid. s. 14.

⁸⁶⁴ Kokoomus s. 9.

⁸⁶⁵ Bühler s. 280–291.

⁸⁶⁶ Ibid s. 290.

⁸⁶⁷ Ibid s. 288.

⁸⁶⁸ Ibid s. 34.

⁸⁶⁹ Tämän työn tekijä toimi 1990-luvun lopulla opettajana useilla työttömien yrittäjä-kursseilla. Kurssien määrä kasvoi räjähdysmäisesti tuolloin, ja niitä rahoitettiin valti-on työllisyysvaroin.

sen näkökulmalta, Koskisen ehkä tutkijan näkökulmalta. Erityisesti Bühlerin aikana yrittäjyyspuheen määrä kasvoi yleismaailmallisesti. On täysin mahdollista eristää siitä taustasta erikseen tarkasteltavaksi vaikutusta, joka esimerkiksi SYKL:lla ehkä oli. Useista kohdista tätäkin työtä tiedetään ajanjakson yleinen kehitys. On mahdollista arvioida, vaikuttivatko SYKL:n toimenpideohjelmat järjestön jäsenmäärän kasvuun. Bühlerin mukaan järjestön ja sen jäsenten panos oli keskeistä yrittäjyyden arvostuksen nousussa: "... kriisitilanteessa syntyi yrittäjien keskuudessa voimakas tarve puolustaa omia etujaan ja vahvistaa arvojen muutoksen keskellä yrittäjäidentiteettiä vastapainoksi julkisen vallan alistamispyrkimyksille".⁸⁷⁰

Heikkilä luetteli 1979 yrittäjäjärjestön vaikutuskohteiksi eduskunnan, hallituksen, keskusvirastot, virkamiehet, poliittiset puolueet ja muut etupiirit, joka pyrkivät vaikuttamaan yritystoimintaan liittyvään lainsäädäntöön ja hallintoon. Lisäksi oli vaikutettava kansalaiseen, joiden yhteiskunnallisista asenteista poliitistien päättäjien ratkaisut riippuvat.⁸⁷¹ Voi arvioida järjestön menestyneen hyvin tehtävässään. Yrittäjäjärjestöllä on ollut taitava ja monipuolinen taktiikka, jonka osat ovat ruokkineet toinen toisiaan. Toisaalta se on julistanut edistävänsä sekä abstrahoituneen yrittäjyyden asemaa, toisaalta yrittäjien asemaa. Näin järjestön painoarvo kohosi, ja jäsenmäärän kasvattamiseen oli suotuisa pohja. Tämä lisäsi edelleen valtaa. 2000-luvulla Suomen Yrittäjät on tuottanut paljon tutkimuksia ja selvityksiä yrittäjistä, yrityksistä ja alan koulutuksesta. Yhteistyökumppaneita ovat olleet muun muassa opetushallitus ja OPM:n Yrittäjyysalan koulutustoimikunta. Selvitysten tekijöinä on ollut tutkijoita ja konsulttiyhtiöitä.

Minkä tahansa ammatti- tai muun järjestön tekemillä selvityksillä ja muulla toiminnalla on vähintään kaksi puolta. Ne pyrkivät kuvaamaan tilannetta niin sanotulla asiantuntijapuheella objektiivisesti, mutta järjestöillä on myös vallan tavoittelun ja jäsenistön edun ajamisen tavoitteita. Suomessa tilanne on monopolisoitunut, koska yrittäjillä tai yrittäjyydellä on nimellisesti vain yksi järjestö, ellei mukaan lasketa toimialakohtaisia järjestöjä. Ne ovat kuitenkin melko näkymättömiä. Esimerkiksi kansainvälinen kauppakamarijärjestö on Suomessa leimautunut suurempien ja kansainvälistyneiden yritysten yleisen kaupan alan (= ei yrittäjyyden) etujen ajajaksi. 1970-luvun lopussa yrittäjäjärjestöön kuului jäsenyrityksiä noin 22 000⁸⁷², eli noin 10 % yrityksistä, nykyään (2008) noin 100 000 eli noin 40 % tilastoiduista Suomen yrityksistä. Alueelliset erot ovat suuria; pääkaupunkiseudulla järjestöön kuuluminen on harvinaisempaa kuin maakunnissa.

⁸⁷⁰ Bühler s. 21.

⁸⁷¹ Heikkilä (1979) s. 134.

⁸⁷² "Vapaus Yrittäjyys Tulevaisuus" s. 142-151.

5.10 Koulutuksen toteutusmallit

5.10.1 Komiteoiden mallit

Tarvittavien ja käytettävien pedagogisten keinojen kuvaus oli melko niukkaa edellisissä yrittäjäkoulutussuunnitelmissa. Varsinkin korkeakoulutuksessa on pedagogisten keinojen kuvaus yleensäkin harvinaista. Kuvausta ei ole nähty ehkä tarpeelliseksi, koska on katsottu selvittävän pääosin samoin menetelmin kuin muussakin liiketalouden opetuksessa. Tässä on esimerkkinä kuvaus yrittäjyys-opintojakson toteuttamistavasta yhdysvaltalaisessa yliopistossa 1970-luvulla. Ensin pienyrityksen johtaja tai muu ohjaaja luennoi patenttilainsäädännöstä, kirjanpidosta, uuden yrityksen perustamisesta, riskienhallinnasta tai tuottaja-asiakas -suhteesta. Sitten opiskelijat tutkivat tapaukskertomuksia onnistuneista ja epäonnistuneista pienyritysten hankkeista ja keskustelevat uuden yrityksen säätelymekanismeista. Sen jälkeen opiskelijat laativat liiketoimintasuunnitelman annetusta aiheesta ja yrittävät ”myydä” sen yrittäjäraadille. Toisinaan nämä saattavat sijoittaa hyviksi katsomiinsa projekteihin. Opiskelijoiden mielestä menetelmän parasta antia on, jos opettajina ovat oikeat yrittäjät, tai se, että heidän yliopisto-opettajansa itse toimivat yrittäjinä.⁸⁷³

Mitä ehdotuksia KTM:n, OPM:N ja SYKL:n komiteoilla sitten oli pedagogisiksi ratkaisuksi? Niillä ei ollut ehkä tarkoitusta eikä mahdollisuuksia antaa toteutukseen yksityiskohtaisia ohjeita. Yhdenkään ehdotuksen laatijakuntaan ei kuulunut päätoimisia pedagogeja tai alan tutkijoita. Yrittäjäkoulutuksen erilaisuutta tuotiin silti esiin. Kouluttajien tulisi olla muita kuin tavanomaisten kaupallisten oppilaitosten opettajia, tai heillä tulisi olla erityistä koulutusta ja yrittäjien tai konsulttien käyttö olisi suotavaa. KTM:n ehdotus koulutustavoista oli hyvin suppea. Opetuksessa olisi käsiteltävä yrityksen toimintoja käyttäen mahdollista yrityksen omaa materiaalia. Ilmoittautumisvaiheessa olisi ”annettava luettelo tärkeimmistä asiaa käsittelevistä kirjoista” ja karkea jäsentely käsiteltävistä asioista. Kurseja tulisi elävöittää keskusteluihin ja havaintomateriaaleihin. Kurseista olisi laadittava yhteenveto, josta voisi aikanaan kehittyä opetusmoniste tai kurssikirjanen.⁸⁷⁴

OPM:n ehdotuksessa yritystoiminnan alueita käytäisiin läpi kahden lukukauden aikana. Opetustunteja olisi 900, kokopäiväopetuksena tai jaksotettuna opetuksena. Jälkimmäinen soveltui yrittäjinä toimiville.⁸⁷⁵ Opetuksen oli oltava käytännönläheistä, ja sen oli annettava se ”henkinen valmius” ja ”henkinen pääomapanos”, jota yrittäjänä tarvitaan. Mitä nämä henkiset valmiudet olisivat, ei käy ilmi. Teorian ja käytännön oli vaihdeltava, ja teoriaa piti havainnollistaa esimerkein. Aiheita tuli käsitellä ”nimenomaan yrittäjinä toimimiseen liittyvinä

⁸⁷³ ”How the classroom...” s. 86. Birch korosti, että kukaan sellainen joka ei ole toiminut yrittäjänä ei saisi opettaa yrittäjyyttä (Aronsson s. 290). Birch laati myös raportin jonka on sanottu vaikuttaneen yrityspolitiikan käänteeseen Yhdysvalloissa 1979, josta aiemmin luvussa 4.5.

⁸⁷⁴ Yrittäjäkoulutuksen kehittäminen KTM s. 71-78.

⁸⁷⁵ Yrittäjäkoulutustoimikunta OPM s. 25.

ongelmatilanteina”, joista ”selviämiseen” tulee valmentaa. Opetuksessa oli hyvä noudattaa yrityksen kehitysjärjestystä, alkaen suunnittelusta ja perustamisesta. Koulutukseen soveltuvien oppikirjojen puuttuminen oli ongelma ja niiden suunnittelun aloittaminen tarpeellista. Jaksotetussa opetuksessa tuli olla luentoja, itsenäistä kurssikirjallisuuden lukemista, kirjeopiskelua sekä suppeahkojen tutkielmien laatimista. Tärkeinä pidettiin yrityskäyntejä, yrityspelien pelaamista, case-harjoitusten käyttöä ja filmi- ja diakuvaesityksiä.⁸⁷⁶

SYKL:n työryhmällä ei ollut ehdotusta koulutussisällöiksi, aiheiksi tai pedagogiikaksi. Se korosti yleistä käytännönläheisyyttä ja ohjelman sitomista yrittäjän omaan kokemukseen. Oli ”korostettava yrittäjyyden merkitystä ja arvoa, sen tarjoamia mahdollisuuksia sekä yrittäjyyden myönteisiä puolia”.⁸⁷⁷ Kouluttajien tuli hallita tietyt erikoisalajat, heillä tuli olla laaja-alainen ja myönteinen näkemys yritystoiminnasta, yrityskokemus, konsultointitaito ja pedagogiset valmiudet.⁸⁷⁸ Koulutustapahtumien tuli olla alueellisesti hajautettuja, lyhyitä, ilta- ja viikonloppupainotteisia. SYKL:n työryhmä korosti erityisesti toimivien yrittäjien kouluttamista, vaikka otti askelia yrittäjyyskasvatuksen suuntaan.

Kun haetaan komiteoiden koulutustavoissa ajan kuluessa tapahtunutta kehitystä, muutoksia tai painotuseroja, huomataan SYKL:n komitealla positiivisen asenteen ja yrittäjyyden arvostuksen korostusta. Sellaista ei KTM:llä ja OPM:llä ollut juuri lainkaan. Samaa sävyä oli kauppa- ja korkeakoulun opetuksen ja professuurin suunnitteluvaiheissa. Kuten seuraavassa luvussa havaitaan, se jäi enimmäkseen pois koulutusohjelman ja sen toteuttamistavan kuvauksesta. Suunnitteluvaiheissa mukana olivat professuurin rahoittajat, joiden toiveet korostivat yleisiä positiivisia yrittäjyysasenteita ja mielikuvia enemmän kuin konkreettista koulutusohjelmasuunnittelua. Mutta mielikuvat, asenteet ja niiden luomisen menetelmät ovat ainesta, joka alkoi vähitellen korostua koulutuksessa.

5.10.2 Kauppa- ja korkeakoulun malli

Helsingin Kauppa- ja korkeakoulu kokosi lokakuussa 1982 Leivon johdolla kymmenen hengen ryhmän suunnittelemaan yrittäjyyden opetusta ja tutkimusta. Ryhmä edusti eri laitoksia ja oppiaineita. Koulutuksen ja tutkimuksen toteuttamistavaksi työryhmä valitsi uuden runko-ohjelman rakentamisen. Laitosten opetusjaksot selvitettiin ja suunniteltiin niiden sijoittaminen runko-ohjelmaan. Osa oli suuntautunut liiaksi suuryritysmaailmaan tai ei ollut tarpeeksi käytännönläheisiä. Uusien opetusaineiden tarve hahmoteltiin ja kiinnitettiin erityistä huomiota sisältöjen koordinointiin. Luennoitsijoiden tuli tietää, mitä ohjelman muissa kursseissa käsiteltiin. Opiskelijoiden arvioitu vuosittainen sisäänotto oli noin 15 opiskelijaa, ja ohjelmaan tuli kuulumaan viiden opintoviikon palkaton työharjoittelu, johon koulu hankkisi paikat.⁸⁷⁹ Vastaavat harjoittelujaksot olivat tuolloin korkeakouluopiskelussa harvinaisia⁸⁸⁰.

⁸⁷⁶ Yrittäjäkoulutustoimikunta OPM s. 31–33.

⁸⁷⁷ Yrittäjäkoulutus Suomessa s. 124.

⁸⁷⁸ Ibid s. 137.

⁸⁷⁹ Leivo & Lehtomaa (1986) s. 3.

⁸⁸⁰ Leivo haastattelu 12.12.2006.

Työryhmä esitti ehdotuksensa kauppakorkean opetus- ja tutkimusneuvostolle. Tarkoitus oli aloittaa opetus syyslukukaudella 1983. Työryhmä ehdotti myös, että kaikilla kauppakorkeakoulun opiskelijoilla olisi pakollinen yhden opintoviikon yrittäjyyden luentosarja. Ehdotus ei toteutunut, vaan opintojaksoista tuli vapaavalintainen kahden opintoviikon laajuisena.⁸⁸¹ Tässäkin ratkaisussa näkyi Leivon mukaan yleinen vähättelevä asenne yrittäjyyttä kohtaan.⁸⁸²

Opetus alkoi syksyllä 1983 pk-yritysten johtamisen runko-ohjelma -nimisenä. Ohjelman sisältökuvauksessa yrittäjyys on työnnetty jonkin verran taka-alalle. Yrittäjyys on pudonnut pois myös ohjelman ja sen rakentamisesta kertovan raportin nimistä. Toisin kuin 1980-luvun alussa professuuria puuhattaessa ja verrattuna Leivon suunnitelmiin, on sävy tässä yrittäjyyden suhteen miedompi:

...opetuksellisena tavoitteena on antaa opiskelijoille valmiudet pienten yritysten yleisjohtajaksi ja **kannustavaa tietoutta yrittäjyyden edistämisestä**.⁸⁸³(Korostus T. T.)

Ohjelma korostaa johtajuutta ja johtamisvalmiuksia, mutta mainitsee myös, että "opetuksessa valotetaan ... yrittäjän persoonallisuutta", ja opiskelijoita kannustetaan oman yrityksen perustamiseen.⁸⁸⁴ Ensimmäisenä vuonna ohjelmaan valittiin opiskelijat (13 kpl) opiskelumestyksen perustuen, jo kirjoilla olevien joukosta. Toisena vuonna valittiin seitsemän menestykseen perustuen ja kuusi haastattelujen ja "yritysyhteyksien" perusteella. Tällä tarkoitettiin omaa yrittämistä, perheyrittämistä tai kiinnostusta alaan. 1985 valittiin jälleen opintomenestyksen perusteella, mutta seuraavana vuonna palattiin vuoden 1984 systeemiin. Vuosittain ensisijaisia pyrkijöitä oli kolminkertainen määrä paikkoihin nähden.⁸⁸⁵ Aiemmin on todettu yrittäjyysopintoja kohtaan osoitetun kiinnostuksen olleen Yhdysvalloissa suurimpia syitä uusien opintokokonaisuuksien luomiseen. Leivon mukaan heidänkin ohjelmansa oli korkeakoulun suosituin ja siihen oli vaikein päästä. Hän kertoi kysyneensä eräänä keväänä koulutusohjelma-esittelyssä, tulisiko paikalla olevien opiskelijoiden mielestä ohjelmaan pääsemisessä olla painotus opiskelijan perheyrittäjätaustalla vai siihenastisella opintomenestyksellä. Äänestyksen perusteella opintomenestyksen tuli merkitä enemmän, ja siihen myös päädyttiin. Tämä ratkaisu ei ollut kaikille mieleen. Leivoa yrittivät muutamat yrittäjät taivuttaa ottamaan jälkikasvuun mukaan ohjelmaan⁸⁸⁶.

Opetusohjelman laadullinen ja toiminnallinen tarkastelu jälkikäteen on vaikeaa, ja siinä uhkaa anakronismi. Se oli kuitenkin ensimmäinen suomalainen korkeakoulutasoinen yrittäjyyskoulutusohjelma. Muusta liiketaloustieteen opetuksesta merkittävästi poikkeavaa yrittäjyyspainotusta on ohjelman kirjallisesta kuvauksesta vaikea hahmottaa. Mahdollisesti se on näkynyt käytännön toteutuksessa, kirjallisten töiden aihevalinnassa, harjoittelussa tai muussa. Otsikko-

⁸⁸¹ Leivo & Lehtomaa (1986) s. 3.

⁸⁸² Leivo haastattelu 12.12.2006.

⁸⁸³ Leivo & Lehtomaa (1986) s. 5.

⁸⁸⁴ Ibid. s. 6.

⁸⁸⁵ Ibid.

⁸⁸⁶ Leivo haastattelu 12.12.2006.

tasolla yrittäjyys esiintyy jakson ”Yrittäjyyden edistäminen” (2 opintoviikkoa) nimessä, ellei teemaan lueta myös jaksoa ”Oman yrityksen perustaminen” (3 opintoviikkoa).⁸⁸⁷

Suomessa ei ollut tuolloin omia korkeakoulu-yrittäjyyden koulutusohjelman malleja. Yhdysvalloissa olisi ollut jo useita kymmeniä. Kuten havaitaan myöhemmin, ei suomalaisilla korkeakouluilla ollut 2000-luvun alussakaan laajemmin hyväksyttyä mallia tai määrittelyä yrittäjyydestä opetettavana asiana. Yhden ratkaisun mahdollisuus on poissuljettukin, koska oppilaitosten on täytynyt kehittää omia ja kilpailevia sovelluksiaan. Suurin muutos on tapahtunut yrittäjyysmatikan laajenemisessa kaupallisen alan opinnoista myös muille koulutusaloille.

Leivo ja Lehtomaa arvioivat ohjelmaa:

... ohjelmassa on pyritty antamaan opetusta korkeakoulututkinnon suorittamiseksi pk-yritysten johtamisessa ja valmiuksia yrittäjäksi ryhtymiseksi. Näiden kahden tavoitteen samanaikainen saavuttaminen ei ole ollut aina ongelmaton. Pienin askelin on kuitenkin jatkuvasti lähestytty alkuperäisiä tavoitteita.⁸⁸⁸

Jos alkuperäinen tavoite luetaan suunnitelmista, joita Leivo laati ohjelman perustamisen yhteydessä, se oli akateemisen tutkinnon suorittaneiden (pienyrittysten) johtajien ja yrittäjien määrän lisääminen. Ohjelma todennäköisesti saavutti tavoitteet, mutta vuosittaiset opiskelijamäärät olivat pieniä. Toisaalta pieni opiskelijamäärä on saattanut tuoda opiskeluun henkilökohtaista vaikuttavuutta ja yksilöllisyyttä. Tätä Leivo korostikin tavoitellun⁸⁸⁹.

Opetuksesta vastasi enimmäkseen kauppakorkeakoulun henkilökunta hallinnon, laskentatoimen, markkinoinnin, oikeustieteen ja sosiologian laitoksilta. Tehtiin käytännönläheisiä harjoitustöitä, ekskursioita ja käytettiin vierailevia luennoitsijoita. Pyrittiin helpottamaan teorian soveltamista käytäntöön. Opiskelijat olivat ”kuitenkin toisinaan kokeneet joidenkin opettajien opetuksen käytännöstä tarpeettoman etäiseksi”.⁸⁹⁰

Harjoittelupaikkoina oli noin 25 pysyvää, korkeakoulun valitsemaa yhteistyöyritystä. Joukossa oli myös opiskelijoiden tai heidän perheenjäsentensä omistamia yrityksiä. Joissakin yrityksissä oli ollut ongelma löytää sekä yritykselle että opiskelijalle ”mielekkästä tehtävää”. Jotkin yritykset olivat odottaneet kauppakorkeakoululta konsulttiapua, mutta siihen koulun resurssit eivät riittäneet.⁸⁹¹ Harjoitustöiden aiheet pyrittiin hakemaan harjoittelupaikoista, käytännön ympäristöistä⁸⁹². Opiskelijoiden motivaatiota oli kohotettu myös pienryhmätyöskentelyllä, jolla oli myönteistä vaikutusta keskusteluaktiivisuuteen ja ryhmähengen muodostumiseen. Opiskelijoiden itse järjestämät, kolmesta viiteen viikkoon kestäneet opintomatkat muun muassa Yhdysvaltoihin, Etelä-

⁸⁸⁷ Leivo & Lehtomaa (1986) s. 8.

⁸⁸⁸ Leivo & Lehtomaa s. 15.

⁸⁸⁹ Leivo haastattelu 12.12.2006.

⁸⁹⁰ Leivo & Lehtomaa (1986) s. 16.

⁸⁹¹ Ibid. s. 16–18.

⁸⁹² Leivo haastattelu 12.12.2006.

Koreaan ja Japaniin olivat myös motivoivia. Opiskelijat vaikuttivat itsenäisiltä ja kiinnostusta jatko-opiskeluun oli runsaasti.⁸⁹³

Ohjelman jatkuva kehittäminen oli tärkeää esimerkiksi harjoittelussa. Yksi väylä oli palkata valtion varoin päätoiminen opettaja harjoittelua ohjaamaan. Ansiotasoa voitaisiin kohottaa joko lahjoitusvaroin tai toimeksiantotutkimuksista saaduista korvauksista.⁸⁹⁴ Opiskeluaikojen pidentyminen oli kasvava ongelma, mutta arvion mukaan vuonna 1983 ohjelmaan valituista 14:stä opiskelijasta neljä suoritti tutkinnon kolmessa ja puolessa vuodessa. Viiden arvioitiin suorittavan tutkinnon normin mukaan neljässä vuodessa ja loppujen alle viidessä vuodessa.

Leivo ja Lehtomaa ehdottivat pienyritystutkimuksen kehittämistä siten, että perustettaisiin tutkimuskeskus ulkomaisten esikuvien mukaan.⁸⁹⁵ Koulutusohjelman arvioreportissa ei muutoin ole mainittu, että koulutuksen ja tutkimuksen malleja olisi haettu ulkomailta. Leivo kertoi kuitenkin olleensa tutustumassa Ruotsissa Växjön korkeakouluun. Sen hän totesi olleen edistyksellinen pk-yritysten johtamisen ja yrittäjyyden opetuksessa. Muina arvokkaina tietolähteinä hän piti kansainvälisiä konferensseja pk-yrittäjyyden alalla.⁸⁹⁶

Kun kauppakorkeakoulu oli saanut oman yrittäjyyskoulutustoimintansa käyntiin, se selvitti Länsi-Euroopan yrittäjyyskoulutuksen yleistä kehitystä ja tilaa 1980-luvun lopulla:

... kauppakorkeakouluun perustettiin 1983 uusi oppiaine, yrittäjyys ja pienyritysten johtaminen. Uuden oppiaineen edelleen kehittäminen vaatii jatkuvasti tieteellisesti ja kokemusperäisesti hankittua tuoretta tietoa pienyritysten johtamisen edistämismahdollisuuksista. Koska sitä oli **Suomessa niukasti saatavissa**, nähtiin tarpeelliseksi kartoittaa ne eurooppalaiset korkeakoulut, yliopistot ja tutkimuslaitokset, joissa merkittävästi annetaan yrittäjyyden tai pienyritysten johtamisen opetusta tai tehdään alan tutkimustyötä. Tavoitteena on luoda mahdollisuus hyödyntää heidän opetus- ja tutkimuskokemuksiaan meidän maassamme.⁸⁹⁷ (Korostus T. T.)

Rinnakkain tai vaihtoehtoisina käsitteinä esiintyvät yrittäjyys ja pienyritysten johtaminen, jotka yhdessä esiintyvinä nimetään ”uudeksi oppiaineeksi”. Painotus on ilmeisesti pienyrityksen johtamisella, koska lähinnä siitä on haluttu kerätä lisää tietoa.

Tutkimus suoritettiin pääosin kirjeenvaihto-menetelmällä. 118 kirjettä postitettiin, ja niihin saatiin 72 vastausta. Ensimmäiset kirjeitä lähetettiin paikkoihin, joissa tiedettiin olevan alan harrastusta, ja näistä kohteista mahdollisesti saatujen uusien vihjeiden avulla jatkettiin. Tietoja täydennettiin kansainvälisissä pienyritysseminaareissa.⁸⁹⁸ Tutkimusraportissa ei kerrota milloin kirjeitä lähetettiin, mutta konferensseissa oli oltu vuodesta 1982 alkaen.

Leivo ja Lehtomaa totesivat pienyrityskiinnostuksen kasvaneen kaikkialla Länsi-Euroopassa: ”useimmissa eurooppalaisissa liiketaloustieteellisissä kor-

⁸⁹³ Leivo & Lehtomaa (1986) s. 20.

⁸⁹⁴ Ibid. s. 21.

⁸⁹⁵ Ibid. s. 24.

⁸⁹⁶ Leivo haastattelu 12.12.2006.

⁸⁹⁷ Leivo & Lehtomaa (1987) s. 1.

⁸⁹⁸ Ibid. s. 1–2.

keakouluissa annetaan jo jonkinasteista opetusta yrittäjyyteen liittyvissä kysymyksissä ja/tai pienyritysten johtamisessa”.⁸⁹⁹ Ruotsin havaittiin olevan pioneeri sekä Pohjoismaissa että Euroopassa. 1970-luvun puolessavälissä oli valtio aloittanut pienyritysten johtamiskoulutusohjelmia ja alan tutkimusta. Ruotsalaiset korkeakoulut kouluttivat myös muita kuin akateemiseen tutkintoon tähtääviä yrittäjiä: ”Ilmeisesti osaksi tästä johtuen Ruotsiin ei ole syntynyt niin sekavaa ”yrittäjainstituuttien” viidakkoa kuin useisiin Länsi-Euroopan maihin”.⁹⁰⁰

Saksan liittotasavallassa Bayreuthin yliopistolla oli keskeinen asema pienyritysten johtamisen opetuksessa ja tutkimuksessa. Yliopisto oli perustettu⁹⁰¹ lähinnä paikallisen elinkeinoelämän tarpeita varten, ja siksi se oli keskittynyt ”voimakkaasti” yrittäjyyden ja pienyrityksen johtamisen opetukseen. Mitä tämä voimakkuus on, ei tekstistä käy suoraan ilmi.⁹⁰² Ohjelman ytimenä oli oikeustiede, jonka tukena oli liiketaloustieteellisiä aineita ja kuuden kuukauden harjoittelu⁹⁰³. Alankomaista ja Belgiasta ei löydetty akateemiseen loppututkintoon tähtäävää, erityisesti yrittäjyyteen keskittyvää opintolinjaa. Erillisiä kursseja aiheesta oli tarjolla.⁹⁰⁴ Isossa-Britanniassa usean korkeakoulun yhteyteen oli perustettu pienyrityskeskustyyppinen yksikkö. Korkeakouluissa on voinut suorittaa yrittäjyyteen tai pienyrityksen johtamiseen liittyviä jaksoja, esimerkiksi yrityksen perustamiskursseja. Muutamissa korkeakouluissa oli koulutusta henkilöille, jotka opettivat korkeakouluissa yrittäjyyteen liittyviä asioita.⁹⁰⁵ Irlannissa yrittäjäkoulutus oli keskittynyt toiminnassa oleviin yrittäjiin ja potentiaalsiin yrittäjäksi aikoviin. Muutamissa korkeakouluissa oli 1970-luvulta alkaen ollut yrittäjäkursseja.⁹⁰⁶

Ranskassa yrittäjyyden ja pienyritysten johtamisen opetusta ja tutkimusta oli sekä korkeakouluissa että instituuteissa. Erona Isoon-Britanniaan oli, että instituutit toimivat itsenäisinä yksikköinä. Yrittäjyyden koulutusta oli useissa kauppakorkeakouluissa, mutta varsinaista yrittäjälinjaa ei löytynyt.⁹⁰⁷ Sveitsi noteerattiin Euroopan toiseksi edelläkävijämaaksi Ruotsin ohella: ”Aihealueen järjestelmällinen tutkiminen aloitettiin jo 1950-luvun lopulla”. St. Gallenin korkeakoulun instituutti tuotti tutkimusta ja neuvontaa, ja järjesti kansainvälisen pienyrityskonferenssin joka toinen vuosi.⁹⁰⁸ Itävaltaa pidettiin kiinnostavana, koska siellä toimi kauppakorkeakoulun kanssa miltei identtinen professuuri, Wienin Wirtschaftuniversitetissä.⁹⁰⁹ Espanjan, Italian ja Kreikan tutkimustulokset olivat puutteellisia, koska lähetettyihin kirjeisiin saatiin vain muutamia vas-

⁸⁹⁹ Leivo & Lehtomaa (1987) s. 4.

⁹⁰⁰ Ibid. s. 5–6.

⁹⁰¹ Vuonna 1975. Saksan nuorimpia yliopistoja.

⁹⁰² Tämän hetkinen kuvaus yliopiston toiminnasta ei pk- sektoria tahi yrittäjyyttä näytä korostavan.

⁹⁰³ Leivo & Lehtomaa (1987) s. 6.

⁹⁰⁴ Ibid s. 7– 8.

⁹⁰⁵ Ibid. s. 9.

⁹⁰⁶ Ibid. s. 10.

⁹⁰⁷ Leivo & Lehtomaa (1987) s. 11–12.

⁹⁰⁸ Ibid. Myös Cooper on tämän noteerannut s. 60.

⁹⁰⁹ Ibid. s. 13.

tauksia. Ilmeisesti niissä oli jonkintasoista mielenkiintoa yrittäjyyden ja pienyritysten johtamisen opetukseen ja tutkimiseen.⁹¹⁰

Selvityksen perusteella pienyritysten ja yrittäjyyden koulutus ei Euroopassa ollut kovin laajalle levinnyttä. On hieman yllättävää, että Leivo ja Lehtomaa eivät selvittäneet tilannetta Yhdysvalloissa, joka oli pienyritysten johtamiskoulutuksen, yrittäjyyskoulutuksen ja -opetuksen mahtimaa.⁹¹¹ Leivo ei muistanut syytä tähän. Hän oli tosin itse opiskellut Yhdysvalloissa useammassakin korkeakoulussa, joten menetelmät saattoivat olla sieltä tuttuja.

Kauppakorkeakoulun yrittäjyyden tutkimuksen ja koulutuksen määrä pysyi melko vähäisenä 1980-luvulla. Tutkimus ei ainakaan otsikkotasolla eriytenyt liiketalous- ja yritysproblematiikasta. Aineen kuvaus pysyi toimintakertomuksissa jokseenkin samana 1989 asti. Silloin opetuksesta vastasi professori Arto Lahden lisäksi yliassistentti ja kaksi assistenttia⁹¹². Vuoden 1989 toimintakertomuksessa todetaan ohjelman kehittämistä jatkettuna ”pienien askelten politiikalla”. Elintärkeä kysymys oli sen ”itsenäisen substanssin vahvistaminen syventävien opintojen tasolla”⁹¹³. Jatko-opiskelijoiden määrä läheni pariakymmentä. Yrittäjyyden opettajia arvioitiin tarvittavan tulevaisuudessa yhä enemmän, mahdollisten tulevien ammattikorkeakoulujenkin vuoksi. Myös opettajien jatkokoulutuksen arvioitiin koskevan tätä oppiainetta.⁹¹⁴

5.10.3 Panokset, tulokset ja ”uusi doktriini”

Akateeminen keskustelu yrittäjyyttä edistävästä pedagogiikasta käynnistyi varsinaisesti 1980-luvun lopulla.⁹¹⁵ Yhdysvalloissa pohdittiin jonkin verran jo 1970-luvulla, tulisiko liikealan oppilaitosten tarjota yrittäjyyskursseja, pienyritysten johtamiskursseja vai molempia. Kysymys oli, miten ne eroavat tavoitteiltaan, laadullisesti, sisällöllisesti ja menetelmällisesti⁹¹⁶. 1980-luvulla keskusteltiin yrittäjämäisyyden ja akateemisten ympäristöjen yhteensopivuudesta⁹¹⁷ ja siitä, mitä yrittäjyysopetuksen sisällön tulisi olla korkeakouluissa, jotta se tuottaisi aiempia parempia, yrittäjämäisempiä yrittäjiä.⁹¹⁸

⁹¹⁰ Leivo & Lehtomaa (1987) s. 13.

⁹¹¹ Tutkimusmateriaalia olisi ollut saatavilla ko. tutkimuksen tekoaikana: esim. Zeithaml & Rice: Entrepreneurship/Small Business Education in American Universities ja siinä mainitut vanhemmat lähteet.

⁹¹² Toimii professuurissa edelleen. Oli myös presidenttiehdokkaana vuoden 2006 vaaleissa.

⁹¹³ HKKK Toimintakertomus 1989 s. 19.

⁹¹⁴ Ibid. Tekstissä on myös maininta: ”Mielenkiintoinen hanke on Kauhavan Yrittäjäopiston kanssa käynnistettävä projekti, jonka tarkoituksena on kouluttaa vähintään kolme jatko-opiskelijaa”. Hankkeesta ei kerrota enempää mutta kysyttäessä Lahti kertoi, että kyseessä oli osa ”...varsin laajaa verkostotalouden instituutti-hanketta”. Tiedonanto 15.12.2006.

⁹¹⁵ Tämä näkyy esimerkiksi EBSCO-tietokannan avulla.

⁹¹⁶ Easton s. 41–45.

⁹¹⁷ Esimerkiksi Sexton & Bowman s. 18–25.

⁹¹⁸ Esim. Ronstadt (1985) s. 7–19. Tämä artikkeli, ”The Educated Entrepreneurs: A New Era of Entrepreneurial Education is Beginning” katsottiin niin tärkeäksi, että se julkaistiin uudelleen samassa aikakausjulkaisussa vuonna 1987, Vesper & McMullan s. 7–13, Ulrich & Cole s. 32–38.

Plaschka ja Welsch erittelivät 1990-luvun alussa yrittäjyyskoulutusta tuotaville korkea-asteen oppilaitoksille 1980-luvun alusta lähtien esitettyä kritiikkiä. Kritiikin aiheita olivat muun muassa, että ne asettivat tuotteensa asiakkaan vaatimusten edelle, järjestivät koulutusta, jota katsoivat parhaaksi tuottaa vastaamatta pienten yritysten ja yrittäjien vaatimuksiin. Opetusmenetelmissä ja -aineistoissa oli liikaa teoreettista painotusta, määrällisen analyysin menetelmiä ja kaavamaisia malleja. Liikaa oli myös byrokraattistyyllisen johtamisen mallinusta, liian vähän yritteliään toiminnan korostusta ja tärkeiden käytännön ongelmien ratkaisemisharjoitteita.⁹¹⁹

Ronstadt jakoi 1980-luvun puolivälissä yrittäjyyskoulutuksen kiinnostavat kohteet uudeksi ja vanhaksi koulukunnaksi. Vanhoja voi pitää edellisen kritiikin kohteina. "Uuden koulukunnan" ydinaiheita olivat muun muassa "tosiasiat ja myytit yrittäjyydestä, luovuuden taidot, epävarmuuden sietämisen taidot, mahdollisuuksien havaitsemisen taidot, yrityshankkeen arvioimisen taidot ja strategian luomisen taidot, uran arvioimisen taidot, ympäristön ja eettisyyden arvioimisen taidot ja sopimuksetekotaidot".⁹²⁰ Samaan aikaan, 1980-luvun puolivälissä, Allan Gibb vertaili perinteisen business schoolin koulutusmallin ja yritteliäisyyteen kasvattavan uuden mallin eroja. Uudessa mallissa olennaisia olivat rajattuun tietoon perustuva "fiilispohjainen" päätöksentekotaito, tekemällä ja luottamuksesta oppiminen ja "sopivien" ratkaisujen löytäminen "oikeiden" sijaan⁹²¹.

Mainitut uudet taidot ja opetettavat asiat olivat muuta kuin perinteiset liiketalouden opetuksen substanssit. Uusia voi verrata tavanomaiseen yritteliäisyyden ominaisuuksien listaan: aloitekykyisyys, vaikuttamiskyky, joustavuus, luovuus, riippumattomuus, tavoitteellisuus ja itseluottamus⁹²². Jos ja kun yrittäjyyskoulutuksen tavoitteiksi otettiin näiden ominaisuuksien lisääminen yksilöissä, alkoi opetus vaatia uusia keinoja, uudenlaista pedagogiikkaa. Yritystoiminnan teknis-tiedollisen hallinnan ja vaadittavien osaamisalueiden taitojen kartuttamisesta alettiin siirtyä enemmän asenne- ja "fiilis"- puolelle. Siksi kasvatustieteilijät alkoivat 1980-luvulla ja varsinkin 1990-luvulla kiinnostua lisääntyvästä yrittäjyysopetuksesta. He eivät olleet yleensä liiketoiminnan asiantuntijoita, mutta vähitellen alalle tuli erikoistuneita yrittäjyyspedagogeja.

Prosessissa muodostui uusi ammattikunta, joka lähestyi kohdetta - yrittäjyyttä - kasvatustieteen tai minkä tahansa muun oppirakennelman näkökulmasta. Uusi ammattikunta ja tutkimuksen tulokset otettiin tervetulleina vastaan tahoilla, joilla yrittäjyyttä pyrittiin edistämään. Yrittäjyyspedagogiikan tarve lisääntyi myös, koska yrittäjyyskoulutuksen opetus ulotettiin yhä nuorempiin ikäluokkiin. Pedagogiikan merkitys on niissä koettu tärkeämmäksi kuin vanhempien ikäluokkien ja korkea-asteen koulutuksessa.

Yrittäjyyskoulutuksen ja -kasvatuksen laajeneminen, lisääntyminen ja opetusmenetelmien kehittyminen liittyvät koulutuspoliittisiin trendeihin. Siten ne liittyvät myös koulutuksen arvioinnin lisääntyneisiin tarpeisiin ja laadullisten

⁹¹⁹ Plaschka & Welsch s. 59.

⁹²⁰ Ronstadt (1985) s. 16.

⁹²¹ Gibb s. 18.

⁹²² Ibid. s. 6.

tulosten saavuttamisen tavoitteisiin. Näiden korostuminen alkoi 1980-luvulla. Lampinen viittasi aiemmin työssä siihen, että oppilaitoksiin omaksuttiin tavoitteita ja toimintatapoja markkinataloudesta. Laadullinen suoritus- ja palvelukyky ja niiden tarkkailu tuli tärkeäksi. Koulutuksen tuli kantaa vastuuta yhteiskunnan edistymisestä ja kilpailukyvyistä. Täytyi tehdä selkoa siitä, mitä koulutusohjelmissa tehtiin, keille, milloin ja kuinka paljon, mitä tuloksia odotettiin, kuinka niitä mitattiin ja kuinka tulokset syötettiin ohjelmaan takaisin. Kyse on laskennallisuuden merkityksen kasvusta.

Teeman voi liittää laajempaan kokonaisuuteen ja tarkastella korkeakoulujen toiminnalle 1980-luvulta alkaen asetettuja tavoitteita. Muun muassa Robert Cowen on eritellyt niitä 1990-luvun puolellisavälissä. Tarkastelukulma oli brittiläinen, mutta sitä voi pitää yleismaailmallisena. Ryhdyttiin vaatimaan yhä suurempaa osallistumista kansantalouden kehittämiseen, ja opiskelijat hakivat opinnoillaan ennen kaikkea työpaikkaa eivätkä pelkkää sivistyneisyyttä. Korkeakoulujen oppiainejako muuttui osin epärelevantiksi käytännön tarpeita ajatellen. Valtionhallinto muutti korkeakoulujen rahoitus pohjaa ja vaati niitä olemaan yritteliäämpiä (entrepreneurial)⁹²³. Tällä ei tarkoitettu ainoastaan, että tuli hakea ulkopuolista rahoitusta, vaan että täytyi toimia yritysmäisesti.⁹²⁴ Vain hieman kärjistäen tämä tarkoitti yritteliäitä opiskelijoita yritteliään opetus- ja tutkimushenkilökunnan joukossa, yritteliäässä korkeakoulussa, jossa tuotettiin uusia yrittäjiä ja yrityksiä. Risto Rinne on todennut, että myös suomalaisessa korkeakoulutuksessa alkoi 1980-luvulla siirtyminen tähän doktriiniin.⁹²⁵

Helsingin kauppakorkeakoulun lisäksi 1980-luvulla muutamiin muihinkin suomalaisiin korkeakouluihin perustettiin pienyrityksen johtamisen ja yrittäjyyden koulutusohjelmia. Korkeakoulusektori itsessään koki suuren muutoksen 1980–1990-lukujen vaihteessa. Suomeen perustettiin ammattikorkeakoulujärjestelmä. Se luotiin reaktiona käytännönläheisemmän ja aiempaa useammalle tarjolla olevan korkeakouluopetuksen vaateeseen⁹²⁶. Osasyys oli myös, että aiemmin toteutetuilla peruskoulun ja toisen asteen uudistuksilla luotiin ylioppilastulva, johon tiedekorkeakoulut eivät voineet vastata. Uusia sellaisia ei aiottu perustaa. Koulutusputkiin oli syntymässä niin sanottuja umpiperiä. Vastaavia ammattikorkeakoulujärjestelmiä oli ollut jo 1960–1970-luvuilla esimerkiksi Ranskassa, Japanissa, Saksan liittotasavallassa ja Englannissa.⁹²⁷ Yrittäjyys tuli

⁹²³ "Entrepreneurial"- sanan parempi käännös lienee tässä käytetty, kuin paljon käytetty "yrittäjämäinen".

⁹²⁴ Cowen s. 9–13.

⁹²⁵ Rinne s. 93.

⁹²⁶ Amk-järjestelmä ei ole vielä aivan valtavan hyvin kotiutunut Suomeen henkisesti. Esimerkiksi moni lukio-alan ihminen on katkerahkona todennut, että amk-järjestelmä "söi ne varat jotka olisi pitänyt käyttää lukiojärjestelmän kehittämiseen" ja vastaavaa varojen syöntiä itselle kuuluvasta kakusta -idea kuulee usein tiedekorkeakoulupuolelta.

⁹²⁷ Lehtisalo & Raivola s. 150. Riukulehdon mukaan Tampereen yliopiston rehtori Paavo Koli puhui ammatillisesti suuntautuneiden korkeakoulujen puolesta 1960-luvulla ja käytti ammattikorkeakoulu-nimitystäkin. Riukulehto s. 9.

alun alkaen useiden ammattikorkeakoulujen ohjelmaan. Syntyi myös ”Yrittäjien ammattikorkeakoulu”, jonka juuret olivat Yrittäjäopistossa⁹²⁸.

Tiedekorkeakouluilla ja ammattikorkeakouluilla on ollut erilaiset tavoitteet ja tehtävät. Ammattikorkeakoulut ovat korostaneet teorian ja käytännön yhteyden rakentamista ja pedagogista osaamista. Tiedekorkeakoulut ovat korostaneet tutkimusosaamista. Yrittäjyys on tullut molempien ohjelmiin ja tavoitteisiin. Paasio, Nurmi ja Heinonen ovat selvittäneet, missä tilassa suomalaiset yliopistot olivat 2000-luvun alussa yrittäjyyden koulutuksessa ja tutkimuksessa. Heidän voi katsoa selvittäneen neljännesvuosisadan kehityksen tuloksen, jos Helsingin kauppakorkeakoulun yrittäjyysprofessorin synty on akateemisen yrittäjyyskoulutuksen alku. Samalla he ovat vastanneet Cowenilta lainattuun korkeakoulukentän muutoksen kuvaukseen: yritteliään yliopiston syntyyn.

Paasio, Nurmi ja Heinonen ovat todenneet, ettei yliopistoissa ole ollut yrittäjyysstrategiaa, mutta useat yliopistot olivat suhtautuneet yrittäjyyteen myönteisesti. Se oli tunnistettu keskeiseksi strategiseksi kysymykseksi. ”Yrittäjyys voi rakentua yliopistosta riippuen erilaisten substanssien varaan”.⁹²⁹ Yrittäjyys on nähty kokonaisvaltaiseksi, monella tavalla yliopistoja koskevaksi asiaksi. Se ei ole vain tutkimusta ja opetusta. Yrittäjyyden opetusta oli pääainetasolla Helsingin kauppakorkeakoulussa, Svenska Handelshögskolanissa, Turun kauppakorkeakoulussa, Jyväskylän yliopistossa ja Kuopion yliopistossa.⁹³⁰ SYKL:n 1980-luvun alkupuolella tekemän tilanneselvityksen jälkeen pääaineopetusta oli siis tullut Turkuun ja Kuopioon. Yrittäjyysprofessoreja oli 2005 neljässätoista Suomen silloisista kahdestakymmenestä yhdestä yliopistosta ja korkeakoulusta.⁹³¹ Kasvua 1980-luvun alusta oli neljätoistakertaisesti.

Yliopistot näkivät tehtäväkseen sekä akateemisen yrittäjyyden (= akateemisesti koulutettujen yrittäjien määrän) lisäämisen että akateemisesti koulutettujen yrittäjyysymmärryksen lisäämisen. Yrittäjyysopetuksen tehtävän Paasio, Nurmi ja Heinonen näkivät eriytymättömäksi ja selkiytymättömäksi. Yrittäjyys oli pääaine tai esiintyi opetuksessa, jossa tarkoitus oli kehittää opiskelijan omaaloitteisuutta, innovatiivisuutta ja ”kykyä kyseenalaistaa”.⁹³² Vastaavan tyyppiä tehtäviä ja problematisointeja esiintyi 1970–1980-luvuilla runsaasti yhdysvaltalaisessa korkeakouluympäristössä.

Yliopistojen kokonaisvaltaiseksi nähty tehtävä yrittäjyydessä selittyy Paasion, Nurmen ja Heinosen taustanäkemyksellä: ”Suomessa on käynnissä yhteiskuntaa laajasti koskettava **paradigman muutos palkkatyöyhteiskunnasta yrittäjyysyhteiskunnaksi.**” (Korostus alkuperäistekstissä.) Paradigman muutosta ei ole avattu, eikä muutoksen käynnistymisen alkua ole mainittu, mutta yliopistolaitoksen on todettu olleen heikosti valmistautunut muutokseen⁹³³. ”Yrittäjyys nähdään useimmissa maissa talouden moottorina”. Yrittäjyyden

⁹²⁸ Toimi itsenäisenä väliaikaisella toimiluvalla vuoteen 1998, jolloin se fuusioitiin Seinäjoen ammattikorkeakouluun

⁹²⁹ Paasio & Nurmi & Heinonen kuvailulehti, ei sivunumeroa.

⁹³⁰ Ibid. s. 74.

⁹³¹ Ibid. s. 58.

⁹³² Ibid. kuvailulehti.

⁹³³ Paasio & Nurmi & Heinonen. s. 78.

merkitystä korostavia muutostekijöitä ovat 1990-luvun lama, globalisaatio ja EU:n suomalaista yritys- ja toimialarakennetta sekä yhteiskuntaa muuttaneet trendit. Muita ovat olleet väestö- ja aluerakenteen muutokset, kuten väestön ikääntyminen ja kasvukeskusten kehittyminen ja julkisen sektorin luonteen muutos palvelujen tuottajasta niiden järjestäjäksi.⁹³⁴ Täten yrittäjyys on tarkoittanut jokseenkin samaa kuin yrittäjäksi ryhtyminen ja siihen kannustaminen. OECD-maissa korkea yrittäjyysaste yhdistyy matalaan tuottavuuteen ja heikkoon työllisyyteen. Yrittäjyys on vähäistä taloudellisesti hyvin menestyneissä maissa, ja yrittäjyyspolitiikan tulisi pyrkiä yritysten kasvu- ja työllistämisedellytysten tukemiseen eikä yritysten lukumäärän maksimointiin.⁹³⁵

Merkittävää on, että raportin laatijoiden taustaorganisaatio oli Turun kauppakorkeakoulun Yritystoiminnan tutkimus- ja koulutuskeskuksen PK-instituutti ja raportin tilaaja oli OPM. Raportin laatimistapa on esimerkki 1980-luvulta alkaen yleisemmäksi käyneestä tilaaja-tuottajasuhteesta. PK-instituutin tehtävä on ollut "toteuttaa yrittäjyyttä koskevaa korkeatasoista tutkimusta ja koulutusta ... tuloksia voidaan käyttää tehtäessä yrittäjyyspoliittisia linjauksia...". Instituutti on ollut myös mukana "Towards the Entrepreneurial Society"-tutkimusohjelmassa.⁹³⁶ Taustoista ja raportin käyttämistä lähteistä päätellen siinä kuvattu paradigman muutos on myös tavoite. Yrittäjyysyhteiskuntäkäsitetä tavoitteena ovat ennen Paasiota, Nurmea ja Heinosta käyttäneet muun muassa Suomen Yrittäjät ja Elinkeinoelämän keskusliitto. Tavoite ja käsite esiintyivät myös eduskunnalle annetussa valtion tilintarkastajien lausunnossa vuonna 2004.

"Yrittäjyys kuuluu sekä yliopistoille että ammattikorkeakouluille". Niiden on haettava toimintaansa omat painotukset, ovat Paasio, Nurmi ja Heinonen todenneet⁹³⁷. Ammattikorkeakoulujen näkemyksiä yrittäjyyskoulutuksesta selvitti Virpi Honkanen 2004 yhdeksän ammattikorkeakoulun toiminnan perusteella. Yrittäjyysopintoja oli muissakin ammattikorkeakouluissa⁹³⁸. Honkasen päähavainto oli, että kehittämistyö on käynnissä. Honkasen tutkimus on laadittu eri näkökulmasta kuin Paasion, Nurmen ja Heinosen. Sillä ei ollut varsinaista tilaajaa ja se on opetusmenetelmäkeskeisempi. Se ei esitä suositusta siitä, mitä ammattikorkeakoulujen tai ammattikorkeakoululaitoksen tulisi yrittämisen edistämiseksi tehdä. Ammattikorkeakoulujen koulutuksessa ei ole ensisijaisesti pohdittu, onko olemassa yrittäjyystiedettä, eikä ole pohdittu sen suhdetta muihin tietesiin. Yrittäjyys on ollut ammattikorkeakouluille normaalia toimintaa, jossa on käytännössä huomioon otettavia lainalaisuuksia. Niitä voi mahdollisesti opettaa ja oppia.

Huomionarvoinen taustamuuttuja on vielä, että vaikka korkeakoulujärjestelmä ei yrittäjyyttä paljon noteerannut vielä 1990-luvulla, oli korkeakoulujen eliittialoilla, eli lääketieteessä, kauppätieteessä, oikeustieteessä ja teknistieteellisessä koulutuksessa, selvästi muuta väestöä enemmän yrittäjien ja ylempien

⁹³⁴ Paasio & Nurmi & Heinonen s. 11.

⁹³⁵ Ibid. s. 12.

⁹³⁶ Ibid. s. 93.

⁹³⁷ Ibid. s. 80.

⁹³⁸ Honkanen s. 15.

toimihenkilöperheiden jälkeläisiä⁹³⁹. Kun näiltä koulutusaloilta ei paljon uusia yrittäjiä ole tullut, on osa potentiaalisista yrittäjistä (= yrittäjäperheiden jälkeläiset) ikään kuin hukattu korkeakoulujärjestelmään. GEM-tutkimuksen mukaan kasvuyrittäjästä huomattava osa on ollut korkeakoulutuksen hankkineita⁹⁴⁰.

5.11 Yhteenveto

Yrittäjien kouluttaminen oli 1960-luvulla KTM:n kurssien ja Yrittäjäopiston vastuulla. OPM ja Kouluhallitus eivät toimintaa suunnitelleet tai järjestäneet, mutta Yrittäjäopistolle saatiin AKH:sta tukea, vaikka siellä oli myös toiminnan vastustajia. Yrittäjäopisto syntyi Kauhavalle 1968 muutamien paikallisten ja heidän tunteksiensa muiden aktiivien toimien tuloksena. Koulutuksen kohteena olivat ennen kaikkea yrittäjäksi ryhtymistä suunnittelevat ja yrityksen johtotehtäviin tähtäävät ja muutoin alalle testien perusteella soveltuvat. KTM ja OPM ryhtyivät 1970 komiteatasolla suunnittelemaan yrittäjäkoulutusta. Ainakin osaselityksinä siihen olivat reagointi Yrittäjäopiston syntyyn sekä vastaaminen SMP:n yllättävän vaalivoiton aiheuttamiin poliittisiin paineisiin. Komiteoiden työn tuloksissa ja jäsenistössä oli päällekkäisyyttä ja kilpailutilannettakin. KTM:n komitea korosti yrittäjien koulutustason nostoa ja OPM suunnitteli yrittäjäkoulutusta jo olemassa oleviin kauppaoppilaitoksiin. Kumpikaan komiteoista ei tavoitellut varsinaisesti yleisen yrittäjyyden edistämistä. Kummankaan komitean ehdotuksia ei 1970-luvulla varsinaisesti toteutettu, mutta Yrittäjäopisto jatkoi ja kehittyi ainoana alan oppilaitoksena, kokemistaan vastuksista huolimatta.

Kaupallista koulutusta ja suuryritysten konsulttitoimintaa oli sodan jälkeen uudelleenorganisoitu Euroopassa Yhdysvalloista saadun tuen ja mallien mukaan. Kaupallisen korkeakoulutuksen johtohahmoilla, liike-elämän konsultteilla ja suuryritysten johtajilla oli tiiviitä yhteyksiä, joiden tuloksena muun muassa johtamiskoulutus kehittyi. Sen ohessa alkoi vähitellen, 1970-luvulla kehittyä myös akateemisempi yrittäjäkoulutus. Suomessa mainittujen ryhmien yhteydet ja toiminta aikaansivat 1980-luvun alussa ensimmäisen yrittäjyysprofessorin ja yrittäjäkoulutuksen Helsingin kauppakorkeakouluun. Suuryritykset lahjoittivat varat, mutta hanke koki myös jarrutusta kauppakorkeakoulun sisällä. Tavoite oli kouluttaa johtajia ja yrittäjiä pk-yrityksiin.

Virallisen koulutussuunnittelujärjestelmän ulkopuoliset tahot, esimerkiksi elinkeinoelämän järjestöt, alkoivat aktivoitua koulutusasioissa 1970-luvun lopulla. Ne alkoivat tehdä omia ehdotuksiaan koulutusjärjestelmän uudistamiseksi mm. yrittäjä- tai yrittäjyyskoulutuksen suhteen. Yrittäjäjärjestö oli yksi ehdotusten tuottaja. Yleinen yrittäjyysinnostus oli kasvattanut sen näkyvyyttä ja painoarvoa. Järjestö laati laajahkon ehdotuksen, jossa uudella tavalla korotettiin yrittäjyyden koulutuksen tärkeyttä koko koulutusjärjestelmässä, myös asennetasolla. Kyse oli siten myös yrittäjyyskasvatuksesta.

⁹³⁹ Nevala ss. 117–120.

⁹⁴⁰ Autio s. 9.

Yrittäjyyskoulutus ja -kasvatus ovat laajempia käsitteitä kuin yrittäjien koulutus, joten syntyi myös uudenlaista pedagogiikkaa. Varhaisissa yrittäjäkoulutuskomiteoissa, kauppakorkeakoulun koulutusohjelman kuvauksessa ja yrittäjäjärjestön koulutusehdotuksessa ei vielä ollut pedagogiikasta juuri sanottavaa. Yhdysvalloissa oli kuitenkin jo pohdittu yrittäjyyskoulutuksen erikoislaatua, tarvittavia uusia keinoja ja koulutuksen eroavaisuuksia suhteessa muuhun liiketaloudelliseen koulutukseen. Lisäksi koulutuspolitiikan muuttuessa yleisemminkin korkeakoulut joutuivat vastaamaan kiristyvään kilpailuun ja kehittymään yritys- tai yrittäjämäisemmiksi. Useissa suomalaisissa korkeakouluissa alkoi 2000-luvulla olla yrittäjyyskoulutusohjelmia ja alan professuureja, ja koulut alkoivat luoda myös yleisempiä yrittäjyysstrategioita.

6 MUUTOS TAPAHTUI – TULKINTOJA JA KEHITYSKAARI

6.1 Tehokas yhteiskunta tavoitteena

Yrittäjyyskoulutuksen ydintavoitteita vaikuttaa varsinkin poliittisen kielen tulkinnan perusteella olevan talouskasvun aikaansaaminen, sen ylläpito ja tehokkuuden kasvattaminen. Yhteiskunnan ja kansantalouden tehokkuus tarvitsee tehokkaita yrityksiä ja yrittäjiä, mutta myös tehokkaampia ja enemmän talous-orientoituneita tavallisia kansalaisia. Risto Heiskala ja Eeva Luhtakallio ovat todenneet:

Suomi muuttui vuosina 1980–2005 perusteellisesti. Aiemmin kansallisessa mittakaavassa toiminut pääoma menetti globalisoitumisen myötä syynsä isämaallisuuteen. Julkishallinnosta otettiin löysät pois ja sitä alettiin johtaa uuden julkishallinnon oppien mukaan kuin liikelaitosta ... kulttuurisesti muutos johti siihen, että sääntelyn ja suunnittelun nimiin vannonut ja holhousta suosinut ajattelu- ja puhetapa vaihtui kaikilla elämänalueilla kilpailua korostavaksi. Ideologisesti ja kulttuurisesti tulkittuna meistä kaikista tuli **yrittäjiä**. (Korostus T. T.)⁹⁴¹

”Kaikki ovat yrittäjiä” -ajattelu ei ole uutta. Peltomäen mukaan Yksityisyrittäjälehti korosti sota-aikana kaikkien ammattihenkilöiden, rehellistä työtä tekevien kansalaisten panosta ja yrittäjähenkisyyttä.⁹⁴² Oliko 1970-luvun loppu samantapainen kriisitilanne, joka vaati kansalaisten uutta aktivointia? Ajankohta toistuu työssä lukuisia kertoja muutoksen aikana.

Antti Kasvion ja Ari Niemisen mukaan tehokkuus-, tuloksellisuus- ja innovatiivisuusvaatimukset lisääntyivät 1980–1990-luvuilta alkaen.⁹⁴³ Heiskala on todennut, että vaikka tulosohjaus ynnä muista käytännöistä on napistukin, niin ”...harva meistä olisi valmis...vaihtamaan nykyisin olkapäänsä yli huutelevan kauppiaan tai kirjanpitäjän sotapäällikköön tai pappiin, jotka ovat hallinneet suurinta osaa tunnettua maailmanhistoriaa”. Heiskala on silti kritisoinut yh-

⁹⁴¹ Heiskala & Luhtakallio s. 7.

⁹⁴² Peltomäki s. 134.

⁹⁴³ Kasvio & Nieminen s. 157–177.

teiskunnallisen päätöksenteon siirtymistä kaupallisen laskennan piiriin. Kehitys uhkaa hävittää näkyvistä poliittisen valinnan mahdollisuuden.⁹⁴⁴ Inhimillisen toiminnan mallintaminen raha-keskeiseksi taloudeksi on luonut vain illuusion kaiken yhteismitallisesta vertailtavuudesta.

Toiminnan tehostamislogiikka on normaalia ja tavoiteltavaa yritystoiminnassa, mutta sitä alettiin ulottaa myös julkishallintoon. Tehostaminen ja monet muut reformivaatimukset on omaksuttu OECD:stä ja erityisesti sen anglosaksisista (Iso-Britannia, Uusi-Seelanti, Australia, Kanada ja Yhdysvallat) maista. Niissä käytössä olleen ”New Public Management” (NPM) -doktriinin omaksumisella on ollut Kirsi Lähdesmäen mukaan suuri merkitys Suomessa 1980-luvun loppupuolelta.⁹⁴⁵ 1970–1980-luvuilla julkishallinnossa sekä NPM-ideologian lähtömaissa että Suomessa lisääntyivät puhe ja havainnot julkisen sektorin liiallisesta kasvusta, sen tehottomuuden, byrokraattisuuden ja monimutkaisuuden lisääntymisestä⁹⁴⁶. Christopher Hoodin mukaan NPM-politiikka alkoi muotoutua 1970-luvun puolivälin tienoilla⁹⁴⁷. Taustalla oli tavoite julkishallinnon saattamisesta laskennallisuuden paremmin sallivaan muotoon⁹⁴⁸.

NPM-toimien taustalla oli neljä hallinnollista megatrendiä: yritys vähentää julkishallinnon rahankäytön kasvua tai jopa supistaa sitä, yksityistämisen lisääminen, automaation lisääminen julkisten palveluiden tuotannossa ja jakelussa ja kansainvälisten vaikutteiden lisääntyminen siinä ajattelutavassa, miten julkishallinnon palveluita tulisi tuottaa.⁹⁴⁹ NPM:n doktriinit olivat tulokseen keskittymistä, toiminnan standardoimista, keskitettyjen toiminnallisten yksiköiden rakentamista ja kilpailuttamista⁹⁵⁰. Periaatteet olivat suuryrityksistä lainattuja, ja niillä pyrittiin tekemään julkishallinnosta ”enemmän yritysmäistä”⁹⁵¹.

On paradoksaalisuudessaan kuvaavaa, että NPM-termiä vähemmän on käytetty sitä selittävää käsitettä NPFM, eli new public **financial** management. James Guthrien, Olov Olsonin ja Christopher Humphreyn mukaan juuri se, eli hallinnon saattaminen laskennallisesti käsiteltävään muotoon, on ollut NPM-ideologian ydin. NPFM-uudistusten juuret ulottuvat useissa maissa 1970-luvulle.⁹⁵² Niiden taloudelliseen merkitykseen suhteutettuna on ollut vähän keskustelua siitä, mistä oli peräisin tieto, jolla NPM-uudistuksia toteutettiin. Kyse ei ollut julkisen hallinnon omista ideoista ja omista kehittämistoimista, vaan management-konsulttien ja konsulttiyritysten liiketoiminnasta. Niiden merkityksestä on käytetty nimityksiä ”Yhdysvaltojen varjohallitus” tai ”consultocracy”. Esimerkiksi Ison-Britannian julkishallinnossa konsulttien käyttö kasvoi 1980-luvulla nelinkertaiseksi.⁹⁵³ Maailman suurimpiin konsulttiyhtiöihin

⁹⁴⁴ Heiskala (2002) s. 1.

⁹⁴⁵ Lähdesmäki s. 16.

⁹⁴⁶ Ibid. s. 17.

⁹⁴⁷ Hood (1991) s. 3.

⁹⁴⁸ Hood (1995) s. 93.

⁹⁴⁹ Hood (1991) s. 3.

⁹⁵⁰ Ibid. s. 4–5.

⁹⁵¹ Saint-Martin s. 197.

⁹⁵² Guthrie & Olson & Humphrey s. 209–226.

⁹⁵³ Lapsley & Oldfield s. 524.

kuulunut Arthur Andersen kasvatti julkishallinnon konsulttiensa määrän yli kymmenkertaiseksi 1980-luvulta 1990-luvun lopulle⁹⁵⁴. Luvut kertovat ensinnäkin julkishallinnon käyttäneen yhä runsaammin rahaa konsulttiyritysten palkkioihin. Toiseksi luvut kuvaavat uuden, julkisin varoin tuetun yritystoiminnan syntyä. Kolmanneksi ja tärkeimpänä ne kertovat, missä yhteiskunnan kehittämisen parhaan asiantuntemuksen katsottiin olevan: konsulttiyrityksissä.

Myös kansalaiset olivat tyytymättömiä julkishallinnon palveluihin 1970–1980-luvuilla. Christopher Pollit on todennut, että yleisön odotuksia palvelujen tasosta laskettiin poliittisin manipulaatioin. Annettiin ymmärtää hyvinvointivaltion tulevan liian kalliiksi, ja siksi sen ylläpitokoneistoja oli purettava.⁹⁵⁵ Todettiin kansalaisten tottuneen liian hyvään ja kalliiseen laatuun. Hyrskyn, Kasvion ja Niemisen mukaan tähän liittyi 1980–1990-lukujen vaihteessa Suomessa Neuvostoliiton hajoaminen ja sen kanssa käydyn kaupan romahdus, suuri lama, pankkikriisi, suurtyöttömyys ja muut huomattavat kansantalouden ja yhteiskunnan ongelmat.⁹⁵⁶ Kun tähän liitetään pyrkimys päästä EU- ja EMU-kuntoon, saattoi poliittisessa mielessä olla helppoa osoittaa tehokkuuden kasvattaminen lääkkeeksi. Pystyttiin osoittamaan entisen tuhlailevan elämänmenon tuhoisuus ja uuden kurin tarve. Lisävauhtia saatiin 1990-luvun loppupuolen taloudellisesta menestyksestä⁹⁵⁷. Kritiikin tai vaihtoehtojen etsintä laantui ja suomalainen yksituumaisuus korostui.

Liiketalouden management-tutkimuksessa olivat tehokkuusteemat esillä jo 1960-luvulla. Liiketaloudessa – sekä sen varsinaisessa toiminnassa että sen tutkimuksessa – näkee sen selkeän tehtävän vuoksi⁹⁵⁸ julkishallintoa helpommin tehokkuus- ja tuloksellisuusongelmat ja voi kehittää niihin kohennuskeinoja. Vastaava omaksuttiin julkiseen hallintoon, vaikka sen toiminnan strateginen mallintaminen, missiot, visiot tai asiakkuuden hahmottaminen olivat liiketaloutta epäselvempiä. Julkishallinnolla on ollut sellaisia kansalaisten palvelutehtäviä⁹⁵⁹, joita yrityksillä ei ole. Jaottelu alkoi haihtua 1970-luvulla. Yritystoiminnan ja julkishallinnon tehtävien ja toimintatapojen rajat alkoivat hämärtyä ja sekoittua, ja ne saatettiin samanlaisen laskennallisuuden piiriin.⁹⁶⁰ Vähemmän käsiteltyä on se, että kyse on ollut myös yritystoiminnan yhteiskunnallistamisesta, sen ottamisesta tavallaan valtion haltuun, kansalais- ja yritystehokkuuden nimissä⁹⁶¹. Yritystoiminnan luonne on kokenut väärinkäsitystä. Kun valtio on kiinnostunut yritystoiminnasta, sen merkityksestä ja tavasta toimia ja on antanut sille lisäresursseja, on se myös tiukentanut otettaan siihen. Tämä ei tarkoita yritystoimintaa ja yrittäjiä koskevan kontrolloinnin ja raportointivelvollisuuden kasvua. Kyse on siitä, että valtion kiinnostus on kasvattanut yrityksiin ja yrittäjiin kohdistuvaa painetta menestyä, kasvaa, työllistää, tuottaa innovaatioita, järjestäytyä ja osallistua. Sama paine on tullut kansalaisille, joiden täytyy olla

⁹⁵⁴ Christensen s. 449.

⁹⁵⁵ Pollit & Bouckaert s. 17.

⁹⁵⁶ Hyrsky s. 60, Kasvio & Nieminen s. 16–17.

⁹⁵⁷ Kasvio & Nieminen s. 18.

⁹⁵⁸ Yrityksen omistajan näkökulmasta: ansaita rahaa.

⁹⁵⁹ Esimerkiksi terveydenhoito, koulutus, turvallisuus...

⁹⁶⁰ Hood (1991) s. 7, Hood (1995) s. 94.

⁹⁶¹ 1970-luvulla yhteiskunnallistaminen oli usein synonyymi sosialisoinnille.

yhä kiinnostuneempia yrittäjyydestä, täytyy valmistautua toimimaan yrittäjänä, täytyy kouluttautua siihen. Tämä lienee yrittäjyysyhteiskunnan ilmiötä.

Yritystoiminnan ja julkishallinnon toimintatapojen sekoittuminen on tuottanut epäsuhtaa, koska yrityksiä ei perusteta yhteiskunnallisten tavoitteiden, vaan perustajien henkilökohtaisen tavoitteiden vuoksi. Siksi ne pyrkivät tehokkuuteen ja tuloksellisuuteen. Vastaavasti julkishallinnon organisaatioita ei ole perustettu henkilökohtaisia tavoitteita täyttämään. Henkilöperustajia ei ole olemassa, tavoitellaan yhteistä hyvää. Arvot ja asenteet ovat kuitenkin olleet muutoksessa. Heiskalaan viitaten, tämän vuoksi on näytetty pyrittävän siihen, että jokaisella julkishallinnonkin organisaation edustajalla, yksilöllä, olisi henkilökohtainen tavoite. Se on kantaa ja hoitaa tehtävänsä yrittäjän lailla – kuin olisi itse organisaation ja samalla oman elämänsä omistaja. Näin saavutettaisiin yritysmäistä tehoa ja tuloksia. Tämä voisi tarkoittaa sitä, että alkaen 1980-luvulta ”meistä tuli yrittäjiä”.

Tehokkuuden kasvattamisessa on kehityskulku. Sodan jälkeen suurjärjestelmät olivat tehokkaita, mutta niiden teho alkoi laskea. Uutta tehoa haettiin hallinnon tehostamistoimista, pienemmistä yksiköistä ja siirtämällä ulkoistamalla pk-sektorille toimintoja. Pk-sektoria tuettiin korostamalla sen merkitystä ja sille annettiin innovoinnin ja markkinoiden riskien selvittämisen tehtäviä. Tämä ei riittänyt. Kun suurteollisuus oli tehostettu ja sen merkitys työllistäjänä alkoi vähetä, oli tehostamistoimet suunnattava suurimpaan sektoriin eli palvelusektorille. Sen tehostaminen oli vaikeampaa kuin teollisen, koska useiden palveluiden tuottamiseen käytettävää aikaa oli vaikea lyhentää. Niiden tuottaminen vaatii tietynlaatuisen ja -mittaisen tuottajan ja asiakkaan ihmiskontaktin.⁹⁶² Tehokkuutta voitiin lisätä ATK-teknologialla, voitiin asettaa aikarajat, joita palvelutapahtuma ei saa ylittää, ja voitiin lisätä itsepalvelua.

Palvelusektorilla oli suuri julkinen puoli, jota voitiin tehostaa NPM-menetelmillä ja sisäisellä yrittäjyydellä. Toisena osana oli pk-yrityksiä. Osa oli suuryritysten tehostamistoimin syntyneitä, osa itsenäisempien pk-yrittäjien perustamia. Jälkimmäisiä voitiin kouluttaa omaksumaan toiminnan tehostamisen opit, jotka olivat jo käytössä suurteollisuudessa. Tarvittiin vielä yksi tehostamisen aalto, looginen seuraus edellisistä. Pienin tuotannon yksikkö on yksilö, ja yksilön toiminnan tehostamisen voi paketoita vaikkapa yrittäjyydeksi.

Kuten Boltanski ja Chiapello totesivat, suuryritykset eivät muuttuneet tehotommammiksi ja vähämerkityksellisemmiksi, vaan päinvastoin. Valtiolliset suurjärjestelmät eivät ole purkautuneet ja muuttuneet vanhanaikaisiksi, vaan päinvastoin. Ne ovat entistä syvälle käyvämpiä ja tehokkaampia. Vastaavasti yksilö on yhä tiukemmin osa suurjärjestelmää, joka on entistä suurempi, suorastaan globaali. Täten kärjistettynä yrittäjyyden edistämisen ei paradoksaalisesti ollut viime vuosikymmeninä kyse yrittäjien tai pk-yritystoiminnan tarpeisiin vastaamisesta, vaan julkishallinnon ja suuryritysten yhteisestä projektista. Sen avulla kansakunta organisaatioineen ja osaamisineen on saatettu palvelemaan tehokkaammin kansantaloutta. Tämä voisi olla kasvupolitiikan uudistunut keino. Mannermaa on kasvu- ja rakennepolitiikkatarkastelussaan jakanut

⁹⁶² Bell s. 155.

kauden 1970-luvun lopulta vuosituhaten vaihteeseen: 1977–1991 oli siirtymäkausi ja vuodesta 1991 eteenpäin kilpailutalouden kausi⁹⁶³. Jäsentyminen tuntuu tässäkin yhteydessä perustellulta.

Eurooppalaisen yhteiskunnan yhdeksi perusongelmaksi on mainittu kansalaisten liika mukavuudenhalu ja väestön ikääntyminen. Niistä seuraa talouden ja hyvinvoinnin kehityksen rapautuminen ja dynaamisuuden väheneminen.⁹⁶⁴ Ikonen on todennut, että valtiolta pitää yrittäjyyskasvatusta tärkeänä, koska se katsoo kansalaisten kyvyn hallita omaa elämäänsä heikentyneen. Yrittäjyys eräänlaisena kansalaiskasvatuksen muotona on siihen lääke⁹⁶⁵. Työ antaa tukea myös tällaiselle tulkinalle.

6.2 Yrittäjyyden edistäminen tavoitteena

Yrittäjyyden olemassaoloa harva on kyseenalaistanut, mutta sitä on määritelty monipuolisesti. Yrittäjyyteen liittyvä toiminta todistaa sen olemassaolon, sillä miten voisi tutkia tai edistää olematonta. Spicerin ja Jonesin artikkeliin viitaten pohdittiin työn alkupuolella sitä mahdollisuutta, että yrittäjyyttä ei olisi varsinaisesti olemassa, vaan se syntyisi erilaisten määrittelyjen kautta yhä uudelleen. Peltomäki on viitannut ajatukseen yrittäjyyden tyhjyydestä, kun siitä on arvopohja ja tavoitteellisuus kulunut pois. Mikä on olemassa, on halu ja kaipuu löytää se. Määrittely ja etsiminen on turhauttanut osaa alan arvovaltaisimmista tutkijoista⁹⁶⁶. Stevenson on lainannut Harvard Business Schoolissa kuulemaansa määritelmää yrittäjyydestä ”sipulikäsittinä”: ”Kuurit sitä kerros kerrokselta ja kun tulet keskustaan, siellä ei ole mitään, mutta sinä itket”⁹⁶⁷. Halu löytää ydin on tuottanut paljon liiketalouden tutkimusta ja muuta toimintaa. Spicerin ja Jonesin määrittelyssä juuri toiminta keskuksen ympärillä on olennaista.⁹⁶⁸

Yrittäjyydellä on vaikutusta talouteen. Yrittäjyyskulttuureina voidaan pitää vaikkapa tapoja toimia yrittäjänä, eri aikoina ja eri aloilla. Olisiko yrittäjyys henki tai ilmiö, jonka varaan voi laskea toimenpiteitä? Kiikeri ja Ylikoski määrittelevät tieteen tutkimuksessa **ilmiön** näin: ”vakaa ja toistettavissa oleva vaikutus tai prosessi, joka on mahdollinen ennustamisen ja systemaattisen selittämisen kohde tieteelliselle teorialle ja joka voi toimia todisteena tämän teorian puolesta.”⁹⁶⁹

Entä yrittäjyys puheavaruuden asiana, jonka nimiin sijoitetaan muutoin vaikeasti määriteltäviä, mutta tärkeitä asioita? Kiikerin ja Ylikosken mukaan tieteentutkijan näkökulmasta sekä todet että epätodet, järkevät ja järjettömiltä näyttävät kannat kaipaavat yhtä lailla selitystä⁹⁷⁰. On havaittu, että on ollut aika

⁹⁶³ Mannermaa s. 318.

⁹⁶⁴ Kiander & Lönnqvist s. 142.

⁹⁶⁵ Ikonen (2006) s. 160.

⁹⁶⁶ Kts. esim. luvussa 3. MacMillan, Low, Shane & Venkataraman.

⁹⁶⁷ Stevenson s. 1.

⁹⁶⁸ Spicer & Jones s. 235–237.

⁹⁶⁹ Kiikeri & Ylikoski s. 37.

⁹⁷⁰ Ibid s. 26.

jolloin yrittäjyydestä ei juuri puhuttu eikä kirjoitettu, ja sen jälkeen tuli aika, jolloin puhe ja kirjoittelu alkoi voimakkaasti lisääntyä. Tämä tapahtui, kun yhteiskuntaan alettiin kaivata siitä puuttuvaksi katsottua dynamiikkaa. Sitä oli ehkä ollut joidenkin tulkintojen mukaan aiemmin enemmän, mutta se oli hukattu. Jos sitä ei löydettäisi uudelleen, yhteiskuntaa uhkaisi rapautuminen. Kun tällaisen puheen määrä on yhä lisääntynyt, voi ajatella rapautumisen olevan yhä vakavampaa.

Yksinkertainen selitys yrittäjyydelle olisi, että se on jokseenkin samaa, kuin mitä aiemmin tarkoitettiin yritteliäisyydellä tai yksityisyritteliäisyydellä. Yrittäjyys on silti osoittautunut olevan laajempaa. Entä jos se olisi sama asia kuin pk-sektori ja siellä tapahtuva toiminta? Kävihän niinkin, että pk-sektorin tutkimusta ryhdyttiin useassa yhteydessä kutsumaan yrittäjyystutkimukseksi. Yrittäjyys vaikuttaa silti olevan jotakin henkisempää eikä niin kapeaa ja teknistä kuin pk-sektori.

Väite, että yrittäjyyttä ei varsinaisesti ole, on järjettömän kuuloinen ja saattaa loukata yrittäjyden edistäjiä, tutkijoita ja kouluttajia. Heidän mielenrauhaansa ei ole syytä järkyttää. Sen sijaan voi pohtia, mitä työtä he ovat tehneet. Tässä työssä on nähty esimerkkeinä yritysten ja niiden toimintaedellytysten tutkiminen ja tukeminen, yritysten perustajien, niiden omistajien ja johtajuuden tutkiminen, kasvupolitiikan ja talouden tutkiminen. Nämä teemat ovat ilmauksina yrittäjyyttä huomattavan paljon konkreettisempia. Niiden käyttö saattaisi estää sellaista ylikuumenemista, käsitteiden hämärtymistä ja mahdollisia vastareaktioita, jota yrittäjyyspuheen ylitarjonta saattaa tuottaa. Merkkejä tällaisesta on nähtävissä. Yrittäjyyteen saatetaan kyllästyä, varsinkin kollektiivisena ja yksinkertaistettuna joka paikan ratkaisuna. Silloin kärsivät myös ne monet hyvät pyrkimykset, joita sen nimissä toteutetaan.

Yksinkertaistavaa ja retorista yrittäjyyspuhetta eivät ole ensisijaisesti tuottaneet tutkimus- ja koulutusorganisaatiot, vaan etupäässä poliitikot ja poliittis-sävyisesti toimivat järjestöt. Tutkimus- ja koulutusorganisaatiot ovat saattaneet joutua puheen vangiksi legitimoidakseen toimintansa ja olemassaolonsa yhä kovenevassa kilpailussa. Tästä mahdollisuudesta on tässä työssä esimerkkejä. Virtasen mukaan poliittiset päätökset eivät synny pelkästään, jos aina ollaan, huolellisten ja objektiivisten pohdintojen ja analyysien tai akateemisten tutkimusten perusteella. Poliittisia ideoita lainataan muista maista, ja ne perustuvat usein ideoiden oletettuihin, eivät tutkittuihin hyötyihin ja seurauksiin⁹⁷¹. Hannele Salminen on yhtynyt edelliseen havaintoon muiden maiden kokemusten hyödyntämisessä. Hän on todennut, että koulutuspoliittisen ratkaisujen tuksi ei juuri näy käytettävän tieteellistä tutkimustietoa⁹⁷². Salminen on työskennellyt OPM:n alaisuudessa toimivassa korkeakoulujen arviointineuvostossa. Rita Asplundin ja Mika Malirannan mukaan koulutuksen taloudellisia vaikutuksia on Suomessa tutkittu toistaiseksi hyvin vähän⁹⁷³.

⁹⁷¹ Virtanen s. 45.

⁹⁷² Salminen s. 81.

⁹⁷³ Asplund & Maliranta s. 49.

Työn tarkasteluajanjaksona on näkynyt siirtyminen asiantuntijavaltaan. Jos käyttää kaupallista analogiaa, voi todeta, että valtiosta on tullut ostovoimainen tilaaja eli asiakas. Se on hankkinut asiantuntijuustuotteita ja markkinat ovat syntyneet. Asiantuntijat ovat tarjonneet ostettavaa eli lausuntoja. Hallinto ostaa ymmärrettävästi lausuntoja, jotka tukevat valittua poliittista linjaa. Markkinat eivät ole vapaat, vaan ovat toimineet asiakkaan määräämillä sisältö- ja toimintusehdoilla. Esimerkkinä ovat yrittäjyyden edistämistä tukevat tutkimusraportit. Niissä on vaikea päätyä muihin kuin ”Resursseja lisättävä tai kohdennettava, vielä on paljon tehtävää” -tyyppisiin tuloksiin, kun ne on tehty yrittäjyshenkisen ilmapiirin ja hallinnon ollessa vallassa. Yrittäjyyden tutkiminen ja opettaminen ovat antaneet myös korkeakouluille lisää kaivattuja resursseja. Tämä ei ole raporttien tai niiden tuottajien arvostelua, vaan kuvaus toiminnallis-taloudellisista realiteeteista.

Watkins-Mathys ja Lowen mukaan suuri osa pienyritys- ja yrittäjyystutkimuksesta on ollut hallitusten organisaatioiden rahoittamaa. Motiivina on löytää kvantitatiivista (objektiivista) tietoa toimenpiteiden (policies) mittaamiseen ja oikeuttamiseen.⁹⁷⁴ Tieteen ja teknologian toiminnan tuloksista muodostuu osa ihmisen arkea. Asiantuntijoiden lausunnot vaikuttavat päätöksentekoon. Siksi tarvitaan keinoja arvioida tiedettä, sen tuloksia ja edustajia. On pohdittava, mihin tuloksiin luotetaan, ja mitä seurauksia tieteellä ja teknologialla on. Tutkimusrahoituksesta suurin osa tulee julkisista varoista, eikä ole yhdentekevää kuinka ja mihin varoja käytetään.⁹⁷⁵

Hallinnon rahoittama asiantuntijavalta ei ole avoimen markkinavetoinen, vaan puolikaupallinen tai sekatalousjärjestelmä. Eisingerin mielestä sellainen luotiin Yhdysvaltoihin, kun valtio ryhtyi edistämään yritystoiminnan edellytyksiä. Järjestelmä syntyi suuren yleisön huomaamatta, koska toimet olivat vaikeasti arvioitavissa ja teknisesti monimutkaisia. Muutos ei ollut tulos joukkojen poliittisista vaatimuksista, mediassa käydystä debatista tai poliittisten puolueiden toiminnasta. Se oli teknokraattisen suunnittelun, akateemisen ja byrokraattisen tutkimuksen tulos.⁹⁷⁶ Eisinger ei arvostele järjestelmää eikä tuloksia – päinvastoin – mutta toteaa muutoksen tapahtuneen. Tämän tulkinnan mukaan ei ole tultu kauaksi suurjärjestelmien aikakauden systeemistä, jossa valtio itse tuotti tarvitsemansa ja haluamansa tutkimus- ja suunnittelutoiminnan. Tuo toiminta on sittemmin ulkoistettu alihankkijoille. Kyseessä on sama trendi, joka toteutui tehokkuutta tavoittelevassa yritystoiminnassakin.

6.3 Historiallinen kehitys

Tehtävä oli tutkia, kuinka yrittäjyys-käsitettä ja sen sukulaiskäsitteitä on käytetty erilaisissa tekstuaalisissa yhteyksissä, miten ja miksi alan tutkimus ja koulu-

⁹⁷⁴ Watkins-Mathys & Lowe s. 665.

⁹⁷⁵ Kiikeri & Ylikoski s. 20.

⁹⁷⁶ Eisinger s. 341–342.

tus on kehittynyt. Tavoitteiden saavuttamiseksi tutkittiin yrittäjyystutkimusta ja kuvauksia, jotka koskivat globaaleja ja kansallisia, tapahtuneita, tapahtuneiksi koettuja tai tavoiteltuja talous- ja politiikkamuutoksia. Tutkittiin tilastoja ja koulutuksen luomista koskevia kuvauksia ja niitä koskevaa kommentointia.

Yrittäjyys, määriteltynä talouskasvua, innovatiivisuutta ja dynaamisuutta edistävänä, alkoi Suomessa tulla puheavaruuden sisällöksi 1970-luvun lopulta lähtien. Sama oli tapahtunut Yhdysvalloissa aiemmin liiketaloudessa ja poliittisissa yhteyksissä. Suomen talouden 1800-luvun loppupuolen kehitystä oli taloushistoriassa selitetty yritteliäisyydellä. Yrittäjyyden käyttämiselle selittävänä tekijänä oli perinteitä klassikoiden teksteissä ja Yhdysvalloissa yleisesti. Tematiikka lisääntyi 1980-luvulla, ja tuli näkyvämmäksi 1990-luvulla. Tätä ennen politiikassa, tutkimuksessa ja koulutuksessa puhuttiin yritteliäisyydestä, pk-yrittäjä- tai yrityspolitiikasta, yrittäjäkoulutuksesta ja -tutkimuksesta. Yrittäjyyspuhe ei alkanut vasta 1990- tai 2000-luvuilla eikä ollut Suomessa vain laman seuraus, vaan myöhempi aika on aiheen leviämisen aikaa.

1970-luvulla koettiin taloudellisia ja yhteiskunnallisia kriisejä. Tarvittiin uusia tapoja organisaatioiden ja yksilöiden johtamiseen ja toiminnan suunnitteluun. Suurjärjestelmät, joiden avulla hahmotettiin, suunniteltiin ja toteutettiin yhteiskunnan kehittämistä sekä julkisella että yksityisellä puolella, eivät näytäneet enää toimivan tehokkaasti. Ne lamaantuivat, byrokratisoituivat ja saavuttivat toiminnalliset rajansa. Ne eivät pystyneet seuraamaan yhteiskunnan ja markkinoiden muutoksia riittävän nopeasti. Uuden, tuloksellisemman, yksilöllisemmän ja mikrotason hallittavuuden oppeja etsittiin yritysmaailmassa ja julkishallinnossa, niiden toiminta- ja palveluympäristössä. Malleja haettiin yrityksistä. Katse käännettiin myös pienempiin yrityksiin, joissa nähtiin yhteiskunnasta puuttuvaa tehoa.⁹⁷⁷ Kyse oli myös suurten yritysten halusta ulkoistaa toimintoja, jotka olivat hankalia, kalliita ja riskaabeleja. Ulkoistettiin myös uusin tuotteiden kehittelyä, markkinoiden seuraamista ja johtamista. Syntyi uusia yrityksiä, mutta tuli tarve lisäksi vahvistaa pk-sektoria ja yrittäjiä, joille tehtäviä siirrettiin. Pk-yrittäjien tarpeellisuutta, hyviä ominaisuuksia ja yrittäjyyttä tuli korostaa.

Uutta talousnäkemyistä luotiin ja siirrettiin konsulttien ja heidän oppiensa avulla. Asiantuntijatahot, kuten virkamiehet, poliitikot, tutkijat, järjestöt ja mielipidevaikuttajat, johtivat toimintaa ja media kiinnostui aiheesta. Aiemmin vähämerkitykselliseksi koettu pk-sektori sai uusia tehtäviä ja merkityksiä. Oletettiin, että Pk-sektorilla asuu tarpeellinen yrittäjyys-ilmio. Oletus perustui osin tutkimustuloksiin, osin toiveisiin ja osin sektorin laajuuden avulla mahdollistuvaan uuden vaikutusvallan saavuttamiseen. Yrittäjyys nähtiin asenteeksi ja hengeksi, joka aikaansai dynamiikkaa talouteen, ihmisten toimintaan ja heidän elämänhallintaansa. Dynamiikka piti mallintaa ja sitä piti tuottaa lisää. Asennemuutokseen tarvittiin tieteellistä tutkimusta ja koulutusta. Muutos oli todella

⁹⁷⁷ Jokseenkin täysin samansisältöisen kuvauksen Yrittäjyyden uuden nousun syistä on antanut Jaakko Lassila, silloinen KOP:n pääjohtaja, *Menestyvä yrittäjä*-teoksen esipuheessa vuonna 1986.

dramaattinen, kun sitä verrataan 1960-luvun ja 1970-luvun alun asenteisiin, jolloin yrittäjät ja yrittäminen olivat jopa haitallisena tai tarpeettomana pidettyä.

Yrittäjyyden tutkimuksessa ja koulutuksessa on tarkastelujaksolla oltu melko samantyyppisten peruskysymysten äärellä. Tiedon kumulaation asteeseen ovat muutamat alan tutkijat olleet tyytymättömiä, vaikka toimintojen määrä on kasvanut. Yrittäjyys on liittynyt myös työelämän muutoksiin, jotka edellyttävät yrittäjämäistä otetta. Osin juuri siksi kasvatus ja koulutus ovat saaneet yhä suuremman merkityksen yrittäjyyden edistämässä.

Työn suomalaiset koulutusalan case-aineistot ovat demonstroineet muutosta, käännekohtia ja vaiheita. 1960-luvun lopulla perustettiin Yrittäjäopisto. Se oli reaktio pk-yritysten ja yrittäjien määrän ja vaikutusvallan vähenemiseen ja yrittäjien koulutustason alhaisuuteen alue- ja puoluepoliittisia tavoitteita unohtamatta. Opiston syntyyn kytkeytyivät suunnitelmat valtakunnallisesta yrittäjäkoulutuksesta. Kyse oli soveltuviksi katsottujen ja valikoitujen yksilöiden koulutuksesta yrittäjän ammatin parempaan hallintaan. Heitä katsottiin olevan rajoitetusti ja koulutusohjelmat rakennettiin heitä varten – ei yleistä kansalaiskasvatusta ajatellen. Käytettiin kokemusta ja tietoa, jota oli kertynyt muusta kaupallisen alan koulutuksesta. Uutta pedagogiikkaa tai asennemuokkausta ei esitetty eikä katsottu tarpeelliseksi. Yhteiskunnan läpikäyvää yrittäjyyttä ei tavoiteltu. Koulutussuunnittelu oli suomalaista; globaali- ja universaali-ideologiaa ja ulkomaisia koulutusmalleja ei ollut käytössä.

Suunnitteluyhteiskunnan koulutusideologian mukaisesti kaikki koulutus-toiminta haluttiin yhdenmukaistaa ja mallintaa ylhäältä käsin. Yrittäjäopiston synty ja toiminta vaikutti sooloilulta, ja opisto joutui todistamaan olemassaolonsa oikeutusta. Pienen piirin suunnittelusta ja ideoista huolimatta Suomeen ei 1970-luvulla perustettu yrittäjäkoulutus-systemiä. Yrittäjiä ei katsottu laajamittaisesti aiheelliseksi kouluttaa, eikä yrittäjyyden koulutusta nähty edes mahdolliseksi. Ei nähty tulevaisuuden tarvetta, ei nähty erityistä kysyntää, eikä toisaalta ollut sellaisesta kokemustakaan.

1970-luvun lopulla alkoivat esiintyä uudentyypiset ideat. Elinkeinoelämän raskaimman sarjan johtajilla, liiketalouden akateemisilla piireillä ja yrittäjäjärjestöillä oli tiiviit yhteydet. He olivat yhdessä muotoilleet liiketalouden koulutusta ja johtajakoulutusta. Johtajuus oli alettu nähdä koulutettavana ammattina. Sama malli näytti sopivan yrittäjyyteen. Piirit ryhtyivät edistämään yrittäjyyttä tukeutuen Yhdysvalloista lähtöisin oleviin ja 1960-luvulta lähtien kasvavassa suosiossa olleisiin malleihin.⁹⁷⁸ Syntyi Helsingin kauppakorkeakoulun yrittäjyysprofessori ja yrittäjyyskoulutusohjelma. Osa kauppakorkeakoulun hallinnosta vastusti yrittäjyysprofessuuria, mutta oli pakotettu vastaanottamaan sen. Vuorineuvoksilla ja heidän edustamillaan organisaatioilla oli rahat ja idean tärkeyden paino yhteen pakattuna.

⁹⁷⁸ Esimerkiksi aiemmin mainittu SITRAn talouspoliittinen koulutus ja ”Liikkeenjohdollinen tutkimusryhmä” ja vastaavat ovat voineet olla foorumeina. Kyseisen ryhmän jäsenkuntaan kuului mm. suuryritysten johtajia ja kauppakorkeakoulujen väkeä. Klaus Wariksen johdolla ryhmä perustettiin 1949 luomaan vuoropuhelua liikkeenjohdon teorian ja käytännön välille. Mannio s. 1-7.

Yrittäjyys-termi tuli laajempaan käyttöön, yhdistettynä aluksi johtamiskoulutukseen. Kyse oli yrittäjähenkisestä johtamisesta, ja se, mitä johdettiin, oli pk-sektorin yritykset. Yrittäjyyden henkeä alettiin toivoa muuhunkin kaupan alan koulutukseen, mutta vastustustakin oli, eikä tuloksellisen yrittäjäkoulutukseen malleja ollut. Niitä ryhdyttiin hakemaan. Suomi alkoi avautua ulkoisille vaikutteille, ja poliittisessa mielessä koettiin saatavan enemmän liikkumatilaa. Yrittäjyyden määrittely ja koulutus oli aluksi hajanaista ja akateemiseksi yrittäjiksi koulutettavien määrät olivat pieniä. Ei ollut edelleenkään tarkoitus kouluttaa muita akateemisia, saati kansaa yrittäjiksi tai yrittäjähenkiseksi. Muutos vauhdittui 1980-luvulla ja varsinaisesti 1990-luvulla. Valtiollinen ja oppilaitosten koulutussuunnittelu vilkastui, ja ulkopuoliset tahot, esimerkiksi Yrittäjäjärjestö alkoivat osallistua koulutussuunnitteluun.

Työssä on näkynyt paljon retoris-poliittissävyyistä puheavaruutta, jossa on oltu varsin yksimielisiä yrittäjyyden sisällöstä, merkityksestä ja tarpeellisuudesta. Alan tutkimuksessa tätä yksimielisyyttä ei ole ollut. Kasvatustieteilijät ovat kritisoineetkin yrittäjyyskoulutusta ja sen taustalla kriitikkojen mukaan olevaa koulutuksen välineellistämistä. Lisäksi yrittäjyyttä on epäilty koulutuksen tehokkuuden, tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden tutkimuksen piirissä. Samoin epäilyä on ollut tahoilla, jotka ovat pitäneet kiinni ajatuksesta yrittäjyyden vaatimista synnynnäisistä ominaisuuksista.

Oheisessa kahdessa taulukossa on tiivistetyssä, yhteen vetävässä ja yksinkertaistetussa muodossa tutkimuksen perusteella tehtyjä havaintoja **yrittäjyyteen** liittyvien tematiikkojen muutoksista vuosikymmenen mittaisiin aikakausi-kokonaisuuksiin koottuna. Ensimmäisessä taulukossa ovat työn pääkohteet, tutkimus-, politiikka- ja koulutusympäristöt. Toisessa taulukossa on abstraktimpia, retorisempia teemoja, joita on tullut esille yrittäjyyteen liittyvää kommunikaatioprosessia tutkittaessa.

TAULUKKO 8. Yrittäjyyden kehittyminen pääteemoissa

	1970-luku	1980-luku	1990-luku ja sen jälkeen
Tutkimus	USA: yrittäjyys vanha teema Pk-sektori, johtajuus johtajuus, tehokkuus, organisointi Suomessakin Pk- sektori alkaa kiinnostaa	Yrittäjyys nimetyksi aiheeksi, kentän laajeneminen, moni- alaisuus, miten vaikuttaa talouteen? poliittinen tilaus ja tarve lisäävät tutkimusta	Kysyntäveitoista määrällistä kasvua silti marginaalista, kenttä yhä laajempi, eriyttäminen liiketaloudesta. Talousvaikutukset, innovaatiot.
Politiikka	USA: kiinnostus on jo noussut. Suomessa jakson lopussa Ratkaisu talousongelmiin?	Kiinnostus kasvaa edelleen pk- sektorista vähitellen yrittäjyyteen	Voimakas lisäys y-toimissa, jopa pääteemoja politiikassa: talous, työllisyys, kasvu
Koulutus	USA: pk- johtajuuspohja Suomi: niukasti, ei tarpeen, vanhakantaiset mallit	Yrittäjien koulutus, y- kasvatus alkaa Vanhakantaiset mallit Kysyntä kasvaa	Yhä enemmän, eri asteille Pedagogit kiinnostuvat laajemmin: kuuluuko kouluun? Suht vähän vielä henkisiä tai metodisia valmiuksia

TAULUKKO 9. Yrittäjyys- kommunikaatioprosessin muita teemoja

	1970-luku	1980-luku	1990-luku ja sen jälkeen
Keskustelu	Niukasti, sisältää jopa torjuntaa	Herääminen, mitä on? Teema omaksutaan hyöty- käyttöön useilla tahoilla	Yrittäjyys on kaikin puolin OK
Tavoite	”Jos joku on yrittäjä, olkoon, muttei ainakaan kannusteta”	”Lisää ammattitaitoisia yrittäjiä”	”Kaikkien oltava ainakin yrittäjämäisiä”
Fokus	Organisaatiot: yritykset	Toimijat: yrittäjät	Ominaisuus/kyky: yrittäjyys
Yrittäjä-työ suhteen kuvaus	Kovaa työtä, ei kiinnosta, määrä vähenee	Uusia sankareita, ihailua, kiinnostusta	Ei oikeastaan vain työtä, vaan itseilmaisua, luovuutta
Miten Yrittäjäksi tullaan?	Synnyttään	Ammattitaitoa voi kehittää	Suositus, kaikki jollain tasolla

6.4 Tulosten kontribuutio ja jatkotutkimusehdotuksia

Työn tuottaman tiedon arvoa voi määritellä seuraavasti: yleisellä tasolla se on tarkentanut sekä laadullista että määrällistä kuvaa yrittäjyys-käsitteen käytöstä politiikan, koulutuksen ja tieteen teksteissä ja kielenkäytössä. Kehityksessä oli havaittavissa selkeä käänne. Työ on esittänyt tulkintoja yrittäjyyteen liittyvän politiikan, koulutuksen ja tieteen ehkä aiemmin ajateltua paljon tiiviimmistä yhteydestä: sellaisesta yhteydestä, joka on aiemmin koettua enemmän (talous)politiikkaohjautunutta. Jos tällainen tulos otetaan vastaan ja käsittelyyn, se saattaisi johtaa esimerkiksi korkeakouluja ja niiden toimintaa kohtaavien ja monien mielestä yhä kiristyvien vaatimusten tarkempaan arvioimiseen ja pohjimiseen. Työllä voi olla eniten annettavaa siis koulutuspolitiikan forumille. Konkreettisimpina tuloksina työ valotti kahden alan koulutuksen suomalaisen pioneeriorganisaation syntyä laajemmin kuin aiemmin on kerrottu ja liitti ne esimerkiksi koulutuspoliittisten trendien muutoksiin.

Vaikka tämä seuraava lausuma saattaa kuulostaa miedosti provokatiiviselta, ei se ole tarkoituksellista: tämän työn tulosten luotettavuutta arvioitaessa on osavastuuta siirrettävä myös työssä käsiteltyjen tekstien tuottajien luotettavuuden arvioinnin puolelle. Tämä palauttaa meidät osin työn lähtökohtiin, eli siihen mitä yrittäjyydellä on haluttu tarkoittaa, mitkä ovat olleet erityyppisten tekstien tuottajien intressit? Kalela mainitsi tekstien kirjoittajilla olevan ”ketunhätä kainalossa”. Kaikkia intressejä ei ole voitu työhön valituilla menetelmillä tavoittaa ja se on rajoitukseksi tunnistettava. Yleensä toki henkilöiden ja organisaatioiden intressit määräytyvät ”kenen leipää syöt, sen lauluja laulat” -menetelmällä. Tietyllä tavalla syvällisemmän ja terävämmän, mutta toisaalta kapeamman kuvan työn tematiikasta, esimerkiksi nykyhetken yrittäjyystoimien taustoista saisi tekemällä avainhenkilöiksi havaittujen henkilöiden teemahaastatteluja.

Yrittäjyys on tärkeää ja tärkeä tutkimuskohde: toivottavasti työ rohkaisee tutkimaan yrittäjyyttä yhä enemmän tieteidenvälisesti ja triangulaarisesti. Yrittäjyyden aiempaa parempaan selittämiseen tai määrittelyyn ei tehtävänannossa varsinaisesti pyritty, eikä siihen juuri syntynytkään aiempia tutkimuksia parempia eväitä. Toisaalta osoitettiin, että yrittäjyyden määrittely ei ole niin yksiselitteistä kuin toisinaan annetaan ymmärtää.

Politiikan, ja historian ja koulutuksen tutkijat voisivat jatkossa tutkia esimerkiksi sitä, mitkä olivat ne konkreettiset toimet, keskustelut, verkostot, tapaamiset ja tietolähteet, joilla uutta talous- ja koulutuspolitiikan linjaa ja yrittäjyyttä sen sisällä luotiin Suomessa 1970-luvun lopulla. Oli kyse suuresta ja nopeasta suunnanmuutoksesta. Työn aineistossa ja tuloksissa on viitteitä siihen, että kyse oli pienten, mutta vaikutusvaltaisten ja suuriresurssisten piirien aktiivisuudesta. Linjanmuutos on saattanut liittyä osin vasemmistolaisuuden torjumiseen. Merkittäviä ovat mahdollisesti olleet esimerkiksi Allénin ja Karhun ja Mannermaan mainitsemat, SITRAn järjestämät talouspoliittiset koulutustilai-

suudet, joissa simuloitiin ja arvioitiin talouspolitiikan eri vaihtoehtojen vaikutusta⁹⁷⁹.

Työn aineisto oli miltei yksinomaan suomen- ja englanninkielistä ja niiden kautta välittyvä kuvakin siten ehkä enimmäkseen suomen- ja englanninkieliseen kulttuuripiiriin liittyvä. Jotta saataisiin vielä kokonaisempi kuva pelkästään Suomestakin, olisi jatkossa ehkä järkevää tutkia, miltä yrittäjyys näyttäisi ja näytti ruotsinkielisen aineiston perusteella. Tällöin tulisi huomioiduksi sekä Ruotsista päin mahdollisesti tullut kulttuurivaikutus että suomenruotsalainen kontribuutio alalla. Työssä on ainakin lieviä viitteitä siitä, että niin kuin monessa muussakin asiassa, myös yrittäjyyden mieltämisen ja käytön suhteen vaikutteita on saattanut tulla Ruotsista.

Laajempi jatkotutkimusaihe on ylipäättään vielä kovin vähän harjoitettu suomalainen 1970–1980-lukujen yhteiskuntatutkimus. Työssä näkyy silloin tehdyn monia valintoja, joiden jäljissä on myöhemmin kuljettu. Työn aineistossa ja ulkopuolelle jääneessä materiaalissa on näkynyt myös hyvin monentasoisesti, kuinka Suomessa yritettiin tehdä hiljaisia irtiottoja Neuvostoliiton vaikutusvallasta ja avautua ulkomaailmalle; 1960-luvun lopulla esimerkiksi vapaakauppakuvioissa, 1970-luvun lopulla ja 1980-luvulla, jolloin vapauduttiinkin monin tavoin. Koska vapaudesta ei ollut kokemusta ja oli totuttu eräänlaiseen suunnitelmatalouteen, oli lopulta lama-aika dramaattinen. Sen jälkeen tuli aika, jolloin tuli opetella elämään eurooppalaisena valtiona. Se johti valtavaan vaikutteiden imemiseen, toisinaan ehkä vähemmän kriittisesti, koska näyttämisen tarve oli kova.

Lopuksi: Suomessa aloitettujen ja työssä kuvattujen yrittäjyystoimien vaikutuksia joudutaan odottelemaan pitkään. Emme ole Yhdysvallat, jossa kulttuuri on erilainen ja jossa yrittäjyyden ja sen edistämisen perinne on kymmeniä vuosia, ehkä jopa parisataa vuotta pidemmällä. Ehkäpä löydetään ajan oloon myös uusia ratkaisuja kansantalouden todellisiin ongelmiin. Ehkä niitä voi etsiä ja käyttää hieman nykyistä rentoutuneemmin ja vapautuneemmin. Tähän keinojen etsintään ja käyttämiseen tarvitaan ehdottomasti mukaan yrittäjiä ja sellaisia alan asiantuntijoita, tutkijoita ja kouluttajia, jotka edustavat kattavasti erilaisia näkökulmia.

⁹⁷⁹ Mannermaa s. 296.

LÄHTEET

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

- Etelä-Pohjanmaan Maakuntaliiton arkisto. Seinäjoki (Maakuntaliitto). Yrittäjäopiston perustamista koskevat maakuntaliiton hallituksen kokouspöytäkirjat ja niiden liitemateriaali (1968).
- Helsingin Kauppakorkeakoulun arkisto. Helsinki. Yrittäjyysprofessuurin perustamista koskevat kauppakorkeakoulun hallituksen, valtuustona ja opetus- ja tutkimusneuvoston kokouspöytäkirjat ja niiden liitteet (1980–1982).
- Valtioneuvoston arkisto. Helsinki. Opetusministeriö. Ammattikasvatushallitus. Valtionvarainministeriö. Yrittäjyyskoulutustoimikuntien asettamista, niiden työn arviointia ja Yrittäjäopistoa koskeva kirjeenvaihto ja muistiot. (1970–1972).
- ”Yrittäjäkoulutuksen alku Kauhavalla”. Yrittäjäopiston perustamiseen liittyvät valmistelut lehtileikkein esiteltynä. Koottu kansalaisopiston leikekirjasta 1978. Luovutettu Yrittäjäopistolle sen 10-vuotisjuhlassa 15.9.1978.

PAINETUT LÄHTEET JA NIIDEN KALTAISET WWW-VERKKOSIVUT

EU:n komission dokumentit:

http://europa.eu/documents/comm/index_fi.htm.

Hallitusohjelmat: www.valtioneuvosto.fi/tietoa-valtioneuvostosta/halituksset/hallitusohjelmat/fi.jsp.

Kannanotto pienen ja keskisuuren yrittäjätoiminnan toimintaedellytysten parantamiseksi. Hyväksytty SDP:n puolueneuvoston kokouksessa 29.11.1973.

Komiteamietintö 1964: B 93. ”Talousneuvoston mietintö lähivuosien kasvupoliitiikasta. Helsinki 1964.

Komiteamietintö 1967: B 82. ”Kauppaoppilaitoskomitean mietintö”. Helsinki 1967.

Komiteamietintö 1969: A 13. ”Koulutusrakennekomitean mietintö”. Helsinki 1969.

Komiteamietintö 1970: A 26. ”Kauppaoppilaitosten opetussuunnitelmatoimikunta”. Helsinki 1970.

Komiteamietintö 1971: A 23. (OPM) ”Yrittäjäkoulutustoimikunnan mietintö”. Helsinki 1971.

Komiteamietintö 1976:84. ”Kaupallisen alan opetussuunnitelmatoimikunnan mietintö” Nide ¼. Helsinki 1977.

Kokoomuksen eduskuntaryhmän toiminta yrittäjien kannalta vuoden 1977 ja kevään 1978 valtiopäivillä. (Kokoomuksen oma selvitys) Helsingissä 8.5.1978.

Puolueohjelmat: www.fsd.uta.fi/pohtiva

- Suomen kanta komission vihreään kirjaan yrittäjyydestä. Kauppa- ja teollisuusministeriö 20.3.2003.
- Suomen yliopistojen rehtorien neuvoston lausunto. Yrittäjyysosaamista koskeva selvityspyyntö valtiontilintarkastajille. Tapio Markkanen, pääsihteeri 9.1.2006.
- Suomen talouselämän johtamiskoulutuksen nykytila ja kehittämisen suuntaviivat. Talouselämän johtamiskoulutuksen neuvottelukunta. Helsinki 1978 ("Johtamiskoulutuksen nykytila").
- Small and medium-sized Enterprises. A Dynamic Source of Employment, Growth and Competitiveness in the European Union. Commission of The European Communities. 28.11.1995.
- Tiivistelmäraportti vihreää kirjaa "Yrittäjyys Euroopassa" seuranneesta julkisesta keskustelusta. Euroopan yhteisöjen komissio. Bryssel 19.10.2003.
- Vihreä Kirja. Yrittäjyys Euroopassa. Euroopan yhteisöjen komissio. Yritystoimintajulkaisut. Bryssel 21.01.2003.
ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/green_paper/green_paper_fin_al_fi.pdf.
- Yrittäjyyskatsaus 2003. KTM julkaisuja.
- Yrittäjyyskatsaus 2007. KTM julkaisuja.
- Yrittäjäkoulutuksen kehittäminen. (KTM) Pienteollisuusneuvottelukunnan koulutusjaoston yrittäjäkoulutustoimikunta. Helsinki 1970.
- Yrittäjäkoulutus Suomessa. PK- yrittäjien koulutukselliset taustat sekä toimenpidesuosituksen yrittäjien ammatillisen koulutuksen kehittämiseksi. Allardt, Erik & Asp, Erkki & Heikkonen, Iris & Rautkallio, Hannu & Vuorinen, Juha (toim.): Yritystoiminnan kehittämässätiö. SYKL ry. Mikkeli 1984.
- White paper on education and training. teaching and learning. Towards the Learning Society. Commission of The European Communities. 29.11.1995

SANOMA- JA AIKAKAUSLEHDET

- Helsingin Sanomat (HS). Koulutus 9/2005.
Ilkka 20.3.1968.
Kansan Uutiset (KU) Viikkolehti 11.5.2007.

Yrittäjäopiston leikekirjassa seuraavien lehtien artikkelit:

- Aamulehti: 18.5.1979 "Koulutusta yrittäjille"
Helsingin Sanomat: 6.5.1973 "Yrittäjille on tulossa oma koulutuspaketti",
3.10.1980 "Pkt-johtajien koulutus alkoi"
Ilkka-lehti: 15.9.1971 "Yrittäjäopisto yrittää jälleen", 13.4.1973 "Yrittäjäopiston toimilupaa jatkettaneen 3 vuodella", 7.5.1973 "Yrittäjät toivovat käytännön opetusta", 25.5.1978 "Yrittäjäopisto: vainaja jäikin henkiin"
Kauhava- lehti. 28.2.1968 "Etelä-Pohjanmaan Yrittäjäopisto Kauhavalle",
18.4.1973 "Yrittäjäopisto: kiistelty ja arvosteltu, mutta myös arvostettu",

- 26.4.1973 "Yritysjohdajan koulutusta Pohjanmaan Yrittäjäopistossa",
21.9.1978 "Aurinko paistaa yrittäjäopistoon"
- Kauppalehti: 22.12.1978 "Tilanahtaus yrittäjäopiston kehityksen jarruna",
10.8.1979 "Akh patistaisi yrittäjänalut kauppaopistoon", 3.12.1979 "Mark-
kinointi-instituutti ja yliopisto yhteistyöhön", 12.12.1979 "Opetuksen pai-
nopiste pienyrityksiin", 9.12.1981 "Vaasan lääni kiistelee yrittäjäkoulutuk-
sesta", 22.6.1981 "Seinäjoen yrittäjäkurssit vailla yrittäjiä"
- Kauppias: no 20 1980 "Yrittäjyys kiinnostaa korkeakouluja..."
- Vaasa: 14.3.1968 "EP:n yrittäjäopisto aloitti opetustyön kurssimuotoisena",
9.4.1968 "Maakunnan yrittäjiä kursseilla Kauhavalla", 4.3.1972 "Maakun-
nan olisi otettava Yrittäjäopisto omakseen", 5.10.1980 "Seinäjoelle yrittäji-
en avoin korkeakoulu".
- Yritysvalmennus: 1.8.1978 "Tarvitaanko yrittäjätutkintoa".

MUUT PAINATTEET

- Bühler, Waldemar (1987). Yrittäjyys kasvaa meistä. Yrittämisen tunnussanoja vuosilta 1978– 87. SYKL.
- Crandall, Ruth (1960). The Research Center in Entrepreneurial History at Harvard University 1948–1958. A Historical Sketch. Cambridge, Massachusetts.
- Eteläpohjalaisia elämäkertoja III (1994). Täydennysosa A-Ö. Ilmari Laukkonen & Toivo Ketola & Vesa Luoma & Arvo Manninen & Liisa Ruismäki & Lauri Vuorisalmi & Einar Ahlberg (toim.) EP:n Maakuntaliitto.
- Heikkilä, Kari (1979). Yrittäjäpoliittinen edunvalvontatyö, sen sisältö ja käytännön muodot. Teoksessa Vapaus Yrittäjyys Tulevaisuus. Elinkeinovapauden 100- vuotisjuhlajulkaisu. SYKL 1979. 129–135.
- Heikkilä, Kari (1993). Yhdistymisen aikaa. Teoksessa Kova laji. Suomalaisen yrittäjän juhlakirja. SYKL. 17–19.
- Heiskanen, Ilkka (1979). Yrittäjyydestä ja sen kehittämisestä institutionaalisen rakennepolitiikan avulla. Teoksessa Vapaus Yrittäjyys Tulevaisuus. Elinkeinovapauden 100- vuotisjuhlajulkaisu. SYKL 1979. 38–44.
- Helsingin kauppakorkeakoulun toimintakertomus 1989.
- Leivo, Veikko & Lehtomaa, Ahti (1986). PK-yritysten johtamisen runko-ohjelma Helsingin kauppakorkeakoulussa v. 1982 – 86. Helsingin kauppakorkeakoulun selvityksiä. E-45.
- Leivo, Veikko & Lehtomaa, Ahti (1987). Yrittäjyyden ja pienyrityksen johtamisen opetus ja tutkimus Länsi-Euroopassa. Helsingin kauppakorkeakoulun selvityksiä E-50.
- LIFIM- johtajakoulutuskansio "Yrittäjyys". Liikkeenjohdon Instituutti. 1979.
- Suomen tilastollinen vuosikirja 2005 (2005). Tilastokeskus.
- Yrittäjäopiston opetussuunnitelma (1973).

SUULLISESTI, PUHELIMITSE, SÄHKÖPOSTITSE JA KIRJEITSE KIRJOITTAJALLE ANNETUT TIEDOT

- Ahonen, Sirkku. Sähköpostitiedonanto 26.8.2005
 Granholm Leena. Sähköpostitiedonanto 7.9.2005 OPM arkisto.
 Hakala Kristiina. Sähköpostitiedonanto 11.9.2006. Eduskunnan tietopalvelu.
 Jalonen, Tauno. Sähköpostitiedonanto 24.10.2006. SY.
 Keskinen, Petri. Sähköpostitiedonanto 4.4.2007 OPH.
 Kolehmainen, Taru. Sähköpostitiedonanto 29.11.2006. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
 Kolehmainen, Taru. Sähköpostitiedonanto 31.03.2010. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus
 Kultanen, Hannu. Sähköpostitiedonanto 22.11.2006
 Kärki, Eeva.. Sähköpostitiedonannot 23. ja 26.1.2009. Kansalliskirjasto.
 Lagerstedt, Ilpo. Sähköpostitiedonanto 12.11.2006
 Lahti, Arto. Sähköpostitiedonanto 15.12.2006. HKKK.
 Lehtonen, Annukka. KTM. Tiedonanto puhelimitse 04.04.2007.
 Leivo, Veikko. Nauhoitettu haastattelu Leivon kotona 12.12.2006.
 Mansikkamäki, Martti. Haastattelu puhelimitse 11.12.2006
 Multamäki, Tarja, Sähköpostitiedonanto 21.11.2006 KTM.
 Mäkelä, Laura, sähköpostitiedonannot. 29.-30.8.2005. Tilastokeskus.
 Raasio, Simo. Kirjehaastattelu 16.9.2005.
 Rauma, Raija. Sähköpostitiedonanto 21.1.2009.
 Rentola, Kimmo. Sähköpostitiedonanto 30.7.2007.
 Rintala, Terttu. Sähköpostitiedonanto 14.12.2006. HKKK.
 Tarkka, Jukka. Sähköpostitiedonanto 7.8.2007.
 Viiri, Antero. Sähköpostitiedonanto 8.11.2006.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

- Acs, Zoltan & Audretsch, David (2005). Innovation and Technological Change. Teoksessa Handbook of Entrepreneurship Research. Acs, Zoltan & Audretsch, David (eds). Springer. 55–81.
 Ahola, Pentti (1953). Pienyrittäjän liikkeenhoidon opas. Käsi- ja pienteollisuuden keskusliitto r.y. Kirja-Mono Helsinki.
 Ahonen, Sirkka (2003). Yhteinen koulu - Tasa-arvoa vai tasapäisyyttä? Vastapaino, Tampere.
 Ainamo, Antti & Tienari, Janne (2002 a). The Rise and Fall of a Local Version of Management Consulting in Finland. Teoksessa Management Consulting: Emergence and Dynamics of A Knowledge Industry. Kipping, Matthias & Engwall, Lars (Eds.) Oxford UP. 70-87.
 Ainamo, Antti & Tienari, Janne (2002 b). Suomalainen mallin viimeaikainen menetystarina: tarkastelussa liikkeenjohdon konsultoinnin rooli. Liiketaloudellinen aikakauskirja 2/2002. 187–198.

- Alasuutari, Pertti (2001). Johdatus yhteiskuntatutkimukseen. Gaudeamus, Helsinki.
- Alasuutari, Pertti (2004). Suunnitelmataloudesta kilpailutalouteen: miten muutos oli ideologisesti mahdollinen. Artikkelikokoelma tutkimushankkeesta sosiaaliset innovaatiot, yhteiskunnan uudistumiskyky ja taloudellinen menetys. Sitra, Helsinki.
- Alestalo, Matti (1985). Yhteiskuntaluokat ja sosiaaliset kerrostumat toisen maailmansodan jälkeen. Teoksessa Suomalaiset. Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana. Valkonen, Tapani & Alapuro, Risto & Alestalo, Matti & Jallinoja, Riitta & Sandlund, Tom (toim.). WSOY, Helsinki.
- Alestalo, Matti (1993). Palkansaajien Suomi. Teoksessa Suomalaisten tarina. Osa 4. Järjestelmien aika. 45–48.
- Allén, Tuovi & Karhu, Matti (2003 a). Pennejä taivaasta? Neljännesvuosisata talouspolitiikan koulutusta. Teoksessa Pennejä taivaasta? Talouspolitiikkakoulutusta 25 vuotta. Edita Helsinki. 12–41
- Allén, Tuovi & Karhu, Matti (2003 b). Koskaan et muuttua saa... Suomen talouspolitiikan tapahtumat 1977–1985. Teoksessa Pennejä taivaasta? Talouspolitiikkakoulutusta 25 vuotta. Edita Helsinki. 48–57.
- Allén, Tuovi & Karhu, Matti (2003 c). Vippaa mulle viitonen. Suomen talouspolitiikan tapahtumat 1991–1995. Teoksessa Pennejä taivaasta? Talouspolitiikkakoulutusta 25 vuotta. Edita Helsinki. 160–170.
- Archambault, Eric & Gagne Etienne (2004). The Use of Bibliometrics in the Social Sciences and Humanities. Science-Metrix Final report. Prepared for the Social Sciences and Humanities Research Council of Canada. www.science-metrix.com/pdf/science-Metrix_Use_Bibliometrics_SSH.pdf
- Aronsson, Magnus (2004). Education Matters-But Does Entrepreneurship Education? An Interview with David Birch. *Academy of Management Learning and Education*, 3, 289–292.
- Armstrong, Peter (2005). *Critique of Entrepreneurship: People and Policy*. Palgrave Macmillan, NY.
- Asplund, Rita & Maliranta, Mika (2006). Koulutuksen taloudelliset vaikutukset. Sitran raportteja 60.
- Audretsch, David (2003) *Entrepreneurship: A Survey of the Literature*. Enterprise Papers no 14. 2003. Enterprise Directorate-General. European Commission. http://ec.europa.eu/enterprise/library/enterprise-papers/pdf/enterprise_paper_14_2003.pdf
- Audretsch, David & Thurik, Roy (2004). A Model of the entrepreneurial Economy. Discussion Papers on Entrepreneurship, Growth and Public Policy. Max Planck Institute for Research into Economic Systems Group Entrepreneurship, Growth and Public Policy. <ftp://papers.mpiew-jena.mpg.de/egp/discussionpapers/2004-12.pdf>

- Autio, Erkki (2003). High-Potential Entrepreneurship in the Light of GEM Data. The Entrepreneurial Advantage of Nations. Version 2003-04-05 UN, New York, April 29, 2003.
- Autio, Veli-Matti (1994). Opetusministeriön historia VI. Suurjärjestelmien aika koittaa 1966–1980. Hyvinvointivaltion koulutus- ja kulttuuripoliittiset viisiot haasteeksi uudistuneelle opetusministeriölle. Helsinki.
- Baumol, William (1990). Entrepreneurship: Productive, Unproductive, and Destructive. *Journal of Political Economy*, vol. 98(5), 893–921.
- Bean, Jonathan (2001). Big Government and Affirmative Action. The Scandalous History of the Small Business Administration. UP of Kentucky.
- Beck, John (1983). Accountability, Industry and Education – Reflections on Some Aspects of the Educational and Industrial Policies of the Labour Administrations of 1974–79. *Contemporary Education Policy*. John Ahier & Michael Flude (Eds). 211–232.
- Bell, Daniel (1974). *The Coming of Post-Industrial Society. A Venture in Social Forecasting*. Heinemann London.
- Berglund, Karin & Holmgren, Carina (2006). At the Intersection of Entrepreneurship Education Policy and Practice. Paper to be presented at the 14th Nordic Conference on Small Business Research, 11–13th May 2006 in Stockholm.
- Bergman, Tor & Elo, Ari & Siro, Ilpo & Viljanen, Lasse (1980). *Pätevä Yrittäjä. Turun korkeakoulujen yhteiskunnallis- - taloudellinen tutkimusyhdistys ry*. Turku.
- Berlew, David (1970). Developing an Entrepreneurial Spirit. A Speech given to the National Management Conference of the Irish Management Institute, 23.4.1970.
- Berlew, David (1974). Leadership and Organizational Excitement. *Teoksessa Organizational Psychology: A Book of Readings*. Kolb & Rubin & McIntyre (toim). New Jersey 1974. 265–277.
- Blanchflower, David & Oswald, Andrew (1998). What makes an Entrepreneur? *Journal of Labor Economics*, 16(1), 26–60.
- Boltanski, Luc & Chiapello, Eve (2005). *The New Spirit of Capitalism*. Verso. London & N.Y.
- Borg, Sami (1997). Kansalaisten suhde politiikkaan murroksessa. *Teoksessa Suhonen, Pertti: Yleinen mielipide 1997*. Tammi Helsinki. 99–118.
- Boswell, Jonathan (1972): *The Rise and Decline of Small Firms*. Allen & Unwin. London.
- Brazeal, Deborah & Herbert, Theodore (1999). The Genesis of Entrepreneurship. *Entrepreneurship: Theory & Practice*, 23(3), 29–46.
- Bridge, S & O'Neill, K & Cromie, S (1998). *Understanding Enterprise. Entrepreneurship and Small Business*. MacMillan.
- Brockhaus, Robert (1991). Entrepreneurship Education and Research Outside North America. *Entrepreneurship: Theory & Practice*, 15(3), 77–84.
- Burr, Vivien (1995). *An Introduction to Social Constructionism*. Routledge.

- Bygrave, William & Hofer, Charles (1991). Theorizing about entrepreneurship. *Entrepreneurship: Theory & Practice*, 16(2), 13-22.
- Bygrave, William (1989). The entrepreneurship Paradigm (I): A Philosophical Look at Its Research Methodologies. *Entrepreneurship: Theory & Practice*, 14(1), 7-26.
- Böckerman, Petri (2000). Schumpeter ja luova tuho. Palkansaajien tutkimuslaitos. Työpapereita 167. Helsinki.
- Bögenhold, Dieter (2004). Entrepreneurship: multiple meanings and consequences. *International Journal of Entrepreneurship and Innovation management*. Vol 4 (1) 2004, 3-10.
- Bögenhold, D. & Fachinger, U. 2007. Micro-Firms and the margins of entrepreneurship. The restructuring of labour market. *Entrepreneurship and innovation*. Vol. 8. (4). 281- 292.
- Carree, Martin & Thurik, Roy (2005). The Impact of Entrepreneurship on Economic Growth. *Teoksessa Handbook of Entrepreneurship Research*. Acs, Zoltan & Audretsch, David (eds). Springer.
- Carter, Pippa & Jackson, Norma (1987). Management, Myth and Metatheory – From Scarcity to Postscarcity. *International studies of Management & Organisation* Vol. XVII (3), 64-89.
- Cassis, Youssef & Minoglou, Ionna Pepelasis (2005). Entrepreneurship in Theory and History: State of the Art and New Perspectives. *Teoksessa Entrepreneurship in Theory and History*. Cassis, Youssef & Minoglou, Ionna Pepelasis (eds.). Palgrave MacMillan. NY.
- Chandler, Gaylen & Lyon, Douglas (2001). Issues of research and Construct. Measurement in Entrepreneurship Research: The past Decade. *Entrepreneurship: Theory & Practice*, 25(4), 101-113.
- Charney, Alberta, Libecap Gary D (2000). The impact of entrepreneurship Education: an evaluating of the Berger Entrepreneurship Program at The University Of Arizona, 1985-1999. Final report 23.5.2000. Ollut 4/2006 osoitteessa:
<http://ebr.bpa.arizona.edu/Impactstudies/Entrepreneurship/final%20draft%208pdf>
- Christensen, Mark (2005). The "Third hand": Private Sector Consultants in Public Sector Accounting Change. *European Accounting Review*, Vol 14 No 3. 447-474.
- Clark, Timotty & Greatbach, David (2002). Collaborative Relationships in the Creation and Fashioning of management ideas: Gurus, editors and Managers. *Teoksessa Management Consulting: Emergence and Dynamics of A Knowledge Industry*. Kipping, Matthias & Engwall, Lars (Eds). Oxford University Press, NY. 130-145.
- Cooper, Arnold (2005). Entrepreneurship: The Past, the Present, the Future. *Teoksessa Handbook of Entrepreneurship Research*. Acs, Zoltan & Audretsch, David (eds). Springer. 21-34.

- Cope, Jason (2005). Researching Entrepreneurship through Phenomenological Inquiry. Philosophical and methodological Issues. *International Small Business Journal*, 23(2), 163-189.
- Cowen, Robert (1995). The Management and Evaluation of the Entrepreneurial University: the Case of England. *Higher Education Policy* 4(3). 9-13.
- Cox, Robert (1987). Production, Power, and World Order. *Social Forces in the Making of History*. NY CUP.
- Cunningham, Barton & Lischeron, Joe (1991). Defining Entrepreneurship. *Journal of Small Business Management*, 29(1), 45-61.
- Dale, Roger (1983). Thatcherism and Education. *Contemporary Education Policy*. John Ahier & Michael Flude (eds). 233-256.
- Davidsson, Per & Wiklund, Johan (2001). Levels of Analysis in Entrepreneurship Research: Current research Practice and Suggestions for the Future. *Entrepreneurship: Theory & Practice*. 25(4), 81-100.
- Djelic, Marie-Laure (1998): Exporting the American Model. *The Postwar Transformation of European Business*. Oxford UP.
- De Rouvray, Cristel (2004). "Old" Economic History in the United States: 1939-1954. *Journal of the History of Economic Thought*, 26(2), 221-239.
- Drucker, Peter (1970). Entrepreneurship in business enterprise. *Journal of business Policy*. Vol 1. 5- 12.
- Easton, Edison (1977). Entrepreneurship: Undergraduate Option, Concentration, or What? *Journal of Small Business Management*, 15(3), 41-45.
- Ebner, Alexander (2006). Schumpeterian Entrepreneurship Revisited: Historical Specificity and the Phases of Capitalist Development. *Journal of History of Economic Thought*. Vol 28 5. 315-329.
- Eisinger, Peter (1988). The Rise of the Entrepreneurial State. *State and Local Economic Development Policy in the United States*. University of Wisconsin Press.
- Elkjaer, Jürgen (1991). The Entrepreneur in Economic Theory. An Example of the Development and Influence of a Concept. *History of European ideas*, 13 (6), 805-815.
- Ekelund, Jesper, Johansson, Edvard & Järvelin, Marjo-Riitta & Lichtermann, Dirk (2005). Self employment and risk-aversion - evidence from psychological test data, *Labour Economics* 12, 649-659.
- Engeström, Yrjö (1970): *Koulutus luokkayhteiskunnassa*. Gummerus.
- Evans, David & Leighton, Linda (1989). Some Empirical Aspects of Entrepreneurship. *The American Economic Review*. 79(3), 519-535.
- Henreksson, Magnus & Jakobsson, Ulf (2001). Where Schumpeter was nearly right - the Swedish model and Capitalism, Socialism and Democracy. *Evolutionary Economics*. 11. 331-358.
- Fayolle, Alain & Kyrö, Paula & Ulijin, Jan (2005). The entrepreneurship debate in Europe: a matter of history and culture? *Teoksessa Entrepreneurship Research in Europe*. Elgar publishing. 1-31.

- Fellman, Susanna (2007): From Consolidation to Competition - The History of Management Education in Finland, 1958-2000. *Nordiske Organisasjonsstudier*, 9(3), 5-38.
- Filion, Louis (1997). From Entrepreneurship to Entreprenology. www.sbaer.uca.edu/research/icsb/1997/pdf/06.pdf.
- Fostering Entrepreneurship. OECD 1998.
- Gartner, William (1988). "Who is an Entrepreneur?" is the wrong Question. *American Journal of Small Business*, 13(4), 47-68.
- Gartner, William (2001). Is there an elephant in entrepreneurship? Blind Assumptions in Theory Development. *Entrepreneurship: Theory & Practice*, 25(4), 27-39.
- Giersch, Herbert (1984). The Age of Schumpeter. *American Economic Review*. Vol 74 (2). 103-109.
- Gibb, Allan (1987). Enterprise culture - Its meaning and Implications for education and training. *Journal of European Industrial training* vol 11 (2). 3-38.
- Grant, Paul & Perren Lew (2002). Small Business and Entrepreneurial Research. Meta-theories, Paradigms and Prejudices. *International Small Business Journal*, 20(2), 185-211.
- Guthrie, James & Olson, Olov & Humphrey, Christopher (1999). Debating developments in new public management: The limits of global theorising and some new ways forward. *Financial Accountability & Management*, 15 (3) & (4). 209-228.
- Guzmán-Cuevas, Joaquín (1994). Towards a taxonomy of Entrepreneurial Theories. *International Small Business Journal* 12 (77).
- Haikonen, Jyrki & Kiljunen, Pentti (2003). Mitä mieltä suomalainen? EVAn asennetutkimuksien kertomaa vuosilta 1984-2003. *Taloustieto*.
- Handbook of Entrepreneurship Research. Acs, Zoltan & Audretsch, David (eds). Springer 2005
- Hallio, F (1936). *Taloudellinen yritteliäisyys - itsenäisyytemme ja sivistyksemme turva*. Suomen teollisuusliitto. Helsinki.
- Hautala, Heikki (2003). *Suomen talouselämän rakenne ja kehitys*. WSOY.
- Havusela, Raimo (1999). *Kulttuuri - yrittäjyyden kehto*. Acta Wasaensis no 66. Liiketalous 25. Vaasa.
- Havusela, Raimo (2004). *Puoluepolitiikka ja yrittäjyys*. Vaasan yliopiston julkaisuja. Selvityksiä ja raportteja 114.
- Hebert, R & Link A (1989). In search of the meaning of entrepreneurship. *Small Business Economics*, 1, 39-49.
- Heikkilä, Onni (1955). *Pienyrittäjä ratkoo pulmiaan*. Tietomies. Helsinki.
- Heikkinen, Anja (2000). *Suomalaisen ammattikasvatuksen alkuvaiheita*. Teoksessa *Suomalaisen ammattikasvatuksen historia*. Anneli Rajaniemi (toim.) OKKA-säätiön julkaisuja 2000. 10-
- Heiskala, Risto (2002). Esitelmä sosiologipäivillä 16.3.2002. <http://www.uta.fi/laitokset/sosio/sosiologipaivat2002/heiskala.htm>
- Heiskala, Risto & Luhtakallio, Eeva (2006). *Johdanto: Suunnittelutaloudesta kilpailukyky-yhteiskunta? Teoksessa Uusi jako. Miten Suomesta tuli kil-*

- pailukyky-yhteiskunta. Heiskala, Risto & Luhtakallio, Eeva (toim.). Gaudeamus Helsinki 2006.
- Heiskala, Risto (2006). Kansainvälisen toimintaympäristön muutos ja Suomen yhteiskunnallinen murros. Teoksessa Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta. Heiskala, Risto & Luhtakallio, Eeva (toim.). Gaudeamus Helsinki 2006.
- Henrekson, Magnus & Jakobsson, Ulf (2001). Where Schumpeter was nearly Right – the Swedish Model and Capitalism, Socialism and Modern Theory. *Journal of Evolutionary Economics*. 331–358.
- Henry, Colette & Hill, Frances & Leitch, Claire (2005 a). Entrepreneurship education and training: can entrepreneurship be taught? Part I. *Education + Training*, 47(2), 98–111.
- Henry, Colette & Hill, Frances & Leitch, Claire (2005 b). Entrepreneurship education and training: can entrepreneurship be taught? Part II. *Education + Training*, 47 (3), 158–169.
- Herman, Ellen (1995). *The Romance of American Psychology. Political Culture in the Age of Experts*. Berkeley UCLA
<http://content.cdlib.org/xtf/view?docID=ft696ub3n8&chunk.id=d0e2726&doc.view=print>
- Herron, Lanny & Sapienza, Harry & Smith-Cook, Deborah (1991). *Entrepreneurship Theory from an Interdisciplinary perspective: Volume I. Entrepreneurship Theory and Practice*. Winter 1991.
- Hietala, Kari (1987). *Yrittäjyyden edistäminen*. Yliopistopaino, Helsinki.
- Hisrich, Robert & Peters, Michael (2002). *Entrepreneurship*. McGraw-Hill.
- Hjerppe, Riitta (1990). *Kasvun vuosisata*. VAPK. Helsinki.
- Hodgson, Geoffrey (2001). *How Economics Forgot History. The Problem of Historical specificity in social science*. Routledge NY.
- Holmgren, Carina & From, Jörgen (2005). Taylorism of the Mind: entrepreneurship education from the perspective of educational research. *European Educational Research Journal*, 4(4), 382–390.
- Honkanen, Virpi (2004). Yrittänyttä ei laiteta. Ammattikorkeakoulujen yrittäjyyskoulutuksen viisasten kiveä etsimässä. Turun Yliopisto.
- Honko, Jaakko (1978). *Suomalainen talousrooli*. Weilin & Göös.
- Hood, Christopher (1991). A Public Management for All Seasons? *Public Administration* Vol. 69. 3–19.
- Hood, Christopher (1995). The “New public management” in the 1980s. Variations on a Theme”. *Accounting Organizations and Society*. Vol. 20, 2/3. 93–109.
- “How The Classroom turns out Entrepreneurs”. *Business Week* June 18, 1979.
- Huttunen, Veikko & Lehtonen Kai (1970). *Yhteiskuntaoppi*. WSOY Helsinki.
- Hyrkkänen, Markku (2002). *Aatehistorian mieli*. Vastapaino, Tampere.
- Hyrsky, Kimmo (2001). *Reflections on the Advent of a More Enterprising Culture in Finland*. Jyväskylä University.
- Hyytinen, Ari & Rouvinen, Petri (2005). Onko talouskasvua ilman yrittäjiä? Teoksessa *Mistä Talouskasvu syntyy?* ETLA. Taloustieto Oy. Helsinki.

- Hyytinen, Ari & Rouvinen, Petri (2006). Mistä talouskasvu syntyy? Näkökulmia kasvun lähteistä. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 1/2006. 21-32.
- Ikonen, Risto (2006). *Yrittäjyyskasvatus*. Minerva. Jyväskylä.
- Ikonen, Risto (2007). "Yrittäjyyskasvatuksen historiallista taustaa" Teoksessa Kyrö, Lehtonen & Ristimäki (toim.): *Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia*. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 5/2007, Tampereen yliopiston kaupakorkeakoulu, Hämeenlinna. 44-61
- Ison suomen kieliopin ternejä. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. http://kaino.kotus.fi/cgi-bin/julk1/termit.cgi?h_id=oCHDFECHC
- Itsenäisen Suomen taloushistoriaa (1967). Eino Jutikkala, Matti Castren, Hugo Pipping, Markku Järvinen (toim.). WSOY.
- Itälä, Jaakko (2000). Ammatillisen koulutuksen rooli Suomen rakentamisessa. Teoksessa *Suomalaisen ammattikasvatuksen historia*. Anneli Rajaniemi (toim.) OKKA-säätiön julkaisuja 2000. 41-70.
- Jauri, Eino (1944). *Liikkeenhoidon oppikirja*. Kustannusosakeyhtiö liikemaailma. Helsinki.
- Jauri, Eino (1948). *Puoli vuosisataa suomalaista liike-elämää*. Suomen uusinta taloushistoriaa taustakuvauksineen. Otava Helsinki.
- Johansson, Dan (2004). *Economics without Entrepreneurship or Institutions: A Vocabulary Analysis of Graduate Textbooks*. The Ratio Institute. Stockholm, Sweden. 515-538.
- Jokinen, Arja (1999). Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Vastapaino, Tampere. 126-159.
- Jolkkonen, Ari (1985). Korkeakoululaitoksen muotoutuminen ja uudet tehtävät. Empiirisiä havaintoja suomalaisesta korkeakoulumallista. Joensuun yliopisto, kasvatustieteellisen tiedekunnan selosteita no 5.
- Jones, Campbell & Spicer, André (2005). The Sublime Object of Entrepreneurship. *Organisation*, 12(2), 223-246.
- Jones, Geoffrey & Wadhwani, Daniel (2006): Schumpeter's Plea: Rediscovering History and Relevance in the Study of Entrepreneurship. www.hbs.edu/research/pdf/06-036.pdf.
- Jukka, Pirkko (1995): *Yrittäjyys Suomessa*. Keskeisiä tilastoja ja aikasarjoja yrittäjyydestä. Työministeriö Helsinki.
- Järvinen, Kyösti (1948). *Yrittäjäkutsumus kautta aikain*. WSOY Helsinki.
- Kalantaridis, Christos (2004). *Understanding the Entrepreneur. An Institutional Perspective*. Athenaeum Press.
- Kalela, Jorma (2000). *Historiantutkimus ja historia*. Gaudeamus.
- Kalela, Jorma (2005). *Hyvinvointivaltion rakentaminen*. Teoksessa *Suomalaisen yhteiskunnan poliittinen historia*. Toim. Ville Pernaa & Mari K. Niemi. Edita Helsinki.
- Kallioinen, Mika (2004). *Suomen teollistajat*. Vertaileva tutkimus kauppahuoneiden siirtymisestä teollisuuteen 1800-luvun jälkipuoliskolla. Turun Yliopisto.
- Kantola, Anu (2004). *Suomea Trimmaamassa - Strategiset retoriikat yrityksissä, politiikassa ja ay- liikkeessä 1980-2003*. Artikkelikokoelma tutkimushank-

- keesta sosiaaliset innovaatiot, yhteiskunnan uudistumiskyky ja taloudellinen menetys. Sitra, Helsinki 2004
- Kantola, Anu (2002). Markkinakuri ja managerivalta. Poliittinen hallinta Suomen 1990-luvun talouskriisissä. Loki-kirjat.
- Kankaanpää, Arto & Leimu, Heikki (1982). Yrittäjien käsitykset yritystensä perustamissyistä ja merkityksestä pienteollisuudessa. Pienteollisuustutkimuksia no 13. Turku.
- Kauhanen, Antti (2004). Yrittäjien ansiot, työajat ja työkuormitus: selvitys ekonominen ja insinöörien yrittäjyydestä. ETLA keskusteluaiheita no 960.
- Kasvio, Antti & Nieminen Ari (1999). Kilpailu työstä. Sitra 221.
- Katz, Jerome (1991). The Institution and Infrastructure of Entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory & Practice*. Vol 15(3). 85-102.
- Katz, Jerome (2004). 2004 Survey of endowed positions in entrepreneurship and related fields in the US.
www.kauffman.org/pdf/survey_endowed_chairs_04.pdf
- Katz, Jerome (2006). Core Publications in Entrepreneurship and related Fields: A Guide To getting Published. Version 4.1.1.
<http://eweb.slu.edu/index.php?option=content%task=view&id=37>. June 24, 2003 (päivitetty 23 June 2006)
- Katz, J.A (2003). The chronology and intellectual trajectory of American entrepreneurship education 1867-1999. *Journal of Business Venturing*, 18(2), 283-300.
- Kent, Calvin & Rushing, Francis (1999). Coverage of Entrepreneurship in Principles of Economic Textbooks: An Update. *Journal of Economic Education*, 30/2, 184-188.
- Kettunen, Pauli (2002). Suunnitelmataloudesta kansalliseen innovaatiojärjestelmään. Teoksessa Lamakirja - Näkökulmia 1990-luvun talouskriisiin ja sen historiallisiin konteksteihin. Blomberg, Helena & Hannikainen, Matti & Kettunen, Pauli (toim.) Kirja-Aurora 2002.
- Kettunen, Pertti (1983). Yrittäjäkirja. SYKL. Länsi-Savo Oy.
- Kiander, Jaakko (2004). Onko Suomessa liian vähän yrittäjiä? VATT - keskustelualoitteita 343. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. Helsinki.
- Kiander, Jaakko & Lönnqvist, Henrik (2002). Hyvinvointivaltio ja talouskasvu. WSOY Helsinki.
- Kierulff, Herbert (1975). Can Entrepreneurs Be Developed? *MSU Business Topics* Winter 1975. 39 - 44.
- Kieser, Alfred (2002). Managers as Marionettes? Using fashion Theories to Explain the Success of Consultancies. In *Management Consulting: Emergence and Dynamics of A Knowledge Industry*. Kipping, Matthias & Engwall, Lars (Eds). NY Oxford UP. 167-183.
- Kilby, Peter (1971). Hunting the Heffalump. Teoksessa *Entrepreneurship and Economic Development*. NY. 1-43.
- Kiikeri, Mika & Ylikoski, Petri (2004). Tiede tutkimuskohteena. Filosofinen johdatus tietentutkimukseen. Gaudeamus Helsinki.

- Kinkki, Seppo & Isokangas, Jouko (2006). Yrityksen perustoiminnot. WSOY Helsinki.
- Klinge, Matti (1999). Konsensus. Teoksessa Meinander, Henrik. Tasavallan tiellä. Suomi Kansalaissodasta 2000- luvulle. 451 - 452.
- Kokko, Anu (2003). Käytäntöä vai tiedettä - kauppatieteilijöiden koulutus ja työ kansainvälisessä vertailussa. Koulutussosiologian tutkimuskeskus RUSE. Turun yliopisto. Turku.
- Konttinen, Esa (1991). Perinteisesti moderniin - Professioiden yhteiskunnallinen synty Suomessa. Vastapaino, Tampere.
- Korpinen, Pekka & Vartiainen, Juhana (1993). Elvytyksestä avoimeen kapitalismiin. Teoksessa Suomalaisten tarina. Osa 4. Järjestelmien aika. 167 - 169.
- Korsgaard, Steffen (2007). Social Constructionism: And Why it Should Feature in Entrepreneurship Theory. Working paper Core-2007-01. Centre of Organizational Renewal and Evolution.
www.hha.dk/man/cmsdocs/core/wp/2007/CORE_2007_01.pdf
- Koskinen, Antero (1995). Yrittäjyyden prosessin synty. HKKK:n pienyrityskeskusten julkaisuja M-73, Helsinki.
- Koskinen, Antero (1998). Yrittäjien järjestäytyminen ajan tyrskyissä. Teoksessa Yrittäjyyden sadat tarinat. Tapio Eräheimo, Jouko Lantto, Ahti Lehtomaa. Suomen Yrittäjät (toim.). Tietosykli oy. Espoo. 11-36.
- Kyrö, Paula (1997). Yrittäjyyden tehtävä ja muodot ajan murroksissa. Jyväskylä Studies in computer science, economics and statistics 38.
- Kyrö, Paula (2004). Yrittäjyyskasvatus ammattikasvatuksen kentässä. Ammattikasvatuksen aikakauskirja 1/2004. 45-63.
- Kyrö, Paula (2006). The Transitional Development of Entrepreneurship - Dialogue Between New Economic Activity, Work and Freedom. Estudios De Economia Aplicada, 24(2), 105-126.
- Landström, Hans (2005). Pioneers in Entrepreneurship and Small Business Research. Springer.
- Lampinen, Osmo (1998). Suomen koulutusjärjestelmän kehitys. Gaudeamus, Tampere.
- Lapsley, Irvine & Olfield, Rosie (2001). Transforming the public sector: management consultants as agents of change. The European Accounting Review 10:3. 524 - 543.
- Lehtisalo, Liekki & Raivola Reijo (1999). Koulutus ja koulutuspolitiikka 2000-luvulle. WSOY.
- Leskinen, Jari (2004). Tulevaisuuden turvaksi. Gummerus.
- Liiketaidon käsikirja 1-2. (1967). Raasio, Simo (toim.) Kirjayhtymä Helsinki.
- Lintunen, Aulis (2000). Ammatillisen koulutuksen hallinto. Teoksessa Suomalaisen ammattikasvatuksen historia. Anneli Rajaniemi (toim.) OKKAsäätiön julkaisuja, Saarijärvi. 212-231.
- Linturi, Hannu (2003). Koulutuspolitiikan vaihtuvat meemit. Artikkelit päivätty 24.08.2003.
http://nexusdelfix.internetix.fi/fi/sisalto/materiaalit/4_artikkelit/4_koulu/1_modernikoul..._haettu_27.2.2007

- Longenecker, Justin & Schoen, John (1975). The Essence of Entrepreneurship. *Journal of Small Business Management*, 13, 26-32.
- Louhivuori, O.W (1948). *Vapaa yrittäjätoiminta*. Kustannusosakeyhtiö Fennia. Helsinki.
- Low, Murray & MacMillan, Ian (1988). Entrepreneurship: Past Research and Future Challenges. *Journal of Management*, 14(2), 139-161.
- Low, Murray (2001). The Adolescence of entrepreneurship Research: Specification of Purpose. *Entrepreneurship: Theory & Practice*, 25(4), 17-25.
- Lundström, Anders & Stevenson, Lois. With special contributions by Dennis De, Monica Ström, Roy Thurik & Sanders Wennekers (2001). *Entrepreneurship Policy for the Future*. Volume 1 of the Entrepreneurship for the Future Series. Swedish Foundation for Small Business research. www.eu2001.se/industry/eng/docs/entrepreneurship_policy_report.pdf
- Lähdesmäki, Kirsi (2003). New Public management ja julkisen sektorin uudistaminen. *Acta Wasaensia* no 113, Hallintotiede 7.
- Mannermaa, Kauko (2007). Ohjailusta kilpailuun. Suomen hallitusten kasvu- ja rakennepolitiikka vuosina 1962 - 1999. VATT- tutkimuksia 134. Helsinki.
- Mannio, Pekka (1979). *Liikkeenjohdollinen tutkimusryhmä 1949-1979*.
- Matlay, Harry (2005). Researching entrepreneurship and education Part 1: what is entrepreneurship and does it matter? *Education + Training*, 47(8/9), 665-677.
- McClelland, David (1971). The Achievement Motive in Economic Growth. Teoksessa *Entrepreneurship and Economic Development*. Kilby, Peter (Ed.). Free press NY. 109-122
- Mc Clelland, David (1962). Business Drive and National Achievement. *Harvard Business Review*, 40(4), 99-112.
- McDaniel, Bruce (2003). Institutional Destruction of Entrepreneurship through Capitalist Transformation. *Journal of Economic Issues*, 37(2), 493-500.
- McMullan, W & Long, Wayne (1987). Entrepreneurship education in the Nineties. *Journal of Business Venturing*. Vol 2(3). 261 - 270.
- Meinander, Henrik (1999). *Tasavallan tiellä*. Suomi Kansalaissodasta 2000- luvulle. Schildts Helsinki.
- Michelsen, Karl-Erik (2001). *Vuosisadan tilinpäätös*. Helsingin kauppakorkeakoulu 1911 - 2001. Edita, Helsinki.
- Michelsen, Karl-Erik (2005). *Yrittäjyyden paradoksi*. EVA raportti. Taloustieto Helsinki.
- Miettinen, Asko (1986). *Yrittäjä ja ympäristö*. Yrittämisen juuret. Teoksessa *Menestyvä yrittäjä 1*. Perustana osaaminen. Jaakola, Leena & Lustig, Elina (toim.). Amer-yhtymä Weilin &Göös Espoo.
- Myrskylä, Pekka (1999) *Elinkeinorakenne*. Teoksessa *Suomen vuosisata*. Kristiina Andreasson & Vesa Helin (toim). 108 - 112.
- Nelson, Richard & Winter Sidney (1982). *An Evolutionary Theory of Economic Change*. Harvard.
- Nevala, Arto (2000). *Opintietä onneen?* Teoksessa *vaikuttavuutta koulutukseen*. Reijo Raivola (toim.). Suomen Akatemian julkaisuja 1/2000 Edita Helsinki.

- NFIB Small Business Policy Guide (2000). National Federation of Independent Business.
- Nielsen, Klaus (1991). Towards a Flexible Future – Theories and Politics. Teoksessa *The Politics of Flexibility. Restructuring State and Industry in Britain, Germany and Scandinavia*. Jessop, Bob & Kastandiek, Hans & Nielsen, Klaus & Pedersen, Ove (eds). Edward Elgar.
- Niiniluoto, Ilkka (2003). Totuuden rakastaminen. Tieteenfilosofisia esseitä. Keuruu, Otava
- Nordberg, Anneli (1995). Itsenäisen yrittäjän käsitteen määrittely. Helsingin kauppakorkeakoulu. Working Papers W-136.
- Nurmi, Veli (1981). Maamme koulutusjärjestelmä. WSOY.
- Näsi, Salme & Hokkanen, Arja & Latvanen, Jaana (2001). Johdon laskentatoimen hyväksikäyttö ja kehittämistarpeet erilaisissa kunnallisissa toimintayksiköissä. Jyväskylän yliopisto Taloustieteiden tdk.
- OECD (1977). Education Policies and Trends. In the Context of Social and Economic Development Perspectives.
- Ogbor, John (2000). Mythicizing and reification in entrepreneurial Discourse. *Ideology-Critique of Entrepreneurial Studies. Journal of management Studies*, 37(5), 605-635.
- Clifford Orloff. "How the Classroom..."
- Paasio, Kaisu & Nurmi, Piia & Heinonen, Jarna (2005). Yrittäjyys yliopistojen tehtävänä? OPM työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:10.
- Pajarinen, Mika & Rouvinen, Petri (2006). Mistä yrittäjät tulevat? Tekes. Teknologiakatsaus 198/2006. Helsinki.
- Palm, Jarmo (2006). Suomi tarvitsee uutta yrittäjyyttä tulevaisuudessa. *Työpoliittinen Aikakauskirja* 2/2006. 63 – 73.
- Pappinen, Arvi (1979). Valtio yrittäjyyden edistäjänä. *Vapaus Yrittäjyys Tulevaisuus*. SYKL. 29 – 37.
- Patomäki, Heikki (2007). Uusliberalismi Suomessa: lyhyt historia ja tulevaisuuden vaihtoehdot. WSOY.
- Perren, Lew & Jennings, Peter (2005). Government Discourses on Entrepreneurship: Issues of Legitimization, Subjugation, and Power. *Entrepreneurship Theory & Practice*, 29(2), 173–184.
- Peltomäki, Mikko (2002). Maan keskellä mammonan vuori. Suomalaisen yrittämisen henki. Turun yliopisto. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 58.
- Peltonen, Matti (1986). *Yrittäjyys*, Otava.
- Peltonen, Matti (1987). *Koulutus 2000. Perustietoja ja suuntaviivoja koulutuksen kehittämiseksi*. Aavaranta-sarja no: 5. Otava Helsinki.
- Pihkala, Erkki (1982 a). Elintason nousu ja kehityksen varjopuolet. Teoksessa *Suomen taloushistoria II. Teollistuva Suomi*. Tammi 1982. 506 – 527.
- Pihkala, Erkki (1982 b). Kauppa sotien välisellä kaudella. Teoksessa *Suomen taloushistoria II. Teollistuva Suomi*. Tammi 1982. 262 -278.
- Pihkala, Erkki (1982 c). Kehitysmaasta hyvinvointivaltioksi. Teoksessa *Suomen taloushistoria II. Teollistuva Suomi*. Tammi 1982. 528 -531.

- Pihkala, Erkki (2000). Taloustieteet. Teoksessa Suomen tieteen historia II. Humanistiset ja yhteiskuntatieteet. Päiviö Tommila (toim.). WSOY.
- Pittaway, Luke (2005). Philosophies in Entrepreneurship: A Focus on Economic Theories. Discussion Paper No 2005.01 University of Sheffield. www.shef.ac.uk/management/research/2005-01.pdf
- Plaschka, Gerhard & Welsch, Harold (1990). Emerging Structure in Entrepreneurship Education: Curricular Designs and Strategies. Entrepreneurship Theory & Practice. Spring 1990. 55 - 71.
- Pohjonen, Petri (2000). Ammatillisen aikuiskoulutuksen vaiheita. Teoksessa Suomalaisen ammattikasvatuksen historia. Anneli Rajaniemi (toim.) OKKA-säätiön julkaisuja 2000. 164 - 169.
- Pollit, Christopher & Bouckaert, Geert (1999). Defining Quality. Teoksessa Quality Improvement in European Public Services. Concepts, cases and Commentary. Eds. Pollit & Bouckaert. Sage, London. 3-19.
- Poutvaara, Panu & Tuomala, Juha (2004). What is left to Residual Claimants? The Empirics of Income Reported by Entrepreneurs and Workers. IZA Discussion paper no 1178. <http://ssrn.com/abstract=561743>
- Puhakka, Vesa (2004). Ohjelmistoyrittäjyys ilmiönä ja yrittäjyyden käsite. http://media.tol.oulu.fi/video/oyuu/oyuu_070904.ppt
- Raasio, Simo (2000) Kauppa ja hallinto. Teoksessa Suomalaisen ammattikasvatuksen historia. Anneli Rajaniemi (toim.) OKKA-säätiön julkaisuja 2000. 114 - 126.
- Raivola, Reijo & Valtonen, Päivi & Vuorensyrjä, Matti (2000). Käsitteet, mallit ja indikaattorit koulutuksen tehokkuutta ja vaikuttavuutta arvioitaessa. Teoksessa vaikuttavuutta koulutukseen. Reijo Raivola (toim.). Suomen Akatemian julkaisuja 1/2000 Edita Helsinki.
- Rasila, Viljo (1982). Liberalismin aika. Teoksessa Suomen taloushistoria II. Teollistuva Suomi. Tammi 1982. 13 - 26.
- Ratnatunga, Janek & Romana, Claudio (1997). A Citation Classics Analysis of Articles In Contemporary Small Enterprise Research. Journal of Business Venturing, 12(3), 75-89.
- Rehn, Olli (2004). "Kansalaiskasvatus 2000-luvun Suomessa". Tiedepolitiikka 2/04. 33-35.
- Reinert, Erik (2002). Schumpeter in the context of two canons of economic thought. Industry and Innovation. Vol 9. 23-29.
- Reinert, Hugo & Reinert, Erik (2006). Creative Destruction in Economics: Nietzsche, Sombart, Schumpeter. Teoksessa Friedrich Nietzsche (1844-1900) Economy and Society, ed. Backhaus & Drechsler. Sarjassa The European Heritage in Economics and the Social Sciences. Vol 3. Springer. 55-85. Haettu osoitteesta: www.othercanon.org/uploads/Nietzsche%20Creative%20Destruction%20in%20Economics%20f.doc
- Reittilä, Erkki (1986). Yksityisyrittäjien säätiö 1936-1986.
- Remes, Liisa (2003). Yrittäjyyskasvatuksen kolme diskurssia. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 213. Jyväskylän yliopisto.

- Rentola, Kimmo (2005). Vallankumouksen aave. Vasemmisto, Beljakov ja Kekkonen 1970. Otava, Helsinki.
- Reynolds, Paul & Hay Michael & Camp, Michael (1999). GEM - Global Entrepreneurship Monitor (1999). Babson College, London Business School and The Kauffman Center for Entrepreneurial Leadership
- Rifkin, Jeremy (1997). Työn loppu: Teknologia, työpaikat, tulevaisuus. WSOY, Helsinki. Alkuperäinen teos: The End of Work (1995). The Decline of the Global Labor Force and the Dawn of the Post-Market Era. Tarcher/Putman.
- Rinne, Risto & Kallo, Johanna & Hokka, Sanna (2004). Too Eager to Comply? OECD Education Policies and the Finnish Response. *European Educational Research Journal*, 3(2), 454-485.
- Rinne, Risto (2004). Searching for the rainbow: changing the course of Finnish higher education. Teoksessa *Reforming higher education in the Nordic countries*. Ingemar Fägerlind & Görel Strömquist (eds). International Institute for Educational Planning. UNESCO. 89 - 136.
- Riukulehto, Sulevi (2007). Tietoa tasoja tekoja. Seinäjoen ammattikorkeakoulun ensimmäiset kymmenen vuotta. SeAMK julkaisusarja B 32.
- Ronstadt, Robert (1984): *Entrepreneurship*. Dover, MA Lord Publishing.
- Ronstadt, Robert (1985). The Educated Entrepreneurs: A New Era of Entrepreneurial Education is Beginning. *American Journal of Small Business*, 10(1), 7-23.
- Rouvinen, P & Väänänen, L (2004) "Yrittäjä, elämäntieteiden maisteri". Oman elämänsä yrittäjät? Teoksessa *Nuorisobarometri 2004*. Terhi-Anna Wilska (toim.). Edita Helsinki. 58-66.
- Räty, Olli (1987): *Työ ja koulutus*. WSOY.
- Römer - Paakkanen, Tarja (2004). Yrittäjyys ja perheyrittäjyys "Senioriesuomessa" 2010- luvulla. JYU. Taloustieteiden tdk. N.o 139.
- Saari, Juho (2006 a). Suomen malli - Instituutioita ja politiikkaa. Teoksessa *Suomen malli - murroksesta menestykseen*. Juho Saari (toim.). Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia nro 61. Yliopistopaino Helsinki. 11 - 37.
- Saari, Juho (2006 b). Suomen mallin institutionaalinen rakenne. Teoksessa *Suomen malli - murroksesta menestykseen*. Juho Saari (toim.). Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia nro 61. Yliopistopaino Helsinki. 66 - 134.
- Saari, Juho (2006 c). Suomen mallin tulevat haasteet. Teoksessa *Suomen malli - murroksesta menestykseen*. Juho Saari (toim.). Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia nro 61. Yliopistopaino Helsinki. 326 - 378.
- Saarinen, Jani (2005). *Innovations and Industrial Performance in Finland 1945-1998*. Lund Studies in Economic History 34. Almqvist & Wicksell Stockholm.
- Saint-Martin, David (2000). *Building the New Managerial State. Consultants and the Politics of Public Sector Reform in Comparative perspective*. OUP.
- Salmi, Heikki (2006).
http://www.stat.fi/tup/tietoaika/ta_11_03_heikkisalmit.html?tulosta
 27.5.2006.

- Salminen, Hannele (2001). Suomalainen ammattikorkeakoulu-uudistus opetushallinnon prosessina. Kasvatustieteen väitöskirja. OPM.
- Salo, Sinikka (2007). "Taloustutkimus ja Suomen talousstrategia" alustus ETLAn ja EVAn senioreille Helsingissä 22.8.2007.
www.suomenpankki.fi/fi/suomen_pankki/ajankohtaista/puheet/2007/
- Santonen, Pirjo (1989). Merkuriuksen matkassa. 150 vuotta kauppaopetusta Suomessa 1839–1989. Ammattikasvatushallitus. Gummerus.
- Sarasvathy, Saras (2008). Effectuation. Elements of Entrepreneurial Expertise. Edward Elgar.
- Sarjala, Jukka (1981). Suomalainen koulutuspolitiikka. WSOY, Helsinki.
- Sass, Steven (1986). Entrepreneurial Historians and History. Leadership and Rationality in American Economic Historiography 1940-1960. Garland Publishing Inc NY.
- Sawyer, John (1958). Entrepreneurial Studies: Perspectives and Directions, 1948 – 1958. Business History Review. Winter 1958; 32. 434 – 439.
- Schildt, Henri & Shaker A. Zahra & Antti Sillanpää (2006). Scholarly Communities in Entrepreneurship Research: A Co-Citation Analysis. Entrepreneurship Theory & Practice, 30(3), 399-416.
- Schumpeter, Joseph (1934). The theory of economic development. Cambridge Harvard UP.
- Schumpeter, Joseph (1954). History of economic Analysis. NY. Oxford UP.
- Sexton, Donald & Bowman, Nancy (1984). Entrepreneurship Education: Suggestions for Increasing Effectiveness. Journal of Small Business Management, 22 (2), 18-25.
- Seppälä, Aarne. Yksityisyrittäjien yhteisötoimintaa 1900- luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä <http://yhdistys.yrittajat.fi/satakunta/index?page=121>.
- Shane, Scott (1997). Who is Publishing the Entrepreneurship Research? Journal of Management 1997, 23, 83-95.
- Shane, Scott & Venkataraman, Sankaran (2000). The Promise of Entrepreneurship as a Field of Research. Academy of Management Review, 25(1), 217–226.
- Shane, Scott (2003). A General Theory of Entrepreneurship. The Individual-Opportunity Nexus. Edward Elgar
- Siltala, Juha (2007). Työelämän huonontumisen lyhyt historia. Muutokset hyvinvointivaltioiden ajasta globaaliin hyperkilpailuun. Otava Helsinki.
- Simon, Herbert (1996). The Sciences of the Artificial. MIT.
- Siukosaari, Anssi & Metsämäki, Tapio (1996). Ei yksin rahasta ... Kertomus Kehitysalue-rahasto Oy:n ja Kera Oy:n ihmisistä, työstä, tavoitteista ja tulokista 25 ensimmäisen toimintavuoden aikana 1971–1996.
- Sovala, Markus & Jokinen, Hannu & Kerola, Hannele & Sourama, Heikki & Taro, Lauri & Tuovinen, Marja & Mäki, Tuomo & Tuukkanen, Jorma (2004). 2000- luvun kasvupolitiikan haasteet. Miten Suomi selviää ikääntymisestä ja kansainvälisen kilpailun kiristymisestä?. Valtionvarainministeriö. Kansantalouselosasto. Julkaisuja 1/2004.

- Steinbock, Dan (2007). Yhdysvaltain tuottavuuden kasvu murtuu. www.stat.fi/artikkelit/2008/art_2008-12-19_002.html?s=0&tulosta. Haettu 4.2.2009. Artikkelit on julkaistu myös Tieto & Trendit – lehdessä 8/2008.
- Stevenson, Howard (2002). Why Entrepreneurship has won! Coleman White paper USASBE Plenary Address. February 17, 2000.
- Stevenson, Howard & Jarillo, Carlos (1990): A Paradigm of Entrepreneurship: Entrepreneurial Management. *Strategic Management Journal*, 11, 17-27.
- Steyaert, Chris (2005). Entrepreneurship: in between what? on the "frontier" as a discourse of entrepreneurship research. *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, 2 (1), 2-16.
- Suhonen, Pertti (1997). Yleinen mielipide 1997. Tammi Helsinki.
- Suomalaisen ammattikasvatuksen historia. Anneli Rajaniemi (toim.). OKKA-säätiön julkaisuja Saarijärvi 2000
- Suomen talous- ja sosiaalhistorian kehityslinjoja (1968). Eino Jutikkala (toim.). WSOY.
- Suomi uuteen nousuun. Innovaatiot ja osaaminen huipputasolle. Antti Hautamäki ja Tarmo Lemola (toim.). Sitran raportteja 39. Edita 2004.
- Suurla, Leo (1967). Yritys on, yrittäjät menevät. Yrityksen toiminta ja talous. Taustaksi historiaa ja filosofiaa. Kirja-Mono Helsinki.
- Suutarinen, Sakari (2003). Vapaan koulutuksen tukisäätiö. Koulukasvatuksen, opettajankoulutuksen ja tutkimuksen näkymätön vaikuttaja 1973-1990. *Kasvatus & aika* 2 (2), 2008, 29-52.
- Swedberg, Richard (2000). The Social Science View of Entrepreneurship. Teoksessa *Entrepreneurship. The Social Science View*. Richard Swedberg (toim). OUP.
- Tamminen, Tapio (1994). Edistyksen myytti. Kertomus modernin yhteiskunnan kulttuurisesta paradigmasta. Suomen antropologinen seura. Tampere.
- Tarkka, Jukka (2002). Uhan alta Unioniin. Asennemurros ja sen unilukkari EVA. Otava, Helsinki.
- Terho, Viljo (1979). Yksityisyrittäjien järjestäytymisestä. Teoksessa *Vapaus Yrittäjyys Tulevaisuus. Elinkeinovapauden 100 -vuotisjuhla-julkaisu*. SYKL 1979. 120-128.
- Te Velde, Robbin (2004). Schumpeter's theory of economic development revisited. Teoksessa *Innovation, Entrepreneurship and Culture. The Interaction between Technology, Progress and Economic Growth*. Terrence Brown & Jan Uljin (eds). Edward Elgar. 103-129
- Teräs, Kari (2005): Luottamus "Valtiojohtoisessa markkinataloudessa" toisen maailmasodan aikana. www.soca.utu.fi/julk/Teras.pdf
- Tienari, Janne (2001). PKT- säätiö: 30 vuotta suomalaisen yrittäjän asialla. Pkt.fi 4/2001. www.pkt.fi/pdf/pkt401.pdf
- Trow, M (1994) Policy analysis. *The International Encyclopedia of Education*. Husén, T & Postletwaite, T. (Eds.). Vol 8, Pergamon. 4550-4556.
- Ucbasaran, Deniz & Westhead, Paul & Wright, Mike (2001). The focus of Entrepreneurial Research: Contextual and Process Issues. *Entrepreneurship: Theory & Practice*, 25(4), 57-80.

- Ulrich, Thomas & Cole, George (1987). Toward More Effective Training of Future Entrepreneurs. *Journal of Small Business Management*, 25(4), 32-39.
- Uusitalo, Roope (2001). "Homo Entrepreneurus". *Applied Economics*, 33, 1631-1638.
- Valtiontilintarkastajien kertomus 2004. Edita Helsinki 2004
- Van Praag, Mirjam (1999). Some Classic views on Entrepreneurship. *De Economist*, 147(3), 311-335.
- Van Praag, Mirjam & Versloot, Peter (2007). What is the value of entrepreneurship? A review of recent research. *Small business Economics* 29. 351 - 382
- Van Stel, Andre & Carree, Martin & Thurik, Roy (2004). The effect of entrepreneurship on national economic growth: an analysis using the GEM database. Discussion papers on Entrepreneurship, Growth and Public Policy. Max Planck Institute.
- Vartia, Pentti & Ylä-Anttila, Pekka (2003). *Kansantalous 2028*. ETLA. Helsinki.
- Vartiainen, Henri (1982). Uusien työpaikkojen luominen. Työvoimapolitiittisia tutkimuksia nro 34. Työvoimaministeriö Helsinki.
- Vartiainen, Perttu (1998). Suomalaisen aluepolitiikan kehitysvaiheita. Sisäasiainministeriö. Aluekehitysosasto.
- Watkins-Mathys, Lorraine & Lowe, Sid (2005). Small Business and Entrepreneurship Research. The way Through Paradigm Incommensurability. *International Small Business Journal*, Vol 23(6), 657-677.
- Wennekers, Sander & Thurik, Roy (1999). Linking entrepreneurship and economic growth. *Small Business Economics*, Vol 13(1), 27-55.
- Verheul, Ingrid & Wennekers Sander & Audretsch, David & Thurik, Roy (2002). An Eclectic theory of Entrepreneurship: Policies, Institutions and Culture. Teoksessa *Entrepreneurship Determinants and Policy in a European-US Comparison*. Audretsch, David & Thurik, Roy & Verheul, Ingrid & Wennekers Sander (ed.). Kluwer Academic Publishers. 536-636.
- Vesalainen, Jukka: virkaanastujaisesitelmä 26.2.2001
- Vesikansa, Jyrki (1979). Sata vuotta yrittäjänvapautta. Markkinavoimat mursivat pykäläpadot. Teoksessa *Vapaus Yrittäjyys Tulevaisuus*. Elinkeinovapauden 100- vuotisjuhlajulkaisu. SYKL 1979
- Vesper, Karl (1974). Entrepreneurship, A Fast Emerging Area in Management Studies. *Journal of Small Business management*, 12, 8-15.
- Vesper, Karl & Gartner, William (1997). Measuring progress in Entrepreneurship Education. *Journal of Business Venturing*, 12, 403-421.
- Vesper, Karl & McMullan, W (1988). Entrepreneurship: Today Courses, Tomorrow Degrees. *Entrepreneurship: Theory & Practice*, 13 (1), 7-13.
- Virtanen, Aki (2002). Uudella koulutuksella uudelle vuosituhannele. Suomen 1990- luvun koulutuspolitiikka. OPM- julkaisu. Kasvatustieteen väitöskirja. Tampereen Yliopisto.
- Wittgenstein, Ludwig (1981). *Filosofisia tutkimuksia*. WSOY
- Von Herten, Gustav (1976). *Organisoitu yrittäjyys*. Järjestelmällistä yrittäjyhteistyötä koskevia näkökohtia. SIAR Dokumentation, Stockholm.

- Young, McGee (2008). The Political Roots of Small Business Identity. *Polity* 40, 436–463. Published online 1.9.2008 (online version 1-27)
- Yrittämisen juhlaa (1988). Pekka Ritvos & Vesa Veikkola (toim.). Yrittäjien Fen-
nia.

VIITATUT VERKKOSIVUSTOT

www.aeaweb.org/journal/jel_class_system.html,
www.colemanfoundation.org/foundation_history.html,
www.kauffman.org/about-foundation/

LIITE 1

”Hakukäsitteet”

Seuraavassa EBSCO- tietokannassa käytetyt haut ja niiden valinnan perustelut:

a) entrepreneurship -käsite asiasanana: on ydinkäsite ja tutkimusartikkelin on käsiteltävä ainakin sitä, jotta sillä olisi mahdollisuus olla edes lähtökohtaisesti relevantti. Se ei tosin takaa relevanttiutta tutkimuksen kannalta. Toisaalta; yhdistelemällä kaikkia muita hakusanoja, mutta jättämällä entrepreneurship -käsite pois, olisivat hakutulokset kokonaan tutkimuslogiikan vastaisia.

Vaikka se on teknisesti mahdollista, ei ole mieltä hakea entrepreneurship -käsitettä koko teksteistä: ensiksikin koska hakutuloksia tulee järjettömän suuri määrä. Toiseksi ei ole takeita, että käsite esiintyisi läheskään kaikissa teksteissä relevantissa yhteydessä. Kolmanneksi, ei ole mahdollista lukea kaikkia siten löytyviä artikkeleita ja neljänneksi: suurikaan satunnaisotanta siten haetuista artikkeleista ei kakkossyyn vuoksi anna takeita relevanttiudesta.

b) business -käsite asiasanana. On usein laajempimerkityksellinen kuin entrepreneurship. Saattaa sisältyä käsitteellisesti artikkelin kirjoittajan mielestä entrepreneurship -käsitteen alle, tai olla sille täydentävä, tai vaihtoehto.

c) theory- (ja theories) -käsite asiasanoina: koska työssä käsitellään myös yrittäjyystutkimuksen teorianmuodostusta, olisi löydettävä artikkeleita, jotka itsekin sellaista tekevät. Theory- asiasanan käyttö antaa yhden mahdollisuuden sellaisten löytymiseen, mutta ei takaa sitä. Varsin todennäköistä ja esitutkimuksen vahvistamaa on, että theory -asiasanan valinta artikkelin yhteyteen tekijän/julkaisijan puolelta viittaa enimmäkseen esimerkiksi siihen, että artikkeli käsittelee jotakin yrittäjyyteen liittyvän osa-alueen teoriaa, vaikkapa rahoituksen teoriaa; ei siis yrittäjyystutkimuksen teoriaa.

d) research-käsite asiasanana. Edelliseen liittyen pyritään löytämään yrittäjyystutkimusta itseään luotaavia artikkeleita. Kun research-käsite esiintyy nimenomaan asiasanana, voidaan olettaa, että artikkeli tutkii tutkimusta. Research-asiasanan käyttö ei viittaa siis siihen, että artikkeli itsessään on ”tutkimus” (research). Se voi tosin viitata myös toimenpide-ehdotuksiin joita tutkimuksen tai vaikkapa politiikan tulisi yrittäjyyden suhteen toteuttaa.

e) paradigm -asiasanana tai tekstissä. Edelleen, tutkimuksellista näkökulma haettaessa on etukäteen oletettavaa, että paradigma-käsitettä käytetään. Esioletus on kuitenkin, että se saattaa olla harvinaisempi asiasanana ja sen takia sitä haetaan myös kokoteksteistä.

f) economics- ja capitalism -asiasanat esiintyvät eräänlaisina rajanvetosanoina, myös yhdistelyinä edellisiin. Yrittäjyyden tutkimuksellinen suhde taloustieteen ja kapitalismiin tulee tätä kautta tarkasteluun. Jälleen: näiden sijoittaminen kokotekstihakuun antaisi hallitsemattoman ja pääosin ei-relevantin määrän tuloksia, kuten entrepreneurship-käsitteen suhteen.

g) innovation- asiasana: yrittäjyys liitetään nykyään usein innovaatiotoimintaan tai päinvastoin, johtuen esimerkiksi paljon siteeratusta Schumpeterista, joka mm. aiheet yhdisti. Tämän takia on järkevää testata, kuinka usein innovaatio ja yrittäjyys esiintyvät asiasanoina yhdessä. Jälleen, edellisessä kohdassa annettujen perustelujen vuoksi myöskään innovation -termin hakeminen kokotekstissä ei ole järkevää.

h) technology- asiasana otetaan mukaan, koska se voi olla yhdistyneenä edellisiin

Taulukko 1

Seuraavassa on hakutulokset (haku 6.9.2006) järjestettynä saatujen hakutulosten lukumäärän mukaan. Haun kohteena on:

- EBSCO:n a) Academic Search Elite ja b) Business Source Elite- tietokannat
- Scholarly (peer reviewed) journals
- Artikkelit
- Ajanjakso 1/1984 - 12/2005

- 1) entrepreneurship- asiasana:
→ 3270 hakutulosta
- 2) Yhdistelmä: entrepreneurship- asiasana + theory koko tekstissä
→ 1183 hakutulosta
- 3) Yhdistelmä: entrepreneurship- asiasana + paradigm koko tekstissä
→ 266 hakutulosta
- 4) Yhdistelmä: entrepreneurship- asiasana + research- asiasana
→ 232 hakutulosta
- 5) Yhdistelmä: entrepreneurship- asiasana + capitalism- asiasana
→ 170 hakutulosta
- 6) Yhdistelmä: entrepreneurship- asiasana + business- asiasana + research- asiasana
→ 148 hakutulosta
- 7) Yhdistelmä: entrepreneurship- asiasana + innovation- asiasana
→ 112 hakutulosta
- 8) Yhdistelmä: entrepreneurship- asiasana + theory- asiasana
→ 90 hakutulosta:

- 9) Yhdistelmä: entrepreneurship- asiasana + business- asiasana + economics- asiasana
→ 89 hakutulosta
- 10) Yhdistelmä: entrepreneurship- asiasana + business- asiasana + capitalism- asiasana
→ 77 hakutulosta
- 11) Yhdistelmä: entrepreneurship- asiasana + business- asiasana + innovation- asiasana
→ 55 hakutulosta
- 12) Yhdistelmä: entrepreneurship- asiasana + business- asiasana + theory- asiasana
→ 44 hakutulosta
- 13) Yhdistelmä: entrepreneurship- asiasana + technology- asiasana + innovation- asiasana
→ 28 hakutulosta
- 14) Yhdistelmä: entrepreneurship- asiasana + research- asiasana + innovation- asiasana
→ 18 hakutulosta
- 15) Yhdistelmä: entrepreneurship- asiasana + economics- asiasana + capitalism- asiasana
→ 18 hakutulosta
- 16) Yhdistelmä: entrepreneurship- asiasana + theory- asiasana + paradigm- koko tekstissä
→ 13 hakutulosta
- 17) Yhdistelmä: entrepreneurship- asiasana + research- asiasana + theory- asiasana
→ 12 hakutulosta
- 18) Yhdistelmä: entrepreneurship- asiasana + economics- asiasana + research- asiasana
→ 11 hakutulosta
- 19) Yhdistelmä: entrepreneurship- asiasana + capitalism- asiasana + research- asiasana
→ 9 hakutulosta
- 20) Yhdistelmä: entrepreneurship- asiasana + theory- asiasana + innovation- asiasana
→ 2 hakutulosta
- 21) Yhdistelmä: entrepreneurship- asiasana + theory- asiasana + paradigm- asiasana
→ 2 hakutulosta
- 21) Yhdistelmä: entrepreneurship- asiasana + business- asiasana + paradigm- asiasana
→ 1 hakutulos

Taulukko 2

Ohessa pelkästään entrepreneurship- asiasanalla (= artikkelit, joiden asiasana, ei välttämättä ainoa, mutta on edes se) havaittu historiallinen kehitys, kun hakuparametrit ovat seuraavat:

- asiasana: entrepreneurship
- tietokanta: business source elite
- artikkelit: scholarly journals

Vuosi	artikkeleiden määrä
1984	40
1985	49
1986	43
1987	76
1988	71
1989	82
1990	90
1991	88
1992	74
1993	93
1994	81
1995	78
1996	112
1997	122
1998	127
1999	139
2000	152
2001	166
2002	155
2003	203
2004	279
2005	300

Taulukko 3.

vuosi	artikkeleita
1984	1
1985	1
1986	2
1987	-
1988	3
1989	4
1990	2
1991	4
1992	3
1993	3
1994	3
1995	4
1996	3
1997	1
1998	2
1999	9
2000	2
2001	4
2002	2
2003	6
2004	12
2005	10

LIITE 2

Suomen eduskunnan kansanedustajille tehtiin syyskuussa 2006 yrittäjyysasenne-aiheinen kysely. Kysely lähetettiin sähköpostitse edustajien aakkosjärjestyksestä satunnaisotannalla valitulle viidellekymmenelle kansanedustajalle. Vastauksia saapui 11 kpl, eli noin viidesosa tavoitejoukosta. Tuloksista ei siksi voida tehdä kaikkia kansanedustajia koskevia tilastollisesti päteviä johtopäätöksiä, mutta vastaukset kuvaavat jossain määrin mielikuvaa yrittäjyydestä poliitikkojen keskuudessa. Kaikki jatkossa esitetyt havainnot perustuvat aineistoon joka on tekijän hallussa.

Vastaajien ikä asettui keskimäärin haarukan 50–59 vuotta välille, mikä vastaa hyvin kansanedustajien keski-ikää, mutta on korkeampi kuin suomalaisten keski-ikä. Vastaajien suuri enemmistö oli miehiä, mikä ei keskimäärin vastaa tuolloista eduskunnan sukupuolijakaumaa. Siviiliammatteina vastaajilla oli pääosin ”poliitikko” tai ylemmän keskiluokan virkamies-ammattajeja. Akateeminen koulutus oli puolella vastaajista.

Kysyttäessä, miten määrittelisitte yrittäjyyden, tai onko se selkeästi määriteltävissä, mitattavissa tms. oleva ilmiö, korostuivat vastauksissa asenne ja ajattelutapa ja näiden suhde elämään yleensä ja työhön, työn tekemisen tapaan. Tämä työolottuvuus näkyi siten, että yrittäjän työ on vastuullista, itsenäistä, vaativaa, vaatii ahkeruutta ja riskinsietoa, mutta sisältää toisaalta vapautta. Muutamat vastaajat olivat sitä mieltä, että yrittäjyyttä ei voida kovinkaan selkeästi määrittellä eikä mitata. Seuraavaksi kysyttiin: ”Yrittäjyydestä puhuminen ja yrittäjyyteen liittyvä tutkimus- ja koulutustoiminta on lisääntynyt voimakkaasti esimerkiksi Suomessa ja EU:ssa 1990-luvulta alkaen. Mikä on arvionne lisäyksen syistä?” Vastaukset liikkuivat monella tasolla, mutta yleisimmin esiintyi tematiikkaa liittyen työllisyyteen, sen tehostamiseen ja siinä vaikuttavaan kansainväliseen kilpailuun. Myös viittauksia edessä oleviin yritysten sukupolvenvaihdoksiin oli muutamia.

Seuraavaksi kysyttiin arvioita siitä, miksi Suomen hallitusohjelmissa yrittäjyyspainotteisuus on lisääntynyt. Useat vastaajat viittasivat samaan tematiikkaan, joka oli esillä edellisessä vastuksessa: työllisyys, työpaikat siis edelleen keskeinen. Kysyttäessä ”Missä määrin arvioitte tai tiedätte yhteiskunnallisessa/poliittisessa päätöksenteossa käytetyn ja käytettävän taustatietoina yrittäjyyteen liittyvää tieteellistä tutkimusta? Voitteko mainita esimerkkejä, millaista?” olivat vastaukset aivan selkeästi sen suuntaisia, että ei juuri käytetä tai ei tiedetä käytettävän. Asiantuntijoiden vierailut ja erilaiset raportit mainitaan.

Viimeisessä kysymyksessä kysyttiin: ”Millaista yrittäjyyteen liittyvän koulutuksen tulisi mielestänne olla; tai tulisiko sitä olla? Vastustematiikassa näkyi suuntaus, että ”kaikilla koulutuksen tasoilla”, realistista, työn hyviä ja huonoja puolia valottavaa, sekä käytäntöä että teoriaa yhdistävää.

- 1 LAINE, JUHANI, Toimialareseptin ja yritysparadigman muutos sekä sen vaikutus strategiseen muutokseen. Laadullinen ja historiallinen case-tutkimus perheyriksen siirtymisestä monialayhtymän osaksi. - Change in industry recipe and company paradigm and its impact on strategic change. A qualitative and longitudinal case study on a one-family owned company which moved into the context of a multi-business company. 252 p. Summary 12 p. 2000.
- 2 WAHLGRÉN, ASTA, Mastery and slavery. Triangulatory views on owner-managers' managerial work. - Isäntä ja renki. Trianguloituja näkökulmia omistajajohtajien johtamistyöhön. 138 p. Yhteenveto 4 p. 2000.
- 3 SEPPÄ, MARKO, Strategy logic of the venture capitalist. Understanding venture capitalism - the businesses within - by exploring linkages between ownership and strategy of venture capital companies, over time, in America and Europe. 321 p. Yhteenveto 9 p. 2000.
- 4 PEKKALA, SARI, Regional convergence and migration in Finland, 1960-95. 121 p. Yhteenveto 1 p. 2000.
- 5 KORHONEN, JOUNI, Industrial ecosystem. Using the material and energy flow model of an ecosystem in an industrial system. - Teollinen ekosysteemi - Ekosysteemin materiaali- ja energiavirtamallin soveltaminen teollisessa systeemissä. 131 p. Tiivistelmä 1 p. 2000.
- 6 KARVONEN, MINNA-MAARI, An industry in transition. Environmental significance of strategic reaction and proaction mechanisms of the Finnish pulp and paper industry. 146 p. Yhteenveto 2 p. 2000.
- 7 RITSILÄ, JARI, Studies on the spatial concentration of human capital. 140 p. Yhteenveto 1 p. 2001.
- 8 LITTUNEN, HANNU, The birth and success of new firms in a changing environment. 261 p. Yhteenveto 2 p. 2001.
- 9 MATTILA, MINNA, Essays on customers in the dawn of interactive banking. - Asiakkaat interaktiivisen pankkiliiketoiminnan aamunkoitossa. 154 p. Yhteenveto 3 p. 2001.
- 10 HYRSKY, KIMMO, Reflections on the advent of a more enterprising culture in Finland: an exploratory study. 244 p. Tiivistelmä 4 p. 2001.
- 11 KUJALA, JOHANNA, Liiketoiminnan moraalista etsimässä. Suomalaisen teollisuusjohtajien sidosryhmänäkemykset ja moraalinen päätöksenteko. - Searching for business morality. Finnish industrial managers' stakeholder perceptions and moral decision-making. 217 p. Summary 4 p. 2001.
- 12 LÄMSÄ, ANNA-MAIJA, Organizational downsizing and the Finnish manager from an ethical perspective. - Organisaation kutistaminen ja suomalainen liikkeenjohto eettisestä näkökulmasta tarkasteltuna 61 p. (115 p.) Summary 5 p. 2001.
- 13 GRONOW, TITO, Material flow models in environmental policy planning. Case: pulp and paper industry. - Materiaalivirtamallit ympäristöpolitiikan ja -toimintatapojen suunnittelussa. Case: Massa- ja paperiteollisuus. 103 p. (144 p.) Yhteenveto 1 p. 2001.
- 14 MOILANEN, RAILI, A learning organization: machine or human? - Oppiva organisaatio: kone vai oppivien ihmisten yhteisö? 55 p. (162 p.) Yhteenveto 7 p. 2001.
- 15 HOKKANEN, SIMO, Innovatiivisen oppimisyhteisön profiili. Ammattikorkeakoulujen tekniikan ja liikenteen koulutusalan näkökulmasta tarkasteltuna. - The factors contributing to the profile of an innovative learning community. 242 p. Summary 10 p. 2001.
- 16 PAAJANEN, PEKKA, Yrittäjyyskasvattaja. Ammattikorkeakoulun hallinnon ja kaupan alan opettajien näkemykset itsestään ja työstään yrittäjyyskasvattajana. - An entrepreneurship educator. Teachers' views of themselves and their work as an entrepreneurship educator at the polytechnic level, in the field of business and administration. 276 p. Summary 9 p. 2001.
- 17 MANGELOJA, ESA, Nordic stock market integration. - Pohjoismaisten osakemarkkinoiden integraatio. 164 p. Yhteenveto 2 p. 2001.
- 18 KARJALUOTO, HEIKKI, Electronic banking in Finland. Consumer beliefs, attitudes, intentions, and behaviors. - Elektroninen pankkitoiminta Suomessa. Kuluttajien uskomukset, asenteet, aikomukset ja käyttäytyminen. 195 p. Yhteenveto 3 p. 2002.
- 19 VIRTANEN, AILA, Laskentatoimi ja moraalit. Laskenta-ammattilaisten käsityksiä hyvästä kirjanpitoavasta, hyväksyttävästä verosuunnittelusta ja hyvästä tilintarkastavasta. 184 p. Summary 4 p. 2002.
- 20 TENHUNEN, MARJA-LIISA, The professional growth of an accounting agency entrepreneur. - Tilitoimistoyrittäjän ammatillinen kasvu. 121 p. (359) Yhteenveto 7 p. 2002.
- 21 ALANKO, JUHA, Siipien alla ilmaa. Liikenneilmailun lentotoiminnan johtaminen liikennelentäjien miehistönkäytön tehokkuudella ja kustannuksilla mitattu. Empiirisenä kohteena Finnair Oy 1980- ja 1990-luvuilla. - Air under wings. 240 p. Summary 2 p. 2002.
- 22 NIEMELÄ, TARJA, Inter-Firm Co-operation Capability. - A Processual Empirical Study on Networking Family Firms. 204 p. Yhteenveto 1 p. 2003.
- 23 SAJASALO, PASI, Strategies in transition - the internationalization of Finnish forest industry companies. 223 p. Yhteenveto 8 p. 2003.
- 24 NEVANPERÄ, ERKKI, Yrittäjyys Suupohjan opiskelijanuorten ajattelussa. Tutkimus Suupohjan seudun nuorisosaasteen opiskelijoiden yrittäjyysnäkemysistä sekä yrittäjyysopetuksen opetussuunnitelman kehittämissuunnitelmissa. - How the young residents in Suupohja region see entrepreneurship: study of students' opinions

- about entrepreneurship in juvenile degree schools and the efforts in developing the curriculum of entrepreneurship education. 210 p. Summary 2 p. 2003.
- 25 JOUTSEN-ONNELA, MERJA, Turvallisuuutta ja sopusointua vai jännitystä ja valtaa. Tutkimus sairaanhoitaja- ja terveydenhoitajaopiskelijoiden yrittäjyys- ja muista arvoista. - Security and harmony or thrills power. 229 p. Summary 3 p. 2003.
- 26 RAJOITE, ALAIN, Knowledge and decisions in environmental contexts. A case study of the pulp and paper industry. 190 p. 2003.
- 27 HAAPANEN, MIKA, Studies on the Determinants of Migration and the Spatial Concentration of Labour. 127 p. Yhteenveto 1 p. 2003.
- 28 SUORANTA, MARI, Adoption of mobile banking in Finland. - Mobiilipankkipalveluiden adoptio Suomessa. 79 p. (167 p.) Yhteenveto 3 p. 2003.
- 29 MATTILA, ANSSI, Understanding seamless mobile service interface between customer and technology: An empirical study 62 p. (170 p.) Yhteenveto 3 p. 2003.
- 30 HALTUNEN, JUSSI, Teollisten perheyriyten kasvudynamiikan systeemiteoreettinen tarkastelu. - The growth dynamics of industrial family-owned firms - a systems theory approach. 302 p. Summary 8 p. 2004.
- 31 MADUREIRA, RICARDO, The role of personal contacts of foreign subsidiary managers in the coordination of industrial multinationals: the case of Finnish subsidiaries in Portugal. 186 p. - Ulkomaisten tytäryhtiöiden johtajien henkilökohtaisten kontaktien rooli koordinoinnissa monikansallisissa teollisuusyrityksissä. Case: Suomalaiset tytäryhtiöt Portugalissa. Yhteenveto 1 p. 2004.
- 32 KOIVUNEN, MAURI, Osaamisperustaisen kilpailukyvyn ja yrittäjyyden edistäminen. Tutkimustapauksena Raahan tietotekniikan muun- tokoulutusohjelma insinööreille. - Enhancing competence-based competitiveness and entrepreneurship. Research case: Professional degree upgrading in information technology for engineers in Raaha. 216 p. Summary 3 p. 2004.
- 33 KANSIKAS, JUHA, Myyjiä, tuotekehittäjiä ja tuotejohtajia. Tuotepäälliköiden tehtävä- rakenteen heijastuminen tuotekehitys- projektissa sisäiseen yrittäjyyteen ja intuitiiviseen päätöksentekotyylin kuuluviin tekijöihin. - Sales people, product developers and product champions - product managers' responsibilities and job roles in a product development project and their reflection to intrapreneurship and intuitive decision making style. 258 p. Summary 6 p. 2004.
- 34 MUNNUKKA, JUHA, Perception-based pricing strategies for mobile services in customer marketing context. 65 p. (151 p.) Yhteenveto 1 p. 2004.
- 35 PALOVIITA, ARI, Matrix Sustainability: Applying input-output analysis to environmental and economic sustainability indicators. Case: Finnish forest sector. - Matriisikestävyys: Panos-tuotosanalyysin soveltaminen ekologisen ja taloudellisen kestävyuden indikaattoreihin. Case: Suomen metsäsektori. 216 p. Yhteenveto 2 p. 2004.
- 36 HANZELKOVA, ALENA, Re-establishing traditional Czech family businesses. A multiple case study on the present challenges. 306 p. Tiivistelmä 1 p. 2004.
- 37 TUUNANEN, MIKA, Essays on franchising in Finland - Empirical findings on franchisors and franchisees, and their relationships. 143 p. (252 p.) 2005.
- 38 AHLFORS, ULLA, Successful interactive business: Integration of strategy and IT. - Menestyksellinen vuorovaikutteinen e-liiketoiminta: Strategian ja informaatioteknologian integrointia. 353 p. Yhteenveto 2 p. 2005.
- 39 NIEMI, LIISA, The father, the son and the refreshed spirit. Strategic renewal after family business succession in the context of the textile, clothing, leather and footwear industry. - Isä, poika ja yritys yhä hengissä. Perheyriyksen strateginen uudistuminen sukupolvenvaihdoksen jälkeen - tapaus- tutkimus tekstiili-, vaatetus, nahka- ja kenkä- teollisuudessa. 219 p. Summary 2 p. 2005.
- 40 LASSILA, HILKKA, Matkailutilan sukupolven- vaihdos talonpoikaisten arvojen ohjaamana prosessina. - Traditional values affecting succession in farm tourism businesses. 206 p. Summary 12 p. 2005.
- 41 TURJANMAA, PIRKKO, Laadun oppiminen pienissä yrityksissä. Mallin konstruointi ja kehittäminen. - Learning of quality in small companies. Construction and Development of a model. 204 p. Summary 6 p. 2005.
- 42 YLÄOUTINEN, SAMI, Development and functioning of fiscal frameworks in the Central and Eastern European countries. - Finassipolitiikan kehikkojen kehittyminen ja toiminta Keski- ja Itä-Euroopan maissa. 220 p. Yhteenveto 4 p. 2005.
- 43 TÖRMÄKANGAS, RAILI, Perheyriyttäjäyden arjen kulttuuri. Kolmen sukupolven sahatoimintaa. - The everyday culture of entrepreneurship over three generations in a saw mill. 203 p. Summary 3 p. 2005.
- 44 TUNKKARI-ESKELINEN, MINNA, Mentored to feel free. Exploring family business next generation members' experiences of non-family mentoring. - Mentoroinnilla vapauden- tunteeseen: Kartoittava tutkimus perheyriyten seuraajasukupolven mentoroinnista saamistaan kokemuksista. 233 p. Yhteenveto 3 p. 2005.

- 45 LINTULA, PAAVO, Maakuntalehden toimittajan toimintatila teknis-rationaalisessa ajassa. - The action scope of a journalist in a regional newspaper under pressure of a technical-rational discourse. 321 p. Summary 3 p. 2005.
- 46 HEIKKILÄ, MAURI, Minäkäsitys, itsetunto ja elämänhallinnan tunne sisäisen yrittäjyyden determinanteina. - The self-concept, the self-esteem and the sense of life control as the determinants of the intrapreneurship. 209 p. Summary 5p. 2006.
- 47 SYRJÄLÄ, JARI, Valoon piirrettyjä kuvia. Tarinoita ja tulkintoja sähköalan murroksesta hyvinvoinnin ja henkilöstöstrategian näkökulmasta. - Pictures in Light. Narratives and interpretations of changes in the energy sector from the point of view of welfare and personnel strategy. 333 p. 2006.
- 48 NIEMELÄ, MARGIT, Pitkäikäisten perheyritysten arvoprofiili. Pitkäikäisten perheyritysten arvojen ja jatkuvuuden kuvaus Bronfenbrennerin ekologisen teorian avulla. - The value profile of long-lived family firms. The description of the values and the continuity of long-lived family firms as seen through Bronfenbrenner's ecological theory. 187 p. Summary 2 p. 2006.
- 49 KAKKONEN, MARJA-LIISA, Intuition and entrepreneurs. A Phenomenological Study of managerial intuition of Finnish family entrepreneurs. 176 p. Tiivistelmä 2 p. 2006.
- 50 LAHTONEN, JUUKA, Matching heterogeneous job seekers and vacancies. Empirical studies using Finnish data. 110. p. Yhteenveto 2 p. 2006.
- 51 OLLIKAINEN, VIRVE, Gender Differences in Unemployment in Finland. 157. p. Yhteenveto 1 p. 2006.
- 52 PURONAHO, KARI, Liikuntaseurojen lasten ja nuorten liikunnan markkinointi - Tutkimus lasten ja nuorten liikunnan tuotantoprosessista, resursseista ja kustannuksista. - Sport marketing by sport clubs for children and youngsters - Exploring the production process, resources and costs of children's and youngsters' sport activities. 236 p. Summary 3 p. 2006.
- 53 POIKKIMÄKI, SANNA, Look closer to see further. Exploring definitions, goals and activities of environmental life cycle management 153. p. Yhteenveto 1 p. 2006.
- 54 SILJANEN, TUULA, Narratives of expatriates in the Middle East. Adaptation, identity and learning in non-profit organizations. 250 p. Tiivistelmä 2p. 2007.
- 55 WESTERHOLM, HELY, Tutkimusmatka pienyrityksen työvalmiuksien ytimeen. Kirjallisuuteen ja DACUM-analyysiin perustuva kartoitus. - A journey into the core of the occupational competence and attitudes of small business entrepreneurs. 221 p. Summary 5 p. 2007.
- 56 HYNINEN, SANNA-MARI, Matching in local labour markets: Empirical studies from Finland. 100 p. Summary 2 p. 2007.
- 57 TOHMO, TIMO, Regional economic structures in Finland: Analyses of location and regional economic impact. 53 p. (273 p.) Tiivistelmä 2 p. 2007.
- 58 HIIRONEN, MARJA-LIISA, Hoivayritykset kotona asuvien ikääntyvien toimintakyvyn tukena. Ikääntyvien, kuntapäätäjien ja hoivayrittäjien näkökulma. - Care enterprises and the functionality of elderly people living at home. The perspectives of aging people, municipal decision-makers and care entrepreneurs. 153 p. Summary 2 p. 2007.
- 59 ARHIO, KAIJA, Luova laatu ja arvoinnovaatiot oppivan verkoston tuottamina. Tapaus-tutkimus rakennuspuutuoteolosuhteiden verkostosta. - Creative quality and value innovations created by a learning network. Case-study within a building components manufacturing network. 191 p. Summary 10 p. 2007.
- 60 HEIKKINEN, EILA, Yrittäjän persoonallisuus ja sen yhteys yrityksen kasvuun BigFive-teorian mukaan tarkasteltuna. - An entrepreneur's personality and its impact on the firm's growth: An analysis through the Big Five Theory. 139 p. Summary 5 p. 2007.
- 61 ELO-PÄRSSINEN, KRISTA, Arvot ja yhteiskunta-vastuullinen toiminta suurissa suomalaisissa perheyrityksissä. Omistajan näkökulma. - Values and corporate social performance in large Finnish family firms. Owners view. 188 p. Summary 2 p. 2007.
- 62 NYSSÖLÄ, HANNU, Omistajaohjaus, sisäinen yrittäjyys ja tuloksellisuus ammattikorkeakouluissa. - Corporate governance, intrapreneurship and effectiveness in the Universities of Applied Sciences. 361 p. Summary 9 p. 2008.
- 63 KAUKO-VALLI, SOFIA, Subjective well-being as an individually constructed phenomenon. 179 p. Summary 1 p. 2008.
- 64 SINTONEN, TEPPO, Diversiteetti ja narratiivisuus. Tutkielmia diskursiivisesta organisaatiotodellisuudesta. - Diversity and Narrative. Discursive approaches to organizational reality. 59 p (123 p.) Summary 2 p. 2008.
- 65 KOOSKORA, MARI, Understanding corporate moral development in the context of rapid and radical changes. The case of Estonia. 105 p. (198 p.) Tiivistelmä 9 p. 2008.
- 66 TAKANEN-KÖRPERICH, PIIRJO, Sama koulutus - eri urat. Tutkimus Mainzin yliopistossa soveltaa kielitiedettä vuosina 1965-2001 opiskelleiden suomalaisten urakehityksestä palkkatyöhön, freelancereiksi ja yrittäjiksi. - Same Education - Different Careers. The study of the Finnish nationals who have studied applied linguistics in the University of Mainz, Germany, during the years 1965-

- 2001, and their working development as employees, freelancers and entrepreneurs. 203 p. Summary 2 p. Zusammenfassung 3 p. 2008.
- 67 RANKINEN, ARJA, Kulttuurinen osaaminen Etelä- ja Itä-Kiinassa toimittaessa. Illustraationa eräs tulkinta suomalaisjohtajien Kiina-kokemuksista. - Cultural competence when operating in Southern and Eastern China. An interpretation of some Finnish business managers' experiences in China as an illustration. 294 p. Summary 4 p. 2008.
- 68 KOTAJA, SARI MAARIT SUSANNA, Keskipohjalaisyriykset toimintaympäristönsä ja sen hyvinvoinnin rakentajina. Diskurssianalyttinen näkökulma. - Central Ostrobothnian SMEs as constructors of their operating environment and regional welfare. Discourse analytic research. 209 p. Summary 3 p. 2008.
- 69 TEITTINEN, HENRI, Näkymätön ERP. Taloudellisen toiminnanohjauksen rakentuminen. - Invisible ERP. Construction of enterprise resource planning. 206 p. Summary 2 p. 2008.
- 70 LUOTO, JANI, Bayesian applications in dynamic econometric models. - Bayesilaisia sovelluksia dynaamisissa ekonometrisissa malleissa. 148 p. Tiivistelmä 3 p. 2009.
- 71 TOURUNEN, KALEVI, Perheyriykset kansantalouden resurssina. Keskisuurten ja suurten yritysten omistajuus, toiminnan laajuus ja kannattavuus Suomessa 2000–2005. - Family businesses as an economic resource. Ownership, scale and profitability of middle-sized and large-sized businesses in Finland in 2000–2005. 174 p. Summary 3 p. 2009.
- 72 NIEMELÄ-NYRHINEN, JENNI, Factors affecting acceptance of mobile content services among mature consumers. - Mobiilien sisältöpalveluiden omaksumiseen vaikuttavat tekijät ikääntyvien kuluttajien keskuudessa. 148 p. Yhteenveto 3 p. 2009.
- 73 LAURONEN, MIRJA, Yrittäjämäinen elinkeinopolitiikka. Kolmevaiheinen, diskurssianalyttinen tarkastelu kunnan elinkeinopolitiikan roolista ja tehtävistä. - Entrepreneurial economic policy. A three-phase discourse-analytical study of the roles and functions of municipal economic policy. 193 p. Summary 4 p. 2009.
- 74 KOSKINEN, MARKETTA, Omistajuus erilaisten yrittäjien käsityksinä ja tulkintoina. Fenomenografinen tutkimus. - Ownership as understood and interpreted by various entrepreneur types. A phenomenographic study. 227 p. Summary 2 p. 2009.
- 75 FRANTSI, TAPANI, Ikääntyvä johtaja tienhaaras. Ikääntyvien johtajien kertomukset johtajuuden ja identiteetin rakentajana. - Stories as identity construction of ageing leaders at the career crossroads. 247 p. 2009.
- 76 ONKILA, TIINA, Environmental rhetoric in Finnish business. Environmental values and stakeholder relations in the corporate argumentation of acceptable environmental management. 200 p. Yhteenveto 1 p. 2009.
- 77 HARTIKAINEN, PERTTI, "Tätä peliä ei hävitä" Abduktiivinen tutkimus Halton-konsernin oppimishistoriasta 1968–2006. - "We won't lose this game." Abductive research on learning history of Halton Group 1968–2006. 190 p. Summary 4 p. 2009.
- 78 KERTTULA, KARI, Valta ja muutos. Ylimmän johdon tulkinta vallan ilmenemisestä organisaation strategisessa muutosprosessissa. - Power and change. Interpretation of the top management about the power arising from a strategic change process: qualitative case study within a forest industry organization. 206 p. Summary 3 p. 2009.
- 79 ANTTONEN, RITVA, »Manne takaraivossa». Ennakkoluulot ja syrjintä suomalaisten romaniyrittäjien kokemana. Fenomenografinen tutkimus. - Experiences of prejudice and discrimination of Roma entrepreneurs in Finland. A phenomenographic study. 199 p. Summary 3 p. 2009.
- 80 SALVADOR, PABLO F., Labour market dynamics in the Nordic countries according to the chain reaction theory. 148 p. 2009.
- 81 PELLINEN, ANTTI, Sijoitusrahastoasiakkaiden taloudellinen kyvykkyys ja tulevat lisäsijoituspäätökset. - Financial capability of mutual fund clients and additional investment decisions. 196 p. 2009.
- 82 KALLIOMAA, SAMI, Sisäinen markkinointi johtamisena. Tapaustutkimus konepajateollisuuden projektiorganisaatiosta. - Internal marketing as management –case study: project organisation within the engineering industry. 232 p. Summary 8 p. 2009.
- 83 VON BONSDORFF, MONIKA E., Intentions of early retirement and continuing to work among middle-aged and older employees. - Keski-ikäisten ja ikääntyneiden työntekijöiden eläke- ja työssä jatkamisaikheet. 86 p. (194 p.) Yhteenveto 3 p. 2009.
- 84 LAAKKONEN, HELINÄ, Essays on the asymmetric news effects on exchange rate volatility. - Esseitä makrotalouden uutisten vaikutuksista valuuttakurssien volatilitettiin. 124 p. Yhteenveto 4 p. 2009.
- 85 LAPPALAINEN, MINNA, Entrepreneurial orientation at the level of dyad relationships in supply chains and networks. 138 p. Yhteenveto 3 p. 2009.
- 86 SILTAOJA, MARJO, Discarding the mirror - The importance of intangible social resources to responsibility in business in a Finnish context. - Peiliä hylkäämässä. Aineettomien sosiaalisten resurssien merkitys liiketoiminnan vastuulle. 204 p. Yhteenveto 3 p. 2010.

- 87 OVASKAINEN, MARKO, Qualification requirements of SMEs in Internet-based electronic commerce. - Findings from Finland. - Pk-yritysten kvalifikaatiovaatimukset Internet-pohjaisessa elektronisessa kaupankäynnissä – löydöksiä Suomesta. 273 p. Yhteenveto 6 p. 2010.
- 88 KUIVANIEMI, LENI, Evaluation and reasoning in the entrepreneurial opportunity process: Narratives from sex industry entrepreneurs. - Arviointi ja päättely liiketoimintamahdollisuuksien tunnistamisprosessissa. Yrittäjien tarinoita seksiteollisuudesta. 216 p. 2010.
- 89 STORHAMMAR, ESA, Toimintaympäristö ja PK-yritykset. Havaintoja yritysten toimintaan vaikuttavista tekijöistä. - Local environment and the small and medium sized enterprises. Observations of the factors which affect the operations of firms. 188 p. Summary 3 p. 2010.
- 90 KOSKINEN, HANNU, Studies on money and labour market dynamics and goods market imperfections. - Tutkimuksia raha- ja työmarkkinadynamiikasta ja hyödyke-markkinoiden epätäydellisyyksistä. 106 p. Yhteenveto 2 p. 2010.
- 91 HÄMÄLÄINEN, ILKKA, Suunnittelijat innovaatio-toiminnan ja kasvun ytimessä. - Architects and consulting engineers in the core of innovation and growth. 270 p. Summary 2 p. 2010.
- 92 KETOLA, HANNU U., Tulokkaasta tuottavaksi asiantuntijaksi. Perehdyttäminen kehittämisen välineenä eräissä suomalaisissa tietualan yrityksissä. - Transformation from a recruit (newcomer) into a productive expert. The job orientation process as a tool for personnel development in Finnish ICT companies. 212 p. 2010.
- 93 RAUTIAINEN, ANTTI, Conflicting legitimations and pressures in performance measurement adoption, use and change in Finnish municipalities. - Ristiriitaiset legitimaatiot ja paineet suoritustietojen käyttöönotossa, käytössä ja muutoksessa Suomen kunnissa. 52 p. (109 p.) Summary 4p. 2010.
- 94 JAUHIAINEN, SIGNE, Studies on human capital flows and spatial labour markets. - Tutkimuksia inhimillisen pääoman virroista ja alueellisista työmarkkinoista Suomessa. 98 p. Summary 1p. 2010.
- 95 KORSUNOVA, ANGELINA, Encouraging energy conservation with 'no hard feelings': a two-part analysis of communication between energy companies and Finnish households. 213 p. 2010.
- 96 NOKSO-KOIVISTO, PEKKA, Verkostoaktivaattorien roolit yritysten verkostoituessa. - Roles of Network Activators in Business Networking Process. 262 p. Summary 6 p. 2010.
- 97 AALTONEN, HELI, Co-creation of value in advertising. An interpretive study from the consumers' perspective. - Yhteinen arvonluonti mainonnassa. Kuluttajakeskainen tulkitseva tutkimus. 186 p. Yhteenveto 2 p. 2010.
- 98 YLINEN, AULIS, Opettajien yrittäjyyskasvatusvalmiudet Etelä-Pohjanmaan lukioissa. - Teachers' readiness for entrepreneurship education at Southern Ostrobothnia upper secondary schools. 221 p. Summary 8 p. 2011.
- 99 MUKKALA, KIRSI, Essays on regional development and labor mobility in a knowledge-based economy. - Alueellinen kehitys ja työvoiman liikkuvuus maantieteellisen keskittymisen ja osaamisintensiivisten alojen näkökulmasta. 127 p. Yhteenveto 2 p. 2011.
- 100 KONTINEN, TANJA, Internationalization pathways of family SMEs. - PK-perheyriyten kansainvälistymispolkuja. 98 p. (243 p.) Yhteenveto 1 p. 2011.
- 101 ESKOLA, ANNE, Good learning in accounting. Phenomenographic study on experiences of Finnish higher education students. - Hyvä oppiminen laskentatoimessa. Fenomenografinen tutkimus suomalaisten korkeakouluopiskelijoiden kokemuksista 191 p. Yhteenveto 5 p. 2011.
- 102 TURUNEN, TERO, Yrittäjyys - mitä se merkitsee? Yrittäjyyden ja sen sukulaiskäsitteiden käyttö koulutuksessa, tutkimuksessa ja politiikassa 1900-luvun loppupuolelta 2000-luvun alkuun. - Entrepreneurship - What does it mean? The applications of entrepreneurship and its kindred concepts in education, research and policy from the end of the 20th century until the beginning of the 21st century. 238 p. 2011.